

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YÜKSEKÖĞRETİM FİNANSMANI:
ALTERNATİF YÖNTEMLERİN TERCİH
EDİLEBİLİRLİK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

SEDA ÖZVAR
2501180590

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. NACİ TOLGA SARUÇ

İSTANBUL, 2020

ÖZ

YÜKSEKÖĞRETİM FİNANSMANI: ALTERNATİF YÖNTEMLERİN TERCİH EDİLEBİLİRLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

SEDA ÖZVAR

Yükseköğretim finansmanı; yükseköğretime olan talep artışı ve yükseköğretimin içerdiği bireysel ve toplumsal faydalar ile ön plana çıkmaktadır. Yükseköğretimin sahip olduğu önem, sisteminin başarılı olabilmesi için alternatif finansman yöntemlerinin uygulanmasını gündeme getirmektedir. Çalışmanın temel amacı; alternatif finansman yöntemlerinin tercih edilebilirlik açısından değerlendirilmesidir. Bu amaçla öğretim elemanları ve üyeleri ile mülakat çalışması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, katılımcıların temel finansman yöntemi için yaptıkları tercihlerde vergi ile finansman ve maliyet paylaşımını destekleyen iki grubun ortaya çıktığı görülmüştür. Ancak maliyet paylaşımı için ayrı bir soru yöneltildiğinde, katılımcıların %80'i maliyet paylaşımı yöntemini desteklediğini ifade etmektedir. Finansman yöntemleri kriterler (adalet, etkinlik, ekonomik kalkınma vb.) çerçevesinde değerlendirildiğinde ise vergi ile finansman ağırlıklı olarak tercih edilmektedir. Bununla birlikte katılımcıların kriter sorularında yaptıkları puanlamaların sahip oldukları tecrübe ile ilişkili olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan bağımsız örneklem t-testlerinde sosyal adalet ve toplumsal kabul edilebilirlik kriterlerinde tecrübe arttıkça öğrenim ücretleri için yapılan puanlamaların arttığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim, Yükseköğretim Finansmanı, Alternatif Finansman Yöntemleri, Mülakat.

ABSTRACT

HIGHER EDUCATION FINANCING: EVALUATION OF ALTERNATIVE METHODS IN TERMS OF PREFERABILITY

SEDA ÖZVAR

Financing of higher education; it come to the forefront with the increase in the demand for higher education, the individual and social benefits of higher education. The significance of higher education brings the application of alternative financing methods to the agenda in order for the system to be successful. The main purpose of this study is evaluation of alternative financing methods from the point of preferability. Within this purpose, a questionnaire study was performed with academic staff and members. According to the results obtained, it is seen that two groups which support separately the financing with tax financing and cost sharing methods, arise based on the participants preferences for the basic financing method. However, when a separate question is asked for cost sharing, 80% of the participants express that they support cost sharing method. When financing methods are evaluated within the frame of the criteria (such as justice, activity, economic development etc.), the financing with tax is preferred predominately. Addition to this, it was researched whether the scoring made by the participants in criterion questions were associated with their experience or not. In the independent samples t-tests, it was observed that as the experience of the social justice and communal acceptability criteria increased, the scores for tuition fees increased accordingly.

Key Words: Higher Education, Higher Education Financing, Alternative Financing Methods, Interview.

ÖNSÖZ

Eğitim finansmanına duyduğum ilgi sebebiyle danışmanım Prof. Dr. Naci Tolga Saruç ile yükseköğretimin finansmanı konusunda çalışma kararı aldık. Tezde yükseköğretim finansmanında kamu kaynaklarının veya özel kaynakların kullanıldığı çeşitli finansman yöntemleri incelenmektedir. Çeşitli ülkelerde farklı zamanlarda uygulanması tercih edilen bu finansman yöntemlerinin avantajları ve dezavantajları yönelik inceleme gerçekleştirilmektedir. Yaptığımız mülakat çalışmasıyla yükseköğretim finansman yöntemlerinin tercih edilebilirlik açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Derslerinde ve tez çalışmamız boyunca sunduğu farklı bakış açıları, desteği ve ilgisi ile yanımda olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Naci Tolga Saruç'a; İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü'nde aldığım lisans eğitimim ve İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı'nda aldığım yüksek lisans eğitimim boyunca değerli katkılarda bulunan tüm hocalarıma; jüride yer alan değerli hocalarım Prof. Dr. Salim Ateş Oktar, Prof. Dr. Levent Aytemiz, Doç. Dr. Yasemin Taşkın ve Doç. Dr. Çiğdem Börke Tunalı hocalarıma; mülakat çalışmama katılan tüm hocalarıma ve değerli arkadaşım Büşra Dumrul'a teşekkür ederim.

Hayatımın her anında ve alanında destek veren, özveri ve sabır gösteren, sevgileriyle büyüten annem İlknur Özvar ve babam Süleyman Özvar ile tüm aileme şükranlarımı sunarım. Emekleri için olan minnettarlığımı ifade ederim.

İSTANBUL, 2020

SEDA ÖZVAR

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİM VE FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

1.1.Yükseköğretim ve Özellikleri	3
1.1.1. Yükseköğretimin Tanım ve İşlevi	3
1.1.2. Yükseköğretimin Mal ve Hizmet Sınıflandırmasındaki Yeri.....	4
1.1.3. Devletin Eğitime Müdahale Gerekçelerinin Yükseköğretim İçin Değerlendirilmesi	6
1.1.3.1. Piyasa Başarısızlıkları.....	7
1.1.3.1.1. Bilgi Eksikliği	7
1.1.3.1.2. Eğitim Hizmetinden Kaynaklanan Dışsallıklar.....	8
1.1.3.1.3. Eğitim Hizmeti Finansmanında Kredi Piyasalarının Oluşmaması....	8
1.1.3.2. Fırsat Eşitliği.....	9
1.1.3.3. Gelir Dağılımı	10
1.2. Yükseköğretimde Fayda ve Maliyetler	12
1.2.1. Yükseköğretimin Faydaları	12
1.2.1.1. Bireysel Faydalar	12
1.2.1.1.1. Doğrudan Bireysel Faydalar	12
1.2.1.1.2. Dolaylı Bireysel Faydalar	15
1.2.1.2. Toplumsal Faydalar	16
1.2.1.2.1. Gelir Düzeyinde Yaşanan Artış Sonucunda Sağlanan Toplumsal Faydalar.....	16

1.2.1.2.2. Bilinç Düzeyinde Yaşanan Artış Sonucunda Sağlanan Toplumsal Faydalar.....	17
1.2.2. Yükseköğretimin Maliyetleri.....	19
1.2.2.1. Özel Maliyetler	19
1.2.2.2. Toplumsal Maliyetler.....	20
1.3. Yükseköğretim Finansman Yöntemleri	21
1.3.1. Kamu Kaynakları ile Finansman	22
1.3.1.1. Vergi ile Finansman.....	22
1.3.1.2. Kupon Yöntemi ile Finansman	23
1.3.1.3. Performans Esaslı Finansman.....	26
1.3.2. Özel Kaynaklar ile Finansman	29
1.3.2.1. Öğrenim Ücretleri (Harçlar) ile Finansman.....	29
1.3.2.2. Öğrenci Kredileri ile Finansman (Borçlanma Yöntemi)	30
1.3.2.3. Burslar ile Finansman	32
1.3.2.4. Üniversite-Sanayi İş Birliği ile Finansman.....	33
1.3.3. Maliyet Paylaşımı (Karma Finansman).....	35

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANINI ETKİLEYEN GELİŞMELER VE ÜLKE ÖRNEKLER

2.1. Yükseköğretim Finansmanını Etkileyen Gelişmeler	38
2.1.1. Kitleleşme	38
2.1.2. Devlet Anlayışında Yaşanan Değişim.....	39
2.1.2.1. Refah Devleti Anlayışı ve Yükseköğretime Bakış Açısı.....	40
2.1.2.2. Neoliberal Devlet Anlayışı ve Yükseköğretime Bakış Açısı.....	41
2.1.2.2.1. Neoliberal Devlet Anlayışı.....	41
2.1.2.2.2. Neoliberal Devlet Anlayışının Yükseköğretime Yönelik Argümanları ve Uygulamaları	42
2.1.2.2.2.1. Argümanları.....	42
2.1.2.2.2.2. Uygulamaları	44
2.1.2.2.2.2.1. Yapısal Uyum Politikaları	44
2.1.2.2.2.2.2. Özelleştirme	45
2.1.3. Küreselleşme	47

2.1.3.1. Uluslararasılaşma	48
2.1.3.2. Uzaktan Eğitim	50
2.2. Yükseköğretim Finansmanının Talep ve Kaynak Tahsisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi	50
2.2.1. Yükseköğretimde Talep ve Talebin Yapısı	51
2.2.1.1. Yükseköğretimde Öğrenci Sayıları	51
2.2.1.2. Yükseköğretimde Brüt Okullaşma Oranları	53
2.2.1.3. Yaş Grubu ve Eğitim Seviyesine Göre Yükseköğretime Katılım	55
2.2.1.4. Yükseköğretimde Örgün Katılım	59
2.2.1.5. Yükseköğretimde Uzaktan Katılım	61
2.2.1.6. Yükseköğretimde Uluslararası ve Yabancı Öğrencilerin Payı	63
2.2.2. Yükseköğretimde Kaynak Tahsisi	65
2.2.2.1. Yükseköğretim İçin Yapılan Toplam Harcamalardaki Değişim	65
2.2.2.2. Yükseköğretim İçin Yapılan Kamu Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçindeki Yeri ve Diğer Eğitim Seviyeleri ile Karşılaştırılması	67
2.2.2.3. Yükseköğretimde Öğrenci Başına Yapılan Harcamalar ve Diğer Eğitim Seviyeleri ile Karşılaştırılması	69
2.2.2.4. Yükseköğretim İçin Yapılan Harcamaların Sektör Bazında Değerlendirilmesi	71
2.3. Yükseköğretim Finansmanı: Ülke Örnekleri	74
2.3.1. Almanya	74
2.3.2. Avusturya	75
2.3.3. Türkiye	76
2.3.4. Amerika Birleşik Devletleri	77
2.3.5. Avustralya	80
2.3.6. Japonya	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİM FİNANSMAN YÖNTEMLERİNİN TERCİHİNE İLİŞKİN MÜLAKAT ÇALIŞMASI

3.1. Yöntem	84
3.2. Bulgular	88
3.2.1. Yükseköğretimde Temel Finansman Yöntemine İlişkin Görüşler	88
3.2.2. Yükseköğretimde Kamu Kaynakları ile Finansmana İlişkin Görüşler	92

3.2.3. Yükseköğretimde Özel Kaynaklar ile Finansmana İlişkin Görüşler.....	96
3.2.4. Yükseköğretimde Maliyet Paylaşımına İlişkin Görüşler	99
3.2.5. Yükseköğretim Finansmanında Örgün ve Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşler	102
3.2.6. Yükseköğretim Finansmanında Birinci ve İkinci Öğretime İlişkin Görüşler	105
3.2.7. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde Sosyal Adalet Kriterine İlişkin Görüşler	108
3.2.8. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde Genel Olarak Etkinlik Kriterine İlişkin Görüşler	112
3.2.9. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde Toplumsal Kabul Edilebilirlik Kriterine İlişkin Görüşler	116
3.2.10. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde Üniversitelerin Performansı Kriterine İlişkin Görüşler.....	121
3.2.11. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde Ekonomik Kalkınma Kriterine İlişkin Görüşler	124
3.2.12. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde Öğrenci ve Ailelerin Rasyonel Karar Almaları (Eğitim veya İş Hayatına Devam Etmede Yapılacak Doğru Tercih) Kriterine İlişkin Görüşler	129
3.2.13. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde Paydaş Olarak Öğrencilerin Yükseköğretim Kurumlarının Karar Aşamalarında Katkı Sağlamaları Kriterine İlişkin Görüşler	133
3.2.14. Yükseköğretim Finansmanında Covid-19 Salgının Yaratabileceği Etkilere İlişkin Görüşler.....	137
SONUÇ.....	142
KAYNAKÇA	145
EKLER.....	167

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Yıllık Ortalama Brüt Kazanç (TL) .	13
Tablo 1.2: OECD Ülkelerinde Yükseköğretim Özel Getiri Oranları (%) (2016)	14
Tablo 1.3: Performans Esaslı Finansman Yönteminin Avantajları ve Dezavantajları	28
Tablo 2.1: Yükseköğretimde Öğrenci Sayıları (2017).....	52
Tablo 2.2: Yükseköğretimde Brüt Okullaşma Oranları (%)	54
Tablo 2.3: Yaş Grubu (19-24 Yaş) ve Eğitim Seviyesine Göre Yükseköğretim Kayıt Oranları (%) (2017).....	56
Tablo 2.4: Yaş Grubu (25-28 Yaş) ve Eğitim Seviyesine Göre Yükseköğretim Kayıt Oranları (%) (2017).....	58
Tablo 2.5: Yükseköğretimde Örgün Katılım (%) (25-64 Yaş) (2017).....	60
Tablo 2.6: Yaygın Eğitime Katılan Yetişkinler (25-64 Yaş) Arasında Uzaktan Eğitim Oranları (%) (Yükseköğretim Seviyesi) (2012 veya 2015)	61
Tablo 2.7: Toplam Yükseköğretim Kaydında Uluslararası veya Yabancı Öğrenci Payı (%).....	63
Tablo 2.8: Yükseköğretim Kurumları İçin Yapılan Toplam Harcamaların Değişimi (%) (2012-2016).....	66
Tablo 2.9: Toplam Kamu Harcamalarının Yüzdesi Olarak Eğitim Seviyeleri Harcamaları (2016)	67
Tablo 2.10: Eğitim Seviyelerine Göre Yapılan Harcamalar (ABD Doları/Öğrenci) (2015).....	69
Tablo 2.11: Yükseköğretim İçin Yapılan Harcamalarda Sektörlerin Oranı (%) (2016)	72
Tablo 3.1: Katılımcılar ile İlgili Bilgiler.....	85
Tablo 3.2: Katılımcıların Görev Aldıkları Fakülte / Bölüm.....	86
Tablo 3.3: Katılımcıların Unvanlarına Göre Dağılımı	87
Tablo 3.4: Katılımcıların Tecrübelerine (Yıl) Göre Dağılımı.....	87
Tablo 3.5: Temel Finansman Yöntemi İçin Yapılan Tercihlerin Dağılımı.....	88
Tablo 3.6: Kamu Kaynakları ile Finansman İçin Yapılan Tercihlerin Dağılımı	93
Tablo 3.7: Özel Kaynaklar ile Finansman İçin Yapılan Tercihlerin Dağılımı.....	96
Tablo 3.8: Maliyet Paylaşımı İçin Yapılan Tercihlerin Dağılımı	100
Tablo 3.9: Örgün ve Uzaktan Eğitim Arasında Finansman Açısından Fark Olup Olmamasına Dair Yapılan Tercihlerin Dağılımı.....	102
Tablo 3.10: Birinci ve İkinci Öğretim Arasında Finansman Açısından Fark Olup Olmamasına Dair Yapılan Tercihlerin Dağılımı.....	105
Tablo 3.11: Covid-19 Salgınının Yükseköğretim Finansmanını Etkileyen Bir Gelişme Olup Olamayacağına Dair Yapılan Tercihlerin Dağılımı.....	137

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Yükseköğretim Finansman Yöntemleri.....	22
Şekil 1.2: Kupon Yönteminin İşleyişi	24

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1: OECD Üyeleri ve Dünya Bazında Yükseköğretim Öğrenci Sayıları....	51
Grafik 3.1: Sosyal Adalet Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)	108
Grafik 3.2: Genel Olarak Etkinlik Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)	112
Grafik 3.3: Toplumsal Kabul Edilebilirlik Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)	117
Grafik 3.4: Üniversitelerin Performansı Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)	121
Grafik 3.5: Ekonomik Kalkınma Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)	125
Grafik 3.6: Öğrenci ve Ailelerin Rasyonel Karar Almaları (Eğitim veya İş Hayatına Devam Etmede Yapılacak Doğru Tercih) Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)	130
Grafik 3.7: Paydaş Olarak Öğrencilerin Yükseköğretim Kurumlarının Karar Aşamalarında Katkı Sağlamaları Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)	134

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AEA	: Avrupa Ekonomik Alanı
AKTS	: Avrupa Kredi Transfer Sistemi
Ar-Ge	: Araştırma – Geliştirme
Araş.Gör.	: Araştırma Görevlisi
CSP	: Commonwealth Supported Places
Doç.Dr.	: Doçent Doktor
Dr.Öğr.Üyesi	: Doktor Öğretim Üyesi
FEE-HELP	: Katkı Payı Desteği
GATS	: General Agreement on Trade in Services
HEAC	: Higher Education Administration Charge
HECS	: The Higher Education Contribution Scheme
HECS-HELP	: Yükseköğretim Katkı Programı
IMF	: International Monetary Fund
JASSO	: Japan Student Services Organization
MEXT	: Ministry of Education, Culture, Sports, Technology and Science
MIT	: Massachusetts Institute of Technology
M.Ö.	: Milattan Önce
MYO	: Meslek Yüksek Okulu
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
PEF	: Performans Esaslı Finansman
Prof.Dr.	: Profesör Doktor

T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vs.	: vesaire
WB	: World Bank
WTO	: World Trade Organization
YURTKUR	: Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu

GİRİŞ

Yükseköğretim, sağladığı faydalar ve karşılaştığı talep ile finansman açısından önem kazanmaktadır. Yükseköğretimin hem bireysel hem toplumsal katkıları bulunmaktadır. Bireysel faydaların başında istihdam olanakları ve ücretlerde yaşanan artış gelmektedir. Toplumsal olarak ise ekonomik büyüme, teknolojik gelişmeler, devlet gelirlerinde artış, toplumun bilinç düzeyinin artması gibi çeşitli katkılar sağlanmaktadır. Bir taraftan sağlanan bireysel faydalar ve yararlananların tespit edilebiliyor oluşu, diğer taraftan toplumsal faydalar yükseköğretim finansmanının nasıl olması ve finansmanda hangi kesimlerin yer alması gerektiğini tartışmalı hale getirmektedir.

Yükseköğretim finansmanını ön plana çıkaran diğer unsur; talepte yaşanan artıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkelerin, ekonomik büyüme ve rekabet için nitelikli iş gücüne duydukları ihtiyaç artmıştır. Yükseköğretim elit yapısından uzaklaşarak kitlesel bir yapı kazanmış, günümüzde bu yapı birçok ülkede evrensel hale gelmiştir. Talep artışı, yükseköğretimin faydaları ve faydalanan kesimler nedeniyle olan tartışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. Artan talep kamu kaynaklarının yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra özel kaynaklara yönelmeye neden olan başka gelişmeler (devlet anlayışında meydana gelen değişim, küreselleşme) de yaşanmıştır. Özel kaynak kullanımı; yükseköğretimin sağladığı toplumsal faydalar, politik kaygılar ve gelir düzeyi düşük kesimin hizmetten dışlanma ihtimali ile beraber değerlendirilmektedir.

Yükseköğretim finansman yöntemleri arasında yapılacak tercihler, sistemin başarısında önemli yere sahip olmaktadır. Bu nedenle finansman yöntemlerinin olumlu ve olumsuz özelliklerinin ortaya konulması ve yapılacak tercihlerde çeşitli kriterlerin ele alınması gerekmektedir. Çalışmada yükseköğretimde alternatif finansman yöntemlerinin tercih edilebilirlik açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde yükseköğretim ile ilgili teorik bilgilere yer verilmektedir. Bu kapsamda yükseköğretimin tanım ve işlevi, yükseköğretimin mal ve hizmet sınıflandırmasındaki yeri, devletin eğitime müdahale gerekçelerinin yükseköğretim için değerlendirilmesi, yükseköğretimde fayda ve maliyetler ile yükseköğretim finansman yöntemleri ele alınmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde yükseköğretim finansmanını etkileyen gelişmeler incelenmektedir. Kitleselleşme ile talep artışı, devlet anlayışında yaşanan değişim ile neoliberal politikanın uygulamaları, küreselleşme ile uluslararasılaşma ve uzaktan eğitim konuları üzerinde durulmaktadır. Yükseköğretim finansmanının talep ve kaynak tahsisi çerçevesinde değerlendirilmesi için OECD ülkelerine ait güncel verilerin analizi yapılmaktadır. Son olarak ülke örneklerine yer verilmektedir. Ülkeler ağırlıklı olarak kullanılan kaynak çeşidine göre seçilmektedir. Kamu kaynaklarının ağırlıklı olarak kullanıldığı Almanya, Avusturya, Türkiye ile özel kaynakların ağırlıklı olarak kullanıldığı Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya ve Japonya'da yükseköğretim finansmanının genel özellikleri açıklanmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yükseköğretim finansman yöntemlerinin tercihine ilişkin mülakat çalışması yer almaktadır. Mülakat öğretim elemanları ve üyeleri ile gerçekleştirilmiştir. Yöntem kısmında mülakat çalışması ile ilgili bilgiler verilmekte, bulgular kısmında elde edilen sonuçlar içerik analizi ile çözümlenmektedir. Çalışma, yükseköğretim finansman yöntemlerinin tercih edilme oranlarını ve nedenlerini ortaya koyarak karşılaştırma yapılmasını amaçlamaktadır. Ayrıca katılımcıların sahip oldukları tecrübe ve yaptıkları puanlamalar arasında ilişki olup olmadığı bağımsız örneklem t-testleriyle araştırılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİM VE FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

1.1.Yükseköğretim ve Özellikleri

Yükseköğretim ve özellikleri kapsamında; yükseköğretimin tanım ve işlevi, yükseköğretimin mal ve hizmet sınıflandırmasındaki yeri ele alınmakta ve devletin eğitime müdahale gerekçelerinin yükseköğretim için değerlendirmesi yapılmaktadır.

1.1.1. Yükseköğretimin Tanım ve İşlevi

Eğitim, birey ve toplumların kendilerini geliştirmelerinde yer alan bir kavramdır ve birçok farklı tanımı yapılmaktadır. Kavram için zamana ve toplumlara göre farklı tanımlar yapılmasına rağmen, eğitim ile ulaşılmaya çalışılan ortak amaçlar ön planda bulunmaktadır (Çiçek vd., 2014: 18). Bu amaçlar arasında öncelikli olarak bireylerin düşünce, beceri ve yeteneklerinde kendileri ile uyumlu olacak şekilde gerçekleştirilmeye çalışılan olumlu değişimler ve belli davranış kalıplarının kazandırılması yer almaktadır (Kaynak vd., 2000: 124 ; Çalışkan, 2007: 237). Böylece eğitim ile ulaşılmak istenen diğer amaçlar için temel oluşturulmakta, ortak değerler yaratılmakta, bu değerler nesilden nesile aktarılmaktadır.

Eğitim, temel insan haklarından biri olması nedeniyle yasalarla güvence altına alınmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesinde “Herkes eğitim hakkına sahiptir.” cümlesi ile eğitim hakkının evrenselliği belirtilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da eğitim yasal güvence altına alınmaktadır. 42. maddede “Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz.”, “Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır.” ifadelerine yer verilmektedir.

Günümüzde eğitim sistemlerinde farklı seviyeler bulunmakta ve genellikle ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim olarak sınıflandırma yapılmaktadır. Yükseköğretim, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 3.maddesinde “Milli eğitim

sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarı yılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümüdür.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Eğitimin tanımında belirtildiği üzere, yapılan tanımlardan ziyade amaç ve işlevlerin daha ön planda olması yükseköğretim içinde söz konusudur. Yükseköğretim kurumlarında araştırma yöntemlerine uygun olarak çalışmaların yürütülmesi, bilgi elde edilmesi, elde edilen bilgilerin geliştirilmesi, bilgilerin diğer kişi ve kurumlara aktarılması, yükseköğretimin tarihi boyunca ön plana çıkan işlevleri olmuştur (Keohane, 2006 ; Küçükcan ve Gür, 2009: 33). Ayrıca yükseköğretim, eğitimin her seviyesinde olduğu gibi toplumların kültürleri için önem taşımakta, ortak değerlerin yaratılmasında ve sürdürülmesinde rol oynamaktadır (Göksu, 2014: 15). Ülke ekonomilerinin ana unsurlarından biri olan nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerinin yürütülmesinde de yükseköğretimin işlevi bulunmaktadır. Böylece ülkeler, yükseköğretimin sağladığı faydalarla ekonomik alanda avantajlar elde etmektedir. Bu işlevlere ek olarak yükseköğretim ile yaşanan gelişmeler bireylerin ifade özgürlüğüne katkı sağlamakta, farklı fikir ve görüşlerin barındığı ortamlara izin vermekte, demokrasiye güç kazandırmaktadır (Tilak, 2008a: 453).

Yükseköğretim hizmetinin başlangıcı, Eflatun’un Academia’sına (M.Ö.400), Aristo’nun Lyceum’una (M.Ö.347) gidecek kadar eskidir (Perkin, 1983 ; Gürüz vd., 1994: 57) ve yükseköğretimin temel yapı taşı üniversiteler oluşturmaktadır. İçinde bulunulan zamanın kültürel, ekonomik, siyasi koşullarına göre üniversitelerin işlev ve yapılarında değişiklikler meydana gelmektedir. Yükseköğretimin işlevlerinde meydana gelen değişimler, yükseköğretim hizmetinin niteliği, ayrılan kaynaklar, sağladığı bireysel ve sosyal faydalar, yükseköğretim hizmetinin üretimini ve finansmanını tartışılan bir konu haline getirmektedir.

1.1.2. Yükseköğretimin Mal ve Hizmet Sınıflandırmasındaki

Yeri

Yükseköğretimin mal ve hizmet sınıflandırmasındaki yeri, hizmetin finansmanına yönelik tartışmalar için önem teşkil etmektedir. Yükseköğretimin

finansman açısından ön plana çıkan özellikleri; yarı kamusal bir hizmet oluşu (Şener, 2016: 72) ve bireysel getiri oranının sosyal getiri oranına göre daha yüksek olmasıdır (Tilak, 2012: 30).

Yükseköğretim hizmetine yönelik inceleme için hem tam kamusal hem de yarı kamusal mal ve hizmetler ele alınmaktadır. Tam kamusal mal ve hizmetler, temel özellikleriyle tanımlanırlar. Temel özellikleri; tüketimde rekabetin olmaması ile dışlanamamadır (Rosen ve Gayer, 2008: 52). Tam kamusal malların tüketimlerinde rekabetin olmaması özelliğiyle o mal veya hizmetten yararlanan kişinin, diğer bireylerin yararlanma durumunu etkilememesi ifade edilmektedir (Susam, 2019: 72-73). Bu mal ve hizmetlere en bilindik örnekler olarak milli savunma, sokak lambası, kablolu tv yayını verilebilir. Tam kamusal malların diğer temel özelliği olan bireylerin tüketimden dışlanamaması, kişilerin bedel ödemesi veya ödememesine bağlı olmaksızın o mal veya hizmetten yararlanma imkanına sahip olmalarıdır (Gruber, 2016: 192). Sahip oldukları imkan neticesinde tüketiciler bedel ödemeyi tercih etmemekte ve bedavacılık (free-rider) sorunu ortaya çıkmaktadır. Bireylerin tam kamusal mallardan bedava yararlanma isteği, tam kamusal mal ve hizmetlerin kar maksimizasyonunu hedef alan özel sektör tarafından sunulması mümkün kılmamakta ve kamu sektörü tarafından finansman gerekli hale gelmektedir (Saruç, 2011: 65). Tam kamusal mal ve hizmetlerin diğer bir özelliği, yaratmış oldukları dışsallıklardır. Dışsallık, ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkardığı pozitif veya negatif etkiler olarak ifade edilebilir ve söz konusu etkiler birey, firma ya da toplum üzerinde görülebilmektedir (Gümüş ve Şişman, 2014: 58).

Yarı kamusal mal ve hizmetlerin özelliklerine bakıldığında ise tam kamusal mallardan farklı olarak, tüketim belli bir seviyeye ulaşana kadar rekabet söz konusu değilken, belli bir seviyeden sonra tüketiciler birbirlerine rakip haline gelmektedir (Savaşan, 2015: 164). Tüketicilerin birbirine rakip haline gelmesi ve faydalanan bireylerin tespitinin mümkün olması, bedel ödemeyenlerin söz konusu mal veya hizmetin tüketiminden dışlanmasını mümkün kılmaktadır.

Yarı kamusal mallar içinde dışsallık özelliği mevcuttur. Yaratılan dışsallıklar sonucunda bireysel ve toplumsal faydalar ortaya çıkmaktadır (Şener, 2016: 72). Eğitim

de sahip olduğu bireysel ve toplumsal faydalar ile yarı kamusal mal ve hizmet kapsamında değerlendirilmektedir. Yarı kamusal mal ve hizmetlerde faydalanan bireyin tespitinin mümkün olması nedeniyle özel sektör tarafından üretim yapılabilmektedir. Ancak bazı durumlarda bu mal ve hizmetlerin sağlamış oldukları toplumsal faydalar, bireysel faydaların önüne geçmektedir. Toplumsal faydalar daha fazla olduğu takdirde bireylerin bedava yararlanma istekleri daha fazla olacağı için özel sektör tarafından yapılacak üretim yetersiz kalabilmekte ve kamu sektörü tarafından üretim tercih edilmektedir. Sonuç olarak yarı kamusal mal ve hizmetlerin hangi sektör tarafından finanse edileceğine karar verilirken sağlanacak bireysel ve toplumsal faydaların karşılaştırılması gerekmektedir.

Eğitimin finansmanı için değerlendirme yapılırken eğitimin farklı seviyeleri göz önüne alınmalıdır. Çünkü farklı eğitim seviyelerine göre elde edilecek bireysel ve toplumsal faydalar ve bunlardan hangisinin daha fazla olacağı değişmektedir. İlkokul eğitiminde, sahip olduğu özellikler çerçevesinde sosyal faydalar daha fazladır (Benson, 1994: 84 ; Ergen, 2006a: 14). Bu nedenle günümüzde birçok ülkede temel eğitim, kamu tarafından üretilmekte ve finanse edilmektedir. Yükseköğretimde ise özellikle kişilerin gelirlerinde yarattığı iyileşme sonucunda bireysel faydaların ağır bastığı görülmektedir (Saruç, 2011: 66). Yükseköğretimin yarı kamusal bir hizmet olması ve bireysel faydaların toplumsal faydalara oranla fazla olması, yükseköğretim finansmanı için ayrılan kamu kaynaklarının sorgulanmasına neden olmaktadır. Yükseköğretimin toplumsal fayda gösteren kısmının kamu, bireysel fayda gösteren kısmının özel kaynaklar tarafından finanse edilmesi uygun görülmektedir.

1.1.3. Devletin Eğitime Müdahale Gerekçelerinin

Yükseköğretim İçin Değerlendirilmesi

Devletin piyasa başarısızlıkları, fırsat eşitliği ve gelir dağılımı nedenleri ile eğitime müdahalesi söz konusudur. Eğitim, seviyelerine göre farklı özellikler gösteren yarı kamusal bir hizmettir. Bu nedenle devletin eğitime müdahale gerekçeleri yükseköğretim seviyesi için ayrı olarak değerlendirilmektedir.

1.1.3.1. Piyasa Başarısızlıkları

Devletin eğitime müdahale gerekçelerinden piyasa başarısızlığı; bilgi eksikliği, eğitim hizmetinden kaynaklanan dışsallıklar ve eğitim hizmeti finansmanında kredi piyasalarının oluşmaması kapsamında ele alınmaktadır.

1.1.3.1.1. Bilgi Eksikliği

Eğitim ile ilgili bilgi eksikliği, hem eğitim kararı verecek bireyleri hem de ailelerini etkilemektedir (Söyler, 2009: 11). Devlet tarafından zorunlu olarak verilen eğitim seviyeleri dışında, bireyler ve ailelerin eğitime devam edip etmeme, okul seçimi, eğitim için ayrılacak bütçe gibi kararlar vermeleri gerekir ve bu kararlar esas itibarıyla eğitimden elde edilecek olan faydalara göre verilmektedir (Ünal, 1996: 312). Dolayısıyla bilgi eksikliği, eğitim için doğru kararlar verilmesinin önünde engel oluşturmaktadır.

Yükseköğretim açısından değerlendirme yaptığımızda, bilgi eksikliği elde edilecek faydalar ve finansman yönü ile karşımıza çıkabilmektedir. Bilindiği üzere yükseköğretimin, özellikle kişilerin elde edecekleri gelire yapmış olduğu katkı ile bireysel faydalarının, sosyal faydalarından daha fazla olduğu ifade edilmektedir. Finansmanda yararlanan kişilerin de yer alması gerektiği savunulmaktadır.

Yükseköğretimin fayda ve finansmanına ilişkin bilgi eksikliğine sahip olan bireyler ve aileleri, yükseköğretimin maliyetinin kamu tarafından karşılanmasını yani vergiler ile finansmanı tercih edebilmektedir. Vergiler ile finansmanda öğrenci veya aileleri doğrudan katılım göstermedikleri için bu durumu avantaj olarak görmektedir. Finansmanı üstlenenler vergi mükellefleri olmaktadır. Finansmanın vergi mükellefleri tarafından üstlenilmesi, yükseköğretimden yararlanamayan kişilerin de bedel ödemesi anlamına gelmektedir. Ayrıca bireylerin yükseköğretim finansmanına sağladıkları katkı neticesinde, kamu kaynaklarının bir kısmının başka alanlara aktarılması söz konusu olmaktadır.

1.1.3.1.2. Eğitim Hizmetinden Kaynaklanan Dışsallıklar

Eğitimin, mal ve hizmet sınıflandırmasındaki yeri açıklanırken yarı kamusal bir hizmet olduğu ve dışsallıklar yaydığı ifade edilmiştir. Devletin eğitim hizmetine müdahalesinin nedenlerinden birini de eğitim sonucunda ortaya çıkan dışsallıklar oluşturmaktadır. Eğitim ile yayılan dışsallıklar sayesinde eğitim sadece yararlanan kişiye değil, kişinin içinde bulunduğu topluma da çeşitli katkılar sağlamaktadır (Duran, 1987: 117). Eğitimin topluma sağladığı katkılarda yararlananı tespit etmenin mümkün olmaması, bireyleri toplumsal faydalardan bedava yararlanmaya yönlendirmektedir (Shaw, 2010: 241). Bu nedenlerle eğitim için devlet müdahalesinin gerekli olduğu, finansmanın devlet tarafından yapılması gerektiği savunulmaktadır.

Birçok ülkede ilköğretim devlet tarafından finanse edilmektedir ve zorunludur. Çünkü ilköğretimde bireylere temel bilgi-beceriler kazandırılmakta, toplumların gelişimi için ilk adım atılmaktadır. Ancak her eğitim seviyesi için ortaya çıkan bireysel ve toplumsal faydalar birbirinden farklıdır. Yükseköğretimde, bireysel faydaların daha ön planda olduğu tartışılmaktadır. Bireysel faydaların ön planda olması ise hizmetten yararlanan kişilerin bedel ödemesinin daha uygun olacağı ve yükseköğretim için ayrılan kamu kaynaklarının belli bir seviyede olması gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla devletin dışsallıklar çerçevesinde eğitime yapacağı müdahalenin, eğitim seviyelerine göre farklılık göstermesi gerektiği ifade edilebilmektedir.

1.1.3.1.3. Eğitim Hizmeti Finansmanında Kredi Piyasalarının

Oluşmaması

Devletin eğitim hizmetine müdahale gerekçelerinden piyasa başarısızlıklarının sonuncusu, eğitim hizmetinin finansmanında kredi piyasalarının oluşmamasıdır. Eğitim hizmeti alabilmek için kredi ihtiyacı duyacak öğrenciler ve ailelerin piyasa kaynaklı olarak bu imkana sahip olmaları devletin müdahalesine gerekçe oluşturmaktadır (Ünal, 1996: 331).

Eğitim hizmetinin finansmanında kredi piyasalarının oluşmamasını asimetrik bilgi kavramı ile ilişkilendirebiliriz. Ancak asimetrik bilgi durumunda piyasayı

oluşturan taraflardan biri sahip olduğu bilgi dolayısıyla diğer tarafa göre avantajlı konumdadır (Susam, 2019: 114-115). Eğitimde ise iki taraf da eksik bilgiye sahiptir. Yükseköğretim hizmeti alacak olan birey, eğitim süresi bittiğinde özellikle genç işsizlik oranının fazla olduğu bir ülkedeysen işsiz kalma tehlikesiyle karşılaşabilmektedir. Bireyin ödeme garantisi gösterememesi kredi verecek olan finans kurumu içinde risk anlamına gelmektedir. Her iki taraf da eksik bilgi nedeniyle birbirine karşı üstünlük sağlayamamakta aksine dezavantajlı konuma gelmektedir. Eksik bilgi ve avantaj sağlayamama finans kurumlarının kredi vermek istememelerine neden olmaktadır.

Nicholas Barr, piyasa aksaklığının bu türünü ev kredilerini örnek vererek açıklamaktadır. Ev kredileri için alıcının ne satın aldığını bilmesi, ödemelerin yapılamaması durumu ortaya çıkarsa evin satılabileceği ele alınmaktadır (Barr, 2004: 8). Öğrenci kredilerini ele aldığımızda kişi sonuçları itibarıyla ne satın aldığını bilememekte, iş bulamadığı takdirde ödeme imkanı elde edememektedir. Bu durum eğitim hizmeti için kredi piyasasının oluşmasına engel olmakta ve devlet müdahalesi ortaya çıkmaktadır.

1.1.3.2. Fırsat Eşitliği

Fırsat eşitliği hem eğitimin amaçlarından hem de devletin müdahale gerekçelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. En genel haliyle fırsat eşitliği eğitim kaynaklarının toplumdaki bireylere eşit şekilde ulaştırılması ve bireylerin kaynaklardan eşit şekilde yararlanmaları olarak ifade edilebilmektedir (Ünal, 1996: 312).

Fırsat eşitliği kavramında eleştiri alan nokta; eğitim kaynaklarının eşit olarak sunulmasından ziyade, eşit olarak yararlanma imkanının mümkün olup olmadığıdır. Bu durum şartlarda eşitlik ve sonuçlarda eşitlik kavramları ile açıklanmaktadır (Flew, 1978; Turner, 1997: 35). Şartlarda eşitlik, sunulan eğitim kaynaklarının bireylere eşit şekilde dağılımını göstermektedir. Bireylere eğitim kaynakları eşit olarak sunulsa dahi sahip oldukları diğer koşullar, eğitim kaynaklarından aynı derecede yararlanmalarına engel teşkil edebilmektedir. Örneğin; bir ülkede ilköğretimin sadece kamu tarafından sunulduğunu, özel okul olmadığını varsayalım. Ailesinin gelir düzeyi yüksek olan

öğrenciler, okul dışında aktivitelere katılabılme ve diğer çeşitli imkanlara sahiptir. Böylece toplumdaki diğer bireyler ile kendilerine eşit olarak sunulan ilköğretimden daha verimli şekilde yararlanma fırsatı elde etmektedirler. Sonuçlarda eşitlik kavramına baktığımızda ise, kavram sunulan fırsatlara değil yaratılan sonuçlara odaklanmakta, diğer bir ifadeyle eğitimle sağlanan olumlu sonuçlardaki eşitliği göstermektedir. Şartlarda eşitlik kavramında geçerli olan durum sonuçlarda eşitlik içinde geçerlidir. Bu nedenle fırsat eşitliği kavramında, uygulamada güçlükler ile karşılaşilmektedir ve normatif düzeyde ele alınabilmektedir.

Dışsalılıklar için eğitimin farklı seviyelerine göre yaptığımız değerlendirme, fırsat eşitliği içinde yapılabilmektedir. Milton Friedman, eğitimin farklı seviyelerine göre finansmanı sağlayacak tarafın değişmesi gerektiğini, ilköğretim ve ortaöğretimin devlet tarafından, mesleki eğitim ve yükseköğretimin yararlanan kişiler tarafından finanse edilmesi gerektiğini belirtmektedir (Friedman, 2008 ; Söyler, 2009: 12).

Fırsat eşitliği perspektifinden baktığımızda ilk ve ortaöğretim seviyesinde finansmanın devlet tarafından yapılması, bu eğitim seviyelerinde toplumsal faydalar bireysel faydalardan fazla olduğu için uygun bulunmaktadır. Yükseköğretimde yararlanan kişilerin elde edecekleri bireysel faydalar, sosyal faydalardan fazladır. Bununla birlikte yükseköğretimden yararlanan öğrencilerin ailelerinin orta ve üst gelir düzeyine mensup olmaları da, yükseköğretimin vergiler ile finanse edilmesi görüşüne karşı çıkılmasına neden olmaktadır (Türkmen, 2009: 26 ; Saruç, 2011: 69). Çünkü yükseköğretim için vergiler ile finansman söz konusu olduğunda, yararlanmama ihtimallerine rağmen alt gelir grubundaki bireylerin maliyete katılmaları söz konusu olabilmektedir. Bahsedilen nedenler doğrultusunda yükseköğretimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için finansmanda yararlanan kişilerin de yer almaları uygun görülmektedir.

1.1.3.3. Gelir Dağılımı

Eğitim, toplumsal hareketliliği sağlamada temel etken olarak gelir dağılımı için önem kazanmaktadır (Piketty, 2018: 521). Eğitim ve gelir dağılımı arasındaki ilişkinin daha açık şekilde ifadesine yönelik olarak beşeri sermaye teorisi incelenmektedir.

Beşeri sermaye teorisi ile ilgili çalışmaları olan Theodore W. Schultz ve Gary Becker, insan sermayesinin gelişiminde eğitimin yerini ele almışlardır (Saxton, 2000: 1).

Bireylerin iş bulma ve kazandıkları ücretlerde, yetenekleri, ailelerinin sosyoekonomik durumları, kurmuş oldukları ilişkiler, yaşadıkları yer gibi çeşitli faktörler etkili olabilmektedir. Beşeri sermaye teorisi, beşeri sermayenin artırılmasını sağlayan yani daha yüksek ücretler elde edilmesini ve daha kolay iş bulunmasını sağlayan faktörün kişilerin aldıkları eğitim olduğunu belirtmektedir (Gümüş ve Şişman, 2014: 41). Eğitim ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişki, Jacob Mincer tarafından “Studies in Human Capital” adlı kitapta ele alınmaktadır (Mincer, 1993: 233 ; Saxton, 2000: 6). Kişinin eğitim seviyesi yükseldikçe istihdam edilme ve daha yüksek gelire sahip olma ihtimali arttığından, dezavantajlı gruplar için toplumsal hareketliliğin sağlanması mümkün olmaktadır. Böylece eğitim dışında, bireylerin istihdam edilmesinde yer alan faktörlerin etkisi azalmakta, düşük gelir grubunda yer alanların iş bulmaları, daha yüksek gelir elde etmeleri ve dolayısıyla gelir dağılımının daha adil hale gelmesi sonucu doğmaktadır. Bu durum devletin eğitime olan müdahalesinin nedenlerinden biri açıklamaktadır.

Yükseköğretimin parasal kişisel faydalarını gelir dağılımı ile ilişkili olarak incelediğimizde, söz konusu faydaların; iş bulma, iş değiştirme ve daha yüksek gelir elde etme imkanı olduğu görülmektedir (Jongbloed ve Vossensteyn, 2002; Worldbank, 2002; Vossensteyn, 2009). Yükseköğretim kamu tarafından finanse edildiğinde, yükseköğretimden yararlanamayan ve çalışmak durumunda olan bireyler, yükseköğretimin bedelini ödeme ile karşı karşıya kalabilmektedir. Yükseköğretimin devlet tarafından finanse edilmesi bireylerin elde edeceği faydalar bakımından olumlu algılansa da alt gelir gruplarının aleyhine olacak şekilde gelir dağılımını bozucu bir etki yaratılmış olmaktadır.

Gelir dağılımının daha adil hale gelmesi amacıyla devletin eğitime olan müdahalesinin, özellikle gelişmekte olan ülkeler için incelemesi yapılmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerin başlıca sorunlarından biri olan işsizlik, beşeri sermaye teorisinin öngördüğü gibi eğitim seviyesi arttıkça istihdam oranının artacağı iddiasının gerçekleşmesine engel olmaktadır (Savaş vd., 1992: 175 ; Çalışkan, 2007: 244). Söz

konusu engel ise kaynak kullanımında etkinliğin sağlanamamasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, gelir dağılımını düzeltici bir etki yaratmak amacıyla yükseköğretime yapılacak müdahaleler için bahsedilen unsurların dikkate alınması faydalı olmaktadır.

1.2. Yükseköğretimde Fayda ve Maliyetler

Yükseköğretimin çeşitli fayda ve maliyetleri bulunmaktadır. Yükseköğretimin finansmanı söz konusu olduğunda doğru kararlar verilebilmesi için bu fayda ve maliyetlerin karşılaştırılması gerekmektedir. Fayda ve maliyetler, birey ve toplum bazında ele alınmaktadır.

1.2.1. Yükseköğretimin Faydaları

Yükseköğretimin yararlanan bireyler ile topluma sağlamış olduğu katkılar bulunmaktadır. Bireysel faydalar; doğrudan ve dolaylı olarak, toplumsal faydalar; gelir ve bilinç düzeyinde yaşanan artış sonucunda değerlendirilmektedir.

1.2.1.1. Bireysel Faydalar

Yükseköğretimden yararlananlar hem doğrudan hem de dolaylı bireysel faydalar elde etmektedir.

1.2.1.1.1. Doğrudan Bireysel Faydalar

Jacob Mincer, diğer bireyler ile kıyaslandığında yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin, daha yüksek ücret, daha uzun süreli istihdam ve daha fazla sosyal mobilité şeklinde doğrudan bireysel faydalara sahip olacağını ifade etmektedir (Saxton, 2000: 5).

Eğitimin bireylerin elde ettiği ücretler arasında nasıl bir fark oluşturduğunu anlamak için eğitim seviyeleri ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla yükseköğretimin bireylere sağlamış olduğu daha yüksek kazanç faydasının anlaşılabilmesi için daha alt eğitim seviyelerinde kazanılan ücretler ile karşılaştırma yapılmaktadır.

Tablo 1.1: Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Yıllık Ortalama Brüt Kazanç (TL)

Eğitim Durumu	Yıllık Ortalama Brüt Kazanç (TL)		
	2006	2010	2014
İlkokul ve altı	9.676	13.099	18.602
İlköğretim ve ortaokul	9.640	13.043	18.476
Lise	11.802	16.414	21.222
Meslek Lisesi	16.334	21.280	28.143
Yüksekokul ve üstü	27.310	35.383	51.405

Kaynak: TÜİK, Kazanç Yapısı Anketi, www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1008 , 21.09.2019.

Tablo 1.1’de Türkiye’de 2006, 2010 ve 2014 yıllarında eğitim durumuna göre yıllık ortalama brüt kazançlar gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde ilkokul ve altı ile ilköğretim ve ortaokul seviyelerinde kazançların birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Lise ve sonrasındaki eğitim seviyelerinde ise aradaki fark giderek açılmaktadır. 2014 yılında elde edilen kazançlar bu duruma örnek olarak verilebilir. 2014 yılındaki yıllık ortalama brüt kazançlar; lise eğitimi için 21.222 TL, meslek lisesi için 28.143 TL, yüksekokul ve üstü için 51.405 TL’dir. Tablo 1.1., eğitim seviyesi arttıkça elde edilen ücretin arttığını göstermektedir. Eğitim seviyeleri arasındaki en fazla fark yükseköğretim ve meslek lisesi eğitimi arasındadır.

Yükseköğretimin bireylere sağladığı diğer bir doğrudan fayda istihdam ile ilgilidir. Yükseköğretim mezunu bireyler hem daha iyi iş fırsatları ile karşılaşmakta (Vossensteyn, 2009), hem de daha istikrarlı bir istihdam yapısı içerisinde yer almaktadır (Mincer, 1993: 212 ; Çalışkan, 2007: 239). Eğitim seviyesi arttıkça bireyler aynı alanda çalışma hayatlarını sürdürerek uzmanlaşma imkanı bulmaktadır. Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça bireylerin teknolojik işsizliğe karşı koyma ihtimallerinin artması da vardır (Weisbrod, 1964 ; Duran, 1987: 112). Bu durumda eğitim seviyesi arttıkça gelişen teknolojilere uyum sağlama becerisinin artması etkili olmaktadır.

Jacob Mincer’in yüksek eğitim seviyesinin sağlayacağı faydalar arasında saymış olduğu sosyal mobilité, eğitimin amaçları arasında ön plana çıkan unsurlardan biridir. Toplumda yer alan dezavantajlı grupların eğitim sayesinde daha yüksek gelir dilimlerinde yer alması amaçlanmaktadır. Sosyal mobilitenin sağlanmasında,

yükseköğretim mezunu bireylerin diğer bireylere göre elde ettikleri gelirin daha fazla olması etkili olmaktadır.

Yükseköğretimin bireylere sağlamış olduğu doğrudan bireysel faydalar ele alınırken yapılan değerlendirmenin daha doğru sonuçlar vermesi adına katlanılan maliyetler göz önüne alınmalı, fayda-maliyet analizi yapılmalıdır. Bu karşılaştırma sonucunda özel getiri oranları hesaplanmakta ve bireylerin elde etmiş olduğu fayda seviyesi açığa çıkarılmaktadır (Woodhall, 1994: 19 ; Gölpek, 2012: 46).

Tablo 1.2: OECD Ülkelerinde Yükseköğretim Özel Getiri Oranları (%) (2016)

Ülkeler	Kadın	Erkek
ABD	20	20
Almanya	14	16
Avustralya	14	13
Avusturya	10	10
Belçika	18	11
Birleşik Krallık	13	13
Çek Cumhuriyeti	10	12
Danimarka	26	13
Estonya	22	13
Finlandiya	27	20
Fransa	19	14
Hollanda	13	11
İrlanda	57	32
İspanya	18	14
İsrail	24	40
İsviçre	14	14
İtalya	13	10
Kanada	23	17
Kore	20	22
Letonya	19	16
Lüksemburg	20	17
Macaristan	14	20
Norveç	18	9
Polonya	22	18
Portekiz	12	10

Ülkeler	Kadın	Erkek
Slovakya	13	13
Slovenya	16	14
Şili	37	31
Türkiye	62	36
Yeni Zelanda	16	13
OECD Ortalaması	21	17

Kaynak: Education at a Glance 2019 OECD Indicators <https://doi.org/10.1787/888933977087> / <https://doi.org/10.1787/888933977106> , s.108-109, 21.09.2019.

Tablo 1.2’de 2016 yılında OECD ülkelerindeki yükseköğretim özel getiri oranları gösterilmektedir. Özel getiri oranları ülkeden ülkeye değiştiği gibi cinsiyetler arasında da değişiklik göstermektedir. OECD ortalamasına baktığımızda özel getiri oranı kadınlar için %21, erkekler için %17’dir.

Tablodaki verilerden çoğu ülkede yükseköğretimin kadınlara sağladığı özel getiri oranlarının, erkeklere oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak Almanya, Çek Cumhuriyeti, İsrail, Kore ve Macaristan’da erkeklerin yükseköğretimden elde ettikleri özel getiri oranları daha yüksektir. Bazı ülkelerde ise kadın ve erkeklerin yükseköğretim ile elde ettikleri özel getiri oranları eşittir. Bu ülkeler; ABD, Avusturya, Birleşik Krallık, İsviçre ve Slovakya’dır.

İsrail, İrlanda, Türkiye ve Şili sahip oldukları yüksek özel getiri oranları ile dikkat çeken ülkeler olarak yer almaktadır. Sadece İsrail’de özel getiri oranı erkeklerde daha fazladır. Türkiye’de özel getiri oranları kadınlar için %62, erkekler için %36’dır. İrlanda’da özel getiri oranları kadınlar için %57, erkekler için %32’dir. Kadın ve erkek özel getiri oranları arasındaki fark Türkiye’de %26, İrlanda’da %25 düzeyindedir. Özel getiri oranlarının yüksek olması, yükseköğretim hizmetinden yararlananlar arasında adaletin sağlanabilmesi için, finansmanın ne şekilde yapılması gerektiğini önemli bir konu haline getirmektedir.

1.2.1.1.2. Dolaylı Bireysel Faydalar

Yükseköğretimin dolaylı bireysel faydalar da bulunmaktadır. Bu faydalar aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir:

- Gelir seviyesi yükselen kişiler kendilerine yararlı olacak her alanda daha etkin olma fırsatına sahip olmaktadır. Bu alanların başında sağlık harcamaları gelmektedir. Kişiler artan gelirleri sayesinde sağlıklarına daha fazla özen gösterme imkanı bulmaktadır (Saxton, 2000: 7).
- Ayrıca boş zamanları daha verimli hale getirebilecek hobi ve aktivitelere harcama yapma, kişisel gelişimlerine katkıda bulunacak faaliyetlere katılma sağlanan diğer dolaylı faydalardır (Vossensteyn, 2009).
- Kişilerin elde etmiş olduğu dolaylı faydalar, verimliliklerinin artmasını sağlamaktadır. Bu durum kişilerin elde edecekleri kazançta olumlu olarak yansımaktadır (Çalışkan, 2007: 240). Kısacası, doğrudan ve dolaylı faydalar karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedir.

1.2.1.2. Toplumsal Faydalar

Toplumsal faydalar, gelir ve bilinç düzeyinde yaşanan artışlara göre ele alınmaktadır.

1.2.1.2.1. Gelir Düzeyinde Yaşanan Artış Sonucunda Sağlanan Toplumsal Faydalar

Gelir düzeyinde yaşanan artış sonucunda bireylerin elde ettikleri faydalar ile topluma çeşitli katkılarda bulunmaktadır. Yükseköğretim hizmetinin bireylere ve topluma sağladığı faydalarının bulunması, finansmanda kamu ve özel kaynakların bir arada kullanılmasına gerekçe oluşturmaktadır. Ancak toplumsal faydalarla ilgili dikkat çekilmesi gereken nokta; eğitimin sağlamış olduğu bu faydaların ölçümünün yapılmasının kolay olmamasıdır (Blöndal vd., 2002: 64).

Yükseköğretimin yaratmış olduğu toplumsal faydalardan öncelikle her ülke için değer arz eden ekonomik büyüme ele alınabilmektedir (Levin, 1987: 629). Yükseköğretimin ekonomik büyümeye olan katkısının altında, bireylerin verimliliğini arttırması yatmaktadır (Gölpek, 2012: 48). Eğitimli işgücünün verimliliğinin artması daha fazla çıktı ortaya koymaları, daha yüksek gelir elde etmeleri ve daha fazla tüketimde bulunmaları anlamına gelmektedir. Eğitimle bireylerin gelirlerinde yaşanan artış aynı zamanda sosyal hareketliliği ve kişisel gelir dağılımının daha düzgün hale

gelmesini sağlamaktadır (Psacharaopulos, 1992: 482 ; Çalışkan, 2007: 243). Burada yükseköğretimin finansmanının nasıl gerçekleştirileceği önem kazanmaktadır. Çünkü yükseköğretim hizmetinden ailesi orta ve üst gelir grubuna dahil olan bireylerin yararlanması ve finansmanın vergiler ile yapılması kişisel gelir dağılımını düzeltmek yerine aksine bozucu bir etki yaratmaktadır (Schultz, 1968: 339).

Yükseköğretimin ekonomik büyümeye yapmış olduğu katkı ülkelerin, Ar-Ge faaliyetlerine ve teknolojinin yaygınlaştırılmasına gösterdikleri ilgiyi arttırmaktadır (McMahon, 2010). Ar-Ge faaliyetleri ve teknoloji, uluslararası alanda rekabet edebilmenin ana koşullarından biri haline gelmiştir. Eğitim seviyesi yükseldikçe hem bu alanlarda yeni gelişmeler yaşanmakta hem de bireylerin yaşanan gelişmelere uyum sağlaması kolaylaşmaktadır.

Eğitim seviyesinin artması devlet gelirleri ile ilgili konularda da olumlu gelişmeler yaşanmasına neden olmaktadır. Eğitim ile gelir seviyesi arasındaki pozitif ilişki bir yandan vergi gelirlerinin artmasını sağlarken (Vossensteyn, 2009), diğer yandan mükelleflerin vergi yükünün azalmasını (Şener, 1987: 15) sağlamaktadır. Bireylerin kazandıkları gelir arttıkça devlete ödemiş oldukları vergi artmaktadır. Bununla birlikte eğitim sayesinde bireylerin gelirlerinin artması daha önce ihtiyaç duyulan sosyal yardımları azalmakta, böylece mükelleflerin ödemiş oldukları vergilerin verimli alanlarda kullanılması söz konusu olabilmektedir (Şener, 1987: 15).

Yükseköğretimin işgücü üzerindeki etkisi ise, yeni istihdam biçimleri ve alanları üzerinedir (Akça, 2012: 95). Bireylerin eğitim sayesinde artan verimlilikleri ve gelişen yetenekleri, yeni istihdam alanları yaratabilmektedir. Ayrıca bireylerin etkin bir çalışan haline gelmeleri de farklı istihdam biçimlerinin uygulanmasını sağlamaktadır.

1.2.1.2.2. Bilinç Düzeyinde Yaşanan Artış Sonucunda Sağlanan

Toplumsal Faydalar

Eğitimin bilinç düzeyinde yarattığı artış topluma fayda sağlanmasında etkilidir. Bu faydaların başında bireylerin, sağlık alanına göstermiş oldukları özen gelmektedir. Bireyler, yükseköğretim sayesinde artan gelirleri ile sağlıkları için daha fazla harcama

yapma imkanı elde etmektedir (Saxton, 2000: 7). Ancak artan gelirlerinin yanı sıra bilinçli olmaları da sağlıklarına dikkat etmeleri için bir etkidir. Kişilerin kendi sağlıkları dışında yakın çevreleri ve ailelerinin sağlık durumlarıyla ilgilenmeleri söz konusu olmakta ve toplum için sağlanan fayda artmaktadır.

Yükseköğretim, suç eylemlerinin azalmasına sebep olan bilinç düzeyi ve suçun fırsat maliyetinin etkisinin artmasını sağlamaktadır (Lochner ve Moretti, 2004 ; Romanello, 2017: 3). Eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin sahip oldukları gelir ve sosyal statü nedeniyle herhangi bir suç işlediklerinde karşılaşacakları cezayı göze alma ihtimalleri azalmaktadır (Şener, 1987: 14-15). Eğitim, toplumlarda ortak değerlerin yaratılmasında etkin rol oynamaktadır (Duran, 1987: 112). Eğitim seviyesi yükseldikçe toplumu oluşturan kişilerin ortak değerleri benimsemeleri ve bu çerçevede yaşamlarını sürdürmeleri daha olası hale gelmektedir.

Yükseköğretim daha bilinçli anne ve babaların (Saxton, 2000: 9) var olduğu bir toplum oluşturmaktadır. Yükseköğretim mezunu olan anne ve babalar, çocuklarının yaşam koşulları, sağlıkları ve eğitimleri konusunda sahip oldukları bilinçle hareket etmektedir. Bu durum gelecek kuşakların iyi yetişmesi anlamına gelmektedir.

Ayrıca yükseköğretim mezunu bireyler bilgili bir seçmen olma özelliğine sahip olmaktadır (Duran, 1987: 113). Çünkü bireylerin eğitim seviyesi arttıkça farkındalıkları artmakta ve içinde bulundukları toplumu ilgilendiren konularda daha özenli davranmaktadır (Miligan vd., 2003 ; Romanello, 2017: 3). Bireylerin siyasi alandaki gelişmelere ilgi göstermeleri, daha etkin işleyen bir siyasi karar alma mekanizması anlamına gelmektedir. Böylece toplum için olabilecek en doğru kararların alınması mümkün olmaktadır.

Yükseköğretimin sağlamış olduğu toplumsal faydalardan sonuncu olarak kadının toplumdaki yerine yaptığı katkı ele alınabilmektedir. Yaptığı katkı ile kadının çalışma hayatında yer alması, kadına şiddetin azalması, evlenme yaşının yükselmesi ve doğurganlık oranının düşmesi gelişmeleri ortaya çıkmaktadır (Tilak, 2008a: 455).

1.2.2. Yükseköğretimin Maliyetleri

Yükseköğretim için bireylerin katlandıkları özel maliyetler ile toplumun katlandığı maliyetler vardır ve bu iki maliyetin toplamı yükseköğretimin sosyal maliyetini oluşturmaktadır.

1.2.2.1. Özel Maliyetler

Yükseköğretim hizmeti alacak bireylerin katlanmaları gereken çeşitli özel maliyetler bulunmaktadır. Özel maliyetler;

- Üniversite giriş sınavı için yapılan harcamalar,
- Kayıt esnasında yapılan harcamalar,
- Yükseköğretim süreci boyunca yapılan harcamalar,
- Fırsat maliyeti olarak sıralanabilmektedir.

Özel maliyetlerin başında merkezi sınav sisteminin uygulandığı ülkelerde (Özekicioğlu, 2013: 13) üniversiteye hazırlık için yapılan harcamalar gelmektedir. Üniversiteye hazırlık aşamasında çeşitli eğitim kurumu ve faaliyetlerine (kurs, dersane vb.) devam etme, özel ders alma, kitap, dergi vb. materyaller kullanmak için bedel ödenmektedir. Öğrencilerin yapacakları harcamalar ailelerinin sahip olduğu gelire göre değişmektedir (Gölpek, 2011a: 159). Dolayısıyla ailesi orta ve üst gelir grubunda bulunan öğrenciler üniversiteye hazırlık aşamasında yapılabilecek her türlü faaliyetten daha fazla yararlanma imkanına sahip olmaktadır. Bu durum öğrencilerin üniversiteye giriş aşamasında daha avantajlı olmalarını sağlamaktadır.

Üniversite giriş sınavı sonucunda yapılan tercihlerden birine yerleşme durumunda ise karşılaşılabilecek ilk maliyet, kayıt için yapılacak harcamalardır (Altuğ, 1990:11). Kayıt için yapılacak harcamalar coğrafi şartlara bağlı olarak değişmektedir. Öğrenci yaşadığı şehirde bir üniversiteye kayıt hakkı kazandığı takdirde istenen belgeler ve şehir içi ulaşım için harcama yapmaktadır. Ancak yaşanan şehir dışında bir üniversiteye kayıt hakkı kazanılırsa istenen belgeler, şehirler arası ulaşım, yemek, duruma göre konaklama masrafları ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Hazırlık ve kayıt aşamasından sonra eğitim süreci boyunca alınan eğitim ve yaşam için yapılan harcamalar söz konusudur. Burada katlanılacak olan maliyetler

öğrencilerin hangi bölümü ve nerede üniversite kazandıklarına göre değişmektedir. Bireylerin eğitim göreceği üniversite ikamet ettiği şehirde olduğu takdirde karşılaşılabilecek maliyetler şunlardır: dönem harçları, ders araç ve gereçleri, ulaşım ve yemek maliyeti. Bireylerin girmeye hak kazandıkları üniversite şehir dışında olduğu takdirde bu maliyetlere ek olarak barınma maliyetleri bulunmaktadır. Ayrıca öğrencilerin kazanmış oldukları bölüme göre ders araç-gereçleri için katlanacakları özel maliyetler de farklılık göstermektedir.

Bireylerin katlanmış olduğu tüm maliyetler dışında yükseköğretim sürecinde çalışmayarak vazgeçmiş oldukları gelir yani fırsat maliyeti bulunmaktadır ve yükseköğretimin fırsat maliyeti, bireyler için olduğu kadar toplum içinde geçerlidir (Akkoyunlu, 2005: 76). Fırsat maliyeti ele alınan diğer maliyetler kadar görünür algılanmasa da bireylerin çalışacakları süre yerine eğitimi seçmeleri bakımından ele alınması gereken bir karardır. Çünkü bireyler hem yükseköğretim süresince bir işte çalışarak kazanabilecekleri gelirden vazgeçmekte hem de yükseköğretimin maliyetlerine katlanmaktadır. Yükseköğretimin fırsat maliyeti gelir gruplarına göre farklı etkiler göstermektedir. Ailesi alt gelir grubuna dahil olan bireyler için fırsat maliyeti daha dikkat çekici bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır ve bireyler yükseköğretimden vazgeçmek durumunda kalabilmektedir.

1.2.2.2. Toplumsal Maliyetler

Yükseköğretim hizmetinin, bireylere yüklemiş olduğu özel maliyetler ile kamu kaynaklarının kullanılması bakımından topluma yüklemiş olduğu maliyetler bulunmaktadır. Hem bireylerin katlanmış olduğu özel maliyetler, hem de kamunun katlanmış olduğu maliyetler yükseköğretimin sosyal maliyetini oluşturmaktadır (Duran, 1987: 114).

Bireylerin katlanmış olduğu bazı özel maliyetler topluma da etki etmektedir. Bireylerin çalışmak yerine yükseköğretimi tercih etmeleri yani yükseköğretimin fırsat maliyeti, işgücüne katılmama ve üretime katkıda bulunmama açısından toplum içinde maliyet oluşturmaktadır (Vossensteyn, 2004: 5 ; Özekicioğlu, 2013: 14).

Yükseköğretimin diğer toplumsal maliyetlerini incelediğimizde kamusal vazgeçme maliyeti bulunmaktadır (Ekinci, 2009: 126). Yükseköğretimin kamusal

vazgeçme maliyeti ile kastedilen bireylerin bir işte çalışmak suretiyle devlete ödeyecek oldukları vergilerdir. Bireyler yükseköğretimi seçerek sadece elde edecekleri gelirden vazgeçmiş olmakla kalmamakta aynı zamanda devletin elde edeceği vergi gelirini düşürerek kamusal bir maliyete sebep olmaktadır.

Devletin yükseköğretim kurumlarına ayırmış olduğu bütçeler de, kamu için maliyet anlamı taşımaktadır. Ayrılan bütçelerin başka bir alanda kullanılması mümkün olmasına rağmen yükseköğretim için ayrılmakta ve burada da fırsat maliyeti yaratılmaktadır. Devlet ve kamu kuruluşları tarafından sağlanan sübvansiyonlar (Gölpek, 2011a: 158) ile karşılıksız bağış, yardım ve burslar (Ekinci, 2009: 126) da maliyet olarak yer almaktadır.

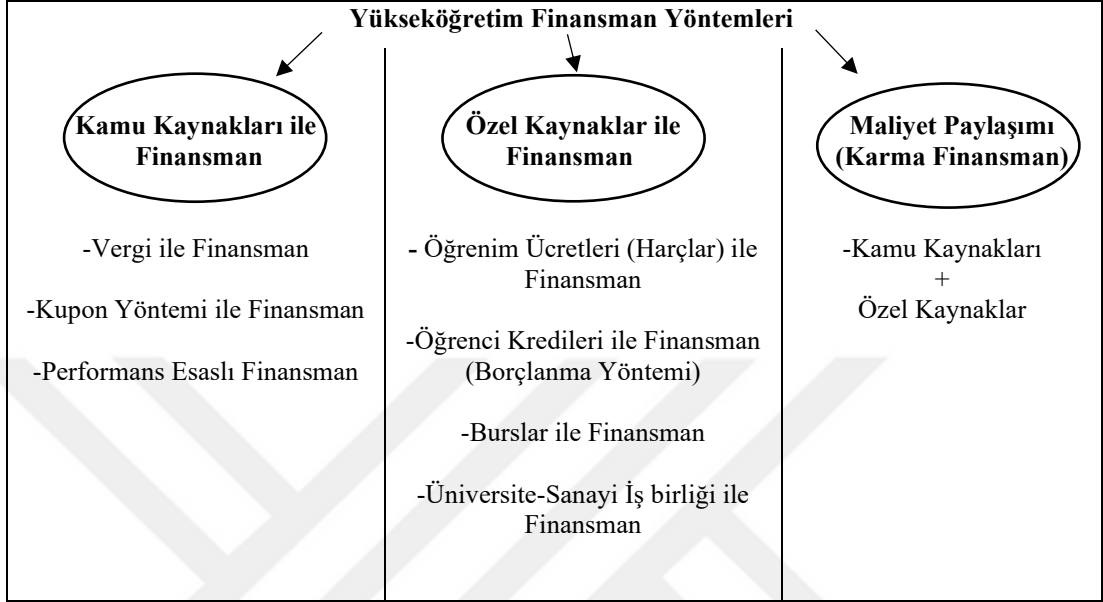
Yükseköğretim için katlanılan sosyal maliyetin incelenmesi, bireylerin ve toplumun yapmış olduğu harcamaları değerlendirmek açısından etkilidir (Duran, 1987: 114). Bireyler açısından değerlendirme yaptığımızda bir işte çalışmak yerine yükseköğretimi tercih etmelerinin onlara getireceği faydayı dikkate almaktadırlar. Bireyler yükseköğretim için katlanacakları özel maliyetlerin, sağlayacakları faydanın altında kalacağını düşündükleri takdirde yükseköğretimi tercih etmektedir. Toplum açısından değerlendirme ise, kamu kaynaklarının fırsat maliyeti açısından yapılmaktadır. Diğer bir ifadeyle yükseköğretim için ayrılan kamu kaynaklarının etkinliği sorgulanmaktadır.

1.3. Yükseköğretim Finansman Yöntemleri

Yükseköğretimin finansmanı için kamu kaynakları kapsamında devlet bütçesinden yükseköğretim kurumlarına tahsis edilen ödenekler ve kamu kurumları tarafından öğrencilere verilen burslar (diğer bir ifadeyle vergiler) ele alınmaktadır. Özel kaynaklarda ise öğrenciler ve aileler tarafından yapılan ödemeler, özel sektör tarafından verilen burslar ve yapılan harcamalar yer almaktadır. Yükseköğretim finansmanında sadece kamu kaynakları ya da özel kaynaklar kullanılabilmektedir. Ayrıca kamu kaynaklarının ve özel kaynakların bir arada kullanılması ile maliyet paylaşımı da yapılabilmektedir.

Yükseköğretim finansman yöntemleri Şekil 1.1’de gösterilmektedir.

Şekil 1.1: Yükseköğretim Finansman Yöntemleri

Kaynak: Tarafımızca oluşturulmuştur.

1.3.1. Kamu Kaynakları ile Finansman

Kamu kaynakları ile finansman; vergi ile finansman, kupon yöntemi ile finansman ve performans esaslı finansman olarak incelenmektedir.

1.3.1.1. Vergi ile Finansman

Yükseköğretim hizmetinin vergiler ile finansmanı, devlet bütçesinden üniversitelere ayrılan ödenekler ve öğrencilere verilen burslar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemde öğrenci ve aileler maliyete doğrudan katılmazlar, esas itibarıyla finansmanı üstlenen vergi mükellefleridir.

Vergiler ile finansman yönteminin tercih edilmesinde yükseköğretimin içerdiği toplumsal faydalar, eğitimin temel insan haklarından biri olarak kabul edilmesi, eğitim ücretlerinin ve öğrenci masraflarının düşük gelirli aileler tarafından karşılanmasının zor olması etkili olmaktadır (Marcucci ve Johnstone, 2007: 26). Ayrıca piyasa başarısızlıkları ve gelir dağılımı nedenleriyle devletin eğitim hizmetini finanse etmesi

gerektiği belirtilmektedir. Son olarak yöntem politik nedenler çerçevesinde seçmenlerden gelebilecek tepkiler nedeniyle desteklenmektedir.

Birçok ülke yukarıda belirtilen gerekçelere bağlı olarak yükseköğretim için vergi ile finansman yöntemini tercih edebilmektedir. Bu ülkelere örnek olarak Türkiye, Norveç ve İsveç gösterilebilir (Demir vd., 2014: 207).

Ülkelerin vergiler ile finansmanı tercih etmeleri söz konusu gerekçeler çerçevesinde sorgulanmaktadır. Vergi ile finansmanı tercih eden ülkeler yükseköğretimin toplumsal faydalarını ön planda tutmaktadır. Oysa yükseköğretimin özellikle bireylerin kazandıkları gelire yaptığı katkı ile kişisel faydalarının önem arz ettiği bilinmektedir. Kişisel faydalar, yararlanan bireylerin finansmana katılması ve yükseköğretim için ayrılan kamu kaynaklarını gündeme getirmektedir. Bu kaynaklar başka alanlara yönlendirilebileceği gibi eğitimin daha fazla toplumsal fayda içeren seviyelerine aktarılması da mümkündür.

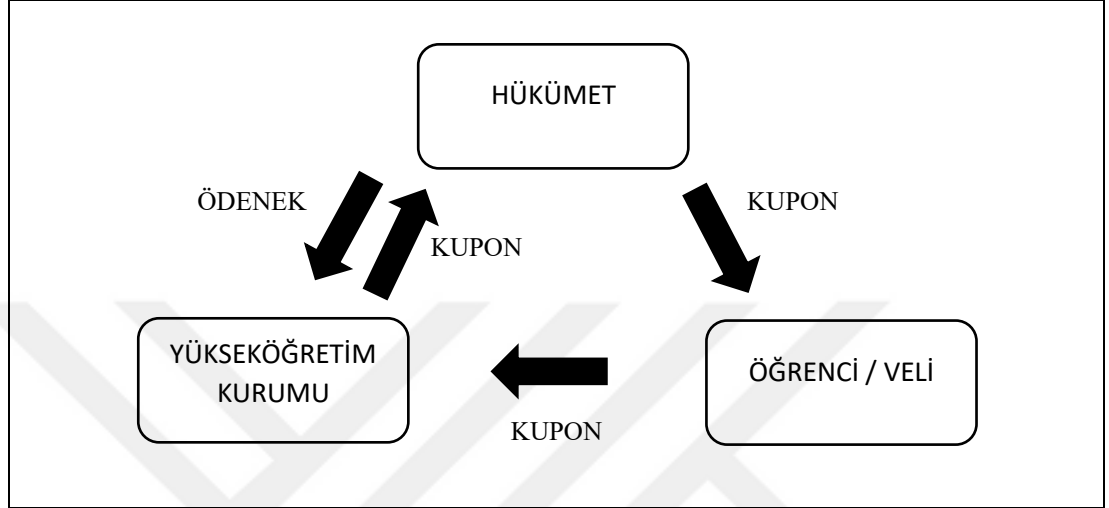
Vergiler ile finansmanın aldığı bir diğer eleştiri, yükseköğretim hizmetinden üst gelir grubundaki ailelerin çocuklarının, düşük gelir grubuna dahil ailelerin çocuklarına göre daha fazla yararlanmasıdır (Mutluer, 2008: 15 ; Söyler, 2009: 13). Böylece tüm toplum tarafından finansmana katkı sağlanırken, bundan yararlanan toplumun avantajlı kesimi olmaktadır. Devletin fırsat eşitliği ve gelir dağılımı nedenleriyle müdahale ettiği yükseköğretimde tam tersi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte sadece kamu kaynakları ile finansman yapılması yükseköğretim hizmetinin yeterli düzeyde verilir verilemeyeceği konusunda tehdit oluşturmaktadır (Kaya ve Yılmaz, 2017: 380). Ele alınan tüm görüşler doğrultusunda yükseköğretimin tamamı yerine toplumsal faydalarından dolayı belli bir bölümünün vergiler ile finanse edilmesi daha uygun görülmektedir.

1.3.1.2. Kupon Yöntemi ile Finansman

Bu yöntemde gerekli koşullara sahip olan öğrenciler için, tercih ettikleri okulda eğitim görmelerini sağlayacak kuponlar kendilerine ya da velilere verilmektedir (Greenaway ve Haynes, 2003: F161). Kupon, tüketicinin bir mal ya da hizmetten yararlanması için kullanılan ve üreticinin paraya çevirebileceği yani parasal karşılığı bulunan belgedir. (Cave, 2001: 59). Okullar, öğrenci ya da veli tercihi sonucunda elde

ettikleri kupona karşılık gelecek kadar devlet bütçesinden ödenek almaktadır. Kupon yönteminin işleyişi Şekil 1.2’de gösterilmektedir.

Şekil 1.2: Kupon Yönteminin İşleyişi

Kaynak: Tarafımızca oluşturulmuştur.

Kuponlar; maliyetin tamamını veya belli bir bölümünü karşılama, bölümlere göre gösterdikleri değer farklılıkları, devlet ve özel okulların tercih edilebilirliği, gelir düzeyine göre ayırım yapılması (Jongbloed ve Koelman, 2000: 13) ve hibe ya da kredi şeklinde verilmeleri (Akalin, 1980: 96) ile farklı özelliklere sahiptir. Bu nedenle kupon yönteminin esas işleyiş prensibine karşılık farklı özelliklere sahip birçok kupon modeli uygulanması mümkündür. Kuponlar maliyetin tamamını karşıladıkları durumda sadece kamu kaynakları ile finansmandan söz edilmektedir.

Eğitim kuponları fikri, daha önce çeşitli şekillerde belirtilmesine rağmen modern anlamdaki gelişimi Friedman’a atfedilmektedir ve Jencks’in kupon yöntemine yönelik önerileri de dikkate alınmaktadır (Jongbloed ve Koelman, 2000: 11). Milton Friedman, kupon yöntemini ilk ve orta öğretim seviyeleri için önermiştir (Friedman, 1955 ; Friedman, 1980 ; Akkoyunlu, 2005: 113). Ancak yükseköğretim içinde kupon yöntemi kullanılabilmektedir. Kupon yönteminin uygulandığı ülkelere örnek olarak Şili, Hollanda, İsveç (Parry, 1996 ve 1997 ; Carnoy, 1988 ; Jongbloed ve Koelman, 2000: 10) ve ABD verilebilmektedir (North ve Miller, 1973: 136 ; Demir vd., 2014: 207).

Kupon yönteminde vergilerle finansmandan farklı olan kamu kaynaklarının bireyler aracılığıyla kullanılmasıdır (Greenaway ve Haynes, 2003: F161). Kupon yöntemiyle bireylere tanınan seçim özgürlüğü onları aktif birer katılımcı haline getirmektedir (Culpitt, 1992: 153 ; Harisalo, 1993: 7 ; Bailey, 2004: 259). Öğrenci ya da velilerin aktif birer katılımcı haline gelmeleri, okulların alacağı ödeneklerin yapılacak tercihlere göre belirlenmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla kurumlar arasında rekabet oluşmakta, kalite ve verimlilik artmaktadır (Albrecht ve Ziderman, 1992 ; West, 1997 ; Cheung, 2003: 5). Bu durum müfredat hazırlanırken öğrenci tercihlerinin dikkate alınması açısından da fayda sağlamaktadır (Jongbloed ve Koelman, 2000: 11). Rekabetin artması ve talebin artmasının istendiği bölüm ve bölgeler için yüksek değerli kuponların uygulanması ile etkinlik sağlanmaya çalışılmaktadır (Gölpek, 2011b: 30).

Kupon yöntemi ile sağlanacağı düşünülen diğer avantaj ise öğrenciler arasındaki fırsat eşitsizliğinin giderileceği yönündedir (Hesapçıoğlu ve Özcan, 1995: 150). Ancak literatürde kupon yönteminin fırsat eşitsizliği yaratacağı görüşü de yer almaktadır ve söz konusu görüş kupon yönteminin dezavantajlarında ele alınacaktır.

Kupon yönteminin sahip olduğu özellikler hem avantaj hem dezavantaj olarak değerlendirilebilmektedir. Seçim özgürlüğünün asimetrik bilgi nedeniyle okul seçimi konusunda yanlış kararlar verilmesine neden olabileceği üzerinde durulmaktadır (Appleton, 1997: 30). Karar alınmasında ailelerin eğitim düzeyi etkili olmaktadır. Kupon yönteminde eğitim hizmeti devlet ya da özel sektör tarafından verilebilmektedir. (Duran, 1987: 123). Özel sektörün öğrenci ya da velilerin tercihi kapsamında olduğu durumda kar amaçlı hareket eden okullardan bahsediliyor olmaktadır. Özel okulların sisteme dahil edilmesi öğrenci ve velilerin yanlış kararlar vermesinde etkili olmaktadır (Oosterbeek, 1998: 229-230 ; Demir vd., 2014: 208). Ayrıca özel okulların tercih edilebilirliği ile eğitimde özelleştirme uygulamalarının artması söz konusu olabilmektedir. Seçim özgürlüğü sonucunda bazı okullara yönelik fazla talep, diğer okullar üzerinde olumsuz etki yaratmakta ve kaynakların etkin olmayan biçimde kullanımı ortaya çıkmaktadır (Appleton, 1997: 28).

Yapılan olumsuz eleştirilerden bir diğeri kupon yönteminin bireylere seçim özgürlüğü tanısa dahi, seçimlerin merkezi sınav sisteminde elde edilen başarı, coğrafi faktörler vb. bağlı olarak sınırlı olmaya devam edeceğine yöneliktir (Jongbloed ve Koelman, 2000: 12). Özellikle kırsal alanlarda seçim hakkı daha sınırlı olmaktadır ve uzak bölgelerdeki okullar tercih edilmek istendiğinde masrafların nasıl karşılanacağı sorun haline gelmektedir (Hesapçıoğlu ve Özcan, 1995: 151).

Son olarak fırsat eşitliği kavramı da hem avantaj hem de dezavantaj şeklinde yorumlanmaktadır. Kupon yönteminde gelir düzeyine göre bir ayırım yapılmadığı takdirde gelir düzeyi yüksek ailelerin avantaj sağlayacağı, yöntemin eşitsizlik yaratacağı ve kamunun yükünün artacağı ifade edilmektedir (Demir vd., 2014: 208). Sahip olduğu dezavantajlar nedeniyle kupon yönteminin hedeflediği değişiklikleri gerçekleştiremeyeceği ve vergi ile finansmandan farklı olmayacağı belirtilmektedir.

1.3.1.3. Performans Esaslı Finansman

Performans esaslı finansmanın uygulanmasında neoliberal politikaların ve yeni kamu yöntemi anlayışının etkisi bulunmaktadır. 1980’li yıllarda hakim olan neoliberal görüş, ekonomik faaliyetler için kamu kaynaklarının azaltılmasına yönelik uygulamalar gerçekleştirmiş ve özel sektörün ön planda olmasını teşvik etmiştir. Azalan kamu kaynakları hangi hizmetler için tahsis yapılacağı, tarafsız ve verimli bir tahsisin nasıl gerçekleştirileceği sorularını gündeme getirmektedir (Biol ve Ulutaş, 2018: 350). Bu duruma bağlı olarak yeni kamu yönetimi anlayışı ortaya çıkmış, kamu kaynaklarının tahsis edilmesinde verimlilik ve hesap verilebilirlik esas alınan kriterler haline gelmiştir (Altundemir ve Göksu, 2017: 30).

Yükseköğretimi ele aldığımızda, çağın bir getirisi olarak üniversitelerin üstlendikleri işlevler giderek artış göstermektedir. Dolayısıyla üniversiteler için elde edecekleri özel kaynakların yanı sıra, kamu kaynakları da önemini korumaya devam etmektedir. Artan işlevler ve azalan kamu kaynakları çelişkisi, devletleri kamu kaynaklarının tahsisinde yeni arayışlara itmiş ve yükseköğretim içinde performans esaslı finansmanın uygulanması söz konusu olmuştur (Demirbaş, 2009: 81-82).

Performans esaslı finansman, yükseköğretim kurumlarının göstergeler (yayın ve atıf sayısı, mezun sayısı, mezun iş bulma oranı, işbirliği sayısı vb.) çerçevesinde

elde ettikleri başarıya göre ekstra bir ödenek şeklinde gerçekleşmektedir (Hillman vd., 2015: 502). Kamu kaynaklarının başarı kriterine göre yapılan tahsisi ile hem verimlilik hem de şeffaflığın sağlanması amaçlanmaktadır.

Performans esaslı finansman altı temel bileşen içermektedir ve bu bileşenlerin uygulanma şekline göre farklı özellikler ortaya çıkmaktadır (Burke ve Serban, 1998: chaps 4&5 ; Burke ve Modarresi, 2000: 434):

- Program hedefleri: hesap verilebilirlik, kurumsal gelişme, kamuoyunun yüksek öğretim finansman algısının iyileştirilmesi ve devlet ihtiyaçlarının giderilmesi amaçlanmaktadır.
- Performans göstergeleri: mezun, yayın, proje, atıf, işbirliği sayısı gibi çeşitli unsurlar çerçevesinde belirlenebilmektedir.
- Başarı standartları: yükseköğretim kurumlarının performanslarının ölçülmesi ve karşılaştırılması için gerekmektedir.
- Finansman ağırlıkları: göstergeler için aynı ya da farklı değerler uygulanmasını içermektedir.
- Yıllık finansman seviyeleri: yükseköğretim kurumlarına ayrılacak tutarın, devlet bütçesinin yüzdesi olarak belirlenmesidir.
- Finansman kaynaklarının tahsis edilme şekli: finansmanın kurum bütçesinin yüzdesi veya performans esaslı finansman için ayrılan toplam bütçeye göre gerçekleştirilmesidir.

Performans esaslı finansman için uygulama alanına baktığımızda dört farklı modelden bahsedilebilmektedir (Salmi ve Hauptmann, 2006: 17):

- Performans sözleşmeleri: ortaklaşa belirlenen performans göstergelerine ulaşmak için hükümet ile yükseköğretim kurumları arasında yapılan sözleşmelerdir.
- Performans hedeflerine yönelik finansman: yükseköğretim hizmeti için ayrılan kamu kaynaklarının bir kısmının, çeşitli performans hedeflerini gerçekleştiren kurumlara tahsis edilmesidir.
- Rekabetçi finansman: performans bazında elde edilecek finansman için yükseköğretim kurumlarının ya da kurum içindeki birimlerin şartlara bağlı

olarak sundukları proje önerileri ile rekabet etmeleri ve bir kazananın olması prensibine dayanmaktadır.

- Sonuçlar için yapılan ödemeler: tekrarlayan giderlerin bir kısmının ya da tamamının karşılanmasında kurumsal uygunluğu hesaplamak için bazı performans değerlerinin kullanılmasıdır. Çıktı odaklı hareket eden bir modeldir. Ayrıca bu yöntemde ödeme yapılmasında belli alanlardaki mezun sayıları da dikkate alınabilmektedir.

Tablo 1.3: Performans Esaslı Finansman Yönteminin Avantajları ve Dezavantajları

AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
• Kaynak kullanımında esneklik • Bilgi veya verilere dayanarak kaynak tahsisinin değiştirilmesi ve iyileştirilmesi • Artan şeffaflık ile tahsis sisteminin daha anlaşılır hale gelmesi • Üniversiteler arasındaki rekabetin artması • Üniversite özerkliğinin artması • Üniversitelerin, özel sektör ve diğer üniversiteler ile işbirliklerinin teşvik edilmesi	• Yönetimdeki iş yoğunluğu ve bürokrasinin artması • Performans göstergesi olarak kabul edilmeyen alanların ve uygulamaların ihmal edilmesi • Performans göstergelerini ölçme ve karşılaştırmada yaşanan zorluklar • Performans kriterlerini yerine getirmek için niteliği düşük ya da masa başı çalışmaların yapılması • İç kriterlere olan bağımlılığın artması ile özerklik kaybı • Rekabet nedeniyle üniversiteler arasındaki iletişim ve işbirliğinin azalması

Kaynak: Ahmad vd., 2015: 9-10.

Her finansman yönteminde olduğu gibi performans esaslı finansmanda da avantajlar ve dezavantajlar bulunmaktadır ve Tablo 1.3’de gösterilmektedir. Performans esaslı finansman yönteminin uygulandığı ülkelere örnek olarak; ABD, İngiltere, Danimarka, Hollanda, Norveç ve Avustralya gösterilebilmektedir (Demirbaş, 2009: 91-97).

1.3.2. Özel Kaynaklar ile Finansman

Yükseköğretimin özel kaynaklar ile finansmanı; öğrenim ücretleri (harçlar), öğrenci kredileri, özel sektör tarafından verilen burslar ve üniversite-sanayi iş birliği ile gerçekleştirilmektedir.

1.3.2.1. Öğrenim Ücretleri (Harçlar) ile Finansman

Yükseköğretim, kamu veya vakıf üniversiteleri tarafından talep edilen öğrenim ücretleri (harçlar) ile finanse edilebilmektedir. Öğrenim ücretleri, karma finansmanda da belirtildiği üzere yükseköğretime öğrenci veya aile desteği sağlayan bir uygulamadır. Yükseköğretime olan talep artışı ve arzın talebi karşılayamaz hale gelmesi, öğrenim ücretlerinin uygulanması için gerekçe olarak gösterilmektedir (Akça, 2012: 99). Böylece yükseköğretim hizmeti fiyatlandırılmakta ve talebi dengeli hale getirmesi amaçlanmaktadır (Akalin, 1997: 61).

Bu yöntemin hangi ülkelerde ne zaman uygulanmaya başlandığına dair örnek vermek istediğimizde, 1980'lerde İspanya, Hollanda, Belçika ve İrlanda'da; 1990'larda Portekiz, İtalya ve İngiltere'de; 2000'lerde de Avusturya'da uygulamaya konulduğu ifade edilebilmektedir (Chevaillier ve Eicher, 2011: 205).

Öğrenim ücretleri, genel ya da seçici olarak uygulanabilmektedir. Seçici öğrenim ücretlerinde, öğrenim ücretlerinin genel olarak uygulanma prensibi yerine özel durumdaki öğrenciler (eğitim süresini uzatan, yabancı öğrenciler vb.) için uygulama yapılmaktadır (Chevaillier ve Eicher, 2011: 206). Ayrıca öğrenim ücretleri ilgili eğitim döneminde talep edilebileceği gibi ertelenen öğrenim ücretleri şeklinde de talep edilebilmektedir. Ertelenen öğrenim ücretleri, eğitim süresi bittikten sonra ödeme yapılmasını sağlayan gelire bağlı kredi, mezuniyet vergisi gibi uygulamaları içermektedir.

Öğrenim ücretlerinin nasıl belirlenmesi gerektiği yöntemin en fazla tartışma yaratan konusu haline gelmektedir. Öğrenim ücretleri merkezi yönetim tarafından ya da üniversiteler tarafından belirlenebilmektedir. Üniversiteler bulundukları bölge, kontenjan, yaptıkları faaliyetler gibi birbirlerinden farklı özelliklere sahip oldukları

için öğrenim ücretlerinin belirlenmesinde daha fazla özgürlük talep etmektedir (Greenaway ve Haynes, 2003: F162).

Öğrenim ücretlerinin belirlenmesinde her iki durumda da olumsuzluklar yaşanabilmektedir. Merkezi yönetim tarafından belirleme yapıldığı takdirde üniversitelerin sahip olduğu farklı özelliklerin dikkate alınması güç hale gelmektedir. Üniversitelere yetki tanındığında ise kar amaçlı hareket etme ihtimalleri bulunmaktadır. Özellikle vakıf üniversiteleri tarafından uygulanan öğrenim ücretlerinin fazla bulunması, yükseköğretimde talebin dengelenmesi yerine talebi fazla kısıtlayıcı bir etki yaratabilmektedir (Barr, 2004: 18). Bu nedenle öğrenim ücretlerinde söz konusu ülkenin yükseköğretim sistemine ait özelliklerin dikkate alınarak uygulamalar yapılması olumsuzlukların ortadan kaldırılmasında ve yöntemin başarılı olmasında etkili olmaktadır.

1.3.2.2. Öğrenci Kredileri ile Finansman (Borçlanma Yöntemi)

Öğrenci kredileri, yükseköğretim maliyetine eğitimden sonraki süreçte katılımı sağlayan yöntemdir (Albrecht ve Ziderman, 1993: 79). Yöntem ile amaçlanan, hizmetin maliyetini mevcut dönemde karşılayamayacak öğrencilere kaynak yaratılması ve böylece hizmetin maliyetinin zamana yayılmasını sağlamaktır (Göksu, 2014: 25). Öğrenci kredileri eğitim masraflarının bir kısmını ya da tamamını karşılayacak şekilde uygulanabilmektedir.

Öğrenci kredileri, kamu kuruluşları, bankalar ve diğer finansal kuruluşlar tarafından verilebilmektedir (Gölpek, 2011b: 30). Ancak yöntemin uygulanmasında piyasa başarısızlığının önlenmek istenmesi ön plana çıkmaktadır. Krediler özel kuruluşlar tarafından verilse de hükümetlerin güvence sağlaması gerekmektedir.

Öğrenci kredileri, geleneksel (mortgage tipi) krediler ve gelire bağlı krediler olarak iki şekilde uygulanmaktadır. Geleneksel kredinin temel özelliği, borçlunun anapara ve faizi uzun vadede (10,15 yıl vb.) ödemesini sağlamaktır (Shen, 2010: 45). Gelire bağlı kredilerde ise, yükseköğretim sonrasında elde edilecek gelir ve gelirden yaşanan değişiklikler dikkate alınarak kişiye özel ödeme planlarının oluşturulması söz konusudur (Ergen, 2006b : 141).

Gelire bağılı kredilerde bireylerin kazanacakları gelir, geleneksel kredilerde ailelerin ekonomik durumu göz önünde tutulmaktadır. Geleneksel krediler, gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının kredi alamamasına ya da risk dolayısıyla kredi almaktan vazgeçmelerine neden olabilmektedir (Chapman, 2005: 19). Başka bir ifadeyle kredilerden yararlanması gerekenler eğitim masraflarını karşılamada sorun yaşayan bireyler olmasına rağmen tersi bir sonuçla karşı karşıya kalınmaktadır. İki kredi türündeki temel farktan dolayı gelire bağılı kredilerin daha avantajlı ve uygulanabilir olduğu düşünülmektedir. Çünkü gelire bağılı kredilerde bireylerin ailelerinin ekonomik durumlarının tespitine gerek yoktur ve gelir kazanılmaya başladıktan sonra ödeme yapılacağı için tahsilat verimliliği daha fazladır (Shen, 2010: 47). Bu özelliklerine rağmen gelire bağılı kredilerde kişilere özel ödeme planlarının gerçekleştirilmesi sistemi zahmetli hale getirmektedir.

Kredi çeşitlerine göre değerlendirilen avantaj ve dezavantajlar dışında öğrenci kredileri için genel olarak ifade edilen görüşler de bulunmaktadır. Özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin sorunları olarak baş gösteren genel bir kredi kültürünün yokluğu, yeterli ve düzenli istihdamın olmaması uygulamadaki sorunlar olarak ifade edilmektedir (Johnstone ve Marcucci, 2007b : 10). Her iki unsur da kredilerin geri ödenme düzeyini aşağı çekmekte ve sistemin başarılı olmasında engel teşkil etmektedir.

Sistemin başarılı olabilmesi için etkin kredi yönetimi rol oynamaktadır. Faizlerin belirlenmesi, ödeme planlarının oluşturulması, mezun olan bireylerin gösterdikleri coğrafi alan değişimleri yönetim maliyetlerinin fazla olmasına ve iyi işleyen bir sisteme ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır (Ergen, 2006b: 140).

Etkin kredi yönetimi için gerekli olan koşullardan bir diğeri de risk paylaşımıdır. Risk paylaşımı öğrenciler arasındaki risk havuzlaması ya da riskin topluma kayması şeklinde olabilmektedir (Guillemette, 2006: 16). Öğrenciler arasında yapılan risk havuzlaması ile borcunu ödeyemeyen bireylerin borçlarının, ödeyen bireyler arasında paylaştırılması söz konusudur (Chapman, 2005: 20). Bu yöntemle kredilerin geri ödenmemesi riski ortadan kaldırılmaktadır. Riskin topluma kaymasıyla da ödenmeyen kredilerin vergi mükellefleri tarafından ödenmesi sağlanmaktadır

(Guillemette, 2006: 16). İki koşulda, geri ödeme ile ilgili yaşanan sorunlar ortadan kaldırılsa da borcunu ödeyen bireyler ve vergi mükellefleri için adaletsizlik ortaya çıkmaktadır.

1.3.2.3. Burslar ile Finansman

Burslar devlet tarafından verildiğinde kamu, özel sektör tarafından verildiğinde özel kaynak olarak değerlendirilmektedir. Birçok ülkede yükseköğretim maliyetinin karşılanmasında burslar yer almaktadır (Akça, 2012: 100). Burslarla yapılan finansmanı, genel olarak uygulanabilecek bir finansman yönteminden ziyade tamamlayıcı olarak değerlendirmemiz daha doğru olmaktadır.

Özel sektörün burs yoluyla yükseköğretimin finansmanına katılımında çeşitli nedenler bulunmaktadır. Özel sektörün vereceği burslar sayesinde elde edeceği vergisel avantajlar bu nedenlerden biri olarak ifade edilebilmektedir (Akça, 2012: 101). Diğer nedenler olarak ise; vakıf üniversitelerinin harç indirimi niteliğinde sağladıkları burslar ile daha fazla öğrenci çekme ve özel sektörün istedikleri niteliklere sahip öğrencileri kendilerine çekme çabaları gösterilmektedir (Johnstone, 2006: 60-61). Ayrıca özel sektörün vereceği burslar, kurumları için daha iyi bir algı oluşturulmasına ve prestij kazanmalarına neden olmaktadır.

Burslar, tek tip ve kriterlere bağlı burslar olarak ikiye ayrılmaktadır. Tek tip burslar için gelir farklılığı dikkate alınmaksızın uygulama yapılmaktadır ve bu uygulamanın adaletsizlik oluşturacağı ileri sürülmektedir (Eicher ve Chevaillier, 2002: 84). Kriterlere bağlı burslarda genellikle ihtiyaç ve akademik başarı temelli ayrıma gidilmektedir (Johnstone, 2006: 68). Bursların verilmesinde ya eğitim masraflarını karşılamada güçlük çeken ya da belli başarı seviyeleri elde eden bireyler tercih edilmektedir. Böylece gelir düzeyi düşük kesim için fırsat eşitliği yaratılırken, başarılı öğrenciler içinde hem motivasyon hem de daha iyi bir eğitim için kaynak oluşturulmaktadır (Eicher ve Chevaillier, 2002: 84). İki burs tipini karşılaştırdığımızda sahip olduğu özellikler neticesinde kriterlere bağlı bursların uygulanabilirlik açısından daha avantajlı olduğu ifade edilmektedir.

1.3.2.4. Üniversite-Sanayi İş Birliği ile Finansman

Yükseköğretim finansmanının özel kaynaklar ile karşılanmasını sağlayan yöntemlerden biri de üniversite ve sanayi arasında yapılan iş birliğidir. Genel olarak diğer yöntemlerle beraber uygulanmaktadır. Üniversite-sanayi iş birliğinin kökenlerinin 17.yüzyıl İngiltere'sine gittiği ifade edilmektedir. Francis Bacon'ın önderliğindeki "history of trades" programı ile temel ürünlerin üretimi ve üretimde yaşanan sorunlara çözümler getirilmesi amaçlanmıştır (Houghton, 1941 ; Ceyhan, 2010 ; Mokyr, 2011 ; Erdil vd., 2013: 98). Ayrıca 17. yüzyılda Alman ilaç biliminde üniversite-sanayi işbirliğine gidildiği belirtilmektedir (Etzkowitz, 1983 ; Etzkowitz, 1998: 823). 19.yüzyılda ise Harvard ve MIT 'de sanayi ile gerçekleştirilen işbirlikleri dikkat çekmiştir (Shimshoni, 1970 ; Etzkowitz, 1998: 823).

Tarihi eskilere dayanan üniversite-sanayi iş birliği modelinin günümüzde de yer almasında küreselleşme sürecinin etkisi bulunmaktadır (Sakınç ve Bursalıoğlu, 2012: 93). Küreselleşme ile bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin takip edilmesi ülkeler için önem kazanmaktadır. Üniversiteler klasik işlevlerinin dışında, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerinde bulunma, nitelikli işgücü yetiştirme vb. yeni işlevlere de ağırlık vererek sanayi ile entegre hale gelmektedir (Ergen, 2006a: 19).

Üniversite-sanayi işbirliği, sanayi kuruluşlarının üniversitelere yaptıkları yardımlar, üniversite ve sanayi tarafından yürütülen ortak çalışmalar (Kocabıçak ve Çetintaş, 2011 ; Çınar ve Ağcakaya, 2016: 275) veya sanayi kuruluşlarının kurucu niteliğinde yer alması şeklinde olmaktadır. Şirketlerin kurucu olarak yer aldığı üniversitelere en çarpıcı örnekler olarak General Motors tarafından kurulan General Motors Üniversitesi ve McDonald's tarafından kurulan Hamburger Üniversitesi gösterilmektedir (Oğuz, 2000: 139 ; Söyler, 2008: 63). General Motors Üniversitesi kuruluş ile yollarını ayırarak Kettering Üniversitesi olarak eğitim vermeye devam etmektedir. Hamburger Üniversitesi'nin şirket ile olan bağı sürmektedir. Hamburger Üniversitesi'nin bir kampüsü de 2010 yılında Çin'in Şanghay kentinde açılmıştır.

Bu finansman yöntemi üniversite-sanayi iş birliği olarak adlandırılmakla beraber yöntemde devletin de rolü bulunmaktadır. Devlet-üniversite-sanayi arasındaki

ilişki Henry Etzkowitz ve Loet Leydesdorff tarafından Üçlü Sarmal (Triple Helix) ile ifade edilmektedir. Üçlü Sarmal'a göre kronolojik olarak;

- Birinci modelde, üniversite ve sanayi arasındaki ilişkileri yöneten ulus devlet hakim konumdadır.
- İkinci modelde, kurumsal alanların sınırları açıkça tanımlanmış ve devletin rolü azalmıştır.
- Üçüncü modelde bütün aktörlerin ilişkileri hem daha esnek hem de daha kompleks hale gelmiştir (Etzkowitz ve Leydesdorff, 1995 ; Etzkowitz ve Leydesdorff, 1997 ; Lefebvre vd., 2011: 2).

Üçlü Sarmal'a göre devlet-üniversite-sanayi şeklinde üçlü bir ilişki söz konusu olduğu için, yöntemin avantajları her unsur için ayrı ayrı ele alınabilmektedir:

- Üniversiteler açısından; yapılacak araştırmalara fon sağlanması ve bu araştırmalardan gelir elde edilmesi, üniversitenin prestijinin artırılması, öğrencilerine staj ve iş imkanlarının sağlanması sanayi ile iş birliğine gidilmesinde temel olarak etkili olan faktörlerdir.
- Sanayi açısından; Ar-Ge faaliyetlerinin uzmanlar tarafından gerçekleştirilecek olması, şirketlerin yaptıkları çalışmalar sonucunda elde edecekleri kar ve nitelikli işgücüne sahip olmaları etkili olmaktadır (Lee, 2000: 113-114).
- Devlet açısından; toplumsal faydaları bulunan Ar-Ge faaliyetleri ve yükseköğretim hizmetinin finansmanı için ek kaynak yaratılmış olmakta, üniversite mezunlarının istihdam edilmesinde farklı bir seçenek ortaya çıkmakta, iş birliklerinin sağladığı gelişmeler ile ekonomik rekabet anlamında avantajlar sağlanmaktadır.

Yöntemin avantajlarının yanı sıra dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar da olabilmektedir. Yöntem ile yükseköğretim finansmanı ve Ar-Ge faaliyetleri özel sektör tarafından desteklenmektedir. Bu desteğin kamu sektörünün yanında tamamlayıcı olarak yer alması gerektiği vurgulanmaktadır (Söyler, 2009: 17). Ayrıca çalışmaların özel sektörün çıkarlarına uygun olarak topluma sunulabileceği ifade edilmektedir. Örneğin; piyasadaki ikamelerine karşılık bazı ürünlerin ön plana çıkarılması, faydalarının abartılması vb. Örnekteki gibi zararlı uygulamaların önüne

geçilmesi adına üniversite-sanayi iş birliğinde gerekli kuralların belirlenmesi ile denetimlerin yapılması gerekmektedir.

1.3.3. Maliyet Paylaşımı (Karma Finansman)

Maliyet paylaşımı yöntemi literatürde karma finansman, kısmi finansman ya da ortaklaşa finansman şeklinde adlandırılmaktadır. Yöntemde yükseköğretimin maliyeti için hizmetin toplumsal fayda gösteren kısmının kamu, bireysel fayda gösteren kısmının özel kaynaklar tarafından üstlenilmesi istenmektedir. Yükseköğretim maliyetinin paylaşılmasında hükümet ya da vergi mükellefleri, öğrenciler, ebeveynler, bireysel ya da kurumsal bağışçılar yer alabilmektedir (Sanyal ve Martin, 2006: 9). Maliyet paylaşımında kamunun yanı sıra yükseköğretimden yararlanan olmaları nedeniyle öğrenci katkısı önem kazanmaktadır (Ekinci, 2000: 223).

Maliyet paylaşımı yöntemi yükseköğretime artan talep sonucunda daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır (Marcucci ve Johnstone, 2007: 25). Çünkü yükseköğretimdeki talep artışı, kamu kaynaklarını yetersiz hale getirmektedir (Gölpek, 2011b: 26). Maliyet paylaşımı hükümetler için politik bir intihar olarak nitelendirilse de (Ünal, 1996: 337) Jacques Delors, öğrencilerin yükseköğretim maliyetine katılmalarının süresiz olarak ertelenmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir (Eicher, 2000: 40). Maliyet paylaşımı yükseköğretime yönelik yaratacağı olumlu sonuçlar çerçevesinde anlam kazanmaktadır.

Maliyet paylaşımı yöntemi öğrencilere yönelik adil ve etkin işleyen harç ya da kredi sisteminin uygulanmasını gerektirmektedir (Vardar, 2016). Uygulanacak yönteme göre farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin, maliyet paylaşımına hangi aşamada katılacakları yani eğitim süreci devam ederken ya da mezun olduktan sonra gösterdikleri katılım yöntemin uygulanması açısından değişiklik içermektedir (Eicher, 2000: 41). Maliyet paylaşımının tercih edilen bölümlere göre farklı değerlendirilmesi de söz konusu olabilir. Ancak maliyet paylaşımında en dikkat çekici nokta, öğrencilerden talep edilecek bedelin yükseköğretim hizmetinin maliyetinin altında, üstünde ya da denk olması ve buna göre finansman şeklinin değişmesidir (Duran, 1987: 123). Genellikle gelişmekte olan ülkelerde ya maliyet paylaşımı yoluna

gidilememektedir ya da karma finansman, öğrencilerden eğitim hizmetinin maliyetinin altında alınan harçlar ile sağlanmaktadır (Ünal, 1996: 337). Yöntemin uygulandığı ülkelere örnek olarak; ABD, İngiltere, Avustralya, Rusya ve Hindistan verilebilmektedir (Johnstone, 2004: 406-407).

Karma finansman yöntemi ile ilgili, neden gerekli olduğu ve yaratacağı olumlu sonuçları ele alan görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki yükseköğretimin yarı kamusal mal olarak değerlendirilmesi ve fiyatlandırılması gerektiğidir (Duran, 1987: 122). Yükseköğretim hizmetinin fiyatlandırılması, gelecekte bireylere gelir anlamında sağlayacağı katkı nedeniyle yarar ilkesi bağlamında da anlamlı görülmektedir (Akça, 2012: 99-100).

Yükseköğretim için ayrılan kamu kaynakları, hizmetten hangi gelir gruplarının yararlandığı ve kamu kaynaklarının sosyal adaleti sağlayıp sağlamadığı sorularını ön plana çıkarmaktadır. Hem maliyeti ödeyenler ile hizmetten yararlananların farklı olması hem de hizmetten yararlanma anlamında orta ve üst gelir grubundaki ailelerinin çocuklarının daha fazla fırsata sahip olmaları karma finansmanı gerektirmektedir (Türkmen, 2009: 26 ; Saruç, 2011: 69).

Maliyet paylaşımı söz konusu olmadığında yani sadece vergiler ile finansman sağlandığında, yükseköğretimde kaynak tahsisi merkezi olarak gerçekleşmektedir (Akalin, 1997: 62). Bu durum yetersiz kaynak sorununa yol açabilmekte ve kaynakların verimli alanlara yönlendirilmesine engel olabilmektedir. Dolayısıyla karma finansman, üniversitelerin kamu dışında kaynak elde etmesini sağlayarak finansal özgürlüklerine katkı sağlamaktadır.

Karma finansmanın öğrencilerden açısından sağlayacağı başka bir yararın da müfredata yönelik olacağını söylemek mümkündür. Öğrencilerin maliyet paylaşımına dahil olmaları istek ve tercihlerinin daha fazla dikkate alınmasını sağlayacağı için yükseköğretim kurumları öğrencilere yönelik olarak müfredat belirleme yolunu tercih eder hale gelebilmektedir (Eicher ve Chevaillier, 2002: 74 ; Özekicioğlu, 2013: 38).

Öğrencilerin yükseköğretim finansmanında yer almalarının kendileri ve toplum adına getireceği fayda ise yapacakları tercihlere yöneliktir. Yükseköğretim için bedel ödeme durumunda, öğrenciler hem yükseköğretime devam etme ya da çalışma

hem de tercih edecekleri bölümlere ilişkin daha rasyonel kararlar almaktadır (Johnstone, 2004: 407). Rasyonel kararlar insan kaynağının verimli kullanılmasında rol oynamaktadır.

Karma finansmanın olumsuz sonuçlar yaratabilecek yönleri de bulunmaktadır. Bunlardan biri yöntemden düşük gelirli öğrencilerin olumsuz etkilenebileceğine yöneliktir (Marcucci ve Johnstone, 2007: 37). Düşük gelirli öğrencilerin yükseköğretime katılımını engelleyecek uygulamalara yönelik önlem alınmasını gerekmektedir. Maliyet paylaşımında kredi yönteminin uygulanması durumunda geri ödemelerde yaşanan sorunlar da ele alınmaktadır (Shen ve Ziderman, 2008: 27). Ayrıca yöntemin uygulanması halinde bazı bölümlere sadece ödenecek bedel dolayısıyla talebin düşebileceği belirtilmektedir (Akalin, 1997: 63-69 ; Özekicioğlu, 2013 : 40). Karma finansmanda yararlanan olmaları nedeniyle öğrenci katkısı ön plana çıksa da ödenecek harç ya da kredilerin aileler için yük oluşturma ihtimali bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİM FİNANSMANINI ETKİLEYEN GELİŞMELER VE ÜLKE ÖRNEKLERİ

2.1. Yükseköğretim Finansmanını Etkileyen Gelişmeler

Yükseköğretim finansmanına yönelik görüş ve tercihler ele alınırken, yükseköğretimde kalıcı dönüşümler yaratan gelişmelerin incelenmesi değer kazanmaktadır. Bu anlamda kitleselleşme artan talep ve kaynak ihtiyacı, devlet anlayışındaki değişim özel kaynaklara yönelme ve küreselleşme rekabet çerçevesinde incelenmektedir.

2.1.1. Kitleselleşme

Yükseköğretim, II. Dünya Savaşı'na kadar sahip olduğu elit yapıyı korurken, 1950'li yıllardan itibaren kitlesel yapıya doğru evrimleşmiştir (Herbst, 2007: 10). Yükseköğretime olan talep ile ilgili yaşanan gelişmeler yeni bir sınıflandırmayı beraberinde getirmiştir. Elit, kitlesel ve evrensel yükseköğretim sınıflandırması, Berkeley ve Berkeley Yüksek Öğrenim Araştırmaları Merkezi'nde geliştirilmiş, uluslararası nitelik kazanmasında Martin Trow rol oynamıştır (OECD, 1974: 175-186 ; Armbruster, 2008: 393). Okullaşma oranlarına göre; %0-15 elit, %16-50 kitlesel, %50 ve üstü evrensel yükseköğretim sistemi olarak kabul edilmektedir (Gürüz, 2003: 156). Günümüzde birçok ülkede yükseköğretim sistemi evrensel nitelik kazanmaktadır. Kitleselleşme ile yükseköğretimin kazandığı özellikler, evrenselleşme aşamasında daha belirgin hale gelmektedir.

Yükseköğretimin kitlesel yapı kazanmasında ana neden olarak, savaş sonrası ülkelerin ekonomik büyüme ve rekabet anlamında eğitilmiş işgücüne duydukları ihtiyaç gösterilmektedir (Scott, 2005 ; Giannakis ve Bullivant, 2015: 2-3). Eğitilmiş işgücüne duyulan ihtiyaç yükseköğretimin elit yapısından sıyrılarak yeni bir kimlik kazanmasını sağlamıştır.

Yükseköğretimin yapısını değiştiren talep, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde artan talebin 18-23 yaş grubu tarafından gerçekleştirildiği ifade edilmektedir (YÖK, 2007: 14). Gelişmiş ülkelerde ise 18-23 yaş grubu dışında yaşam boyu öğrenme (lifelong learning), yeni mesleki yönleri takip etme ve ebeveynlik nedeniyle kesintiye uğrayan çalışmaları tamamlama vb. nedenlerle geleneksel olmayan öğrencilerden gelen talepler de yer almaktadır (Herbst, 2007: 11).

Yükseköğretimin elit yapıdan uzaklaşması;

- 1970'li yıllardan itibaren uzaktan eğitim sisteminin yükseköğretime dahil edilmesi,
- Yükseköğretim sistemlerinin; araştırma üniversiteleri, kitlesel eğitim üniversiteleri, uzaktan eğitim kurumları, mesleki ve teknik yükseköğretim kurumları vb. çeşitli yapılar içeren hale gelmesi,
- Kar amacı ile hareket eden yükseköğretim kurumlarının yaygınlaşması gibi çeşitli değişikliklere sebep olmuştur (Gürüz, 2003: 162).

Yükseköğretimin kitlesel yapısıyla gelen değişiklikler finansman alanını da etkilemektedir. Finansman alanında özelleştirme uygulamaları ve maliyet paylaşımı artan talebe karşı çözüm yolları olarak görülmektedir. Özelleştirme uygulamaları; yükseköğretim kurumlarının özel kaynaklara duydukları ihtiyacı giderecek uygulama ve faaliyetlerde bulunmalarıyla gerçekleşmektedir. Diğer bir çözüm olan maliyet paylaşımı, yükseköğretimden yararlanan her iki tarafın (birey ve kamu) da finansmanda yer alması prensibine dayanmaktadır. Özelleştirme uygulamaları ve maliyet paylaşımı, farklı maliyetleri yansıtacak esneklikte olan harç ve öğrenci kredileri sistemlerini yaygın hale getirmektedir (Barr ve Crawford, 1998: 45).

2.1.2. Devlet Anlayışında Yaşanan Değişim

Devlet anlayışı, topluma sunulan hizmetlerde rol oynamaktadır. Bu nedenle devlet anlayışında yaşanan değişimler yükseköğretim için önem kazanmaktadır. Refah devleti ile neoliberal devlet anlayışının yükseköğretime yönelik bakış açılarına yer verilmekte ve yaşanan değişim ifade edilmektedir.

2.1.2.1. Refah Devleti Anlayışı ve Yükseköğretime Bakış Açısı

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, liberal görüşün ve piyasaya minimum müdahale anlayışının sorgulanmasına neden olmuştur (Acar, 2017: 250). John Maynard Keynes 1936 yılında yazdığı “Genel Teori” kitabında piyasa başarısızlıkları karşında devlet müdahalesini savunmuş, içinde bulunulan ekonomik durum bu düşüncenin desteklenmesini sağlamıştır (Sönmez, 1987: 265 ; Büyükcan ve Biçer, 2016: 354). II. Dünya Savaşı’nın ekonomik ve sosyal alanda yarattığı tahribatlar da, devlet müdahalesini gerekli hale getirmiştir (Gökbunar vd., 2008: 159). Yaşanan gelişmeler sonucunda refah devleti anlayışı ön plana çıkmış, 1945-1975 döneminde Altın Çağı’nı yaşamıştır (Durdu, 2009: 42). 1973 Petrol Krizi ile refah devletinin önerileri tartışılır hale gelmiş, mevcut duruma çözüm getiremediği için yeni arayışlara gidilmiştir (Gökbunar vd., 2008: 158).

Refah devleti anlayışı, klasik iktisadi görüşün aksine devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiği görüşü etrafında şekillenmektedir (Alp, 2009: 266). Bu görüşün altında piyasa işleyişinin getirmiş olduğu sosyal adaletsizlikler yer almaktadır (Acar, 2017: 250). Refah devleti, bireylere güvenlik, asgari yaşam standardı ile eğitim, sağlık vb. hizmetler sunmaktadır (Şenkal, 2005: 276 ; Durdu, 2009: 41). Devlet müdahaleci, düzenleyici, denetleyici, yeniden dağıtıcı özellikleriyle bireylerin haklarını koruyan ve geliştiren bir yapıyı esas almaktadır (Aktan, 1999: 43-45 ; Demirel, 2006: 109). Refah devleti ile özdeşleşen özellikler kamu kesiminin büyümesi anlamına gelmektedir.

II. Dünya Savaşı’nın etkileri, yeni ülkelerin kurulması, refah devleti anlayışının gelişmesi yükseköğretim finansmanında büyük oranda kamu kaynaklarının kullanılmasını sağlayan nedenlerdir (Tilak, 2012: 29). Yükseköğretim, hem birey ve toplumun refahının arttırılması hem de nitelikli işgücü ve teknoloji alanında ekonomi için yaptığı katkıyla, refah devleti harcamalarında yer almaktadır (Ertuğrul ve Çolak, 2010: 73). Yükseköğretimin bireylere sağladığı daha yüksek gelir faydası ön plana çıkan özelliklerinden biridir. Sağlanan bu fayda, aynı zamanda devletin daha fazla vergi geliri elde etmesi sonucunu doğurmaktadır (Barr, 1993 ; Özkan ve Balkar, 2015: 302). Yükseköğretim için ayrılan kamu kaynakları, birey ve toplumun refahının

artırılması işlevini görürken, sağlanan vergi gelirleri de kamu kesiminin büyük çaptaki varlığının sürdürülmesinde etkin rol oynamaktadır.

2.1.2.2. Neoliberal Devlet Anlayışı ve Yükseköğretime Bakış

Açısı

Neoliberal devlet anlayışının özellikleri açıklanarak, argümanları ve uygulamaları kapsamında yükseköğretime yönelik bakış açısı ele alınmaktadır.

2.1.2.2.1. Neoliberal Devlet Anlayışı

1970’li yıllarda ortaya çıkan Neoliberalizm, liberal politikaların yeni bir versiyonu olarak kabul görmektedir (Şenol ve Yörür, 2006: 931). Klasik ve neo liberalizm arasında kurulan bağa karşılık iki anlayış arasında bir farklılık bulunmaktadır (Olssen ve Peters, 2005: 315). Bu farklılık, neoliberalizmin ekonomi dışında sosyal ve siyasi alanlarda etkili olmasıdır (Lemke, 2001 ; Saunders, 2010: 45-46). Neoliberalizmin toplumu ilgilendiren her alana nüfuz ederek, toplumun yeniden inşa edilmesinde rol oynadığı ifade edilmektedir (Çımrın, 2009: 199).

1970’li yıllarda yaşanan ekonomik sorunlar neticesinde refah devleti anlayışının reçeteleri sorgulanmaya başlamıştır. Refah devleti anlayışına özgü uygulamaların yüksek bütçe açıkları oluşturduğu, özel girişimleri engellediği, sosyal yardımlarla bireyleri tembelliğe yönlendirdiği belirtilmektedir (Yıldız, 2008: 17). Refah devleti anlayışına getirilen eleştiriler ve neoliberal politikaların ABD’de Ronald Reagan ve İngiltere’de Margaret Thatcher tarafından uygulanması, neoliberalizmi destekleyici nitelikte olmuştur (Çımrın, 2009: 200). Küreselleşme de neoliberal politikaların işlerlik kazanmasında etkili olan unsurlardandır. Neoliberalizmin, küreselleşme sürecini başlattığı şeklinde görüşler ifade edilse de, neoliberalizm küreselleşmenin sadece bir boyutudur (Olssen ve Peters, 2005: 313-314). Neoliberal politikaların küreselleşmeden yararlanmasını sağlayan uluslararası kuruluşlardır. Böylece neoliberalizm ulus devlet gücünü aşarak, politikalarını uluslararası alanda uygulama imkanı bulmaktadır. Bu anlamda Dünya Bankası (WB), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) ön plana çıkmaktadır (Ertuğrul ve Çolak, 2010: 75).

Neoliberal devlet anlayışının temel özellikleri; bireylerin rasyonel (homo economicus) olarak kabul edilmesi, serbest piyasa ekonomisinin savunulması, devlet müdahalesinin minimum düzeyde olması gerektiğidir. Temel özellikleri açıklayacak olursak:

- Neoliberal anlayışa göre bireyler, fayda-maliyet analizi yaparak tüm seçimlerini rasyonel şekilde yapabilecek kapasiteye sahiptir (Saunders, 2010: 48). Neoliberal devlet anlayışında bireylerin kendileri adına en iyi kararı verebilecekleri göz önünde tutularak, refah devletinin aksine sosyal harcamalar yapılmasına gerek duyulmamaktadır.
- Serbest piyasa ekonomisinin varlığı devlet müdahalesinin ekonomik rekabet anlamında dezavantaj oluşturmaması, devlet tarafından üretilen hizmetlerin kalitesiz ve pahalı olduğu gerekçeleriyle talep edilmektedir (Yıldız, 2008: 17).
- Devlet müdahalesinin minimum düzeye indirilmesi gerektiği anlayışı ise, önceki temel özelliklerin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin rasyonel kararlar alabilmeleri, serbest piyasa ekonomisine yönelik engeller neticesinde ortaya çıkan olumsuz ekonomik koşullar devlet müdahalesinin minimum olması gerektiği düşüncesini doğurmaktadır.

2.1.2.2.2. Neoliberal Devlet Anlayışının Yükseköğretime

Yönelik Argümanları ve Uygulamaları

Neoliberal devlet anlayışının yükseköğretime bakış açısını belirleyen argümanları ve uygulamaları, finansman ile ilişkili olarak incelenmektedir.

2.1.2.2.2.1. Argümanları

Neoliberalizm yükseköğretime yönelik olarak:

- Eşitlik argümanını,
- Verimlilik argümanını,

- Diğer çeşitli argümanları (devletlerin kaynak sıkışıklığı ile karşı karşıya olmaları, özel kaynaklar ile yükseköğretim kurumlarının özerkliğinin artacağı vb.) öne sürmektedir (Tilak, 2012: 30-31).

Eşitlik argümanı, yükseköğretimin kamu kaynakları ile finansmanı çerçevesinde ele alınmaktadır. Kamu kaynakları ile finansmanda, kaynaklardan yüksek gelir grubunun daha fazla yararlandığı ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin artacağı belirtilmektedir (Psacharopoulos, 1977; Blaug, 1982 ; Mingat ve Tan, 1986 ; Jimenez, 1987 ; World Bank, 2000: 80 ; Tilak, 2012: 31). Ayrıca maddi durumu yetersiz olup çalışmayı tercih eden aynı yaş grubunun ödediği vergilerden üst gelir grubunun yararlandığı göz önünde tutulmalıdır. Böyle sonuçlarla karşılaşılması için hizmetten yararlananların finansmanda yer almaları gerektiği savunulmaktadır. Eşitlik argümanının getirdiği önerilerin etkin şekilde işleyebilmesi adına maddi durumu elverişli olmayan ve yükseköğretimden yararlanmak isteyen bireylerle ilgili yapılacak uygulamalar gündeme gelmektedir.

Neoliberal politikalar çerçevesinde öne sürülen argümanlardan biri de verimlilik argümanıdır. Devletin sunmuş olduğu hizmetler, rekabet ortamı söz konusu olmadığından yüksek fiyatlı ve kalitesi düşük hizmetler olarak görülmektedir (Yıldız, 2008: 17). Neoliberalizm, mal ve hizmet sunumunda mutlak olarak özel olanın iyi, kamusal olanın kötü olduğu düşüncesine sahiptir (Kandiko, 2010: 156). Devletin verimsiz şekilde kullandığı kaynakların israfını önlemek için, devletin müdahale ve etkinlik alanı sınırlandırılmaktadır (Büyükcın ve Biçer, 2016: 356). Kamu kaynaklarının verimsiz kullanıldığına dair ifadeyle özelleştirme uygulamaları esas alınmaktadır (Ataay, 2015: 24-25).

Neoliberalizmin verimlilik argümanında ifade edilen görüşler yükseköğretimi de kapsamaktadır. Verimlilik argümanının yükseköğretime yansısı vakıf üniversitelerinin teşviki şeklinde gerçekleşmektedir (Kandiko, 2010: 156). Çünkü devlet tarafından üretilen mal ve hizmetler pahalı ve kalitesiz olarak değerlendirilirken, özel sektör tarafından yapılacak üretimin rekabet nedeniyle uygun fiyatlı ve kaliteli olacağı düşünülmektedir. Yükseköğretimden yararlanacak nüfusun fazla olması halinde, finansmanın büyük bölümünün kamu tarafından karşılanması

hizmetin kalitesinin düşük olmasına neden olmaktadır. Fakat yükseköğretimde vakıf üniversitelerinin yer alması, düşük öğrenim ücretlerinin uygulanacağını garantilememektedir. Kalite ise ödenen bedellerden bağımsız olarak kurumun kültürüne göre değişmektedir. Vakıf üniversitelerinin bir kısmı tamamen kar amaçlı hareket ederken, eğitim kalitesini dikkate alan üniversiteler de bulunmaktadır. Bununla birlikte özelleştirmenin akademik alanda yaratabileceği tahribat üzerinde durulmaktadır. Akademik faaliyetlerin bilimsel amaçtan ziyade piyasaya yönelik olarak gerçekleştirilebileceği ifade edilmektedir (Şentürk, 2010: 77).

2.1.2.2.2.2. Uygulamaları

Neoliberal devlet anlayışı, yapısal uyum politikaları ve özelleştirme ile yükseköğretim finansmanını etkilemektedir.

2.1.2.2.2.2.1. Yapısal Uyum Politikaları

Neoliberal görüşün argümanlarına paralel olarak 1980’li yıllarda yapısal uyum politikaları gündeme gelmiştir (Hız, 2010: 61). Uluslararası kuruluşlar aracılığıyla uygulanan yapısal uyum politikaları; yabancı sermayenin transferinde sağlanan kolaylıklar, uluslararası rekabet çerçevesinde ücretlerin ve sendika faaliyetlerinin azaltılmasıyla istihdam alanında yaşanan değişimler, devlet tarafından yapılan sosyal harcamalarda azaltılmaya gidilmesi şeklinde ön plana çıkmaktadır (Çımrın, 2009: 201).

Yapısal uyum politikaları sosyal alanlarda yapılan harcamaların azaltılması etkisiyle eğitim alanını ilgilendirmektedir. Eğitime tahsis edilecek kamu kaynaklarının, eğitim seviyelerine göre ele alınması gerekmektedir. Zorunlu eğitim dönemini ele aldığımızda, toplumsal faydaların fazla olması kamu kaynaklarının azaltılması görüşünün kabul edilmesini güç hale getirmektedir. Yükseköğretimde ise bireysel faydalarının ön planda olması, özel kaynakların da kullanılması gerektiği görüşünü ve kamu kaynaklarında gidilecek belli bir azalmayı daha kabul edilebilir kılmaktadır.

Yükseköğretim için ayrılan kamu kaynakları azaltılırken hem kaynaklarda ne kadar azaltılmaya gidileceği hem de azaltılan kaynaklar yerine finansman için ne gibi

özmler getirileceği incelenmelidir. Yapısal uyum politikalarının getirdiği çözüm, yükseköğretimde vakıf üniversitelerinin teşviki ve özel kaynaklardan yararlanmanın arttırılmasıdır. Böylece devlet tarafından üretilen ve ücretsiz olarak sunulan eğitim yerine özel sektör tarafından üretilen ve ücretli eğitim anlayışı hakim olmaktadır (Uçkaç, 2019: 796). Azaltılan kamu harcamaları yani devletin azalan rolü özel sektör ve kaynaklar ile telafi edilmektedir.

2.1.2.2.2.2. Özelleştirme

Yapısal uyum politikaları kamu harcamalarının azaltılmasını diğer bir ifadeyle kamu kesiminin küçülmesini öngörmektedir. Bu anlayış ve yükseköğretim talebindeki artış, zelleştirme uygulamalarının nn açmaktadır (YK, 2007: 20). Dünya Bankası'nın kullanıcıların kamu hizmetlerinin bedelini karşılaması gerektiği görüşü (şenses, 2007: 5) ve Hizmet Ticareti Genel Anlaşmasıyla (GATS) hizmet sektörünün hem ulusal hem de uluslararası piyasaya açılması (Hız, 2010: 69) da zelleştirme uygulamalarını desteklemektedir. Özelleştirme, yükseköğretimde kamu yaklaşımını değiştiren unsurlardan biri olarak yer almaktadır (Tilak, 2008b: 225).

Yükseköğretimde zelleştirme uygulamalarının salt mülkiyet kavramıyla açıklanması yanlış değerlendirmeler yapılmasına neden olabilmektedir. Mülkiyetin, yükseköğretim kurumlarının gerçek işlevini ortaya koyamadığı ifade edilmektedir (Jamshidi vd., 2012: 792). Mülkiyet dışında aşağıdaki unsurların da incelemesi gerekmektedir (Sanyal ve Johnstone, 2011: 166-167):

- Amaç: Kamu misyonu, kurum tarafından belirlenmesi, öğrencilerin özel ilgi alanlarına göre belirlenmesi.
- Gelir kaynağı: Vergi gelirleri, burslar, öğrenim ücretleri, maliyet paylaşımı vb.
- Devlet kontrol ve düzenlemesi: Yüksek devlet kontrolü, denetimlere tabi olunması, yüksek zerklik.
- Norm ve değerler: akademik normların benimsenmesi, akademik normlar dışında yönetimin etkin olması.

Yukarıda belirtilen unsurların gösterdikleri farklılıklar, yükseköğretim kurumları arasında kamu-özel ayrımı yapılmasının kolay olmadığını göstermektedir. Örneğin; bir vakıf niversitesi maddi olarak büyük oranda vergi gelirleriyle sbvance

ediliyorsa ya da bir kamu üniversitesi gelirinin büyük kısmını kamu dışındaki kaynaklardan elde ediyorsa özelleştirme açısından yorum yapılırken dikkatli olunmalıdır. Ayrıca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin vakıf üniversiteleri arasındaki farklılıklar da ele alınmaktadır. Genellikle vakıf üniversitelerinin gelişmiş ülkelerde kalite ve prestije, gelişmekte olan ülkelerde ise kar amacına ve teknik eğitime önem verdiği görülmektedir (Gölpek, 2011b: 27-28).

Özelleştirme ile mal-hizmet üretiminde devletin yerini özel sektörün alması ve serbest piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır (Demirel, 2006: 120). Belirtildiği üzere yükseköğretimde özelleştirme sadece mülkiyet değişimiyle açıklanamamaktadır. Dolayısıyla özelleştirmenin diğer versiyonları (kamu üniversitelerinin gelirlerinin büyük kısmını öğrenim ücretleri ile elde etmeleri vb.) da dikkate alınarak getireceği faydalar değerlendirilmelidir. Yükseköğretimde özelleştirme uygulamalarıyla beklenen faydalar aşağıda sıralanmaktadır (Tilak, 1991: 230-235):

- Birey ve toplum ihtiyaçlarına cevap verebilecek hizmetlerin üretilmesi,
- Eğitimin niteliksel yönünün ön plana çıkarılması,
- Yükseköğretim mezunlarının işgücü piyasasında avantajlı olmaları,
- Yükseköğretim kurumlarının devlet bütçesi üzerinde mali yük yaratmamaları,
- Yükseköğretim kurumlarının akademik özgürlük açısından avantajlı olmaları,
- Rasyonel olmayan kararların azaltılması ve kaynakların etkin kullanması.

Yükseköğretimde özelleştirme uygulamalarının neden olabileceği dezavantajlar da bulunmaktadır. Özelleştirme uygulamaları sonucunda düşük gelirli kesimin yükseköğretimden yararlanmada karşılaşacakları zorluklar ve yükseköğretimin kurumlarının piyasa odaklı faaliyetleri en fazla tartışılan konular olmaktadır (Şenses, 2007: 6). Düşük gelirli kesimin yükseköğretimden dışlanmaması için önlemler alınması gerektiği düşünülmektedir. Yükseköğretimin piyasa odaklı faaliyetleri ise toplum çıkarlarının göz ardı edilerek, kar amaçlı hareket edileceği düşüncesiyle endişe yaratmaktadır. Piyasa odaklı faaliyetlerin yükseköğretim kurumlarının toplum için bilgi üretme işlevini bırakması, özel sektör çıkarlarının gözetilmesi, akademisyen ve araştırmacıların elde edecekleri maddi faydaya göre

alışmalar yapması, öğrencilerin müşteri olarak algılanması, eğitim kalitesinin düşmesi vb. durumlara neden olabileceği belirtilmektedir.

2.1.3. Küreselleşme

Yükseköğretim finansmanında değişim yaşanmasına neden olan gelişmelerden biri de küreselleşmedir. Küreselleşme, iletişim devrimi ve bilgi teknolojisinin yaygınlaşmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Giddens, 2000: 42). Ülkeler arasındaki sınırların silikleşmesi, yaşanan gelişmelerin etki düzeyinin artmasını sağlamıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan gelişme, toplumları daha hızlı ve daha çok etkiler hale gelmiştir. Küreselleşme etkilerini ekonomi, siyaset, toplum, kültür, teknoloji gibi farklı alanlarda göstermektedir (Demirel, 2006: 106).

Küreselleşme süreciyle birlikte ekonomik gücün temel kaynağı, bireylerin sahip oldukları bilgi ve donanım olarak yerini almaktadır (Karakaya ve Tel, 2014: 322). Küreselleşme, ulusal sınırlar dahilinde geçerli olan bilgi ve donanımın, ekonomik rekabet alanında yetersiz kalmasına neden olmakta, ülkelerin dünya çapındaki değişikliklere hızlı cevaplar vermelerini sağlayacak atılımlar da bulunmalarını gerektirmektedir (Çetin, 2015: 78).

Küreselleşmenin yükseköğretim finansmanına yönelik en büyük etkisi, özelleştirme olarak kabul edilmektedir (Alderman, 2001: 51). Çünkü ulus-devletin değişen konumu, devletin eğitim, sağlık vb. alanlarda yaptığı harcamaları azaltmasına neden olmuştur (Çetin, 2015: 78). Bu azalmaya karşılık, küreselleşmenin getirmiş olduğu bilgi ve teknoloji alanındaki yenilikleri takip etme ihtiyacı yükseköğretimi özel kaynaklara yönlendirmiştir.

Küreselleşmenin; bilgiye erişimde kolaylık, gelişmeleri hızlı takip edebilme imkanı, rekabet sonucunda eğitimin kalitesinin artması, öğrenci özelliklerinin ve isteklerinin dikkate alınır hale gelmesi, yaşam boyu öğrenme anlayışının hakim olması, uzaktan öğretim ile eğitim hayatına dahil olabilme gibi yükseköğretime sağladığı faydalar bulunmaktadır (Tatar ve Tatar, 2012: 36). Küreselleşmenin yükseköğretimi nasıl etkilediği açık gibi görünse de karşılaşılan zorluklar ve ortaya çıkan sonuçlar açısından karmaşık olduğu ve olumsuz yönlerinin de dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir (Altbach, 2015: 2).

Küreselleşmenin eşitsizliği artırıcı etkisi, yükseköğretim finansmanında çeşitli dezavantajlar yaratabilmektedir. Yükseköğretim sistemleri ulus ihtiyaçlarına cevap veren niteliğe sahipken, küreselleşmeyle birlikte dünya genelindeki anlayışı esas alan bir yapıya bürünme ihtiyacı doğmuştur (Altbach, 2015: 2). Söz konusu ihtiyaç doğrultusunda yükseköğretim sistemleri yenilikleri takip etmek ve uygulamak için daha fazla finansmana gereksinim duymaktadır. Finansmanda ulus-devletlerin değişen rolü nedeniyle özel kaynaklar daha fazla tercih edilmektedir. Bu durum az gelişmiş ülkeleri dezavantajlı konuma getirmekte ve eşitsizlik artmaktadır.

Yenilikleri takip etme noktasında teknolojik gelişmeler etkili olmaktadır. Küreselleşmenin teknolojiyi bütün ülkeler için ihtiyaç haline getirmesi, ülkeler arasında standartların oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır (McCabe, 2001 ; Bostrom, 2010: 144). Teknolojiyi üretebilen ve takip eden ülkeler ile bunları yapamayan ülkeler arasında dijital uçurum meydana gelmektedir (Erdem, 2006: 309-310). Küreselleşmenin gelişen teknolojiyi takip etme ihtiyacı yaratması da gelişmiş olan kesimlerin lehine bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Tekeli, 2010: 46).

Yükseköğretim finansmanında küreselleşme etkilerinden sonuncusu olarak okulların işlevlerinde meydana gelen değişim ele alınmaktadır. Piyasa odaklı birey yetiştirme beklentisi, okulların ticari kültürü benimsemesine neden olmaktadır (Çetin, 2015: 79). Öğrenci yerine müşteri anlayışı, toplumsal çıkarlar yerine kar amacı ile hareket edilmektedir. Ticari kültürün benimsenmesi, özel kaynak ihtiyacını arttırmakta ve gelir düzeyi düşük kesimler için eşitsizlik oluşturmaktadır.

2.1.3.1. Uluslararasılaşma

Küreselleşme ve uluslararasılaşma terimlerinin birbirleri yerine kullanıldığı görülmektedir. Küreselleşmeyle sınırlar bulanık hale gelirken, uluslararasılaşma terimi; ulusal sistemlerin artan uluslararası faaliyetlerini ifade etmektedir (Teichler, 2006: 457). Yükseköğretimde uluslararasılaşmanın, küreselleşmenin getirdiği zorluklara cevap verme niteliği taşıdığı belirtilmektedir (Jibeen ve Khan, 2015: 196). Bu nedenle uluslararasılaşma, küreselleşmenin sonuçlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Yükseköğretimde uluslararasılaşma açısından Bologna süreci ön plana çıkmaktadır. 25 Mayıs 1998 tarihli Sorbonne Bildirisi ile sürecin temelleri atılmıştır. Yaşam boyu eğitimin amaç edinilmesi, eğitimde hareketliliğin sağlanması, uluslararası karşılaştırılabilirlik ve denklik için lisans ve yüksek lisans olmak üzere iki temel aşamaya dayanan sistemin kabul edilmesi, AKTS (Avrupa Kredi Transfer Sistemi) ve sömestr sistemlerinin kullanılması gibi değişiklikler gündeme gelmiştir (Sorbonne Joint Declaration, 1998).

Uluslararasılaşma, yükseköğretimde çeşitli düzenleme ve faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Sürecin temel bileşenlerinden öğrencilerin sınır ötesi hareketliliğinin (cross-border mobility of students) akademik açıdan olduğu gibi finansman açısından da etkileri bulunmaktadır (Li ve Bray, 2007: 791). Uluslararası öğrencilerden elde edilecek gelir, yükseköğretim finansmanında özel kaynak olarak yer almaktadır (Gündoğdu vd., 2016: 40).

Sınır ötesi hareketlilik, küreselleşme süreci gibi gelişmiş ülkelerin lehine ve eşitsizliği arttıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Altbach ve Knight, 2007: 291). Eşitsizliği arttırıcı etkiyi daha açık ifade edebilmek adına itme-çekme modelinden (push-pull model) yararlanılmaktadır (Altbach, 1998: 240 ; Li ve Bray, 2007: 793). Modele göre öğrenciler kendi ülkelerindeki yükseköğretim sisteminin sahip olduğu olumsuz özelliklerden (eğitim kalitesinin düşük olması, arzın talebi karşılayamaması vb.) dolayı, diğer ülkelerde olumlu özelliklere (çok çeşitli eğitim programları, uzmanlaşma imkanı vb.) sahip olan yükseköğretim kurumlarını tercih etmektedir (Olçay ve Nasır, 2016: 289).

Yükseköğretim kurumlarının öğrenci çekme istekleri ülkelerin uluslararasılaşma faaliyetlerini arttırmak istemelerine neden olmaktadır. Ancak gelişmiş ülkeler hizmet sunumu gerçekleştiren taraf, gelişmekte olan ülkeler ise satın alan taraf olarak konumlanmaktadır (Altbach ve Knight, 2007: 294). Küreselleşmeden farklı olarak uluslararasılaşma faaliyetlerinde ülkelerin kendi özellikleri etkili olmaktadır (Qiang, 2003: 249). Çünkü ülkeler sahip oldukları olumlu özellikler sayesinde uluslararasılaşma faaliyetlerini arttırabilmektedir. Gelişmiş ülkeler olumlu

özellikleriyle öğrenci çekmede başarılı olarak yükseköğretim finansmanında avantaj sağlamaktadır.

2.1.3.2. Uzaktan Eğitim

Uzaktan eğitim, öğrenen ve öğretene konumundaki bireylerin fiziki olarak bir arada bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırıp, eğitim faaliyetinin gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Bu yöntem 19.yüzyılın ikinci yarısında kamu posta sistemlerinin kurulması ile birlikte mektup aracılığıyla başlamıştır (Gürüz, 2003: 143). Teknolojinin gelişmesiyle geçmişten günümüze kadar radyo, televizyon, bilgisayar, akıllı cep telefonları gibi farklı araçlardan yararlanmıştır (Fırat, 2016: 143).

Uzaktan eğitim; eğitimi üst seviyeye taşıma, bireylerin uzmanlık alanlarındaki gelişmeleri takip etme istekleri, yeni alanlar ile ilgili bilgi edinmek istenmesi ve örgün eğitime katılma imkanı bulunmaması gibi sebeplerle tercih edilmektedir. Ayrıca uzaktan eğitimin daha yaygın hale gelmesinde küreselleşme ve uluslararasılaşma olguları da geçerli olmaktadır. Bu olgular çerçevesinde hız kazanan dünya, bireyleri yeni gelişmeleri takip etmeye yönlendirmekte ve uzaktan eğitim ön plana çıkmaktadır.

Yükseköğretim finansmanında uzaktan eğitimin ele alınmasını sağlayan nokta, hizmet verilebilecek öğrenci sayısındaki artıştır (Gökçe, 2008: 5). Yükseköğretim kurumları uzaktan eğitim ile sadece bulundukları ülkede değil diğer ülkelerdeki öğrencilere de eğitim verme şansına sahip olmaktadır. Bu nedenle yükseköğretim kurumları arasındaki rekabet ve elde edilecek finansman kaynağı bakımından uzaktan eğitim önem kazanmaktadır.

2.2. Yükseköğretim Finansmanının Talep ve Kaynak Tahsisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Yükseköğretime olan talep ve gerçekleştirilen kaynak tahsisi, yükseköğretim finansmanında belirleyici unsurlar olarak yer almaktadır. Talep ve kaynak tahsisi iki ayrı başlık altında veriler ile incelenmekte, konuların yükseköğretim finansmanındaki yerini ortaya koymak amacıyla değerlendirmeler yapılmaktadır.

2.2.1. Yükseköğretimde Talep ve Talebin Yapısı

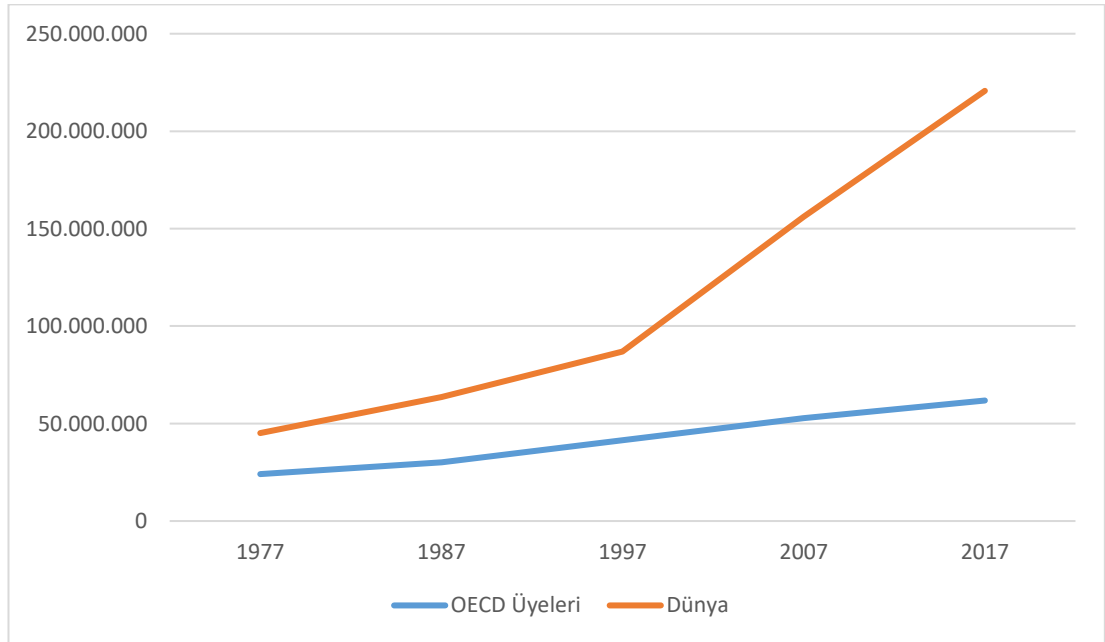
Yükseköğretimde talep ve talebin yapısı başlığı altında; yükseköğretimde öğrenci sayıları, brüt okullaşma oranları, yaş grubu ve eğitim seviyesine göre katılım, örgün ve uzaktan eğitim, uluslararası ve yabancı öğrencilerin payı konuları ele alınmaktadır.

2.2.1.1. Yükseköğretimde Öğrenci Sayıları

Yükseköğretimdeki öğrenci sayısı, kaynakların belirlenmesinde yer alan bir gösterge olduğu için finansman tartışmalarının odağında yer almaktadır (Cosma ve Schneider, 2011: 30). Başka bir ifadeyle günümüzde yükseköğretim finansman tartışmalarını ön plana çıkaran, yükseköğretimin nicel gelişimi (Teichler, 2006: 450) ve artan kaynak ihtiyacıdır (Çetinsaya, 2014: 26).

Grafik 2.1’de 1977-2017 yılları arasında OECD üyeleri ve dünya bazında yükseköğretim öğrenci sayılarının sürekli artışı gösterilmektedir. Dünya bazında yükseköğretim öğrencilerinin sayısı 1977 yılında 50 milyonun altında iken, 2017 yılında 200 milyondan fazla yükseköğretim öğrencisi bulunmaktadır.

Grafik 2.1: OECD Üyeleri ve Dünya Bazında Yükseköğretim Öğrenci Sayıları

Kaynak:The World Bank Education Statistics, (Çevrimiçi), https://databank.worldbank.org/indicator/undefined?id=c755d342&report_name=EdStats_Indicators_Report&populartype=series , 15.02.2020.

Tablo 2.1’de OECD ülkelerinin 2017 yılındaki yükseköğretim öğrenci sayıları verilmektedir.

Tablo 2.1: Yükseköğretimde Öğrenci Sayıları (2017)

Ülkeler	2017
ABD	19.014.530
Almanya	3.091.694
Avustralya	1.774.852
Avusturya	430.370
Belçika	526.760
Birleşik Krallık	2.431.886
Çek Cumhuriyeti	352.873
Danimarka	312.379
Estonya	47.794
Finlandiya	295.528
Fransa	2.532.831
Hollanda	875.455
İrlanda	225.031
İspanya	2.010.183
İsrail	377.210
İsveç	426.354
İsviçre	300.618
İtalya	1.837.051
İzlanda	17.967
Japonya	3.853.034
Kanada	1.625.578
Kore	3.136.395
Letonya	82.914
Litvanya	125.863
Lüksemburg	7.058
Macaristan	287.018
Meksika	4.430.248
Norveç	284.042

Ülkeler	2017
Polonya	1.550.203
Portekiz	346.963
Slovakya	156.048
Slovenya	79.547
Şili	1.238.992
Türkiye	7.198.987
Yeni Zelanda	268.645
Yunanistan	735.027

Kaynak: The World Bank Education Statistics, (Çevrimiçi), https://databank.worldbank.org/indicator/undefined?id=c755d342&report_name=EdStats_Indicators_Report&populartype=series , 19.02.2020.

Tabloyu incelediğimizde, OECD ülkeleri arasında 19.014.530 yükseköğretim öğrencisi ile ABD önde gelmektedir. ABD'den sonra en fazla yükseköğretim öğrencisine sahip ülkeler; Türkiye, Meksika, Japonya, Kore ve Almanya'dır. Öğrenci sayıları sırasıyla, 7.198.987, 4.430.248, 3.853.034, 3.136.395 ve 3.091.694'dür. Yükseköğretim öğrenci sayılarının en az olduğu ülkeler; Lüksemburg ve İzlanda'dır. Lüksemburg da 7.058, İzlanda da 17.967 yükseköğretim öğrenci bulunmaktadır.

2.2.1.2. Yükseköğretimde Brüt Okullaşma Oranları

Kitleselleşme konusunda ele alındığı üzere okullaşma oranları yükseköğretim sistemlerinin sınıflandırılmasında ele alınmaktadır. Okullaşma oranlarına göre; %0-15 elit, %16-50 kitlesel, %50 ve üstü evrensel yükseköğretim sistemi olarak kabul edilmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra yükseköğretim sistemleri elit yapıdan kitlesel yapıya doğru geçerken, günümüzde birçok yükseköğretim sistemi evrensel nitelik kazanmıştır.

Brüt okullaşma oranı; ilgili yıl ve eğitim seviyesi için toplam kayıtlı öğrenci sayısının, ilgili yılın o eğitim düzeyindeki yaş grubuna oranıdır (Günay ve Günay, 2016: 15). Brüt okullaşma oranları, eğitim kademelerinin kapasitesini göstererek, o eğitim seviyesi hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır (<https://data.worldbank.org/indicator/SE.TER.ENRR>). Bu nedenle yükseköğretime yönelik talep incelenirken ele alınabilecek göstergelerden biri de brüt okullaşma oranlarıdır.

Tablo 2.2: Yükseköğretimde Brüt Okullaşma Oranları (%)

Ülkeler	1977	1982	1987	1992	1997	2002	2007	2012	2017
ABD	-	-	-	-	-	-	93.1	88.1	88.1
Almanya	-	-	-	35.4	47.7	-	-	-	70.2
Avustralya	24.4	25.6	29.6	39.7	80.9	-	-	-	113.1
Avusturya	19.2	22.4	27.8	37.6	49.5	-	63.0	78.9	85.0
Belçika	-	26.4	32.9	-	-	59.3	61.2	71.1	79.6
Birleşik Krallık	19.3	18.9	22.5	33.2	53.2	62.5	58.4	59.4	59.9
Çek Cumhuriyeti	13.0	17.3	16.4	14.5	23.2	34.4	54.1	65.6	64.0
Danimarka	30.1	27.9	29.6	38.6	-	63.5	78.5	79.1	80.6
Estonya	-	-	-	24.5	44.0	61.5	67.6	72.3	69.6
Finlandiya	29.3	32.6	36.0	52.9	73.3	84.8	93.7	92.8	88.1
Fransa	24.9	26.7	29.7	42.7	53.3	50.2	52.9	57.9	65.6
Hollanda	26.5	29.9	31.4	42.3	47.4	55.1	59.9	76.6	84.9
İrlanda	16.7	19.4	24.2	31.0	39.4	53.5	58.3	68.1	77.7
İspanya	20.3	22.5	29.8	39.2	50.5	61.5	68.7	82.2	88.8
İsrail	26.9	34.3	35.8	-	-	57.4	61.2	68.5	63.3
İsveç	31.3	31.4	29.8	34.5	49.6	75.2	74.8	68.8	66.9
İsviçre	15.7	18.8	22.6	28.1	-	40.9	47.2	55.5	59.5
İtalya	26.1	-	24.8	33.8	46.8	55.5	66.6	64.1	61.9
İzlanda	15.4	21.2	21.5	29.6	37.8	54.5	71.7	81.9	71.8
Kanada	-	-	-	97.6	-	59.5	63.6	63.9	68.9
Kore	8.5	19.0	34.6	39.1	69.2	82.1	101.9	97.4	94.3
Letonya	-	23.5	23.2	25.8	33.2	67.8	73.0	66.6	88.0
Litvanya	-	-	-	28.6	32.4	63.0	82.5	79.7	72.4
Lüksemburg	1.6	2.3	2.4	5.2	8.5	11.8	-	19.4	19.1
Macaristan	12.2	14.2	15.6	14.9	26.2	44.5	68.2	61.4	48.5
Meksika	9.7	14.7	15.5	-	17.1	22.1	25.4	29.4	40.2
Norveç	24.2	26.4	32.0	45.9	61.5	73.3	75.4	73.5	81.9
Polonya	17.4	16.9	17.6	21.1	39.8	57.8	67.2	73.9	67.8
Portekiz	12.6	11.7	16.2	23.5	-	52.9	57.7	68.5	63.9
Slovakya	-	-	-	-	21.8	32.0	50.1	56.1	46.6
Slovenya	-	18.0	20.8	26.0	36.7	66.2	84.5	87.0	78.5
Şili	11.7	13.0	18.0	24.0	30.1	40.3	53.9	75.9	88.4
Türkiye	9.1	5.7	10.3	4.8	23.9	-	-	-	-
Yeni Zelanda	25.5	27.8	36.4	50.4	-	-	-	-	82.0
Yunanistan	17.2	16.6	25.4	33.5	43.4	64.9	87.3	113.7	139.6

Kaynak: World Bank Data, (Çevrimiçi), <https://data.worldbank.org/indicator/SE.TER.ENRR>
20.02.2020.

Tablo 2.2’de OECD ülkelerinin yükseköğretim brüt okullaşma oranları gösterilmektedir. Sadece Kanada’da diğer ülkelerin aksine azalış söz konusudur. 1992 yılında yükseköğretimde brüt okullaşma oranı %97.6 iken, 2017 yılında %68.9’dur. Okullaşma oranlarındaki azalış, ülkede yükseköğretim finansmanında gerçekleşen değişikliklerle açıklanabilmektedir. 1990’lı yıllara kadar yükseköğretim kurumları fonlarının %90’ından fazlası hükümet tarafından karşılanırken, yükseköğretim kurumlarını verimsiz hale getiren mezhep faaliyetleri hükümetin finansmandaki

rolünü büyük oranda azaltmasına neden olmuştur (Lang, 2005: 71-72). Dolayısıyla finansmanda özel kaynaklara başvurulmuş ve okullaşma oranları bu durumdan etkilenmiştir. Diğer ülkeler için brüt okullaşma oranlarında bazı yıllarda azalış olmasına rağmen 1977'den itibaren yükseköğretime yönelik talebin arttığı söz konusu veriler ile desteklenmektedir. En fazla artış yaşanan iki ülke Yunanistan ve Avustralya'dır. 1977-2017 yılları arasında karşılaştırma yaptığımızda yükseköğretim brüt okullaşma oranlarında Yunanistan'da %122.4, Avustralya'da %88.7'lik bir artış söz konusudur.

2017 yılı itibariyle OECD ülkelerinin çoğunda yükseköğretim sistemlerinin %50 okullaşma oranını aşarak evrensel nitelik kazandığı ifade edilmektedir. Ancak Lüksemburg, Meksika, Slovakya ve Macaristan'daki yükseköğretim sistemleri kitlesel niteliktedir. Bu ülkelerdeki brüt okullaşma oranları sırasıyla %19.1, %40.2, %46.6 ve %48.5'dir. Evrensel yükseköğretim sistemine sahip ülkelere baktığımızda ise en yüksek oranlara sahip olanlar Yunanistan, Avustralya ve Kore'dir. Oranlar sırasıyla %139.6, %113.1 ve %94.3'dür.

2.2.1.3. Yaş Grubu ve Eğitim Seviyesine Göre Yükseköğretime

Katılım

Yaş grubu ve eğitim seviyesine göre yükseköğretime katılımın incelendiği Tablo 2.3 ve Tablo 2.4' de kamu ve vakıf üniversitelerindeki tam ve yarı zamanlı programlar birlikte değerlendirilmektedir.

Tablo 2.3'de 19-24 yaş grubu, 19-20 yaş, 21-22 yaş ve 23-24 yaş şeklinde ele alınmaktadır. Söz konusu gruplar için ön lisans, lisans ve yüksek lisansa katılım oranları gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde genel itibariyle en fazla katılım oranlarının lisans seviyesinde olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.3: Yaş Grubu (19-24 Yaş) ve Eğitim Seviyesine Göre Yükseköğretim Kayıt Oranları (%) (2017)

	19-20 Yaş		21-22 Yaş			23-24 Yaş		
Ülkeler	Ön Lisans	Lisans	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans
ABD	19	32	12	26	2	7	10	5
Almanya	0	20	0	24	7	0	18	11
Avustralya	8	41	7	31	4	6	15	9
Avusturya	9	19	2	22	6	2	14	10
Belçika	1	53	1	32	12	1	12	11
Birleşik Krallık	2	41	1	20	5	5	1	5
Çek Cumhuriyeti	0	29	0	32	7	0	13	17
Danimarka	2	11	5	33	1	4	28	11
Estonya	-	28	-	28	5	-	14	10
Finlandiya	-	20	-	36	2	-	30	7
Fransa	16	27	5	15	19	2	5	15
Hollanda	0	41	0	38	5	0	22	10
İrlanda	2	53	1	39	3	1	11	5
İspanya	12	35	9	31	5	5	16	7
İsrail	7	7	3	15	0	2	21	1
İsveç	1	12	1	18	10	1	14	11
İsviçre	0	16	0	26	2	0	20	8
İtalya	3	31	0	26	10	0	12	15
İzlanda	0	10	0	30	1	1	24	4
Kanada	11	32	6	28	2	4	12	4
Kore	22	50	12	46	1	4	26	2
Letonya	6	34	6	33	5	4	16	9
Litvanya	-	47	-	44	4	-	14	11
Lüksemburg	1	4	2	8	0	2	5	2
Macaristan	2	20	1	21	6	1	12	9
Meksika	2	27	1	24	0	0	12	1
Norveç	1	24	1	33	7	1	21	10
Polonya	0	36	0	35	10	0	13	20
Portekiz	2	31	1	21	14	0	9	10
Slovakya	1	24	1	23	9	0	7	17
Slovenya	8	45	8	38	6	4	11	20

	19-20 Yaş		21-22 Yaş			23-24 Yaş		
Ülkeler	Ön Lisans	Lisans	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans
Şili	16	33	12	32	1	7	22	2
Türkiye	19	26	16	31	2	13	23	3
Yeni Zelanda	6	36	4	26	2	3	13	2
Yunanistan	-	55	-	48	1	-	30	3
OECD Ortalaması	5	30	4	29	5	2	16	8

Kaynak: OECD Education at a Glance 2019, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933977657> , 14.03.2020, s.158.

Tablo 2.3'e göre ön lisansa katılım incelendiğinde, 19-20 yaş grubunda en yüksek oranlara sahip ülkeler; Kore, ABD, Türkiye, Fransa ve Şili'dir. Kore %22, ABD ve Türkiye %19, Fransa ve Şili %16 oranlarına sahiptir. 21-22 yaş grubunda Türkiye %16, ABD, Kore ve Şili %12 oranlarıyla önde gelen ülkelerdir. 23-24 yaş grubunda ise Türkiye %13, ABD ve Şili %7'lik oranlara sahiptir. Ön lisansa katılımında Türkiye'nin sahip olduğu oranlar dikkat çekmektedir. Diğer ülkelere göre Türkiye'de ön lisansa katılımında daha az düşüş yaşandığı görülmektedir.

Lisans düzeyine katılımında en yüksek oranlar incelendiğinde, 19-20 yaş grubunda Yunanistan %55, Belçika ve İrlanda %53, Kore %50 oranlarına sahiptir. 21-22 yaş grubunda oranlar, Yunanistan'da %48, Kore'de %46, Litvanya'da %44'dür. 23-34 yaş grubunda ise Finlandiya ve Yunanistan %30, Kore %26'lık oranla yer almaktadır. Lisans düzeyine katılımında incelenen üç yaş grubu içinde Yunanistan en yüksek orana sahip ülkedir.

Yüksek lisansa katılım için 21-22 yaş ve 23-24 yaş grupları ele alınmaktadır. 21-22 yaş grubunda Fransa %19, Portekiz %14, Belçika %12 ile en yüksek oranlara sahip ülkelerdir. 23-24 yaş grubunda Polonya ve Slovenya %20, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya %17 ile önde gelmektedir.

Tablo 2.4'de 25-28 yaş grubu için yükseköğretime katılım incelenmekte ve doktora seviyesi verilere dahil olmaktadır.

Tablo 2.4: Yaş Grubu (25-28 Yaş) ve Eğitim Seviyesine Göre Yükseköğretim Kayıt Oranları (%) (2017)

	25-26 Yaş				27-28 Yaş			
Ülkeler	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
ABD	5	5	5	0	4	3	3	0
Almanya	0	11	11	1	0	7	7	2
Avustralya	5	8	6	1	5	5	4	11
Avusturya	1	9	10	1	1	6	7	1
Belçika	1	4	5	1	1	2	3	1
Birleşik Krallık	1	3	3	1	1	2	2	1
Çek Cumhuriyeti	0	5	9	2	0	2	2	2
Danimarka	3	15	14	1	2	9	8	1
Estonya	-	7	7	1	-	5	4	1
Finlandiya	-	17	8	0	-	11	6	1
Fransa	1	2	6	1	0	1	3	1
Hollanda	0	12	7	1	0	6	4	1
İrlanda	1	6	3	1	1	4	2	1
İspanya	3	8	5	1	2	5	3	1
İsrail	3	20	3	0	2	11	4	0
İsveç	1	10	7	1	1	7	4	1
İsviçre	0	11	7	2	0	6	4	2
İtalya	0	6	9	1	0	4	5	1
İzlanda	1	14	6	0	1	10	5	1
Kanada	3	6	3	1	2	3	2	1
Kore	1	9	3	1	1	2	2	1
Letonya	3	8	6	1	2	4	5	1
Litvanya	-	7	6	1	-	4	3	1
Lüksemburg	1	2	3	0	0	1	3	1
Macaristan	0	6	5	1	0	3	2	1
Meksika	0	6	1	0	0	3	1	0
Norveç	1	13	8	0	0	9	4	1
Polonya	0	7	6	1	0	4	2	1
Portekiz	0	5	5	1	0	3	3	1

	25-26 Yaş				27-28 Yaş			
Ülkeler	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
Slovakya	0	2	5	1	0	1	2	1
Slovenya	2	4	12	1	1	2	3	1
Şili	5	12	2	0	4	7	2	0
Türkiye	10	16	4	0	8	13	4	0
Yeni Zelanda	3	8	1	1	2	6	1	1
Yunanistan	-	17	4	1	-	11	3	1
OECD Ortalaması	2	8	6	1	1	5	3	1

Kaynak: OECD Education at a Glance 2019, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933977657> , 14.03.2020, s.158.

Tablo 2.4' e göre ön lisansa katılım incelendiğinde hem 25-26 hem de 27-28 yaş grubunda katılım azalmaktadır. Ön lisansa katılımında Tablo 2.3'de olduğu gibi, Türkiye dikkat çekmektedir. Türkiye'de 2017 yılında 25-26 yaş grubunda %10, 27-28 yaş grubunda %8 oranında ön lisansa katılım vardır.

Lisans düzeyine katılım incelendiğinde 25-26 yaş grubunda İsrail %20, Finlandiya ve Yunanistan %17 ile yüksek oranlara sahip ülkelerdir. 27-28 yaş grubunda Türkiye %13, Finlandiya, İsrail ve Yunanistan %11'lik oranlara sahiptir.

Yüksek lisansa katılımında 25-26 yaş grubunda yüksek oranlara sahip ülkeler; Danimarka, Slovenya ve Almanya'dır. Oranlar sırasıyla %14, %12 ve %11'dir. 27-28 yaş grubunda ise Danimarka %8, Almanya %7 ile en yüksek oranlara sahiptir.

Doktora katılım oranları bir istisna dışında %0, %1 ve %2'lik oranlar olarak değişmektedir. 27-28 yaş grubunda Avustralya'da doktora katılım oranı %11'dir ve bu oran diğer ülkeler ile kıyaslama yapıldığında oldukça fazladır.

2.2.1.4. Yükseköğretimde Örgün Katılım

Yükseköğretime katılım örgün veya uzaktan eğitim şeklinde olabilmektedir. Örgün ve uzaktan eğitim arasındaki en temel fark; öğrenci ve öğretim üyelerinin fiziksel olarak bir arada bulunma ya da bulunmama hali ile belirlenmektedir. Örgün eğitimde dersler; amfi, sınıf, laboratuvar vb. yerlerde yüz yüze işlenmektedir.

Tablo 2.5’de OECD ülkelerinde 2017 yılında 25-64 yaş arası nüfusun örgün eğitim için kayıt oranları ve bu kayıt oranlarının yüzde kaçının yükseköğretime ait olduğu gösterilmektedir.

Tablo 2.5: Yükseköğretimde Örgün Katılım (%) (25-64 Yaş) (2017)

Ülkeler	Kayıt Oranları	Yükseköğretime Kayıt Oranları
ABD	5	92
Almanya	4	84
Avustralya	13	49
Avusturya	5	91
Belçika	6	31
Birleşik Krallık	4	53
Danimarka	7	75
Estonya	5	69
Finlandiya	11	52
Fransa	2	90
Hollanda	5	69
İrlanda	4	65
İspanya	4	66
İsrail	6	98
İsveç	11	44
İsviçre	4	87
İtalya	2	83
İzlanda	9	70
Kanada	3	89
Letonya	4	83
Litvanya	4	64
Lüksemburg	1	70
Macaristan	3	64
Meksika	4	46
Norveç	6	87
Polonya	3	77
Portekiz	3	64
Slovakya	2	80
Slovenya	2	79

Ülkeler	Kayıt Oranları	Yükseköğretime Kayıt Oranları
Şili	5	91
Türkiye	10	84
Yeni Zelanda	7	65
Yunanistan	6	92
OECD Ortalaması	5	73

Kaynak: OECD Education at a Glance 2019, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933977524> , 23.03.2020, s.143.

Örgün eğitim kaydındaki yükseköğretim kayıt oranı OECD ortalaması için %73.2'dir. Yükseköğretim kayıt oranlarında OECD ortalamasının üzerinde yer alan ülkeler; ABD, Almanya, Avusturya, Danimarka, Fransa, İsrail, İsviçre, İtalya, Kanada, Letonya, Norveç, Polonya, Slovakya, Slovenya, Şili, Türkiye ve Yunanistan'dır. En yüksek oranlara sahip ülkeler; İsrail, ABD, Yunanistan ve Şili'dir. Örgün eğitim içindeki yükseköğretim kayıt oranları İsrail'de %98, ABD ve Yunanistan'da %92 ve Şili'de %91'dir.

OECD ortalamasının altında yer alan ülkeler ise; Avustralya, Belçika, Birleşik Krallık, Estonya, Finlandiya, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İzlanda, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Meksika, Portekiz ve Yeni Zelanda'dır. Bu ülkeler içinde en az yükseköğretim kayıt oranına sahip ülkeler; Belçika ve İsveç'dir. Oranlar sırasıyla %31 ve %44'dür.

2.2.1.5. Yükseköğretimde Uzaktan Katılım

Uzaktan eğitim; örgün eğitim alma imkanı bulunmayan öğrenciler için alternatif bir yol olarak anlam kazanmaktadır. Öğrenci ve öğretim üyesinin fiziksel olarak bir arada bulunma şartı olmadan eğitim gerçekleştirilebilmektedir.

Tablo 2.6: Yaygın Eğitime Katılan Yetişkinler (25-64 Yaş) Arasında Uzaktan Eğitim Oranları (%) (Yükseköğretim Seviyesi) (2012 veya 2015)

Ülkeler	Yükseköğretime Katılım
ABD	34
Almanya	13
Avustralya	14

Ülkeler	Yükseköğretime Katılım
Avusturya	13
Çek Cumhuriyeti	18
Danimarka	23
Estonya	19
Finlandiya	26
Hollanda	22
İrlanda	15
İspanya	43
İsrail	21
İsveç	29
İtalya	36
Japonya	16
Kanada	21
Kore	49
Litvanya	53
Norveç	9
Polonya	49
Slovakya	17
Slovenya	14
Şili	38
Türkiye	21
Yeni Zelanda	19
Yunanistan	21
OECD Ortalaması	23

Kaynak: OECD Education at a Glance 2019, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933977600> , 23.03.2020, s.137.

Tablo 2.6’da yaygın eğitime katılan yetişkinler (25-64 yaş arası) arasında yükseköğretime uzaktan katılım oranları gösterilmektedir. İsrail, Litvanya, Slovenya, Türkiye, Şili, Yeni Zelanda ve Yunanistan için referans yılı 2015, diğer tüm ülkeler için referans yılı 2012’dir.

OECD ortalamasına göre yaygın eğitim içinde yükseköğretime uzaktan katılım oranı %23’dür ve Danimarka’da da aynı oran geçerlidir. OECD ortalamasının üzerinde yer alan ülkeler; ABD, Finlandiya, İspanya, İsveç, İtalya, Kore, Litvanya, Polonya ve Şili’dir. Bu ülkeler arasında en yüksek oranlara Litvanya, Kore ve Polonya sahiptir.

Litvanya’da oran %53, Kore ve Polonya’da %49’dur. Söz konusu ülkelerde yaygın eğitimin büyük bir kısmının, yükseköğretime uzaktan katılım şeklinde gerçekleştiği görülmektedir.

OECD ortalamasının altında kalan ülkeler ise; Almanya, Avustralya, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Hollanda, İrlanda, İsrail, Japonya, Kanada, Norveç, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Yeni Zelanda ve Yunanistan’dır. En az oranlara sahip olan ülkeler; Norveç, Almanya ve Avusturya’dır. Norveç’te oran %9, Almanya ve Avustralya’da %13’dür.

2.2.1.6. Yükseköğretimde Uluslararası ve Yabancı Öğrencilerin Payı

Küreselleşmeyle yükseköğretime yönelik tercihler öğrencilerin kendi ülkeleri ile sınırlı olmaktan çıkmakta ve uluslararası bir tercih alanına dönmektedir.

Tablo 2.7’de OECD ülkeleri için toplam yükseköğretim kaydında uluslararası ve yabancı öğrencilerin kaydının payı gösterilmektedir. Yabancı ve uluslararası öğrenci ayrımı yapılmasında öğrencilerin ülkede bulundukları süre ve amaç dikkate alınmaktadır. Yabancı öğrenciler, bulundukları ülkenin vatandaşı olmayıp, uzun süreli sakinleri veya o ülkede doğmuş olabilirler. Uluslararası öğrenciler ise eğitim amacıyla ülkelerinden ayrılmış olmaları ve yükseköğretimden önceki eğitimlerini farklı bir ülkede almış olmalarıyla bu kategoride yer almaktadır (OECD Education at a Glance 2019, 238).

Tablo 2.7: Toplam Yükseköğretim Kaydında Uluslararası veya Yabancı Öğrenci Payı (%)

	Uluslararası ve Yabancı Öğrencilerin Payı		
	Uluslararası Öğrenciler		
Ülkeler	2010	2013	2017
ABD	4	4	5
Almanya	8	7	8
Avustralya	22	18	21
Avusturya	15	17	17
Belçika	7	10	9

	Uluslararası Öğrenciler		
Ülkeler	2010	2013	2017
Birleşik Krallık	16	17	18
Danimarka	8	10	11
Estonya	2	3	8
Finlandiya	6	7	8
Fransa	-	10	10
Hollanda	4	10	11
İrlanda	-	6	9
İspanya	3	3	3
İsveç	-	6	7
İsviçre	17	17	18
İzlanda	-	7	7
Japonya	-	3	4
Kanada	-	10	13
Letonya	2	4	7
Litvanya	1	2	5
Lüksemburg	-	44	47
Macaristan	5	6	10
Meksika	-	0	1
Norveç	1	4	3
Polonya	1	1	4
Portekiz	3	4	6
Slovenya	2	3	4
Şili	-	0	0
Yeni Zelanda	15	16	20
Ülkeler	Yabancı Öğrenciler		
Çek Cumhuriyeti	-	9	13
İsrail	1	3	3
İtalya	-	4	5
Kore	2	2	2
Slovakya	4	5	7
Türkiye	-	1	2
Yunanistan	-	4	3

Kaynak: OECD Education at Glance 2019, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933978398> , 15.04.2020, s.242.

Uluslararası öğrencilerin payının en fazla olduğu ülkeler; Avustralya, Avusturya, Birleşik Krallık, İsviçre, Lüksemburg ve Yeni Zelanda'dır. Lüksemburg'da uluslararası öğrenci kayıtlarının oranı neredeyse toplam yükseköğretim kaydının yarısı durumundadır. Uluslararası öğrenci payları Lüksemburg'da 2013 yılında %44, 2017 yılında %47'dir. Uluslararası öğrenci payları yüksek olan diğer ülkeleri incelediğimizde 2017 yılı için Avustralya %21, Yeni Zelanda %20, Birleşik Krallık ve İsviçre %18, Avusturya %17 oranlarına sahiptir. Uluslararası öğrenci payları anlamında Meksika ve Şili'nin en dezavantajlı ülkeler konumunda oldukları görülmektedir. Şili'de 2013 ve 2017 yılları için uluslararası öğrencilerin payı %0'dır diğer bir ifadeyle uluslararası öğrenci bulunmamaktadır. Meksika'da 2013 yılında uluslararası öğrenci bulunmayıp, 2017 yılında %1'lik orana sahiptir.

Yabancı öğrencilerin bulunduğu ülkeler ise; Çek Cumhuriyeti, İsrail, İtalya, Kore, Slovakya, Türkiye ve Yunanistan'dır. Çek Cumhuriyeti 2013 yılında %9, 2017 yılında %13'ük paylarla en fazla yabancı öğrenci bulunduran ülke olarak yer almaktadır. En az yabancı öğrenci bulunan ülkeler; Türkiye ve Kore'dir. Her iki ülkenin de 2017 yılında sahip olduğu yabancı öğrenci payı %2'dir.

2.2.2. Yükseköğretimde Kaynak Tahsisi

Yükseköğretim hem bireysel hem toplumsal faydalar sağlamaktadır. Bu nedenle yükseköğretime ayrılan kamu kaynaklarının ve özel kaynakların incelenmesi ve diğer eğitim seviyeleriyle karşılaştırma yapılması gerekmektedir.

2.2.2.1. Yükseköğretim İçin Yapılan Toplam Harcamalardaki Değişim

Yükseköğretim için ortaya konulan farklı argümanlar ve önerilen farklı finansman yöntemleri bulunmaktadır. Dünya genelinde yükseköğretime olan talep artışına karşılık ülkeler, yükseköğretim harcamaları için farklı tercihlerde bulunmaktadır. Bazı ülkelerde yükseköğretim harcamalarında artışlar söz konusu iken, bazı ülkelerde azalışlar meydana gelmektedir. Yükseköğretime yönelik kaynak

tahsisinin incelenmesinde öncelikli olarak ülkelerin yükseköğretime yaptıkları toplam harcamalardaki değişim ele alınmaktadır.

Tablo 2.8: Yükseköğretim Kurumları İçin Yapılan Toplam Harcamaların Değişimi (%) (2012-2016)

Ülkeler	Toplam Harcamalardaki Büyüme
Almanya	4.67
Avustralya	29.45
Avusturya	4.14
Belçika	11.97
Birleşik Krallık	-1.86
Çek Cumhuriyeti	-44.52
Estonya	5.29
Finlandiya	-7.75
Fransa	4.38
Hollanda	7.40
İrlanda	-15.53
İspanya	5.04
İsrail	-6.45
İsveç	4.75
İtalya	-5.01
İzlanda	15.56
Kanada	4.38
Letonya	-16.29
Litvanya	-29.19
Lüksemburg	34.36
Macaristan	-4.26
Norveç	44.57
Polonya	0.88
Portekiz	-11.18
Slovakya	8.83
Slovenya	-8.60
Şili	10.10
Türkiye	26.80
Yeni Zelanda	4.59
OECD Ortalaması	3.10

Kaynak: OECD Education at a Glance 2019, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933978854> , 30.04.2020, s.271.

Tablo 2.8’de 2012-2016 yılları arasında OECD ülkelerinin yükseköğretim kurumlarına yaptıkları toplam harcamalardaki değişim yer almaktadır. Almanya ve Kanada için referans dönemi 2012-2015, İsrail ve İsveç için referans dönemi 2013-2016’dır.

Tabloya bakarak yükseköğretim kurumlarına yapılan toplam harcamalardaki değişimleri incelediğimizde; Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Estonya, Fransa, Hollanda, İspanya, İsveç, İzlanda, Kanada, Lüksemburg, Norveç, Polonya, Slovakya, Şili, Türkiye ve Yeni Zelanda’da artış yaşandığı, Birleşik Krallık, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, İrlanda, İsrail, İtalya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Portekiz ve Slovenya’da azalma yaşandığı görülmektedir.

2012-2016 yılları arasında yükseköğretim kurumlarına yapılan toplam harcamalardaki değişimin OECD ortalaması %3.10’dur. OECD ortalamasının oldukça üstünde artış yaşayan ve dikkat çeken ülkeler; Norveç, Lüksemburg, Avustralya ve Türkiye’dir. Bu ülkelerde yaşanan artışlar sırasıyla %44.57, %34.36, %29.45 ve %26.80 şeklindedir. Yükseköğretim kurumlarına yapılan toplam harcamalarda en fazla azalma yaşayan ülkeler ise; Çek Cumhuriyeti ve Litvanya’dır. Bu ülkelerde yaşanan azalmalar sırasıyla %-44.52 ve %-29.19’dur.

2.2.2.2. Yükseköğretim İçin Yapılan Kamu Harcamalarının

Toplam Kamu Harcamaları İçindeki Yeri ve Diğer Eğitim

Seviyeleri ile Karşılaştırılması

Tablo 2.9.’da 2016 yılında yapılan toplam kamu harcamalarının yüzdesi olarak eğitim seviyeleri harcamaları gösterilmektedir.

Tablo 2.9: Toplam Kamu Harcamalarının Yüzdesi Olarak Eğitim Seviyeleri Harcamaları (2016)

Ülkeler	İlkokul	Ortaokul	Yükseköğretim
Almanya	1.41	4.51	2.84
Avustralya	4.54	4.31	3.69

Ülkeler	İlkokul	Ortaokul	Yükseköğretim
Avusturya	1.82	4.34	3.56
Belçika	2.94	-	2.75
Çek Cumhuriyeti	1.87	4.11	1.78
Estonya	3.27	3.30	3.55
Finlandiya	2.53	4.56	3.27
Fransa	1.99	4.18	2.17
Hollanda	2.72	5.19	4.09
İrlanda	5.02	4.78	2.63
İspanya	2.69	3.72	2.17
İsrail	6.01	4.76	2.34
İsveç	3.79	4.31	3.79
İsviçre	4.49	-	4.04
İtalya	1.87	-	1.49
İzlanda	4.70	4.59	3.35
Japonya	2.94	3.52	1.66
Kanada	-	-	4.03
Letonya	4.13	4.31	2.07
Litvanya	2.27	4.64	2.47
Macaristan	1.63	4.05	1.62
Meksika	5.82	5.91	3.78
Norveç	3.65	4.56	4.27
Polonya	3.58	3.53	2.58
Slovakya	2.09	3.97	2.01
Slovenya	3.37	4.04	2.31
Şili	5.94	6.15	5.37
Yeni Zelanda	4.39	5.99	3.99
Yunanistan	2.48	2.86	-

Kaynak: UNESCO Institute for Statistics, (Çevrimiçi), <http://data.uis.unesco.org/#> , 04.05.2020.

Toplam kamu harcamalarının yüzdesi olarak yükseköğretim için yapılan harcamalara bakıldığında en fazla harcama yapan ülkelerin %5.37 oranla Şili ve %4.27 oranla Norveç olduğu görülmektedir. En az harcama yapan ülkeler ise, %1.49 oranla İtalya ve %1.62 oranla Macaristan'dır.

Tablo 2.9 ile ülkelerin toplam kamu harcamaları içinde hangi eğitim seviyesi için en fazla harcamayı yaptıkları ifade edilebilmektedir. Buna göre diğer eğitim

seviyeleri ile karşılaştırıldığında en fazla ilköğretim için harcama yapan ülkeler; Avustralya, Belçika, İrlanda, İsrail, İsviçre, İtalya, İzlanda ve Polonya'dır. En fazla ortaöğretim için harcama yapan ülkeler; Almanya, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İspanya, İsveç, Japonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Meksika, Norveç, Slovakya, Slovenya, Şili, Yeni Zelanda ve Yunanistan'dır. En fazla yükseköğretim için harcama yapan ülke ise yalnızca Estonya'dır.

Sonuç olarak, OECD ülkelerinin genel itibarıyla en fazla kamu harcaması yaptıkları eğitim seviyesinin ortaöğretim, daha sonra ilköğretim olduğu görülmektedir. Yükseköğretimin en fazla kamu harcaması yapıldığı eğitim seviyesi olarak tercih edilmesi Estonya ile istisna durumdadır. Diğer ülkelerin ise en fazla kamu harcaması yapılacak eğitim seviyesi olarak yükseköğretime tercih etmedikleri dikkat çekmektedir. Yükseköğretim için ayrılan kamu kaynaklarının diğer eğitim seviyelerine göre daha az olması, finansman konusunu tartışılır hale getirmektedir.

2.2.2.3. Yükseköğretimde Öğrenci Başına Yapılan Harcamalar ve Diğer Eğitim Seviyeleri ile Karşılaştırılması

Yükseköğretimde öğrenci başına yapılan harcamalar ve bu harcamaların diğer eğitim seviyeleri ile karşılaştırılması ele alınmaktadır. Eğitim seviyelerinin birbirinden farklı bireysel ve toplumsal faydalara sahip olması, yapılan harcamaların karşılaştırılmasını gerekli kılmaktadır.

Tablo 2.10: Eğitim Seviyelerine Göre Yapılan Harcamalar (ABD Doları/Öğrenci) (2015)

Ülkeler	İlkokul	Ortaokul	Yükseköğretim
ABD	11.727.0	13.083.8	30.003.2
Almanya	8.618.8	11.790.5	17.035.6
Avustralya	9.545.9	12.302.7	20.344.2
Avusturya	11.688.6	15.477.0	17.555.2
Belçika	10.210.8	13.070.5	17.320.2
Birleşik Krallık	11.629.6	10.569.4	26.320.1
Çek Cumhuriyeti	5.207.1	8.476.0	10.890.7
Estonya	6.326.6	6.861.2	12.867.5
Finlandiya	9.305.3	10.481.9	17.591.2

Ülkeler	İlkokul	Ortaokul	Yükseköğretim
Fransa	7.395.3	11.747.2	16.144.8
Hollanda	8.477.6	12.849.7	19.286.2
İrlanda	8.287.5	10.111.2	13.229.4
İspanya	7.320.5	9.019.5	12.605.2
İsrail	7.971.3	-	11.003.2
İsveç	10.853.3	11.401.5	24.417.4
İtalya	8.425.8	9.079.2	11.257.1
İzlanda	11.214.8	11.149.2	12.670.7
Japonya	9.104.7	11.147.5	19.289.2
Kanada	9.249.4	-	-
Kore	11.047.4	12.202.1	10.108.9
Letonya	6.672.2	6.930.3	10.136.7
Litvanya	5.500.2	5.187.6	9.656.9
Lüksemburg	20.892.1	20.412.6	48.906.9
Macaristan	5.089.2	5.870.0	8.761.5
Meksika	2.874.5	3.128.7	8.169.7
Norveç	13.275.1	15.401.2	20.973.0
Polonya	6.757.4	6.806.3	9.687.4
Portekiz	7.380.1	9.518.3	11.765.9
Slovakya	6.877.3	6.659.5	15.873.9
Slovenya	8.541.8	8.289.8	10.208.1
Şili	4.149.8	4.300.9	6.677.1
Türkiye	4.134.1	3.510.8	8.900.7
Yeni Zelanda	7.849.1	10.383.0	15.165.7
Yunanistan	5.809.7	6.785.7	4.094.5

Kaynak: OECD, (Çevrimiçi), <https://data.oecd.org/eduresource/education-spending.htm> , 14.05.2020.

Tablo 2.10.'da 2015 yılında OECD ülkelerinin ilkökul, ortaokul ve yükseköğretim seviyelerinde öğrenci başına yapmış oldukları harcamalar gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde çoğu ülkede en fazla harcama yapılan eğitim seviyesinin yükseköğretim olduğu görülmektedir. Ancak bu durumun istisnaları bulunmaktadır. Kore ve Yunanistan'da en az harcama yapılan eğitim seviyesi yükseköğretimdir. Kore'de ilkökul için 11.047,4, ortaokul için 12.202,1 ve yükseköğretim için 10.108,9 ABD Doları harcama yapılmaktadır. Yunanistan'da ise

ilkokul için 5.809,7, ortaokul için 6.785,7 ve yükseköğretim için 4.094,5 ABD Doları harcama yapılmaktadır.

Eğitim seviyeleri için en fazla harcama yapan ülke Lüksemburg'dur. İlkokul için 20.892,1, ortaokul için 20.412,6 ve yükseköğretim için 48.906,9 ABD Doları harcama yapılmaktadır. Eğitim seviyeleri için en az harcama incelendiğinde ise ilkökul ve ortaokul seviyesi için Meksika, yükseköğretim seviyesi için Yunanistan ön plana çıkmaktadır. Meksika ilkökul için 2.874,5, ortaokul için 3.128,7 ABD Doları, Yunanistan yükseköğretim için 4.094,5 ABD Doları harcama yapmaktadır.

Genel itibariyle öğrenci başına en fazla harcamanın yapıldığı eğitim seviyesi yükseköğretimdir. Yükseköğretim için en fazla harcama yapan ülkeler; Lüksemburg, ABD ve Birleşik Krallık'dır. Bu ülkelerin yaptıkları harcamalar sırasıyla 48.906,9, 30.003,2 ve 26.302,1 ABD Doları'dır. Yükseköğretim için en az harcama yapan ülkeler ise; Yunanistan, Şili, Meksika, Macaristan ve Türkiye'dir. Yapılan harcamalar sırasıyla 4.094,5, 6.677,1, 8.169,7, 8.761,5 ve 8.900,7 ABD Doları'dır. En az harcama yapan ülkeler arasında Meksika, Macaristan ve Türkiye'nin yükseköğretim seviyesinde öğrenci başına yaptıkları harcamalar birbirine yakındır.

İlkokul ve ortaokul temel bilgilerin öğretilmesini içerdiği için, bu eğitim seviyesinde yapılacak harcamaların büyük kısmının kamu tarafından karşılanması normal kabul edilmektedir. Ancak yükseköğretimde kişisel faydaların ön plana çıkması ve aşırı talep, devlet desteği ile beraber bireylerin katılımını da gündeme getirmektedir. Ülkelerin eğitim seviyeleri için öğrenci başına yaptıkları harcamaların miktarı kadar, harcamaların hangi sektör tarafından yapıldığının da değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.2.2.4. Yükseköğretim İçin Yapılan Harcamaların Sektör

Bazında Değerlendirilmesi

Yükseköğretim finansmanının tartışılmasına neden olan bireysel fayda ve verimlilik, eşitlik gibi argümanlar hizmetin hangi sektör tarafından finanse edildiğinin incelenmesine neden olmaktadır.

Tablo 2.11: Yükseköğretim İçin Yapılan Harcamalarda Sektörlerin Oranı (%) (2016)

Ülkeler	Yükseköğretim				
	Kamu Kaynakları	Özel Kaynaklar			Uluslararası Kaynaklar
		Hanehalkı Harcamaları	Diğer Özel Kuruluşların Harcamaları	Tüm Özel Kaynaklar	
ABD	35	46	19	65	-
Almanya	83	-	-	15	2
Avustralya	40	47	13	60	-
Avusturya	94	3	3	6	-
Belçika	82	8	7	15	3
Birleşik Krallık	28	49	19	68	4
Çek Cumhuriyeti	73	10	14	24	4
Estonya	81	6	6	12	7
Finlandiya	92	0	3	3	4
Fransa	77	11	10	21	2
Hollanda	67	16	13	29	3
İrlanda	72	24	5	28	-
İspanya	66	29	4	33	2
İsrail	56	28	16	44	0
İsveç	84	1	11	12	4
İtalya	61	30	6	36	3
İzlanda	89	7	1	8	3
Japonya	31	53	17	69	0
Kanada	53	21	26	47	0
Kore	38	44	18	62	0
Letonya	65	30	1	31	4
Litvanya	66	24	7	31	3
Lüksemburg	92	3	3	6	2
Macaristan	63	-	-	35	2
Meksika	69	31	0	31	0
Norveç	93	3	2	6	1
Polonya	79	16	3	18	3
Portekiz	61	28	4	32	7
Slovakya	70	16	12	28	2
Slovenya	82	12	2	14	4

Ülkeler	Kamu Kaynakları	Özel Kaynaklar			Uluslararası Kaynaklar
		Hanehalkı Harcamaları	Diğer Özel Kuruluşların Harcamaları	Tüm Özel Kaynaklar	
Şili	36	58	6	64	-
Türkiye	74	10	15	25	1
Yeni Zelanda	51	34	15	49	0
OECD Ortalaması	66	23	9	32	2

Kaynak: OECD Education at a Glance 2019, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933978987> 18.05.2020, s.299.

Tablo 2.11.'de 2016 yılında OECD ülkelerinde yükseköğretim finansmanında yer alan sektörlerin oranları gösterilmektedir. Şili için referans yılı 2017'dir. Sektörlerin oranları incelediğinde kamu kaynakları oranının, OECD ortalaması için %66 olduğu görülmekte ve yükseköğretim için yapılan harcamalarda kamu sektörünün ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. OECD ortalamasının üzerinde yer alan ülkeler; Almanya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İsveç, İzlanda, Lüksemburg, Meksika, Norveç, Polonya, Slovakya, Slovenya ve Türkiye'dir. OECD ortalamasının üzerinde kalan ülkelerde, Avusturya ve Norveç ön plana çıkmaktadır. Sahip oldukları oranlar sırasıyla %94 ve %93'dür. Kamu kaynakları için OECD ortalamasının altında kalan ülkeler; ABD, Avustralya, Birleşik Krallık, İsrail, İtalya, Japonya, Kanada, Kore, Letonya, Macaristan, Portekiz, Şili Yeni Zelanda'dır. Özellikle Birleşik Krallık ve Japonya'da yükseköğretim için ayrılan kamu kaynaklarının oranı dikkat çekmektedir ve oranlar sırasıyla %28 ve %31'dir.

Yükseköğretim için yapılan harcamalarda özel kaynaklar; hanehalkı harcamaları ve diğer özel kuruluşların harcamaları olarak ikiye ayrılmaktadır. OECD ortalamasına baktığımızda hanehalkı harcamaları için oran %23'tür. Hanehalkı harcamalarında sahip oldukları yüksek oranlar ile Şili ve Japonya diğer ülkelerin önünde yer almaktadır. Bu oran Şili'de %58, Japonya'da %53'dür. Finlandiya'da yükseköğretim için yapılan harcamalarda, hanehalkı harcamaları yer almamaktadır. Hanehalkı harcamalarının en az olduğu ülke ise %1 oranla İsveç'dir. İsveç'i %3 oranla Avusturya, Lüksemburg ve Norveç takip etmektedir.

Özel kaynaklardan ikincisi olan diğer özel kuruluşların yaptıkları harcamaların oranı OECD ortalaması için %9'dur. Diğer özel kuruluşların yükseköğretimde en fazla yer aldığı ülkeler %26 oranla Kanada ve %19 oranla ABD ve Birleşik Krallık'dır. Meksika'da diğer özel kuruluşlar yükseköğretimin finansmanında yer almamaktadır. Diğer özel kuruluşların yaptıkları harcamaların en düşük olduğu ülkeler %1 oranla İzlanda ve Letonya, %2 oranla Norveç ve Slovenya'dır.

Özel kaynakları, tüm özel kaynaklar kapsamında incelediğimizde OECD ortalamasının %32 olduğu görülmektedir. Tüm özel kaynakların oranının en fazla olduğu ülkeler; Japonya, Birleşik Krallık ve ABD'dir. Oranlar sırasıyla %69, %68 ve %65'dir. Tüm özel kaynaklar oranının en az olduğu ülkeler ise; Finlandiya, Avusturya Lüksemburg ve Norveç'tir. Finlandiya'da oran %3, Avusturya, Lüksemburg ve Norveç'te %6'dır.

Yükseköğretim için yapılan harcamalarda en az yer alan sektör uluslararası kaynaklardır ve uluslararası kaynakların oranı OECD ortalaması için %2'dir. Uluslararası kaynaklardan en fazla yararlanan ülkeler, %7 oran ile Estonya ve Portekiz'dir. Yükseköğretim hizmetinin finansmanında uluslararası kaynakların yer almadığı ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkeler; İsrail, Japonya, Kanada, Kore, Meksika ve Yeni Zelanda'dır. Diğer bir ifadeyle bu ülkelerde yükseköğretim, tamamıyla yurt içi kaynaklar ile finanse edilmektedir.

2.3. Yükseköğretim Finansmanı: Ülke Örnekleri

Bu başlık altında çeşitli ülkelerin yükseköğretim finansman sistemleri incelenmektedir. Ülkeler, ağırlıklı olarak kullanılan kaynak çeşidine göre seçilmektedir. Kamu kaynaklarının ağırlıklı olarak kullanıldığı Almanya, Avusturya, Türkiye ile özel kaynakların ağırlıklı olarak kullanıldığı Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya ve Japonya'ya yer verilmektedir.

2.3.1. Almanya

Almanya, yükseköğretim finansmanında kamu kaynaklarının ağırlıklı olarak kullanıldığı ülkeler arasında yer almaktadır. 2016 yılı için yükseköğretimin

finansmanında kamu kaynakları %83, özel kaynaklar %15 ve uluslararası kaynaklar %2 oranlarına sahiptir.

Almanya federal bir cumhuriyettir. Yükseköğretim sistemine ilişkin temel finansman ve denetim işlevleri eyalet bazında önem kazanmakta ve federal hükümet ile ilişkiler sürdürülmektedir (Teichler, 2016: 1). Diğer bir ifadeyle yükseköğretim finansmanında hem federal hükümet hem de eyaletler etkili olmaktadır. Ayrıca 2004 yılından itibaren performans esaslı finansman anlayışı devreye sokulmuş ve üniversitelerin bütçe elde etmelerinde yer kazanmıştır (Karataş, 2009).

Harç uygulaması için 2005 yılına kadar kısıtlama bulunurken, söz konusu yılda Alman Yüksek Mahkemesi harç uygulamasına izin veren bir karar almıştır (Kauder ve Potrafke, 2013: 632). Ancak harç uygulaması, 2014/15 eğitim yılında son kez Aşağı Saxony Eyaleti tarafından öğrenim ücreti alınmasıyla son bulmuştur (Hillman, 2015: 13). Bazı eyaletler kayıt ve kurumun sosyal tesislerinin kullanımı için ücret talep etmekte ve AB dışından gelen öğrencilere 2017/18 kış döneminden itibaren bir dönem için 1500 Euro öğrenim ücreti uygulanmaktadır (Eurydice, 2019a).

1971'den itibaren Federal Eğitim Yardım Yasası, öğrencilerin yaşam masraflarının karşılanması amacıyla burs ve kredi imkanı tanımaktadır. Yasa tarafından sağlanan krediler, öğrenciler mezun olduktan 5 yıl sonra başlamakta, 20 yılda tamamlanmakta ve ödemeler aylık ya da üç aylık şeklinde gerçekleştirilmektedir (Johnstone ve Marcucci, 2007 ; Altundemir ve Göksu, 2016: 24). Böylece gelir düzeyi düşük kesime yükseköğretime katılma fırsatı sunulmaktadır.

2.3.2. Avusturya

Avusturya'da 2016 yılı için kamu kaynakları %94, özel kaynaklar %6 orana sahiptir. Diğer bir ifadeyle Avusturya da kamu kaynaklarının ağırlıklı olarak kullanıldığı ülkeler arasında yer almaktadır.

Şubat 2018'de devlet üniversitelerini finanse etmek amacıyla yeni bir model yürürlüğe girmiştir. Buna göre 2019-2021 döneminde federal hükümet ile üniversiteler arasında yapılan performans anlaşmaları üç yılı kapsayacak ve küresel bir bütçe

alınacaktır. Küresel bütçe kalemleri; öğretim, araştırma, altyapı ve stratejik gelişim için kısmi miktarlar içerecektir (Eurydice, 2019b).

Avusturya’da öğrenim ücretlerini incelediğimizde; 2000 yılında yeni seçilen hükümetin 2001-2002 akademik yılından itibaren dönem başına 363 Euro öğrenim ücreti uygulaması başlattığı (Pechar, 2005: 8), ancak 2008 yılında kamu üniversitelerinde öğrenim ücreti uygulamasının kaldırıldığı görülmektedir (de Boer vd., 2010: 110). Öğrenciler, Avusturya Öğrenci Birliği’ne zorunlu üyelik kapsamında 18,70 Euro ödemektedir. Ayrıca eğitim süresini iki yarıyıldan daha fazla uzatan öğrenciler ile AB ve AEA dışından gelen öğrenciler için dönem başına 363 Euro’luk öğrenim ücreti geçerli olmaktadır. Öğretmen yetiştiren üniversite kolejlerinde de aynı durum geçerli olup, uygulamalı bilimler üniversitelerinde lisans programı sağlayıcıları öğrenim ücreti alınıp alınmayacağına kendileri karar vermektedir (Eurydice, 2019b).

1970’lerden itibaren farklı sosyal ve finansal yapıya sahip öğrenci ve ailelere çeşitli destekler sağlanmaktadır. Kamu destek tedbirleri, doğrudan öğrencilere yapılan para transferleri ya da dolaylı olarak ailelere (aile yardımı, vergi avantajları vb.) ve sosyal tesislere gerçekleştirilen para transferleri olarak gerçekleştirilmektedir (Beerkens, 2003: 31).

2.3.3. Türkiye

Türkiye, kamu kaynaklarının ağırlıklı kullanıldığı ülkelerden biridir. Almanya ve Avusturya ile karşılaştırma yapıldığında yükseköğretim finansmanında kamu kaynaklarının payının daha az olduğu görülmektedir. Türkiye’de 2016 yılında kamu kaynakları %74, özel kaynaklar %25, uluslararası kaynaklar %1 orana sahiptir.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 55.maddesine göre, yükseköğretim üst kuruluşları, yükseköğretim kurumları ve bunlara bağlı birimlerin gelir kaynakları; her yıl bütçeye konacak ödenekler, kurumlarca yapılacak yardımlar, alınacak harç ve ücretler, yayın ve satış gelirleri, taşınır ve taşınmaz malların gelirleri, döner sermaye işletmelerinden elde edilecek karlar, bağışlar, vasiyetler ve diğer gelirlerdir.

Türkiye’de kamu ve vakıf üniversiteleri bulunmaktadır. Kamu üniversitelerine her yıl devlet tarafından bütçe tahsis edilmektedir. Vakıf üniversitelerine ise 2547

sayılı Kanunun Ek Madde 18 gereğince devlet yardımı yapılabilmekteydi. 2008 yılından itibaren vakıf üniversitelerine yapılan devlet yardımı Sayıştay engeline takılmış ve bu tarihten itibaren yardım yapılmamaya başlamıştır. 2020 yılında vakıf üniversitelerine devlet yardımını öngören madde yürürlükten kaldırılmıştır.

Harç uygulaması için 29 Ağustos 2012 tarihinde alınan 3584 sayılı Bakanlar Kurulu kararının önemli olduğu görülmektedir. Kararın 2.maddesinde birinci öğretim ve açık öğretim öğrencilerinden öğrenci katkı payı alınmayacağı ve alınması gereken tutarın devlet tarafından karşılanacağı belirtilmektedir. Bununla birlikte kararın 11.maddesinde ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeydeki yükseköğretim programlarından, program sonunda mezun olamayan öğrencilerin harç ödemekle yükümlü oldukları ifade edilmektedir. Harç uygulaması 2012'den itibaren belirtilen şekildedir.

Türkiye'de 22 Ağustos 1961 tarihinde yürürlüğe giren 351 sayılı Kanun ile Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (YURTKUR) kurulmuştur. YURTKUR yükseköğretim öğrencilerine kredi, burs ve barınma imkanları sağlamaktadır. Kurum 1962 yılından itibaren öğrenim kredisi, 1985 yılından itibaren katkı kredisi, 2004 yılından itibaren burs vermektedir. Katkı kredisi 2012 yılında öğrenim ücretleri ile ilgili karardan sonra uygulamadan kalkmıştır. Öğrenim kredisi, T.C. vatandaşı öğrencileri maddi yönden desteklemek, sosyal ve kültürel gelişimlerini kolaylaştırmak amacıyla yükseköğretim kurumlarının normal öğrenim süresince verilmektedir. Öğrenciler aynı anda hem burs hem öğrenim kredisi imkanından yararlanamamaktadır. Öğrenim kredisinin geri ödemesi, normal öğrenim süresi bittikten iki yıl sonra başlamaktadır. Kredi alınan süre ile aynı sürede, aylık taksitler halinde ödenmektedir (kygm.gsb.gov.tr).

2.3.4. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri, özel kaynakların ağırlıklı olarak kullanıldığı ülke grubunda yer almaktadır. ABD'de 2016 yılı için yükseköğretim finansmanında özel kaynaklar %65, kamu kaynakları %35'lik orana sahiptir.

ABD yükseköğretim kurumlarının gelir kaynakları; harçlar, federal hükümet, eyalet yönetimi ve yerel yönetimlerden elde edilen kaynaklar, vakıf gelirleri, satış ve

hizmet gelirleri ve finansal yardımlardır (Wolanin, 2000: 8-9). ABD yükseköğretim sistemi başarılı olarak değerlendirilmekte ve bu başarı sistemin rekabetçi ve merkezi olmayan yapısı ile ilişkilendirilmektedir (Tulip, 2007: 5). Merkezi olmayan yapı ABD yükseköğretim sistemine çeşitlilik getirmektedir. Sistemde yükseköğretim kurumlarının kendi belirledikleri harçlar, çeşitli öğrenci kredileri, çeşitli geri ödeme planları ve çeşitli yardımlar bulunmaktadır.

ABD’de öğrenci kredileri federal hükümet, bankalar veya diğer kuruluşlar tarafından verilebilmektedir. Federal hükümet tarafından verilen krediler aşağıda belirtilmektedir:

- Doğrudan Sübvansiyonlu Krediler: Uygun görülen lisans öğrencilerine finansal ihtiyaç bağlamında yükseköğretim maliyetlerini karşılamaları amacıyla verilmektedir.
- Doğrudan Sübvansiyonsuz Krediler: Uygun görülen lisans, yüksek lisans ve profesyonel öğrencilere verilmektedir. Bu kredilerin verilmesinde finansal ihtiyaç şart olarak aranmamaktadır.
- Doğrudan PLUS Kredileri: Lisans üstü (profesyonel) öğrencilere ve bağımlı öğrencilerin ailelerine verilmektedir. Bağımsız öğrenciler; 24 yaş ve üstü, evli, ABD Silahlı Kuvvetlerinde aktif görevde veya emekli, evsiz vb. gibi özelliklere sahip olmaktadır. Bu koşullara sahip olmayan öğrenciler, bağımlı öğrenci olarak değerlendirilmektedir. Doğrudan PLUS kredileri için finansal ihtiyaç şartı aranmamakla birlikte bireylerin kredi geçmişleri araştırılmaktadır.
- Doğrudan Konsolidasyon Kredileri: Tüm uygun federal öğrenci kredilerinin tek bir kredi olarak birleştirilmesini ifade etmektedir.

Bir lisans öğrencisinin doğrudan sübvansiyonlu ve sübvansiyonsuz kredilerden alabileceği miktar, yılda 5.500 – 12.500 Dolar arasında değişmektedir. Doğrudan sübvansiyonlu ve sübvansiyonsuz krediler Stafford kredileri olarak da adlandırılmaktadır. Mezun veya profesyonel bir öğrenci yılda 20.500 Dolar’a kadar borç alabilmektedir. Doğrudan PLUS kredileri okullar tarafından belirlenmektedir. Daha önce kaynağı federal hükümet tarafından sağlanan ve okulların belirledikleri şartlar ile oluşturulan Perkin kredileri uygulaması ise 30 Eylül 2017’de sona ermiştir.

Kredilerin geri ödenmesinde çeşitli planlar mevcuttur. Geri ödeme yöntemleri aşağıda belirtilmektedir:

- Standart Geri Ödeme Planı: Tüm borçlular için uygundur. Krediler 10 yıl içinde (konsolidasyon kredileri için 10-30 yıl) ödenir.
- Mezun Geri Ödeme Planı: Tüm borçlular için uygundur. Ödemeler ilk başta daha düşüktür ve genellikle iki yılda bir artar. Krediler 10 yıl içinde (konsolidasyon kredileri için 10-30 yıl) ödenir.
- Genişletilmiş Geri Ödeme Planları: Doğrudan kredi borcunun 30.000 Dolar'dan fazla olması gerekir. Krediler 25 yıl içinde ödenir.
- Geri Ödeme Planı Kazanırken Revize Edilmiş Ödeme: Herhangi bir doğrudan kredi borçlusu seçebilir. Aylık ödemeler isteğe bağlı olarak gelirin %10'u şeklinde olabilir. Ödemeler her yıl güncellenmiş gelir ve aile büyüklüğüne göre yeniden hesaplanır.
- Gelire Bağlı Geri Ödeme Planı: Bireylerin gelirlerine göre yüksek bir borca sahip olması gerekir. Aylık ödemeler isteğe bağlı olarak gelirin %10 veya %15'i olabilir. Ödemeler her yıl güncellenmiş gelir ve aile büyüklüğüne göre yeniden hesaplanır.
- Gelir Koşullu Geri Ödeme Planı: Herhangi bir doğrudan kredi borçlusu seçebilir. Aylık ödeme, gelirin %20'si ya da gelire göre ayarlanan 12 yılı aşan aylık tutarlar şeklinde olabilir. Ödemeler her yıl güncellenmiş gelir, aile büyüklüğü ve doğrudan kredilerin miktarına göre yeniden hesaplanır. 25 yıl içinde kredinin ödenmeyen kısmı affedilir.
- Gelire Duyarlı Geri Ödeme Planı: Federal aile eğitim kredileri için kullanılır. Kredi 15 yıl içinde ödenir ve aylık ödemeler, yıllık gelire bağlıdır (studentaid.gov).

Öğrenci kredileri dışında, hibe ve vergi indirimleri de bireylerin yükseköğretim hizmeti almasında yardımcı olan araçlar olarak yer almaktadır. Hibe türleri şunlardır:

- Federal Pell Hibeleri: Düşük gelirli ailelerinin çocuklarının da yükseköğretimden faydalanabilmesi adına verilmektedir (Tulip, 2007: 21).

- Federal Tamamlayıcı Eğitim Fırsatı Hibeleri: Okullar tarafından belirlenip öğrencilerin mali ihtiyaçları doğrultusunda verilmektedir.
- Irak ve Afganistan Hizmet Hibeleri: Öğrenciler, ebeveyni ya da vasisi ABD silahlı kuvvetlerinde görev aldığı ve Irak ve Afganistan'da yapılan askeri hizmet sonucunda vefat ettiği takdirde yararlanmaktadır.
- Yükseköğretim Öğretmen Eğitimi Desteği Hibeleri: Öğretmenlik kariyerine başlamak için gerekli ders çalışmasını tamamlayan veya tamamlamayı düşünen öğrencilere verilmektedir (studentaid.gov).

2.3.5. Avustralya

Avustralya'da 2016 yılı için yükseköğretim finansmanında özel kaynakların payı %60, kamu kaynaklarının payı %40'dır. Diğer bir ifadeyle Avustralya da yükseköğretimin finansmanında ağırlıklı olarak özel kaynakların kullanıldığı ülkelerden biridir.

Avustralya'da yükseköğretim finansmanı; devlet tarafından yükseköğretim kurumlarına cari ve yedek ödenekler olmak üzere yapılan tahsisler, öğrenim ücretleri, araştırma projesi gelirleri, danışmanlık gelirleri ve bağışlar ile gerçekleştirilmektedir (Çınar ve Ağcakaya, 2016: 279).

Avustralya'da 1973 yılında gelir düzeyi düşük kesimin yükseköğretime katılımının önündeki engeli kaldırmak ve sosyal devlet anlayışı gereği öğrenim ücreti uygulamasının kaldırıldığı görülmektedir. 1986 yılında ise Yükseköğretim Yönetim Ücreti (HEAC) her program için 250 Dolar olarak belirlenmiş ve öğrenim ücreti uygulaması tekrar başlamıştır (Chapman, 2001: 195). 1997 yılında öğrenim ücretleri %40 oranında arttırılmış, bununla birlikte bölümlere göre farklılık gösteren öğrenim ücretleri belirlenmiştir (Chapman, 2007: 56). Öğrenim ücretleri ile ilgili bir diğer nokta, 2003 yılında yükseköğretim kurumlarına, hükümet tarafından belirlenen maksimum tutar dikkate alınmak kaydıyla, kendi öğrenim ücretlerini belirleme yetkisinin verilmesidir (Department of Education and Training, 2015: 17-18).

Avustralya'da 1989 yılında Yüksek Öğrenim Katkı Programı (HECS) kabul edilmiştir. Bu program ile öğrencilere gelecekte gelirleri belli bir eşige ulaşana kadar

öğrenim ücretlerini erteleme imkanı sunulmuştur (Chapman, 2001: 196). Uygulama yükseköğretimde gelir koşullu ödemenin ilk versiyonu olarak kabul edilmektedir (Edwards, Howard ve Miller, 2001 ; Chapman, 2001: 196). Günümüzde öğrencilere sunulan imkanlar aşağıda belirtilmektedir:

- CSP (Milletler Topluluğu Destek Alanı): Milletler Topluluğu tarafından desteklenen yükseköğretim kurumlarında sübvansiyon sağlanmaktadır. Sübvansiyonlar genellikle lisans eğitimi için geçerlidir ve öğrenim ücretlerinin tamamını karşılamamaktadır.
- HECS-HELP Kredisi: CSP dahilinde olan yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler bu krediden yararlanabilmektedir.
- FEE-HELP Kredisi: CSP dışında kalan öğrenciler öğrenim ücretlerinin bir kısmını veya tamamını karşılamak amacıyla FEE-HELP kredilerine başvurabilmektedir.

Kredi geri ödemeleri vergi sistemi üzerinden gerçekleştirilmektedir. 2019-20 gelir yılı için zorunlu geri ödeme eşiği 45.881 Dolar'dır. 2020-21 gelir yılı için zorunlu geri ödeme eşiği 46.620 Dolar'dır. Bireylerin kazançlarına göre geri ödeme oranları artmaktadır. Vergi beyannamesi yapıldıktan sonra Avustralya Vergi Dairesi zorunlu geri ödemenin ne kadar olduğunu hesaplayarak bilgi vermektedir. Zorunlu geri ödemeler ancak ciddi mali sıkıntılar söz konusu olduğunda Avustralya Vergi Dairesi'ne yapılan başvuru ile ertelenebilmektedir (studyassist.gov.au). Öğrencilere çeşitli yardımlar sunulsa da Avustralya yükseköğretim sisteminde öğrenci kredileri ön plandadır.

Son olarak 19 Haziran 2020'de Avustralya Hükümeti, İşe Hazır Mezun Paketini (Job-ready Graduates Package) duyurmuştur. Bu paket ile en fazla ihtiyaç duyulan disiplin ve bölgelerde daha fazla işe hazır mezun vermek ve Covid-19 salgını nedeniyle ekonomik iyileşme sağlanması amaçlanmaktadır (dese.gov.au). 1 Ocak 2021'den itibaren İşe Hazır Mezun Paketi kapsamında değişiklikler yapılacağı ifade edilmektedir (studyassist.gov.au).

2.3.6. Japonya

Özel kaynakların ağırlıklı olarak kullanıldığı ülkelerden biri de Japonya'dır. 2016 yılında kamu kaynaklarının oranı %31, özel kaynakların oranı %69'dur.

Japon eğitim sisteminde ulusal, kamu ve özel okullar bulunmaktadır. Finansman ulusal okullarda merkezi hükümet tarafından, kamu okullarında yerel yönetimler tarafından, özel okullarda özel kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir (International Handbook of Education Systems, 1984: 224 ; İpek, 2001: 182). Yükseköğretimde özel okulların ön plana çıktığı görülmektedir. 2015 yılında yükseköğretim için özel okulların oranı %77.5'dir (Huang, 2016: 2).

Japon yükseköğretim sistemini finansman açısından etkileyen en önemli gelişmenin 2004 yılında gerçekleştirilen reform olduğu ifade edilmektedir. 2004 yılında tüm ulusal üniversiteler tüzel kişi veya şirket statüsüne sahip olup, Eğitim Bakanlığı'ndan ayrılarak yeni yönetim yapılarını oluşturmuştur (Oba, 2005 ; Küçükcan ve Gür, 2009: 116). Ayrıca üniversitelere öğrenim ücretlerini belirlemede esneklik tanınmış ve rekabetçi fon miktarı arttırılmıştır (Jibu vd., 2008 ; Huang, 2016: 6). Yaşanan gelişmeler yükseköğretim finansmanında özel kaynakları daha fazla kullanılır hale getirmiştir.

Yükseköğretimde uygulanan öğrenim ücretlerine bakıldığında; 2016 yılında uygulanan harç miktarlarının 1972'de uygulanandan 40 kat fazla olduğu görülmektedir. Bu artış yükseköğretim harcamalarının artması ve devlet sübvansiyonunun azalması ile açıklanmaktadır (Armstrong vd., 2019: 122).

Japon yükseköğretim sisteminde öğrenim ücretlerinin artması ve hükümet desteğinin azalması kredi uygulamalarına yer verilmesine neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle “düşük öğrenim ücreti ve öğrenci yardımı” yerine “yüksek öğrenim ücreti ve öğrenci yardımı” politikasına geçilmiştir. Öğrenci yardımı esas olarak Japonya Öğrenci Hizmetleri Örgütü (JASSO) tarafından verilen krediler ile sağlanmaktadır (Maruyama, 2012: 24-25). 2 tip kredi mevcuttur. Her iki modelde de zamana dayalı geri ödeme modeli söz konusudur. Tip 1 krediler ekonomik ihtiyaca göre verilen faizsiz, Tip 2 krediler ise düşük faiz uygulanan kredilerdir. 2017 yılı itibarıyla Tip 1 krediler için gelire bağlı geri ödeme planı uygulanmaya başlamıştır. Geri ödeme oranı

borçlunun vergilendirilebilir gelirinin %9'dur. Öğrenciler zamana dayalı ya da gelire dayalı geri ödeme planları arasında seçim yapabilmektedir (Armstrong, 2019: 123-124).

Japonya'da öğrenci yardımlarının ağırlıklı olarak krediler ve bu kredilerde sağlanacak imkanlar ile sağlanması tercih edilmektedir. 2012 yılında MEXT, yükseköğretim öğrencileri için burs kredileri programını geliştirmiş ve gelir koşullu geri ödeme politikası ile faizsiz burs kredisini başlatmıştır (OECD, 2015a: 255). Kredi programları dışında düşük gelirli ailelerden gelen öğrencilere devlet sübvansiyonları yoluyla düşük harç ücretleri sunulmaktadır (OECD, 2015b: 16).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİM FİNANSMAN YÖNTEMLERİNİN TERCİHİNE İLİŞKİN MÜLAKAT ÇALIŞMASI

3.1. Yöntem

Bu başlık altında araştırmanın amacı ve kapsamı, araştırmanın modeli, araştırma örnekleme, veri toplama aracının geliştirilmesi ve verilerin çözümlenmesi konuları ele alınmaktadır.

Araştırma, yükseköğretim finansmanında alternatif yöntemler arasında yapılan tercihleri ve tercihlerde hangi unsurların dikkate alındığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda oluşturulan sorular aracılığıyla:

- Yükseköğretimde temel finansman yönteminin ne olması gerektiğine dair tercihler,
- Kamu ve özel kaynakların ayrı ve birlikte kullanılmasına yönelik tercihler,
- Uzaktan eğitim ve ikinci öğretim uygulamalarının finansman açısından farklılık yaratıp yaratmaması gerektiğine dair tercihler,
- Yükseköğretimin amaçları doğrultusunda oluşturulan kriterler (adalet, etkinlik vb.) bakımından yapılan tercihler incelenmektedir.

Araştırma modeli olarak olgu bilim deseni tercih edilmiştir. Olgu bilim deseni bireylerin bir olguya ilişkin algılarını ve bunlara yükledikleri anlamları ortaya çıkarma amacıyla olup, veri kaynakları söz konusu olguya ilişkin değerlendirme yapabilecek olan bireyler ya da gruplardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 80-85).

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yöntemin kullanılmasındaki amaç, göreceli olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek birey çeşitliliğini sağlamaya çalışmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 136). Çalışılan problem itibarıyla ağırlıklı olarak maliye bölümünde görev alan akademisyenlere yer verilmiştir. Ayrıca iktisat, işletme, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve kamu

yönetimi, eğitim yönetimi bölümlerinde görev alan akademisyenler de çalışmada yer almaktadır. Akademisyenler ile gerçekleştirilen bir çalışma olduğu için, katılımcılara diğer bilgiler olarak unvanları ve yıl itibariyle tecrübeleri sorulmaktadır. Katılımcılar ile ilgili bilgiler Tablo 3.1’de bulunmaktadır.

Tablo 3.1: Katılımcılar ile İlgili Bilgiler

Akademisyen Kodu	Görev Yaptığı Fakülte / Bölüm	Unvan	Tecrübe (Yıl)
A1	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Dr.Öğr.Üyesi	15
A2	Siyasal Bilgiler Fakültesi / Maliye	Araş.Gör.Dr.	10
A3	Eğitim Fakültesi / Eğitim Yönetimi	Prof.Dr.	25
A4	İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi / Uluslararası İlişkiler	Doç.Dr.	10
A5	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Doç.Dr.	11
A6	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Dr.Öğr.Üyesi	25
A7	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Doç.Dr.	16
A8	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Araş.Gör.	1
A9	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Prof.Dr.	27
A10	Siyasal Bilgiler Fakültesi / Maliye	Araş.Gör.	6
A11	İşletme Fakültesi / İşletme	Prof.Dr.	43
A12	Siyasal Bilgiler Fakültesi / Maliye	Dr.Öğr.Üyesi	23
A13	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / İktisat	Prof.Dr.	25
A14	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Prof.Dr.	38
A15	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Doç.Dr.	15
A16	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Dr.Öğr.Üyesi	12
A17	İktisat Fakültesi / Maliye	Prof.Dr.	17
A18	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Araş.Gör.	4
A19	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Araş.Gör.	6
A20	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Prof.Dr.	30
A21	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Prof.Dr.	22
A22	İktisat Fakültesi / İktisat	Prof.Dr.	30
A23	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Prof.Dr.	20
A24	İktisat Fakültesi / İktisat	Doç.Dr.	18
A25	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / İktisat	Prof.Dr.	10
A26	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Dr.Öğr.Üyesi	15

Akademisyen Kodu	Görev Yaptığı Fakülte / Bölüm	Unvan	Tecrübe (Yıl)
A27	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / İktisat	Prof.Dr.	25
A28	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Araş.Gör.	9
A29	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Doç.Dr.	13
A30	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Prof.Dr.	26
A31	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Dr.Öğr.Üyesi	2
A32	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Doç.Dr.	38
A33	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Dr.Öğr.Üyesi	13
A34	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Doç.Dr.	19
A35	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Maliye	Dr.Öğr.Üyesi	3

Tablo 3.2 ‘de katılımcıların fakülte/bölgümlere göre dağılımı gösterilmektedir. Tabloya göre 26 katılımcı maliye, 5 katılımcı iktisat bölümünde görev almaktadır. İşletme, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve kamu yönetimi ve eğitim yönetimi bölümlerinden birer katılımcı bulunmaktadır.

Tablo 3.2: Katılımcıların Görev Aldıkları Fakülte / Bölüm

Fakülte / Bölüm	Maliye	İktisat	İşletme	Uluslararası İlişkiler	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Eğitim Yönetimi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	22	3			1	
İktisat Fakültesi	1	2				
Siyasal Bilgiler Fakültesi	3					
İşletme Fakültesi			1			
İnsan ve Toplum Bilimler Fakültesi				1		
Eğitim Fakültesi						1
Toplam	26	5	1	1	1	1

Tablo 3.3’de katılımcıların sahip oldukları unvana göre dağılımları verilmektedir. Tabloya göre 13 katılımcı Prof.Dr., 8 katılımcı Doç.Dr., 8 katılımcı Dr.Öğr.Üyesi ve 6 katılımcı Araş.Gör. unvanına sahiptir.

Tablo 3.3: Katılımcıların Unvanlarına Göre Dağılımı

Unvan	Katılımcı Sayısı
Prof.Dr.	13
Doç.Dr.	8
Dr.Öğr.Üyesi	8
Araş.Gör.	6

Tablo 3.4’de katılımcıların yıl olarak sahip oldukları tecrübeye göre dağılımları gösterilmektedir. Tabloya göre, 4 katılımcı 1-5 yıl, 6 katılımcı 6-10 yıl, 7 katılımcı 11-15 yıl, 5 katılımcı 16-20 yıl, 5 katılımcı 21-25 yıl ve 8 katılımcı 25+ yıl tecrübeye sahiptir.

Tablo 3.4: Katılımcıların Tecrübelerine (Yıl) Göre Dağılımı

Tecrübe (Yıl)	Katılımcı Sayısı
1-5	4
6-10	6
11-15	7
16-20	5
21-25	5
25+	8

Çalışmada veri toplama aracı olarak mülakat formu kullanılmıştır. Yükseköğretim finansmanı çerçevesinde oluşturulan sorular için literatür taraması ve pilot çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Oluşturulan örneklem ile yükseköğretim finansman yöntemlerine ilişkin detaylı bir çalışma yapılması amaçlanmıştır. Çalışma, Covid-19 salgını nedeniyle getirilen sınırlamalar sonucunda bilgisayar destekli mülakat olarak gerçekleştirilmiştir. Mülakat formunda üç bölüm bulunmaktadır. Birinci bölümde yükseköğretim finansman yöntemleri hakkında kısa bilgiler verilmektedir. İkinci bölümde sorular yer almaktadır. Üçüncü bölümde katılımcılara şu an veya en son görev yaptıkları fakülte/bölüm, unvan ve tecrübeleri sorulmaktadır. Mülakat formu, EK-1’de sunulmaktadır.

Veriler, “içerik analizi” ile çözümlenmiştir. İçerik analizi ile verileri detaylandırabilecek kavram, tema ve ilişkilerin elde edilmesi mümkün olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 259). Mülakat formunda katılımcılara isimlerinin kullanılmayacağı belirtilmiş olup, analizlerde katılımcılara kod numarası (A1, A2, A3...) verilerek açıklama yapılmaktadır. Katılımcıların açıklamalarında bulunan yazım hataları düzeltilmiştir. Ayrıca katılımcıların kriter sorularında yaptıkları puanlamaların sahip oldukları tecrübe ile ilişkili olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan bağımsız örneklem t-testlerinden elde edilen sonuçlar EK-2’de yer almaktadır.

3.2. Bulgular

Bu kısımda mülakat çalışmasında yer alan on dört soruya verilen cevapların değerlendirilmesi yapılmaktadır.

3.2.1. Yükseköğretimde Temel Finansman Yöntemine İlişkin

Görüşler

Çalışmada ilk olarak katılımcılara “Size göre yükseköğretim için temel finansman yöntemi ne olmalıdır? Kısaca nedenlerini açıklayınız?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile genel olarak katılımcıların hangi nedenlerle hangi finansman yöntem(ler)ini tercih ettiklerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Tablo 3.5’de temel finansman yöntemi için yapılan tercihlerin dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 3.5: Temel Finansman Yöntemi İçin Yapılan Tercihlerin Dağılımı

Finansman Yöntemleri	Frekans (n)	Yüzde(%)
Kamu Kaynakları ile Finansman	15	%42.85
Özel Kaynaklar ile Finansman	2	%5.71
Maliyet Paylaşımı (Karma Finansman)	18	%51.42

Tabloyu incelediğimizde 15 katılımcının yani katılımcıların %42.85’inin kamu kaynakları ile finansmanı, 2 katılımcının yani katılımcıların %5.71’inin özel kaynaklar ile finansmanı, 18 katılımcının yani katılımcıların %51.42’sinin maliyet paylaşımını

tercih ettiği gör÷lmektedir. En fazla tercih edilen finansman yöntemi; maliyet paylaşımıdır. Özel kaynaklar ile finansman ise sadece 2 katılımcı tarafından tercih edilmektedir. Katılımcıların temel finansman yöntemi olarak kamu kaynakları ile finansmanı ya da maliyet paylaşımını destekleyen iki grup şeklinde ayrıldıkları yorumu yapılabilmektedir.

Kamu kaynakları ile finansmanın tercih edilmesinde belirtilen başlıca nedenler; eğitimin temel insan haklarından biri olması, yükseköğretimin kamu hizmeti olması, dışsal faydalar, fırsat eşitliği ve adalettir. Aşağıda görüşlerine yer verilen katılımcılar belirtilen nedenler doğrultusunda vergi ile finansmanı tercih etmektedir.

A6- “Kamu kaynakları ile finansman bağlamında vergiler ile finansman. Eğitim yoğun dışsallığının olması nedeniyle eğitimin fırsat eşitliği yaratacak şekilde tüm topluma sunulması gerekmektedir.....”

A15- “Vergi ile finansman. Eğitim temel bir yurttaşlık hakkıdır; hizmetin eşit, adil ve bedelsiz sunumu esastır.”

A31- “Eğitimin tam kamusal bir mal olması (fayda ve tüketiminden kimsenin dışlanamaması) nedeniyle finansmanı öncelikle kamusal kaynaklarla karşılanmalıdır.....”

A35- “Temel finansman modeli vergiler olmalıdır. Ücretsiz eğitim modeli eğitimde fırsat eşitliği sebebiyle devletçe uygulanmalıdır.”

A2, A19 ve A28, kamu kaynakları ile finansman kapsamında performans esaslı finansmanı ele almaktadır. Performans esaslı finansmanı tercih etmelerinde, rekabet ve akademik çalışmalardaki artış etkili olmaktadır. Ayrıca performans kriterlerinin etik değerlere uygun olarak titizlikle belirlenmesi gerektiği, aksi takdirde nitelik açısından artı değer yaratılamayacağı ifade edilmektedir.

A2- “.....Ancak yükseköğretimde Ar-Ge ve eğitim-öğretim faaliyetlerini hızlandırmak, rekabeti canlandırmak amacıyla performansa dayalı ödenekler en azından yükseköğretim bütçesinin bir kısmını oluşturmmalıdır. Böylece kurumlar arası rekabet hızlanabilir ve çıktı seviyesi artabilir. Ancak performansa dayalı ödenek yöntemi tasarlanırken üzerinde titizlikle çalışılmalıdır. Aksi takdirde başarı niceliksel verilerden öteye gidemez, nitelik sağlanamaz.”

A19- “Performansa dayalı finansman yöntemi uygun olabilir. Üniversiteler arası rekabeti artırması, akademik çalışmaların artmasına sebep olabilir. Fakat dikkat edilmesi gereken nokta akademik çalışmaların artmasının kaliteyi artırmayacağıdır. Bu sebeple bu çeşit bir finansman yönteminin uygulanmasında performans kriterlerinin titizlikle belirlenmesi gerekmektedir.”

A28- “.....Bu kapsamda asgari bir finansman miktarı belirlenerek, sonraki aşamalarda performans esaslı finansman yöntemi kullanılması kanaatimce

uygun olacaktır. Nitekim ülkemizde yükseköğretimde görevli öğretim elemanlarının belirli unvanlara geldikten sonra çalışmayı bıraktıkları görülmektedir. Bu nedenle yükseköğretimin finansmanında performans ölçütünün getirilmesi -ki bu kriterlerin akademik etik-ahlak değerleri dikkate alınarak hazırlanması ve değerlendirilmesi gerekir- daha uygundur diye düşünmekteyim.”

A8, kamu kaynakları ile finansmanı, beşeri sermayeye yapılacak yatırım ve uzun vadede elde edilecek fayda açısından desteklemektedir.

A8- “Kamu kaynakları ile finanse edilmelidir. Ülkenin geleceği için gençler birer yatırım gibi düşünülmeli uzun vadede geri dönüşünün olacağı unutulmamalıdır.”

A26, yükseköğretim sisteminde başarının kamu kaynakları ile sağlanabileceğini düşünmektedir.

A26- “Kamu kaynaklarıyla finansman. Faydası açısından bakıldığında, adı yarı kamusal olsa da OECD verileri uzun dönemde göstermektedir ki okul öncesi, ilk, ortaokul ve lise eğitiminde başarılı ekoller büyük oranda kamu merkezli eğitimden geçmektedir. Anglosakson gelenek ticari tarafı önemser görüldüğü için kanımca birkaç iyi örnek dışında büyük toplamda başarısızdır.”

A33, yükseköğretim finansmanı kamu kaynakları ile gerçekleşmediği takdirde hizmetten sadece gelir düzeyi yüksek kesimin yararlanabileceğini belirtmektedir.

A33- “Yükseköğretim tamamen kamusal finansman ile sağlanmalıdır. Maliyetin kamu harici bir sistem ile karşılanması ileride yükseköğretimin toplumdaki varlıklı kesim için sunulmasına neden olabilir.”

Yükseköğretimde temel finansman yönteminin özel kaynaklar ile olması gerektiğini düşünen katılımcılar; A11 ve A20’dir. A11 performansa, A20 yükseköğretimin zorunlu eğitim kapsamında olmamasına değinmektedir.

A11- “Tamamen ücretli, performansa dayalı bir sistem olmalıdır. Kamu kaynakları kullanılmadan gerçekleştirilmelidir.....”

A20- “Harç. İsteğe bağlı bir eğitim olduğu için. Zorunlu eğitim değildir.”

Yükseköğretimde temel finansman yönteminin maliyet paylaşımı (karma finansman) şeklinde olması gerektiğini düşünen katılımcılar, genel olarak hizmetten yararlananın bedel ödemesi gerektiği anlayışı üzerinde durmaktadır. Katılımcıların hangi tarafın daha fazla bedel ödemesi gerektiğine dair görüşlerinde farklılıklar bulunmaktadır. A1 ve A16, yararlananın tespit edilmesi ve fırsat eşitliği kapsamında özel kaynakların daha ön planda olması gerektiğini vurgulamaktadır.

A1- “.....Eğitimde fırsat eşitliği temel alınarak karma bir sistem uygulanması günümüz koşullarında daha uygun olabilir.....Yükseköğretimin finansmanı tamamen devlete de yüklenemez. Kademeli olarak özel kaynakların payı artırılabilir ve karma model daha aktif olarak kullanılabilir.....”

A16- “.....Yüksek öğretim tüm topluma fayda sağlayan bir hizmet olmakla birlikte kişisel faydanın tespit edilmesi mümkün olduğundan ağırlıklı olarak harçlarla finanse edilmesi mümkündür.”

A5 ve A14, eğitim hakkı, fırsat eşitliği, toplumsal fayda sebepleri ile maliyet paylaşımında kamu kaynaklarının daha fazla yer almasını istemektedir.

A5- “Yüksek öğretim için temel finansman yöntemi maliyet paylaşımı yani karma finansman olmalıdır. Ancak bu karma finansmanda eğitim hakkı, fırsat eşitliği ve sosyal devlet olma gerekçesi çerçevesinde ağırlıklı olarak kamunun (vergi ile finansman) katkısının daha fazla olması gerekir.”

A14- “Maliyet paylaşımı (Karma finansman) olmalıdır. Hizmetin toplumsal faydası dikkate alınarak vergi, özel yararı dikkate alınarak harç kullanılmalıdır. Vergilerin katkısı daha yüksek olmalıdır.”

A4, yükseköğretimde kamu kaynaklarının ve özel kaynakların eşit olarak yer alması gerektiğini düşünmektedir.

A4- “Karma yöntem olmalıdır. %50 öğrenciye %50 kamu kaynakları.....”

Maliyet paylaşımını destekleyen diğer katılımcılar ise farklı görüşlere sahiptir. A25, devlet üzerindeki mali yükün azalacağı, öğrencilerin ödedikleri bedel ile yükseköğretimin değerini bileceği ve adil bir sistem sağlanabileceği gerekçeleriyle maliyet paylaşımına yönelik tercihte bulunmaktadır.

A25- “Üniversitelerin kamu ve özel karma maliyet paylaşımı şeklinde finansmanı ile devletin üzerindeki mali yükün azaltılabileceğini düşünüyorum. Ayrıca hizmetten yararlananlar açısından bedeli ödenen hizmetin daha kıymetli olacağı olgusundan hareketle, sonrasında toplum açısından katma değerinin daha yükseleceğini düşünüyorum.....”

Benzer şekilde A17 ve A30, yükseköğretimin değerinin bilinmesi için bedeli olması gerektiğini açıklamaktadır.

A17- “Karma yöntem olmalıdır. Bedeli ödenmeyen bir mal değersizleşmektedir veyahut değeri yerini bulamamaktadır.”

A30- “Karma finansman yöntemi temel yönetim modeli olmalıdır. Sadece kamu finansmanın da hizmetin öğrenciye bir maliyeti olmadığı için hizmetin değeri anlaşılamamaktadır.....”

A13, karma modellerin farklı kesimlere ulaşmada kolaylık sağlayacağını ifade etmektedir.

A13- “Karma modeller. Toplumdaki farklı kesimlere/kişilere ve yapılara ulaşmak bakımından.”

A18’e göre kamu kaynakları pozitif dışsallığı fazla olan programların desteklenmesinde, özel kaynaklar ise bürokrasinin dezavantajlarının sınırlandırılmasında etkili olmaktadır.

A18- “Maliyet Paylaşımı (Karma Finansman). Bu yöntemin uygulanmasıyla pozitif dışsallığa sahip programın kamu desteğini sağlaması gerçekleşir. Bürokrasinin sahip olduğu dezavantajlar da özel finansman yöntemlerinin de içinde olmasıyla sınırlandırılabilir.”

A22, A29 ve A34, yükseköğretimin hem özel hem toplumsal faydalarını dikkate alarak maliyet paylaşımını desteklemektedir.

A22- “Kamu kaynakları ve öğrenci katkı payları birlikte kullanılmalıdır. Çünkü yüksek öğretimin kamusal faydasının yanında özel faydası da yüksektir. Bu şekil bir finansman sosyal adalet açısından daha uygundur.”

A29- “Yükseköğretimin toplumsal fayda gösteren kısmının kamu kaynakları, bireysel fayda gösteren kısmının ise özel kaynaklar tarafından finanse edilmesi gerekir. Buna ilişkin temel gerekçe yükseköğretimin yarı kamusal bir hizmet olması ve buradan elde edilen faydanın topluma olduğu kadar bireye de özel katkı sağlamasıdır.....”

A34- “Yükseköğretimin hem bireysel faydayı hem de sosyal faydayı da dikkate alarak devlet bütçesi ve özel kaynakların bir arada olduğu hibrit bir yöntem ile finansman edilmelidir.”

Yapılan tercihler sonucunda kamu kaynakları ile finansmanı ve maliyet paylaşımını destekleyen iki grup ortaya çıkmaktadır. Yükseköğretimin kişisel ve toplumsal faydaları düşünüldüğünde, hem kamu kaynaklarının hem de özel kaynakların kullanılması gerekmektedir. Sadece kamu kaynaklarının kullanılması; tek kaynak kullanımının getireceği risk, bedavacılık sorunu, toplumdaki farklı gelir gruplarının ayırım yapılmadan finansmana eşit şekilde dahil edilmesi gibi olumsuz sonuçlar ile karşılaşılmasına neden olabilmektedir.

3.2.2. Yükseköğretimde Kamu Kaynakları ile Finansmana

İlişkin Görüşler

Çalışmada ikinci olarak katılımcılara “Yükseköğretimin kamu kaynakları ile finansmanı hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile katılımcıların yükseköğretim finansmanında kamu kaynaklarının kullanılmasına

yönelik tercihlerinin öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Tablo 3.6’da kamu kaynakları ile finansman için yapılan tercihlerin dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 3.6: Kamu Kaynakları ile Finansman İçin Yapılan Tercihlerin Dağılımı

Kamu Kaynakları ile Finansman	Frekans (n)	Yüzde(%)
Olumlu Görüş Belirten Katılımcılar	29	%82.85
Olumsuz Görüş Belirten Katılımcılar	6	%17.14

Tabloyu incelediğimizde kamu kaynakları ile finansman için 29 katılımcının yani katılımcıların %82.85’inin olumlu görüş belirttiği, 6 katılımcının yani katılımcıların %17.14’ünün olumsuz görüş belirttiği görülmektedir.

Yükseköğretimin kamu kaynakları ile finansmanı için olumlu görüş belirtilmesinde yükseköğretimin kamusal bir mal olarak kabul edilmesi, sağladığı dışsallıklar, fırsat eşitliği, beşeri sermayeye yapılacak yatırımda kamunun yer alması gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

A7- “Yükseköğretimin meydana getirdiği dışsallık nedeniyle kamu kaynakları ile finansman önemli hale gelmektedir.”

A8- “Kamu ile finanse edilmelidir. Her devlet kendi refahı ve geleceği için bireylerine gereken önem ve değeri sunabilmelidir.”

A10- “Yükseköğretim (temel olarak eğitim) kamusal bir maldır; herhangi bir şekilde özel bir finansman şekli düşünülmemelidir.”

A21- “.....Kamusal kaynakların eğitimde fırsat eşitliğini sağlayacağına inanıyorum.”

A25- “Yükseköğretimin kamu kaynakları ile finansmanını, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve bu hizmetin yarattığı pozitif dışsallık nedeniyle kamu sektörü tarafından yerine getirilmesinin önemli olduğunu düşünüyorum.”

A29- “Eğitim hizmetlerinin faydasının bölünmesi ve fiyatlandırılarak bir bedel karşılığı sunulması mümkün olmasına rağmen bu mal ve hizmetler ciddi ölçüde pozitif dışsallık yaymaktadır. Pozitif dışsallık yayan eğitim hizmetlerinin sadece piyasa tarafından karşılanması, bu hizmetlerin üretiminin optimalin altında gerçekleşmesine neden olur. Dolayısıyla kamu kaynakları tarafından bu hizmetlerin desteklenmesi gerekir.”

A31- “Yükseköğretimin tam kamusal mal özelliğini göstermesi nedeniyle finansmanı öncelikli olarak kamu kaynakları ile karşılanmalıdır.”

A16, kamu kaynakları ile finansmanı desteklemekle birlikte kupon yönteminin uygulanmasında zorluk yaşanacağını, performans esaslı finansmanın akademik çalışmaları arttırabileceğini belirtmektedir. A35'e göre de üniversiteler performans göstergeleri kapsamında kamu kaynaklarından yararlanmalıdır.

A16- "Kupon esaslı finansman yönteminin uygulanmasının zor olduğunu düşünmekle birlikte performans esaslı sistemin akademik çalışmaları arttırabileceği kanısındayım."

A35- "Üniversitenin performans göstergeleri kapsamında kamu kaynaklarından pay ayrılmalıdır."

Katılımcıların bir kısmı yükseköğretimin kamu kaynakları ile finansmanını desteklemenin yanı sıra özel kaynakların kullanılması gerektiğini de açıklamaktadır. Söz konusu katılımcılar bu ifadeleri ile maliyet paylaşımını desteklemektedir. A2, tamamen özel kaynakların kullanılmasının zor olacağını düşünmektedir.

A2- ".....Eğitim ekonomisi dersinde kamu kaynakları ile finansman konusunu anlatırken bir soru sorarım. Eğer kamu finansmanı olmasaydı kaçınız özel okula gidebilir ya da daha yükseköğretim maliyetlerine katlanabilir? Aldığım cevap tam da tahmin ettiğim gibi... Sınıfın çoğunluğu devam edemeyeceğini ifade eder. Bu küçük örnekte de olduğu gibi kamu finansmanı (en azından gelir dağılımında adalet amacı düşünüldüğünde) önemlidir diyebilirim."

A3, bireysel faydalara ve sosyo-ekonomik açıdan avantajlı kesimlerin hizmetten yararlanmasına dikkat çekmektedir.

A3- "Bireysel getirileri de olması nedeniyle tamamen kamusal kaynaklarla finanse edilmesi, adaletsizlik olur. Ayrıca sosyo-ekonomik düzeyi daha yüksek olanlar lehine bir işleyiş söz konusu olduğunda yoksuldan zengine bir gelir transferi durumu ortaya çıkabilir....."

A14, kamu kaynaklarının yetersiz kaldığı durumlarda özel kaynaklara başvurulabileceğini ifade etmektedir.

A14- "Devlet üniversiteleri kamu kaynakları ile finanse edilmektedir. Ancak bu kaynak yetersiz olduğundan üniversiteler öz gelirlerini arttırıcı yönde çalışmalıdır. Örneğin; üniversite- sanayi iş birliği, projeler geliştirerek vb."

A22, kamu ve özel kaynaklar arasında sağlanması gereken dengeden söz etmektedir. Tamamen kamu kaynakları ile finansman sağlandığında sosyal adaletin bozulacağını, özel kaynaklar ile finansmana ağırlık verildiği takdirde sınıfsal farklılıkların derinleşeceğini düşünmektedir.

A22- “Kamu kaynakları olmadan yüksek öğretim finanse edilemez. Kamusal finansman asıl olmak üzere özel finansmanı tamamlayıcı öge olarak kullanmak daha doğru olacaktır. Çünkü yüksek öğretim tamamen kamu tarafından finanse edilirse, yarattığı yüksek özel faydadan dolayı sosyal adalet bozulur. Fakat özel finansmana ağırlık verilirse bu kez de sınıfsal farklılıklar derinleşir.”

A24, tamamen kamu kaynakları ile finansmanın toplumsal refahı arttırmayacağını düşünerek öğrencilerin de katkı sağlamasını uygun bulmaktadır.

A24- “Yüksek öğretimin tamamen kamu kaynakları ile finansmanının toplumsal refahı arttıracığını düşünmüyorum. Öğrencilerin de sisteme bir şekilde-fon sağlayıcı biçimde- katılması optimal olacaktır.”

Yükseköğretimin kamu kaynakları ile finansmanına karşı olan katılımcılar ise, kamu kaynağı kullanımının israfa yol açabileceğine değinmektedir. Ayrıca bedeli ödenmeyen bir hizmetin değerinin bilinemeyeceği, yükseköğretimin zorunlu bir eğitim seviyesi olmadığı söylenmektedir.

A4- “Çok büyük israf olduğu düşüncesindeyim. Öğrenciler bedel ödemedikleri eğitime değer vermiyor.”

A9- “Harç uygulaması, yükseköğretimin değerinin anlaşılması ve mesleki eğitime yönelmeyi teşvik açısından gerekli.”

A11- “Bu öğretim zorunlu bir öğretim değildir. Herkesin ve özellikle yeteneği yeterli olmayanların alması gereken bir eğitim değildir.....”

A17- “Kamu kaynaklarının tamamen israf edildiğini kaynakların daha üretken alanlarda kullanılabileceğini düşünüyorum.”

A1’in olumsuz görüş belirtmesinde, fiziksel imkanların kısıtlanması ve rekabetin engellenmesi gerekçeleri etkili olmaktadır.

A1- “.....Bürokratik süreçler ve kamu bütçesine bağlı kıt kamu kaynakları, yükseköğretimde fiziksel imkanları kısıtlamakta; devlet üniversiteleri arasındaki hoş rekabeti engellemektedir.”

Son olarak A5, kamu kaynakları ile finansmanın olumsuzluklarını yöntem bazında ele almaktadır. Performans esaslı finansmanın baskı ve etik dışı davranışlara, kupon yönteminin yanlış tercihlere neden olabileceğini belirtmektedir.

A5- “Kamu kaynakları ile finansmanda performans esaslı ve kupon yönteminin Türk yüksek eğitimi için uygun olmayacağı kanaatindeyim. Özellikle performans esaslı finansman yönteminde kurumlar performans göstergelerini arttırmak için baskı yapabilir ya da öğretim üyeleri kurumlarca belirlenen performans göstergelerini yakalayabilmek için etik dışı davranışlar sergileyebilir. Bu duruma özellikle akademik teşvik ödeneği de örnek verilebilir. Kupon sisteminde de tercihlerin doğru yansıtılamayacağı, kurumların öğrenci çekebilmek adına farklı tutumlarda bulunabileceğini düşünüyorum.”

Yükseköğretimde kamu kaynakları ile finansmana dair 29 katılımcı olumlu görüş belirtmektedir. Bu katılımcılardan 9'u kamu kaynakları ile finansmanı desteklemekle beraber özel kaynakların da finansmanda yer alması gerektiğini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle söz konusu katılımcılar maliyet paylaşımını desteklemektedir. Yükseköğretimin sağladığı toplumsal faydalar, kamu kaynaklarının kullanımını gerektirmektedir. Ancak yükseköğretimin bireysel faydaları da vardır ve özel kaynaklar da finansmana dahil edilmelidir.

3.2.3. Yükseköğretimde Özel Kaynaklar ile Finansmana İlişkin

Görüşler

Çalışmada üçüncü olarak katılımcılara “Yükseköğretimin özel kaynaklar ile finansmanı hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile katılımcıların yükseköğretim finansmanında özel kaynakların kullanılmasına yönelik tercihlerinin öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Tablo 3.7’de özel kaynaklar ile finansman için yapılan tercihlerin dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 3.7: Özel Kaynaklar ile Finansman İçin Yapılan Tercihlerin Dağılımı

Özel Kaynaklar ile Finansman	Frekans (n)	Yüzde(%)
Olumlu Görüş Belirten Katılımcılar	25	%71.42
Olumsuz Görüş Belirten Katılımcılar	10	%28.57

Tabloyu incelediğimizde özel kaynaklar ile finansman için 25 katılımcının yani katılımcıların %71.42’sinin olumlu görüş belirttiği, 10 katılımcının yani katılımcıların %28.57’sinin olumsuz görüş belirttiği görülmektedir.

Olumlu görüş belirten katılımcılardan A1, özel kaynak kullanımının arttırılması gerektiğini ve öğrencilerin maliyete katılmalarının daha doğru tercihler yapmalarına neden olabileceğini düşünmektedir.

A1- “Özel kaynaklarla finansman yelpazesinin genişletilmesi gerekmektedir. Üniversiteye giren öğrencinin eğitim maliyetinin bir kısmına katlanması gerçeği,

okuyacağı bölümü ve üniversiteyi daha çok sorgulamasına vesile olacaktır. Sonuçta bedava sunulan bir hizmet kullanıcıları tarafından değersiz ve niteliksiz olabilmektedir.”

A5, özel kaynakların kullanımını üniversite-sanayi iş birliği kapsamında değerlendirmektedir. İşbirliklerinin üniversite, sanayi ve toplum için faydalı olacağını belirtmekte, üniversitelerdeki teorik çalışmaların uygulama alanı bulabileceğini söylemektedir. A35 de benzer şekilde piyasa-kamu ilişkisini desteklemektedir.

A5- “Özel kaynaklar ile finansmanda özellikle sanayi ve üniversite iş birliklerinin daha aktif bir şekilde kullanılması gerektiğini düşünüyorum. Bu finansman tipi hem üniversitelere hem de özel sektöre avantajlar sağlayabilir. Bu iş birlikleri sayesinde üniversitelerin teorik çalışmalardan uygulamaya yönelik çalışmalara doğru evrilebilir, güncel durumları takip edebilir ve böylece topluma faydalı olacak somut çıktılar üretebilir.”

A35- “Mümkün olduğunca piyasa-kamu ilişkisini pekiştirmeli ve üniversite ar-ge hizmetleri karşılığında kaynak özel sektörden sağlanmalıdır.”

A11, öğrenci ve ailelerin yükseköğretimi geleceğe yönelik bir yatırım olarak görmelerini istemekte ve finansmana katılmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte yükseköğretimden yararlanmayan bireylerin finansmana katılmasının adil bir durum olmayacağını ifade etmektedir.

A11- “Bu okumak isteyen kendi yükünü çekmesi anlamında ise mükemmel bir olaydır. Kişiler ve aileler yüksek öğrenimi bir maddi yatırım olarak görmelidirler.....Bu yöntemin yüksek öğretimin maliyetini bundan faydalananlara çektirmiş olur ki, bu kimsenin itiraz etmemesi gereken bir durumdur. Hiç üniversiteye gidebilecek bir çocuğu olmayan ailenin, gidenleri finanse etmesi gibi bir zorunluluğu adil değildir.”

A23’e göre, özel sektör nitelikli eleman ihtiyacını göz önünde bulundurarak yükseköğretime katkı yapmalıdır. Fakat katılımcı özel kaynak kullanımının, vakıf üniversitelerinin kar amaçlı davranması gibi olumsuz sonuçlara yol açmaması gerektiğini belirtmektedir.

A23- “Özel kaynaklar ile finansman kapsamında; özel sektörün nitelikli eleman ihtiyacına yönelik olarak teşvik edici burslar vermesi gerektiğini düşünüyorum. Ancak özel kaynakların kullanımının vakıf üniversitelerinin kar amaçlı davranması gibi olumsuz sonuçlar yaratmasının önlenmesi gerekmektedir.”

A25, özel kaynaklara yönelik ayrı ayrı değerlendirme yapmaktadır. Hizmetten yararlananların katkı yapması anlamında öğrencilerin, nitelikli iş gücü ihtiyacının karşılanması anlamında sanayinin, başarılı öğrencilerin eğitimlerine devam etmesi anlamında bursların etkili olacağını söylemektedir.

A25- “Harç ve öğrenci kredisiyle finansmanın, hizmetten yararlananların daha sonra sistemin finansmana yapacakları katkı açısından değerli; üniversite-sanayi iş birliğinin de sanayinin ihtiyaç duyduğu insan gücünün, yine sanayinin talepleri doğrultusunda yetiştirilebilmesi açısından önemli; burs verilmesi yönteminin de başarılı öğrenciler için hem motivasyon hem de daha iyi bir eğitim için kaynak oluşturulması açısından gerekli olduğunu düşünüyorum.”

Katılımcıların bir kısmı özel kaynaklar ile finansmanı desteklemenin yanı sıra kamu kaynaklarının kullanılması gerektiğini de belirtmektedir. Söz konusu katılımcılar maliyet paylaşımını desteklemektedir. Genel neden olarak özel kaynak kullanımının yetersiz olması gösterilmektedir. A9, ekonomik anlamda yardıma ihtiyaç duyan öğrencilerin devlet bursları ile desteklenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

A9- “Çok yüksek olmayacak harç şeklinde ücretlendirme uygun ve gerekli ama muhtaç öğrenciler için bu da devletçe burslarla desteklenebilir.”

A22, kamu kaynakları olmadan yükseköğretim finansmanın gerçekleştirilemeyeceğini, sadece özel kaynakların sınıf farklılıklarını derinleştireceğini ve fırsat eşitliğini zayıflatabileceğini anlatmaktadır.

A22- “Kamu kaynakları olmadan yüksek öğretim finanse edilemez. Tamamen özel kaynaklara dayalı bir finansman yöntemi toplumsal sınıf farklılıklarını derinleştirir. Fırsat eşitliğini zayıflatır. Üstelik kamusal faydaların içselleştirilmesini de engeller.”

A31, özel kaynakların kamu kaynaklarının yetersiz olduğu durumlarda kullanılabileceğini fakat özel kaynak kullanımının minimum seviyede tutulması gerektiğini söylemektedir. Böylece yükseköğretimden yararlanamama durumu gerçekleşmeyecektir.

A31- “.....Yükseköğretimin finansmanında özel sektör kaynakları kamu kaynaklarının yetersiz olduğu durumlarda kullanılabilir. Fakat bu oranın minimum seviyede bırakılması herkesin bu malın tüketiminden ve faydasından mahrum bırakılmaması için önemlidir.”

Özel kaynaklar ile finansmana karşı olan katılımcılar, neden olarak ortaya çıkacak eşitsizliği göstermektedir.

A8- “Özel kaynakların eğitimde birçok alanda eşitsizliklere yol açabileceğini düşünüyorum.”

A10- “Doğru bir yöntem olmadığını düşünüyorum. Pür bir eşitliğin mümkün olmadığı bir düzende, özel bir finansman modeli eğitim için düşünülemez.”

Özel finansmana karşı olan katılımcılardan A3, farklı ekonomik özelliklere sahip öğrencilere vurgu yapmaktadır.

A3- “Yükseköğretimin tamamen özel kaynaklarla finanse edilmesi olanaklı görünmemektedir. Birincisi öğrencilerin ekonomik özellikleri bakımından, ikincisi özel olmayan bir malın da özelmış gibi finanse edilmesi adaletsizliktir.”

A6, yükseköğretim kurumlarının ticari amaçlarla hareket edebileceğini ele almaktadır.

A6- “Olumsuz düşünüyorum. Çünkü eğitimde fırsat eşitliğinden uzaklaşılması bağlamında; yükseköğretimde şirketleşmeye gidilmesine yol açılacaktır.”

A7, gelir düzeyi düşük kesimin yükseköğretimden dışlanma ihtimali üzerinde durmaktadır.

A7- “Öğrenim ücretleri yükselebilmekte ve gelir düzeyi düşük kişiler hizmetten dışlanabilmektedir.”

A18, öğrencilerin yüksek borç yüküyle karşı karşıya kalmalarının getireceği olumsuzluğa değinmektedir.

A18- “Salt özel kaynaklar ile finansman sağlanması durumunda günümüzde ABD’de olduğu gibi yükseköğretimde fırsat eşitsizlikleri olabilir. Öğrenciler yüksek borç yüküyle hayata adım atmak zorunda kalabilirler.”

A33, özel kaynaklar ile finansmanın yükseköğretimin tercih edilme oranını düşürebileceğini belirtmektedir.

A33- “Üniversiteler sadece iş bulma imkanını kolaylaştıran kurumlar değildir. Bunun yanında bir dünya görüşü sunan kurumlardır. O yüzden özel kaynaklar ile finansman olursa üniversiteye gitme sayıları ciddi azalacağını düşünüyorum.”

Özel kaynaklar ile finansmanı 25 katılımcı desteklemektedir. Bu katılımcılardan 13’ü özel kaynakların yanı sıra kamu kaynaklarının da kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle söz konusu katılımcılar maliyet paylaşımını desteklemektedir. Özel kaynaklar, sağlanan bireysel faydalar kapsamında ele alınmaktadır. Bir önceki soruda da belirtildiği üzere bireysel ve toplumsal faydalar hem kamu kaynaklarının hem de özel kaynakların kullanılmasını gerektirmektedir.

3.2.4. Yükseköğretimde Maliyet Paylaşımına İlişkin Görüşler

Çalışmada dördüncü olarak katılımcılara “Yükseköğretim finansmanında maliyet paylaşımı yapılmalı mıdır? Bu konu hakkındaki düşüncelerinizi belirtir misiniz?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile katılımcıların yükseköğretim finansmanında maliyet paylaşımına yönelik tercihlerinin öğrenilmesi

amaçlanmaktadır. Tablo 3.8’de maliyet paylaşımı için yapılan tercihlerin dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 3.8: Maliyet Paylaşımı İçin Yapılan Tercihlerin Dağılımı

Maliyet Paylaşımı	Frekans (n)	Yüzde(%)
Olumlu Görüş Belirten Katılımcılar	28	%80
Olumsuz Görüş Belirten Katılımcılar	7	%20

Tabloyu incelediğimizde maliyet paylaşımı için 28 katılımcının yani katılımcıların %80’inin olumlu görüş belirttiği, 7 katılımcının yani katılımcıların %20’sinin olumsuz görüş belirttiği görülmektedir.

Aşağıda görüşlerine yer verilen katılımcılar, maliyet paylaşımı yapılmasında yararlanılan öder prensibini ele almakta, bireysel ve sosyal faydalara değinmektedir.

A12- “Elbette, çünkü iktisat ve maliye biliminin öngördüğü gibi, fayda elde edenlerin o faydanın karşılığı olarak bir maliyet ödemeleri gerekir. Sosyal faydaya karşı vergiler, özel faydaya karşı harçlar finansmanda kullanılmalıdır.”

A14- “Yapılmalıdır. Hizmetin kamusal ve özel faydaları dikkate alınarak yapılabilir.”

A17- “Kişi bireysel fayda elde ettiği için maliyetine de katlanmalıdır.”

A20- “Yapılmalıdır. Yararlanan ödemelidir.”

A22- “Evet, yapılmalıdır. Yüksek öğretim hizmeti alan bunun maliyetine sosyal adalet ve fırsat eşitliği prensipleri çerçevesinde, belli oranlarda katılmalıdır.”

A24- “Maliyet paylaşımı en basit haliyle, eğitim-öğretim hizmeti alanların da bu tür faaliyetleri katkı sağlaması biçiminde tanımlandığı sürece olumlu olacağını düşünüyorum.”

A3 ise maliyet paylaşımına yönelik olumlu tercihini çeşitli sebepler çerçevesinde açıklamaktadır. Yükseköğretimin yarı kamusal mal olması, yeterli kalite ve miktarda hizmet üretilmesi, bedava yararlanma sorunun ortadan kaldırılması ve eksik bilgi durumunda yönlendirme şansı olması için yöntemi desteklemektedir. A30 da benzer şekilde bedavacılık sorununun ortadan kalkması ve maliyet paylaşımının yükseköğretimin değerinin bilinmesine yapacağı katkı doğrultusunda yorum yapmaktadır.

A3- “Yükseköğretimde maliyet paylaşımı yapılmalıdır. Yarı-kamusal (karma) bir mal olduğu bilinen yüksek öğretimin finansmanın da karma olması uygun görünmektedir. Karma finansman hem adaleti sağlamayı, yeterli kalite ve miktarda hizmet üretmeyi mümkün kılar. Belirli bir maliyete katlanma söz konusu olduğundan öğrenciler için bedava yararlanma sorunu ortadan kalkacağı için buradan ortaya çıkacak maliyetlerin azaltılması da mümkün olur. Ayrıca kamusal kaynaklarda sıkıntı olduğunda (kriz vb.) özel kaynakları artırmak da mümkün olur. Ayrıca devlet eğitime taraf olduğu için ortaöğretim aşamasında bireysel karar vericilerin eksik bilgisinin giderilmesinde öğrencilere rehberlik edebilir.”

A30- “Kesinlikle yapılmalıdır. Öğrenciler katkıda bulunmadıkları hizmetin değerini bilmemektedirler. Katkıda bulunmama beleşçilik probleminin daha da yoğunlaşmasına, üniversitede verilen her hizmetin bedelsiz olmasını talep etmelerine yol açmaktadır.....”

Katılımcıların %20’si maliyet paylaşımına yönelik olumsuz görüş belirtmektedir. A6, maliyet paylaşımının kaynaklar açısından etkin olmayan bir durum ortaya çıkaracağını ifade etmektedir.

A6- “Yükseköğretimde maliyet tamamen kamu kaynaklarında olmalıdır. Paylaşılması durumunda kaynak ayırımında etkinsizliğe neden olunabilir. Karma ekonomik sistem ile yönetilen ülkelerde çoğunlukla yükseköğretim kamu kaynakları ile finanse edilmektedir. Amerika ve Japonya hariç.”

A7, yükseköğretimin dışsal faydalarından dolayı maliyet paylaşımına karşı çıkmaktadır.

A7- “Dışsal fayda önemli olduğu için maliyet paylaşımı tercih edilmemelidir.”

A8, gelir seviyesindeki eşitsizlikleri; A15, maliyet paylaşımının eğitimde yol açacağı adaletsizliği ele almaktadır.

A8- “Maliyet paylaşımı yapılmamalı, gelir seviyesindeki eşitsizlikler göz önüne alınmalıdır. Neticede vergi ve harçlar her bireye vergi yükü oluşturmakta ve bireylerin gelirlerine göre vergi yükleri ağırlaşabilmektedir.”

A15- “Hayır. Eğitimde adaleti sarsar. Tamamen kamu kaynakları kullanılmalıdır.”

A10, ücretsiz eğitimin devletin asli görevlerinden biri olduğunu ve devletin yükseköğretim maliyetini karşılayabilecek kadar gelir elde ettiğini düşünmektedir.

A10- “Hayır. Boyutu tahayyülümüzün ötesine geçen ve yine de "klasik" olduğu iddia edilen devlet tasarımı eğitim yükünü taşıyacak kadar gelir elde etmektedir. Asli görevlerinin başında da ücretsiz eğitim gelmelidir.”

A19’a göre, maliyet paylaşımı üniversitelerin öğrenci sayılarını arttırmak istemesine ve eğitim kalitesinin düşmesine neden olmaktadır.

A19- “Maliyet paylaşımı bana çok uygulanabilir gibi gelmiyor. Çünkü maliyetlerin bir kısmının harçlarla sağlanması, üniversitelerin öğrenci sayılarını daha da fazla artırmak istemesine, bu durum da eğitimin kalitesinin düşmesine neden olabilir.”

Maliyet paylaşımına ilişkin 28 katılımcı olumlu görüş belirtmektedir. Maliyet paylaşımı için olumlu görüş belirten katılımcıların fazla olması önceki iki soruda kamu kaynakları yanında özel kaynak, özel kaynaklar yanında kamu kaynaklarının kullanılmasını isteyen katılımcıların görüşleri ile paralellik göstermektedir. Maliyet paylaşımı, yükseköğretimin hem bireysel hem toplumsal faydalar içermesi ve yararlananların finansmanda yer alması açısından anlam kazanmaktadır. Ancak yöntemin başarısı için gelir düzeyi düşük kesimin hizmetten dışlanmaması adına yapılacak uygulamalar ön plana çıkmaktadır.

3.2.5. Yükseköğretim Finansmanında Örgün ve Uzaktan

Eğitime İlişkin Görüşler

Çalışmada beşinci olarak katılımcılara “Yükseköğretimde örgün ve uzaktan eğitim arasında finansman yöntemi açısından farklılık olması gerektiğini düşünüyor musunuz? Farklılık olması ya da olmamasına dair düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile katılımcıların yükseköğretim finansmanında örgün ve uzaktan eğitim arasında fark olması ya da olmamasına yönelik görüşlerinin öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Tablo 3.9’da örgün ve uzaktan eğitim arasında finansman yöntemi açısından fark olup olmamasına dair yapılan tercihlerin dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 3.9: Örgün ve Uzaktan Eğitim Arasında Finansman Açısından Fark Olup Olmamasına Dair Yapılan Tercihlerin Dağılımı

Örgün ve Uzaktan Eğitim	Frekans (n)	Yüzde(%)
Fark Olması Gerektiğini Belirten Katılımcılar	20	%62.5
Fark Olmaması Gerektiğini Belirten Katılımcılar	12	%37.5

Tabloyu incelediğimizde, 20 katılımcı yani katılımcıların %62.5'i fark olması gerektiğine, 12 katılımcı yani katılımcıların %37.5'i fark olmaması gerektiğine dair görüş belirtmektedir. 3 katılımcı finansman açısından yorum yapmadığı için görüşleri değerlendirmeye alınmamaktadır.

Fark olması gerektiğini düşünen katılımcılar genellikle maliyet farklarını dikkate almaktadır. A2, uzaktan eğitim için yapılacak video çekimleri, ders notları, sunumlar vb. ek hazırlıkları ele almakta ve örgün eğitim alan öğrencilerin başarılarından dolayı ödüllendirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

A2- “Kesinlikle.....Başarılı olanın daha az başarılı olandan farkı olmalıdır. Kendi bulunduğum üniversitede eskiden lisans düzeyinde uzaktan eğitim vardı ve onlar için ayrı hazırlık yapılması gerekliydi. Video çekimleri, ders notları, sunumlar vs. burada bir emek var. Bu sebeple uzaktan eğitim ücretleri örgün öğretim ile aynı olamaz.....”

A26, farklılık olmasını çalışanların ek mesai yapmasıyla ilişkilendirmektedir.

A26- “Çalışanların ek mesai yapması nedeniyle maliyetlere yansımalarının normal olduğunu düşünmekteyim. Burada asıl olan hizmet alan ayağından ziyade sunan ayağıdır.”

A9, örgün eğitime talebin düşmesi ihtimaline karşı, uzaktan eğitimde daha fazla bedel talep edilmesini uygun görmektedir.

A9- “Daha pahalı olmasında yarar var aksi halde örgün eğitime talep düşecektir.”

A14, genel görüşlerin aksine örgün eğitim için daha fazla bedel ödenmesini istemektedir. Bu düşüncesinin nedenini örgün eğitimin daha fazla yarar sağlaması olarak açıklamaktadır.

A14- “Örgün öğretim öğrencilerinin harçları daha yüksek olmalıdır. Yüz yüze eğitim, uzaktan eğitimden daha faydalıdır.”

A18, örgün ve uzaktan öğretimin hitap ettiği öğrenci profilleri birbirinden farklı olduğu için finansman anlamında farklılık olmasını normal karşılamaktadır. Uzaktan eğitim için alınacak harçların üniversite bütçesine ek katkı sağlayabileceğini düşünmektedir.

A18- “Uzaktan eğitimin hitap ettiği kitlenin örgün öğretimden farklı olması sebebiyle (genellikle çalışan kişiler ya da ulaşım, konaklama gibi ücretlere

katlanmayan kişiler), harç vs. gibi finansman yöntemleriyle üniversite bütçesine ek katkı sağlayabileceğini, belki de örgün öğretimin maliyetlerinin de buradan karşılanabileceğini düşünüyorum.”

Yükseköğretim finansmanında örgün ve uzaktan eğitim arasında fark olmaması gerektiğini düşünen katılımcılardan A3, karma finansmanı savunmaktadır. Eğitimin sunulma biçiminin, eğitimin sağlayacağı yararı değiştirmeyeceğini düşündüğünden farklılık olmaması gerektiğini ifade etmektedir. Sadece iki veya daha fazla bölüm okuyan öğrencilerden harç talep edilmesinin uygun olacağını söylemektedir.

A3- “Yükseköğretimin karma mal olması nedeniyle her iki durumda da finansman yöntemi karma finansman olmalıdır. Eğitimin sunulma biçimi yararlarını değiştirmez, araçlar değişse de yararlar aynıdır. Bu nedenle finansman yönteminin her iki halde de aynı olması gerekir. Yalnızca öğrenciler ikinci ya da daha fazla program okumaları durumunda (ikinci üniversite) özel finansman uygulanması yerinde olabilir. Çünkü öğrenci mezuniyet sonrası muhtemelen bir alanda çalışarak buna bağlı yararların ortaya çıkması söz konusu olabilir.”

A16, uzaktan eğitimin zorunlu hale gelme ihtimali üzerinde durmaktadır ve farklılık olmaması gerektiğini düşünmektedir.

A16- “Uzaktan eğitimin bir zorunluluk haline gelebileceğini gördüğümüz şu günlerde finansman yöntemi açısından bir farklılığın olmaması gerektiğini düşünüyorum.”

A22, finansmanda farklılık olmasını özel menfaat elde etmekle ilişkilendirmektedir ve bu nedenle farklılık olmasına karşı çıkmaktadır.

A22- “Olmamalıdır. Yüksek öğretimde kamusal güçten faydalanarak özel menfaat elde etme yollarından biri olan uzaktan öğretimde finansman konusundaki farklılıklar sorun yaratmaktadır.”

A25, uzaktan eğitim için başlangıçta kurulum maliyetlerine katlanılacağını ancak daha sonra maliyet açısından herhangi bir fark olmayacağını açıklamaktadır.

A25- “Uzaktan eğitimin yüksek öğretimin finansmanı için farklılık gerektirdiğini düşünmüyorum. Uzaktan eğitim sisteminin başlangıçta kurulum maliyetinin olacağını, sistem kurulduktan sonra eğitim için ekstra maliyet gerektirmeyeceği için finansmanda farklılık yaratmayacağını değerlendiriyorum.”

Katılımcılardan A1, A7 ve A13, finansman açısından değil yöntemlere yönelik olarak değerlendirme yapmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu örgün ve uzaktan eğitim arasında finansman açısından fark olması gerektiğini ifade etmektedir. Genel itibarıyla

katlanılan maliyetler ele alınmaktadır. Örgün eğitim için fırsat maliyeti karşımıza çıkmaktadır. Bireyler çalışmak yerine eğitimlerine devam etmeyi tercih etmektedir. Uzaktan eğitimde ise bireyler hem eğitimlerine devam edip hem de çalışma imkanına sahip olmaktadır. Ayrıca örgün eğitimde katlanılan yemek, barınma vb. maliyetler uzaktan eğitimde bulunmamaktadır. Bu şekilde düşünüldüğünde uzaktan eğitimde özel kaynakların daha fazla kullanılması uygun görülmektedir. Ancak bireylerin uzaktan eğitime, örgün eğitimin maliyetlerini karşılayamayacakları için dahil olmadıkları varsayımı yapılmaktadır. Çünkü böyle bir durumda uzaktan eğitimin avantajları için tercih yapılmamaktadır. Finansmanda gelir düzeyi düşük kesimin desteklenmesi gerekmektedir.

3.2.6. Yükseköğretim Finansmanında Birinci ve İkinci

Öğretime İlişkin Görüşler

Çalışmada altıncı olarak katılımcılara “Yükseköğretimde birinci ve ikinci öğretim arasında finansman yöntemi açısından farklılık olması gerektiğini düşünüyor musunuz? Farklılık olması ya da olmamasına dair düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile katılımcıların yükseköğretim finansmanında birinci ve ikinci öğretim arasında fark olması ya da olmamasına yönelik görüşlerinin öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Tablo 3.10’da örgün ve uzaktan eğitim arasında finansman yöntemi açısından fark olup olmamasına dair yapılan tercihlerin dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 3.10: Birinci ve İkinci Öğretim Arasında Finansman Açısından Fark Olup Olmamasına Dair Yapılan Tercihlerin Dağılımı

Birinci ve İkinci Öğretim	Frekans (n)	Yüzde(%)
Fark Olması Gerektiğini Belirten Katılımcılar	18	%60
Fark Olmaması Gerektiğini Belirten Katılımcılar	12	%40

Tabloyu incelediğimizde, 18 katılımcı yani katılımcıların %60’ı finansman açısından fark olması gerektiğine, 12 katılımcı yani katılımcıların %40’ı fark

olmaması gerektiğine dair görüş belirtmektedir. 5 katılımcı finansman açısından yorum yapmadığı için görüşleri değerlendirmeye alınmamaktadır.

A2 ve A29, finansman açısından fark olmasını başarı kriterine göre değerlendirmektedir. Birinci öğretimdeki öğrencilerin daha başarılı olduğu, bu nedenle daha az harç ödemeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

A2- “Evet, Türkiye’de uygulanan sistem doğru. Birinci öğretim öğrencilerine opsiyon tanınıyor çünkü üniversiteye giriş skorları daha yüksek....”

A29- “Bildiğim kadarıyla ikinci öğretim öğrencilerinin üniversiteye yerleşme sıralaması birinci öğretime kıyasla görece daha düşük sıralarda. Dolayısıyla daha yüksek bir puanla üniversiteye giren öğrencilere pozitif ayrımcılık yapılabilir.....”

A4, A12, A26 ve A27, ikinci öğretim için daha fazla maliyete katlanıldığını ifade etmektedir. A4, aradaki maliyet farkının öğrenciler tarafından karşılanmasını istemektedir.

A4- “Evet, maliyet farkı olduğu için ikinci öğretim öğrencileri bu farkı doğrudan kendileri karşılamalı.”

A12- “Evet farklılık olmalıdır, çünkü ikinci öğretimlerde yer, cari giderler, ders ücretleri noktasında farklılıklar oluşmaktadır.”

A26- “Bir önceki soruyla aynı şekilde (idari açıdan değilse bile) akademik yönden işlem maliyetleri artmaktadır. Bu bir şekilde eğitime yansımacaktır. Parasal veya başka biçimlerde.”

A27- “Olmalıdır. Çünkü ikinci öğretimde kaynaklar gücünün üzerinde kullanılmaktadır.”

A9, A14, A17 ve A18, ikinci öğretim ders saatleri geç olduğu ve ayrılan ekstra zaman için öğretim üyelerinin teşvik edilmeleri gerektiğini söylemektedir.

A9- “İkinci öğretimde öğretim üyesine daha yüksek bir ödeme olmadan ders verdirmek güç olacağı için birinci öğretime göre daha yüksek harç alınabilir.”

A14- “Farklılık olmalıdır. Örneğin, ikinci öğretim normal mesai saatleri dışında olduğu için bu öğretimde görev alanlara daha fazla ödeme yapılacaktır.”

A17- “Kesinlikle farklılık olmalı. Akşam saatlerinde öğretim elemanını teşvik edici ücret ödenmeli.”

A18- “Toplumsal çalışma koşulları göz önüne alındığında 9-17 ya da 10-18 gibi, üniversite personellerinin ikinci öğretim derslerine girmesi için ailelerini vs. ihmal ettiklerini düşünüyorum. Bundan dolayı örgün öğretimden farklı olarak ikinci öğretim öğrencilerinin (çok fahiş olmamak kaydıyla) daha fazla harç vermesi gerektiğini düşünüyorum.”

Katılımcıların %40'ı farklılık olmaması gerektiğini belirtmektedir. A3, finansman açısından yapılacak farklılığı, aynı ürünün iki farklı fiyatı olmasına benzetmektedir. Öğretim üyelerine yapılan ders ödemeleri arasında farklılık olmadığı sürece ek maliyetin ortadan kalkacağına değinmektedir. A19, A20 ve A35 de birinci ve ikinci öğretimin aynı eğitim modeline tabi olduğunu söylemektedir.

A3- “Birinci ve ikinci öğretim arasında finansman farkının olmaması gerekir. Aynı ürünün iki farklı fiyatının olması gibi bir durumdur.....Öğretim elemanlarına ödenen ücretler de ders yükleri gündüz ve gece şeklinde ayrılmaması durumunda ek bir maliyet de ortaya çıkmayacağı için ikinci öğretimde ödenen ek ödemeler kendiliğinden kalkar.....”

A19- “İki öğretim türü açısından farklılık olmaması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü iki öğretim türü de örgün öğrenim kapsamında yer almaktadır.”

A20- “Olmamalıdır. A ve B şube gibi düşünülmelidir.”

A35- “Farklılık olmamalıdır. Aynı eğitim modeli bulunmaktadır.”

A6, kamu ekonomisi teorisine göre bir farklılık olmaması gerektiğini, yapılan hazırlıkların aynı olduğunu değerlendirmektedir. Buna rağmen ikinci öğretimin kaldırılmasını istemektedir.

A6- “Kamu ekonomisi teorisine göre birinci öğretim ile ikinci öğretimin arasında finansman açısından fark olmaması gerekmektedir. Çünkü, birinci öğretim için yapılan hazırlık; ikinci öğretim içinde geçerli olmaktadır. Buna karşın, ikinci öğretim hizmetinin ortadan kaldırılmasını istiyorum.”

A15, eğitimin adil ve bedelsiz sunulması görüşü çerçevesinde fark olmaması gerektiğini ifade etmektedir.

A15- “Herhangi bir farklılık olmamalıdır. Eğitim hizmeti adil ve bedelsiz sunulmalıdır.”

Katılımcılardan A1, A5, A10 ve A23 finansman adına bir değerlendirme yapmayıp, ikinci öğretim uygulamasına yönelik olumsuz görüşlerini belirtmektedir. A13 ise örgün eğitimde finansmanı atırıcı unsurlara değinmekte ancak birinci ve ikinci öğretim arasında farklılık olup olmamasına dair yorumda bulunmamaktadır.

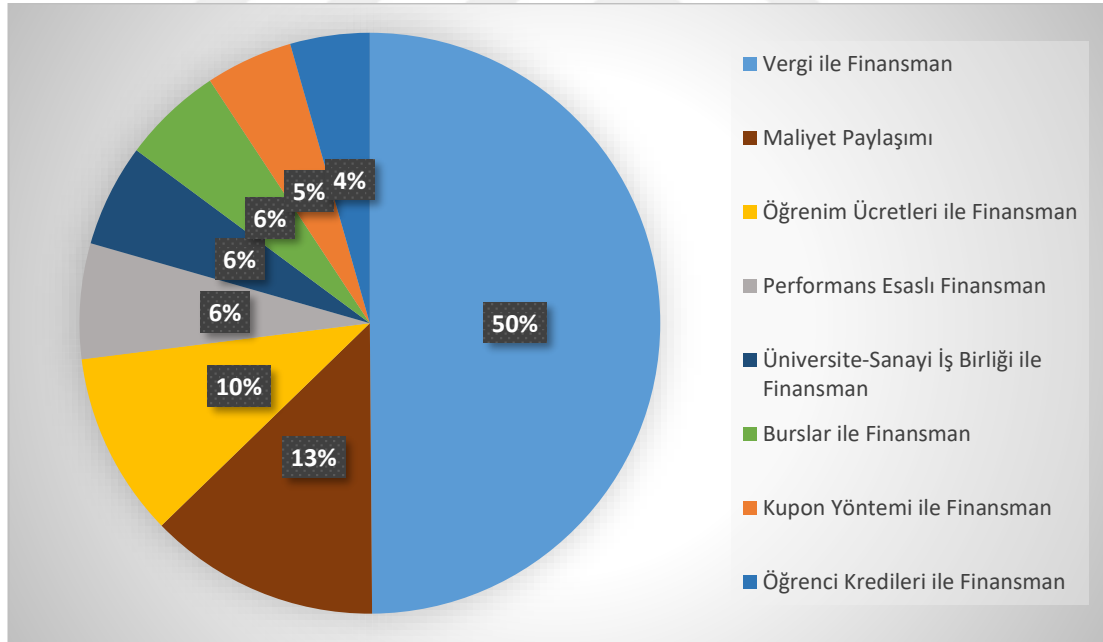
Birinci ve ikinci öğretim için yapılan değerlendirmeler bir önceki soru için yapılan değerlendirmeler ile benzerlik göstermektedir. İkinci öğretim için ekstra katılan maliyetler ele alınmaktadır. Ancak burada farklı olan öğrencilerden ziyade üniversitelerin katlandıkları maliyetlerin ele alınmasıdır. İkinci öğretim için, birinci öğretime kıyasla daha fazla bedel ödenmesi istenmektedir.

3.2.7. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde

Sosyal Adalet Kriterine İlişkin Görüşler

Çalışmada yedinci olarak katılımcılara “Sosyal adalet kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız? Kısaca neden böyle bir dağılım yaptığınızı açıklayınız?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile yükseköğretimin finansmanı sosyal adalet kriteri çerçevesinde düşünüldüğünde katılımcıların tercihlerinin hangi yönde olduğunun öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Sosyal adalet; paylaşımın tüm toplumu içine alacak şekilde gerçekleştirilmesini ve farklı kesimler arasında denge sağlanmasını ifade etmektedir (Topakkaya, 2006: 97 ; Topakkaya, 2009: 2).

Grafik 3.1: Sosyal Adalet Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)

Grafik 3.1’de sosyal adalet kriterine göre yükseköğretim finansman yöntemlerine verilen puanlar % şeklinde gösterilmektedir. Vergi ile finansman %50 ile en fazla tercih edilen finansman yöntemidir. Diğer finansman yöntemleri için oranlar; maliyet paylaşımı %13, öğrenim ücretleri ile finansman %10, performans esaslı finansman, üniversite-sanayi iş birliği ile finansman ve burslar ile finansman %6, kupon yöntemi ile finansman %5 ve öğrenci kredileri ile finansman %4’dür.

Sosyal adalet kriteri için vergi ile finansman ön plana çıkmaktadır. A1, A5 ve A8, sosyal devlet anlayışı çerçevesinde finansmanın büyük oranda vergiler ile gerçekleştirilmesini uygun bulmaktadır.

A1- “.....Sosyal adaleti sağlama görevi ile devletin finansmanda yeri olmalı diye düşünüyorum.”

A5- “Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde yüksek öğretimde ağırlığın devlet tarafından karşılanması gerektiğini düşünüyorum.”

A8- “Eğitim alanında devlet büyük oranda yatırım yapmalıdır.”

Benzer şekilde A10 ve A15, yükseköğretimin bir kamu hizmeti olduğunu belirtmekte ve finansmanın devlet tarafından yapılması gerektiğini ifade etmektedir.

A10- “Böyle bir dağılımın nedeni eğitimin pür bir kamusal mal olduğu yönündeki iddiamdır.”

A15- “Temel kamu hizmetidir. Karşılıksız sunum esastır.”

A6, A17, A21, A32 ve A33, fırsat eşitliğinin sağlanacağı gerekçesiyle vergi ile finansmanı desteklemektedir.

A6- “Çünkü, bireylerin gelir düzeyine bakılmaksızın eğitim hizmetinin topluma eşit fırsatın verilmesi gereğidir.”

A17- “Toplumsal faydası var. Adalet temel amaç ise herkese fırsat eşitliği verilmelidir.....”

A21- “Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasının kamu eliyle sağlanması bu açıdan önemlidir.”

A32- “Gelir dağılımı dikkate alındığında eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için bu finansman türü uygun olabilir.”

A33- “Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için mümkün olduğunca vergi ile finansman gereklidir.”

Vergi ile finansman yönteminden sonra en fazla puan alan yöntem, maliyet paylaşımıdır. A3, maliyetin taraflar arasında paylaştırılmasının adaletli olduğunu düşünürken, A24 toplumsal faydanın en çoklaştırılması ve kamu kaynaklarının etkin kullanımı için maliyet paylaşımını savunmaktadır. A30 ise yükseköğretim sonucunda elde edilecek gelir nedeniyle öğrencilerin maliyete katılmalarının gerekli olduğunu belirtmektedir.

A3- “Yararları gibi maliyetleri de taraflar arasında paylaştırmak mümkün olduğundan daha adaletli olduğu düşünülmektedir.....”

A24- “Burslar ve öğrenci kredilerinin maliyet paylaşımı ile birlikte toplumsal faydayı en çoklaştıracak ve kamu kaynaklarının etkin kullanımını arttıracaktır.”

A30- “.....Öğrencilerinde müstakbel gelir kazanç farkları nedeniyle maliyete katlanması sosyal olarak adil olandır diye düşünüyorum.”

Öğrenim ücretleri ile finansman için yükseköğretimin bireysel faydalarından yararlananların finansmanda yer alması gerektiği yorumu yapılmaktadır.

A11- “.....Diğer kısımları öğrenci kendisi ve ailesi birlikte çekmeli. Yani faydalanan kişiler.”

A17- “.....Kişiye özel faydası sebebiyle kişiler finansmana katılmalıdır.”

A20- “Yararlanan ödemelidir.”

A22- “.....Burada yüksek öğretim hizmeti alanın maliyetine belli oranda katılmasını istedim.....”

A2, üniversitelerin mali özerkliğini desteklemek amacıyla harçların önemli olduğunu vurgulamaktadır.

A2- “.....Üniversitelerin mali özerkliğini desteklemek amacıyla da harçlar ve öğrenci kredilerinin toplamı %20'lik paya sahip olmalıdır. Türkiye'de üniversitelerin mali özerklik düzeyi oldukça düşük (yanlış hatırlamıyorsam %5-10 arası). Bu da çok tartışılmaktadır. Bu sebeple mali özerklik düzeyinin artışı ile de üniversiteler desteklenmelidir.”

A34 ise, ikinci öğretim ve mezun öğrenciler için öğrenim ücreti uygulamasının adaleti sağlayacağını düşünmektedir. Ayrıca öğrenim ücretini ödeyemeyecek grupların dikkate alınmasını istemektedir.

A34- “Sosyal adalet açısından yükseköğretimin finansmanın büyük bölümü vergilerle finanse edilmelidir. Bunun yanında örneğin ikinci öğretim gibi veya ikinci üniversite gibi durumlarda öğrenci katkısı da alınmalı ancak sosyal eşitlik açısından bu katkıyı ödeyemeyecek olan gruplar içinde fırsat eşitliği sağlanmalıdır.”

Performans esaslı finansman, rekabet ve performans artışı kapsamında değerlendirilmektedir.

A2- “.....Aynı zamanda performans esaslı finansman da üniversiteler arası rekabeti hızlandırmak için hayata geçirilmelidir.....”

A7- “.....Üniversite performansları da kalkınmanın aşamalarını desteklemesi açısından önemlidir.”

Üniversite-Sanayi iş birliği ile finansman yönteminin tercih edilmesinde özel sektörün yükseköğretime katkı yapması gerektiği anlayışı ve beşeri sermaye kalitesinin artırılması etkili olmaktadır.

A7- “Dışsal fayda ve beşeri sermaye kalitesinin artışı açısından vergiler ve üniversite-sanayi iş birliği ile finansman önemlidir.....”

A16- “Harçla finansmanı adil bulmakla birlikte özel sektörün de yükseköğretim finansmanına katkıda bulunabilmesi için böyle bir dağılımı seçtim.”

Burslar ile finansman yöntemini destekleyen katılımcılardan A2, A12 ve A13, ödeme gücü bulunmayan bireylerin desteklenmesini sosyal adalet açısından ele almaktadır. Bununla birlikte A16’nın üniversite-sanayi iş birliği ile finansmanda da yaptığı özel sektörün katkıda bulunması gerektiği yorumu geçerli olmaktadır.

A2- “.....Gelir seviyesi düşük olanlar için sosyal adalet açısından burs ödemelerine devam edilmelidir.....”

A12- “Ancak özel sektörün de bu finansmana bir katkı sağlaması, ödeme gücüne sahip olmayanlar için de burs ve kredi imkanlarının bulunması mutlaka gerekir.”

A13- “.....İmkanları olmayanlar burs ve kredi vasıtasıyla uzun vadeli borçlandırılmalıdır.....”

Kupon yöntemi ile finansman için A4, başarı esasına göre yapılacak uygulamadan bahsetmektedir. A21, yükseköğretimde kamunun yer almasını istediği için vergi ile finansmanda olduğu gibi kupon yöntemini de desteklemektedir.

A4- “.....Öğrenci maliyeti konusunda fakirlik nedeniyle ödeme yapamayacak kesimler için başarı esasına göre kupon dağıtımı yapılmalıdır.”

Öğrenci kredileri ile finansman yöntemi ise, özel fayda sağlayan öğrencilerin maliyete katılmaları gerektiği düşüncesiyle tercih edilmektedir. Ayrıca yükseköğretim için yeterli maddi imkana sahip olmayan öğrencilerin kredi yöntemi ile borçlandırılarak fırsat eşitliğinin sağlanacağı düşünülmektedir. Bu anlamda burslar ile finansman yönteminde yer verilen A12 ve A13’ün görüşleri burada da yer almaktadır.

Belirtildiği üzere sosyal adalet farklı kesimler arasında denge sağlanmasını ifade etmektedir. Yükseköğretim açısından değerlendirme yaptığımızda farklı kesimleri birey ve toplum olarak ele alabileceğimiz gibi, sadece toplumun farklı kesimleri açısından da incelemede bulunmak mümkündür. Bu kriter için vergi ile finansmanın tercih edilme oranı %50’dir. Ancak yükseköğretim hem bireysel hem toplumsal faydalar sağlamaktadır. Dolayısıyla sosyal adalet için kamu kaynaklarının ve özel kaynakların bir arada kullanılması yani maliyet paylaşımı en uygun yöntem olarak görülmektedir. Ayrıca vergi ile finansmanda toplumdaki gelir grupları fark

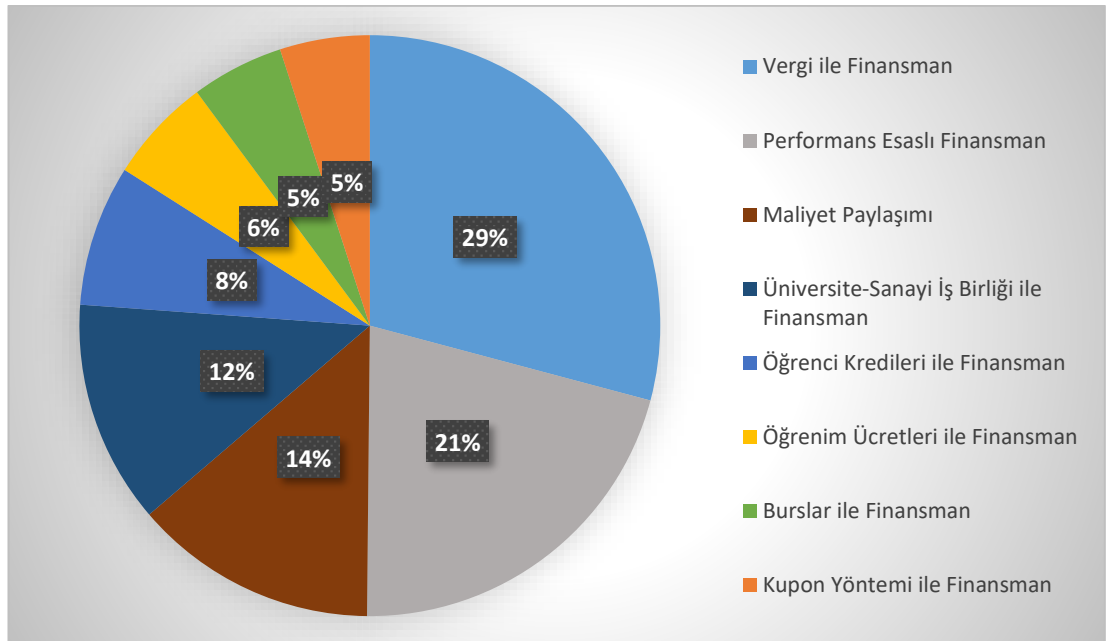
gözetilmeksizin maliyete katılmakta, yükseköğretime devam etmek yerine çalışmayı tercih eden bireyler de finansmana dahil olmaktadır.

3.2.8. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde

Genel Olarak Etkinlik Kriterine İlişkin Görüşler

Çalışmada sekizinci olarak katılımcılara “Genel olarak etkinlik kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız? Kısaca neden böyle bir dağılım yaptığınızı açıklar mısınız?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile yükseköğretimin finansmanı genel olarak etkinlik kriteri çerçevesinde düşünüldüğünde katılımcıların tercihlerinin hangi yönde olduğunun öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Etkinlik; söz konusu faaliyetin bir girdi-çıkıtı mekanizması aracılığıyla amacına ulaşmadaki başarısını ifade etmektedir (Yükçü ve Atağan, 2009: 2). Yükseköğretim açısından düşündüğümüzde girdi olarak finansman kaynaklarını, çıktı olarak ulaşılmak istenen amaçları ele almamız mümkündür. Yükseköğretim ile ulaşılmak istenen çeşitli amaçlar olduğu için soruda genel olarak etkinlik ifadesi kullanılmaktadır.

Grafik 3.2: Genel Olarak Etkinlik Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)

Grafik 3.2’de genel olarak etkinlik kriterine göre yükseköğretim finansman yöntemlerine verilen puanlar % şeklinde gösterilmektedir. Vergi ile finansmanın %29 ile daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Vergi ile finansmandan sonra %21’lik oranla performans esaslı finansman gelmektedir. Diğer finansman yöntemleri için oranlar; maliyet paylaşımı %14, üniversite-sanayi iş birliği ile finansman %12, öğrenci kredileri ile finansman %8, öğrenim ücretleri ile finansman %6, burslar ile finansman ve kupon yöntemi ile finansman %5’dir.

Vergi ile finansman için yapılan değerlendirmelerde A13, A21 ve A27, etkinlik için devlet tarafından yapılacak katkının önemli olduğunu düşünmektedir.

A13- “Vergiler ile finansman. Sosyal, teknik ve sağlık alanlarında farklı olmakla birlikte, devletin öncü olması şarttır.....”

A21- “Kamusal katkı payının oldukça önemli olduğuna inanıyorum.”

A27- “.....Kamunun ağırlığının sağlayacağını düşünüyorum.”

A6, yükseköğretimin dışsal faydalarına değinmekte ve etkinlik adına vergi ile finansmanı desteklemektedir.

A6- “Çünkü, karma ekonomilerde kaynak ayırımında etkinlik ancak bu şekilde sağlanabilir. Yükseköğretim hizmetinin dışsallığı tüm ülke sınırlarına ve hatta dünyaya yayılmaktadır.”

A19 ise, bütün vatandaşların vergi mükellefi olması kapsamında bu soruyu değerlendirmektedir.

A19- “Vergi ile finansman yönteminin, tabi ki verginin türüne bağlı olarak, en etkin finansman yöntemi olacağını düşünüyorum. Çünkü bütün vatandaşlar vergi mükellefidir.”

En fazla puan alan ikinci finansman yöntemi performans esaslı finansmandır. A2 ve A13’e göre, etkinliğin artması için performans ve başarı artışının ödüllendirilmesi gereklidir.

A2- “.....Bence performans esaslı finansman yöntemine daha çok pay verilmelidir. Türkiye şartları dışında düşünerek bu soruyu cevaplamayı tercih ettim. Performans artışı için ödül şart.....”

A13- “.....Performans ve başarı ödüllendirilmeli.....”

A8, performans esaslı finansman ile rekabet ortamının ve aynı zamanda etkinliğin sağlanabileceğini ifade etmektedir.

A8- “Etkinlik söz konusu ise rekabet ortamı sağlanabilir. Bu açıdan performans değerlendirmeleri önemli olabilir.”

A16 ve A22, akademik personelin etkinliğinde yaşanacak artışı ele almaktadır.

A16- “Performans kriterinin akademik personelin etkinliğini arttıracaklarını düşünüyorum.”

A22- “Öğrencilerin tercihleri, öğretim kadrosunun performansı ve üniversite-sanayi iş birliği ilk aklıma gelenlerdi.”

A28 de benzer ve daha genel bir değerlendirme yaparak, performans esaslı finansman yönteminin üniversiteleri çalışmaya zorlayacağını söylemektedir.

A28- “Üniversiteleri çalışma yapmaya zorlamak gerekirken.”

A34, performans esaslı finansmanı kaynakların etkin dağılımına sağlayacağı katkı açısından değerlendirmektedir.

A34- “Aslında üniversiteler vergilerle finanse edilmiş olsa bile, kaynakların tahsisi performans esaslı olarak yapılabilir. Performans esaslı bir finansman yöntemi olarak değil, kaynakların etkin dağıtılmasına yönelik bir araç olarak kullanılmalıdır.....”

A13, A17 ve A24 maliyet paylaşımını desteklemektedir. Bu yöntem ile eğitimin değerinin bilineceği ve rasyonel kararlar alınacağı düşünülmektedir.

A13- “.....Hizmetten yararlananlar da maliyete katlanmalı kıymet bilmelidir.”

A17- “Maliyet her iki taraf paylaşırsa hedefe ulaşmak için gerekli olan zahmete katlanırlar her iki taraf.”

A24- “Lisans düzeyinde eğitim maliyetinin paydaşlar arasında dağılımı, özellikle öğrenciler açısından iş hayatı-kamu kaynaklarının yönetimi-rasyonel karar alabilme yeteneklerine de olumlu katkı sağlayacağını düşünüyorum.”

Üniversite-sanayi iş birliği ile finansman yöntemindeki ifadeleri incelediğimizde A5, A18 ve A22’nin en uygun yöntem olarak değerlendirme yaptığı görülmektedir. A7’ye göre, beşeri sermayenin kalitesinde yaşanacak artış üniversite-sanayi iş birliğine bağlıdır.

A7- “Dışsal fayda ve beşeri sermaye kalitesinin artışı açısından vergiler ve üniversite-sanayi iş birliği ile finansman önemlidir.”

Öğrenci kredileri ile finansman yöntemi için yapılan yorumlarda yükseköğretimden yararlananların bedel ödemesi gerektiği anlayışı hakim konumdadır. A12, A20 ve A33’ün, bu doğrultudaki görüşleri aşağıda bulunmaktadır.

A12- “Etkinlik düşünülünce bireysel katkıya yüksek ağırlık vermek gerekmektedir. Çünkü gerçekten okumak isteyenlerin maliyetine katlanması gerekir.”

A20- “Yararlanan öder.”

A33- “Etkinlik ilkesi ön planda tutulursa öğrencilere kredi imkanı verilip borçlandırılması daha etkin sonuç verir.”

A3, diğer katılımcılardan farklı olarak öğrenci kredilerinin finansman çeşitliliğine katkıda bulunduğunu ifade etmektedir.

A3- “.....Öğrenci kredileri de işe koşulabilirse öğrenciler azaltılmış riskler/miktarlardan dolayı kredi kullanmada daha rahat davranabilirler. Böylece hem farklı nitelik ve fiyatlarda hizmet üretmek hem de finansman çeşitliliği sağlanabilir.”

Öğrenim ücretleri ile finansman yöntemine de, öğrenci kredileri ile finansman yönteminde olduğu gibi yararlanan öder mantığıyla yaklaşılmaktadır.

A4- “Bunun haricinde yarı kamu malı niteliğindeki eğitimden istifade eden öğrencilerde mutlaka maliyete katlanmalıdır.....”

Burslar ile finansman yöntemi diğer yöntemlere göre daha az tercih edilmektedir. A1, kamu kaynaklarının kullanılmasının yanı sıra özel kaynakların da kullanılması gerektiğini düşünerek burslar ile finansman yöntemini tercih etmektedir.

A1- “Yükseköğretimde girdi-çıkı ilişkisi açısından daha etkin olması adına kamusal finansmandan özel ve karma finansman kaynaklarına doğru bir puanlamaya dikkat ettim.”

A2 ise, burslar ile sosyal adaletin sağlanıp, etkinlik yaratılabileceğini düşünmektedir.

A2- “Burslar ile sosyal adalet desteklenmektedir.”

Kupon yöntemi ise etkinlik kriteri için en az tercih edilen yöntemdir. A3, kuponların kamu kaynaklarının kullanılmasında bir araç olduğu, gelirle ters orantılı kupon uygulaması ile adaletin sağlanabileceği, farklı bedeller içeren programların tercih edilebilmesi özellikleri üzerinde durmaktadır.

A3- “Kupon yöntemi kamusal kaynağın kullandırılmasında bir araç olarak işlev görebilir. Ayrıca gelirle ters orantılı kupon uygulamasıyla adalet gözetilebilir. Öğrencilerin buradan sağlayacakları kuponlarla farklı fiyatlar arasında program tercihinde bulunmaları, kısmen müşteri durumuna getirilmeleri mümkün olur.....”

A22, A3'ün de belirttiği yöntemin öğrencilere tercih hakkı tanınması özelliğine değinmektedir.

A22- “Öğrencilerin tercihleri, öğretim kadrosunun performansı ve üniversite-sanayi iş birliği ilk aklıma gelenlerdi.”

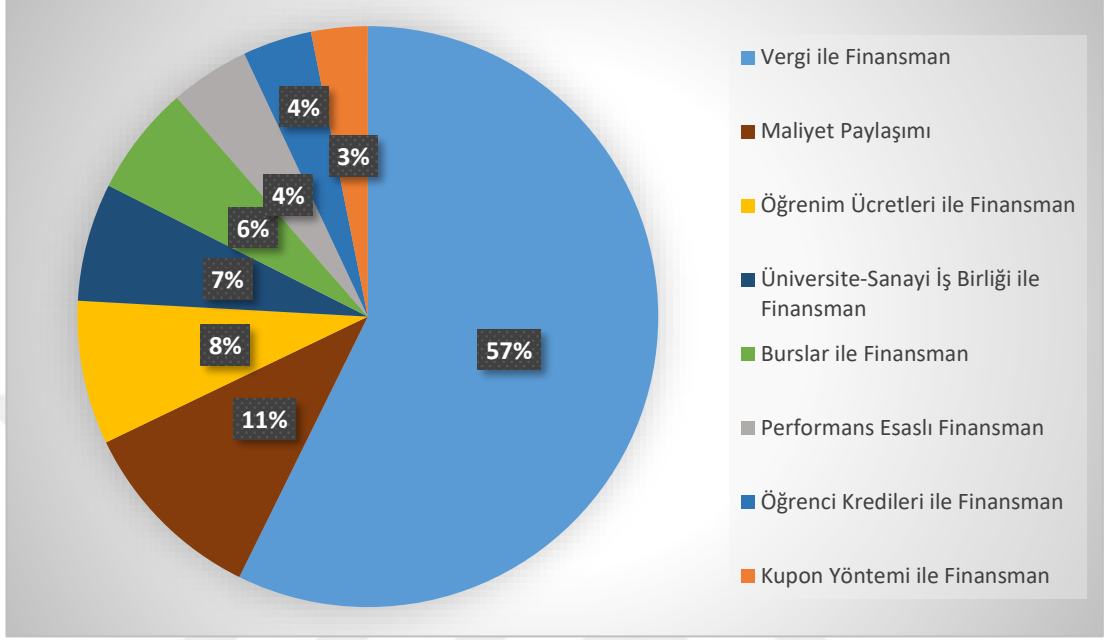
Bu soruda etkinlik genel olarak değerlendirilmektedir. Etkinlik amaca ulaşmadaki başarıyı ifade ettiği için tüm finansman yöntemlerinin sağlayabileceği farklı avantajlar bulunmaktadır. Ancak katılımcılar tarafından, vergi ile finansman ve performans esaslı finansman yöntemi, en çok tercih edilen yöntemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.9. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde

Toplumsal Kabul Edilebilirlik Kriterine İlişkin Görüşler

Çalışmada dokuzuncu olarak katılımcılara “Toplumsal kabul edilebilirlik kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız? Kısaca neden böyle bir dağılım yaptığınızı açıklar mısınız?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile yükseköğretimin finansmanı toplumsal kabul edilebilirlik kriteri çerçevesinde düşünüldüğünde katılımcıların tercihlerinin hangi yönde olduğunun öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Toplumsal kabul edilebilirlik kavramı ile yükseköğretim finansmanında uygulanan yöntemlerin toplum tarafından ne kadar benimsendiği ve uygun görüldüğü ifade edilmektedir.

Grafik 3.3: Toplumsal Kabul Edilebilirlik Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)

Grafik 3.3’de toplumsal kabul edilebilirlik kriterine göre yükseköğretim finansman yöntemlerine verilen puanlar % şeklinde gösterilmektedir. Vergi ile finansmanın %57 ile tercih edilme oranının diğer yöntemlere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Vergi ile finansmandan sonra ise, %11 ile maliyet paylaşımı ve %8 ile öğrenim ücretleri ile finansman yöntemleri gelmektedir. Diğer finansman yöntemleri için oranlar; üniversite-sanayi iş birliği ile finansman %7, burslar ile finansman %6, performans esaslı finansman ve öğrenci kredileri ile finansman %4, kupon yöntemi ile finansman %3’dür.

Toplumsal kabul edilebilirlik söz konusu olduğunda katılımcıların büyük bir kısmı vergi ile finansman yöntemini tercih etmektedir. A5 ve A8, yöntemin fırsat eşitliğini sağlamada önemli olduğunu ve bu nedenle toplumsal kabul edilebilirliğinin yüksek olduğunu belirtmektedir.

A5- “Toplumsal kabul edilebilirlik çerçevesinde yüksek öğretim finansmanın vergiler (kamu) ile finansmanı daha uygun olduğunu düşünüyorum. Özellikle toplumsal kalkınma, fırsat eşitliği ve yoksulluk döngüsünün kırılmasında kamu daha fazla eğitim harcaması yapmalıdır.”

A8- “Gelir dağılımındaki eşitsizlik göz önüne alındığında, öğrenciler arasındaki fırsat eşitliğinin artırılabilmesi için devletin finansmana olan katkısı daha fazla olmalıdır.”

Aşağıda görüşlerine yer verilen katılımcılar, toplumun maliyete doğrudan katılım göstermemesi doğrultusunda vergi ile finansmanı değerlendirmektedir.

A10- “Bilimsel ölçütlere dayanarak ücretsiz olarak kamu tarafından sunulan eğitime her bir birey gönüllü uyum gösterecektir.”

A14- “Toplum, maliyeti yüksek bu hizmetin vergilerle daha fazla finansmanından yana olacaktır.”

A17- “Toplum bedava işi sever.....”

A23- “Eğitimin maliyetine direkt katılım olmadığı için. Diğer yöntemlerde her kesimden şikayet olacaktır. Bireyler nasılsa vergimi veriyorum ekstra neden harç ödemek zorunda kalalım düşüncesine sahip olacaktır.”

A30- “Yaratılan "beleşçi toplumun" vergilerle finansmanı tercih edeceğini düşünüyorum.....”

A15, adaletin toplumsal kabulün temel prensibi olduğunu belirterek bu yönetime ilişkin puanlama yapmaktadır.

A15- “Adalet en temel toplumsal kabul edilebilirlik prensibidir.”

A26 da vergi ile finansmanının toplumsal olarak kabul göreceğine değinmektedir. Çünkü toplumun çoğunluğu eğitim faaliyetini devletin görevi olarak kabul etmektedir.

A26- “Yapılan çeşitli çalışmalarla sabittir ki (zamanın ruhuna göre minimal düzeyde değişim gösterse de) halkın büyük çoğunluğu eğitim faaliyetinin devletin görevi olduğunu düşünmektedir. O halde, imkan olması halinde maliyetin de kamu eliyle karşılanması yerinde olacaktır.”

Arada dikkate değer bir fark olmasına rağmen vergi ile finansmandan sonra en fazla tercih edilen yöntem; maliyet paylaşımıdır. Maliyet paylaşımı için A3 ve A16, uzun süreden beri uygulanan bir yöntem olduğu yorumunu yapmaktadır. Ayrıca A3 yükseköğretimin herkesin yararlandığı bir hizmet olmaması, farklı getirilerinin olması gibi argümanların etkili olabileceğini düşünmektedir.

A3- “Ülkemizde bir fiyatlandırmaya dayanmadan da olsa öğrencilerden harç alma uygulaması örneği var. 20 yılı aşkın bir uygulama. İkinci öğretimden halihazırda bir ücret alınıyor olması kamuoyuna anlatmayı kolaylaştırabilir. Herkesin yararlanmadığı (dışta tutulabilirlik) bir hizmet olması, farklı getirilerinin olması vb. gerekçe olarak sunulabilir.....”

A16- “Öteden beri uygulanan bir sistem olduğu için.”

A24, kişi başına milli gelir seviyesine göre maliyet paylaşımına dayalı yöntemi gerçekçi bulmaktadır.

A24- “Türkiye’de kişi başına milli gelirin seviyesi, maliyet paylaşımına dayalı bir sistemin daha gerçekçi olduğunu göstermektedir.”

A31 ise, maliyet paylaşımının toplumsal faydayı maksimize etmede sağlayacağı yarar kapsamında kabul göreceğini ifade etmektedir.

A31- “.....Maliyet paylaşımı ile yapılması toplumsal faydayı maksimize edecektir.”

Öğrenim ücretleri ile finansman için değerlendirme yapan katılımcılardan A12, her düşüncenin itirazlarını bertaraf edebilmek adına tüm yöntemlerin kullanılması gerektiğini söylemekte ve öğrenim ücretleri ile finansman yöntemine de puan vermektedir.

A12- “Her düşüncenin itirazlarını bertaraf edebilmek için hem burs, hem kredi, hem vergi imkanlarının kullanılması gerekir, ama yine de kamusal boyut nedeniyle vergilerin ağırlığı daha yüksek olmalıdır.”

A11, A13 ve A20, hizmetten yararlananların maliyete katılıyor olmalarının toplum tarafından kabul göreceğini belirtmektedir.

A11- “Herkesin üniversite eğitimi ile sağlayacağı faydanın bizzat kendileri tarafından çekilmesini sağladığı ve çok yetenekli olanları da toplumun finanse etmiş olacağını düşündüğüm için.”

A13- “Kurumların hesap verebilirliği ve şeffaflığı hizmetten yararlananların farkındalığı bakımından.”

A20- “Yararlanan öder.”

A34’e göre, öğrenci katkısı ile kamu hizmetine erişimde adalet sağlanacak ve toplumsal kabul edilebilirlik artacaktır.

A34- “.....Öğrenci katkısı ile kamu hizmetine ulaşımada adalet konusu dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir.”

Üniversite-sanayi iş birliğinde A12 ve A13’ün görüşleri bulunmakla birlikte A7, ekonomik gelişmeye yapılacak olumlu katkıdan dolayı yöntemin kabul göreceğini söylemektedir.

A7- “.....Ekonomik gelişmeye olumlu faydaları nedeniyle toplumda finansmanın öngörülmesi bu şekilde olabilmektedir.”

A25, sanayi desteğinin öğrenciler üzerindeki finansman yükünü azaltacağını açıklamaktadır.

A25- “.....Üniversite-sanayi iş birliği yöntemiyle finansman öğrencilere yük bindirmedeği için toplumsal olarak daha kabul edilebilirdir.”

Burslar ile finansman yöntemi için de A12'nin her düşüncenin itirazlarını bertaraf etmek için farklı yöntemlerin kullanılması yorumu geçerlidir.

Performans esaslı finansman, kamu kaynakları ile finansman kapsamında olduğu için toplum tarafından olumlu karşılanacağı ifade edilmektedir.

A2- “Yukarıda puanlamada kamu kaynakları toplamı (burs, vergi, PEF) oldukça yüksek yüzdeye sahip. Sadece %10'luk pay özel kesim tarafından üstlenmektedir.....”

A4- “Toplumda eğitim çok hassastır. Aileler kendi bulamadıkları imkanları çocuklarına kanallize etme konusunda çok özverilidir. Türk kültüründe devlet baba mantığı olduğu için bir şekilde bu faktörü göz önünde bulundurmalıdır.”

A21- “Kamusal hizmet beklentilerinin daha çok kamusal nitelikte olmasına yönelik beklentilerin bir sonucu.”

Öğrenci kredileri ile finansman yöntemi için yapılan değerlendirmelere baktığımızda burada da A12 ve A13'ün görüşlerinin geçerli olduğu görülmektedir. Bu görüşlere ek olarak A19, toplumun öğrenci kredilerine aşina olduğunu belirtmektedir.

A19- “.....Son olarak öğrenci kredileri toplum aşına olunduğundan 20 puan verdim.”

Performans esaslı finansman ile ilgili görüşlerde yer verilen A2, A4 ve A21'in görüşleri kupon yöntemi ile finansman için de kullanılmaktadır. Diğer bir ifadeyle kupon yöntemi ile finansman, kamu kaynakları ile finansmana dahil olduğu için toplum tarafından kabul edilmesinin daha kolay olacağı düşünülmektedir.

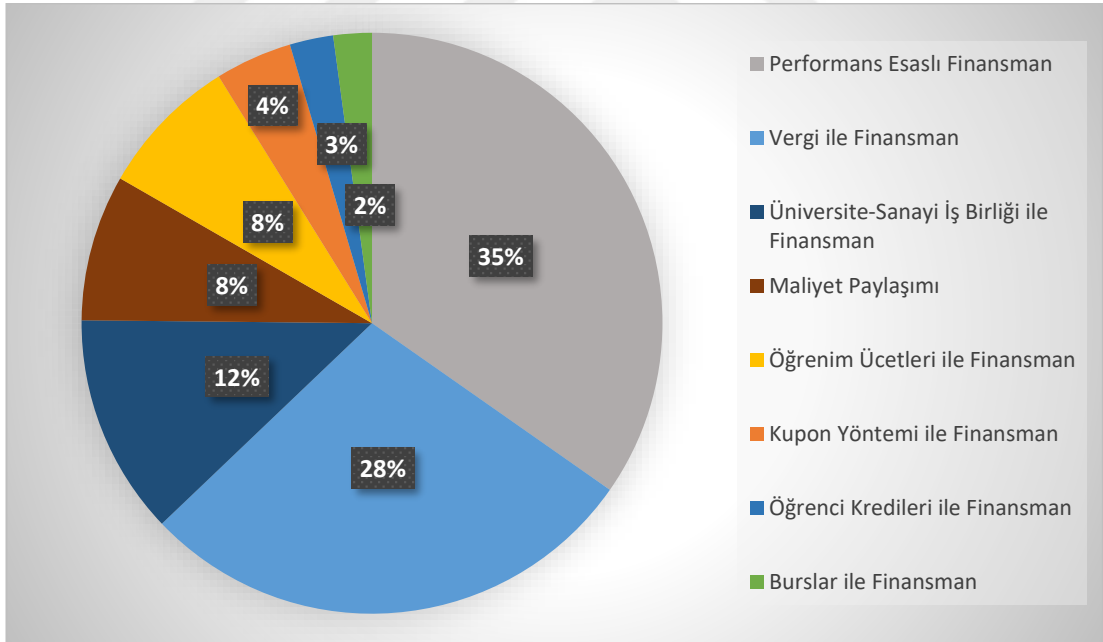
Toplumsal kabul edilebilirlik kriterinde en fazla tercih edilen yöntemler; vergi ile finansman ve maliyet paylaşımıdır. Bu kriter çerçevesinde değerlendirme yapıldığında vergi ile finansman, toplumun maliyete doğrudan katılmaması açısından anlam kazanmaktadır. Maliyet paylaşımı da yükseköğretim hem özel hem sosyal faydalar sağladığı için toplumsal kabul edilebilirliği yüksek bir yöntem olarak değerlendirilmektedir.

3.2.10. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde

Üniversitelerin Performansı Kriterine İlişkin Görüşler

Çalışmada onuncu olarak katılımcılara “Üniversitelerin performansı kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız? Kısaca neden böyle bir dağılım yaptığınızı açıklar mısınız?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile yükseköğretimin finansmanı üniversitelerin performansı kriteri çerçevesinde düşünüldüğünde katılımcıların tercihlerinin hangi yönde olduğunun öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Üniversitelerin performansları; yayın, atıf, proje, iş birliği sayısı, mezun sayısı, mezun iş bulma oranı vb. kriterler kapsamında değerlendirilmektedir.

Grafik 3.4: Üniversitelerin Performansı Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)

Grafik 3.4’de üniversitelerin performansı kriterine göre yükseköğretim finansman yöntemlerine verilen puanlar % şeklinde gösterilmektedir. Üniversitelerin performansı kriteri kapsamında yapılan puanlamalarda %35 ile performans esaslı finansmanın ve %28 ile vergi ile finansmanın ön plana çıktığı görülmektedir. Diğer finansman yöntemleri için oranlar; üniversite-sanayi iş birliği ile finansman %12,

maliyet paylaşımı %8, kupon yöntemi ile finansman %4, öğrenci kredileri ile finansman %3, burslar ile finansman %2'dir.

Katılımcıların çoğu bu kriter için performans esaslı finansman yönteminin etkili olacağını düşünmektedir. A4, performans esaslı finansman sayesinde başarısız/verimsiz program ve yükseköğretim kurumlarının tasfiye edilebileceğini ifade etmektedir.

A4- "Türkiye'de optimum üniversite sayısının yaklaşık 150 civarında olduğunu düşünüyorum. Kötü olanların bir an önce elimine olması gerekiyor. Talep olmayan programlar, mezun verdiğinde işe yaramayan programlar kademeli olarak tasfiye edilmelidir. %50 ile başarı performansı yöntemiyle en geç on yıl içinde başarısız ve verimsiz program ve yüksek öğretim kurumları kendiliğinden yok olacaktır."

A16, akademik yayın kriteri dikkate alınacağı için üniversitelerin performansında artış yaşanabileceğini belirtmektedir.

A16- "Akademik yayın kriteri dikkate alınacağı için."

A23, performansın artmasında yapılacak ödemelerin etkili olabileceğini vurgulamaktadır.

A23- "Performans kriterlerine göre yapılacak ödemelerin etkisi olacağı için bu finansman yöntemi seçilmiştir."

Performans esaslı finansmandan sonra en çok tercih edilen yöntem, vergi ile finansmandır. A2 ve A21, performans artışında kamu kaynakları ile ilgili değerlendirme yapmaktadır.

A2- ".....Kamu kaynakları + önemli düzeyde PEF ve diğer kaynaklardan oluşan bir bileşen tercih edilebilir."

A21- "Performans artışında kamusal desteğin önemli bir yer tutması."

A6, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki finansman ihtiyacı nedeniyle tercihini vergi ile finansman yönteminden yana kullanmaktadır.

A6- "Çünkü, özellikle gelişmekte olan ülkelerin finansman ihtiyacı nedeniyle yükseköğretimin finansmanı kamu kaynaklarıyla yapılmalıdır."

Üniversite-Sanayi iş birliği ile finansman yöntemi için değerlendirmede bulunan katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır. Katılımcılar üniversite-sanayi iş birliklerinin, performansın artmasında etkili olabileceğini ifade etmektedir.

A7- “Üniversite etkinlik ve katkı performansları önemlidir ve devlet ile sanayi teşvikleri ön planda olabilmektedir.”

A8- “Üniversite iş birlikleri ve fonların artırılması gereklidir.”

A9- “Performansa bağlı olması önemli ama sanayi ile iş birliği ve vergi kaynakları da kullanılabilir.”

A14- “Performans kriteri öne çıktığında üniversite-sanayi iş birliği ile finansmanın payı da artacaktır.”

A32- “Özellikle teknik alanlarda yer alan bölümler, piyasa koşullarına uygun faaliyetler yaparak finansman konusunu daha kolay yürütebilecektir.”

Maliyet paylaşımı, yararlananın bedel ödemesi gerektiği doğrultusunda performans ile ilişkilendirilmektedir.

A3- “Karma finansman uygulamasında kamusal otoritenin kamusal finansmanı bazı kriterlere bağlaması mümkün olabilir.”

A12- “Performansın önemli olduğu yerde maliyetlere katlanmak da performans yönüyle ele alınmalıdır.”

A18- “Bu kritere göre en önemli finansman yöntemi karma yöntem ve performans esaslı yöntemdir.”

Öğrenim ücretleri ile finansman yöntemi, maliyet paylaşımında olduğu gibi yararlananın bedel ödemesi gerektiği mantığıyla değerlendirmektedir. A11 ve A20, öğrencilerin yükseköğretim finansmanında yer almalarını istemektedir.

A11- “Böyle bir durumda hem öğrenci bir yükün altına girmiş olacak, hem ona toplum bir katkıda bulunmuş olacaktır.”

A20- “Yararlanan öder.”

Üniversitelerin performansı kriterinde kupon yöntemi ile finansman, öğrenci kredileri ile finansman ve burslar ile finansman yöntemlerinin diğer yöntemlere göre daha az tercih edildiği görülmektedir. Kupon yönteminin tercih edilmesinde, A17 tarafından daha çok kupon elde edebilmek adına üniversitelerin performanslarını artırma çabası içinde olacakları, A21 tarafından kamusal kaynakları ele alınmaktadır.

A17- “Piyasada tercih edilen üniversite daha çok kupon çekecektir.”

A21- “Performans artışında kamusal desteğin önemli bir yer tutması.”

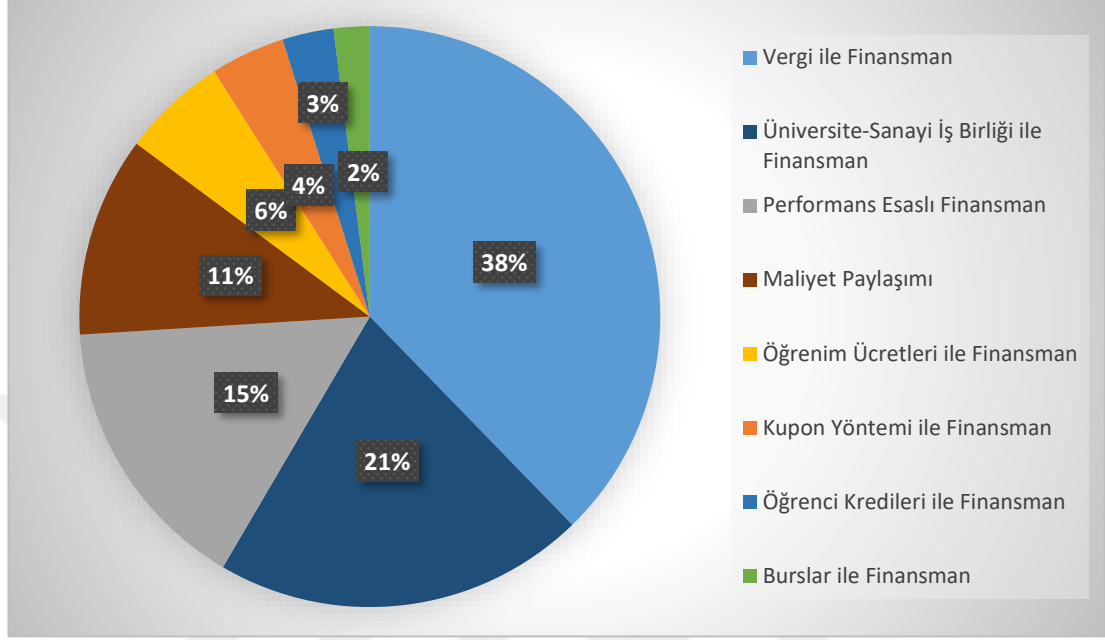
Öğrenci kredileri ve burslar ile finansman yöntemleri ise öğrenci ve özel sektörün finansmanda yer almasının performans artışına sağlayacağı katkı neticesinde incelenmektedir.

Yükseköğretim finansmanı üniversitelerin performansı açısından değerlendirildiğinde, üniversitelerin kaynak elde etmede gösterecekleri çaba göz önüne alınmaktadır. Bu kriter için performans esaslı finansman ve vergi ile finansman ağırlıklı olarak tercih edilmektedir. Ancak vergi ile finansmanda üniversiteler bütçeden tahsis edilen ödenekler için herhangi bir çaba göstermemektedir. Kupon yöntemi ile finansman, performans esaslı finansman ve üniversite-sanayi iş birliği ile finansman, bu kriter için uygun görülmektedir. Ayrıca üniversitelerin bütçelerine önemli derecede katkı sağlayacak harçlar talep edildiği sürece öğrenim ücretleri ile finansman ve maliyet paylaşımı yöntemleri de etkili olabilmektedir.

3.2.11. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde Ekonomik Kalkınma Kriterine İlişkin Görüşler

Çalışmada on birinci olarak katılımcılara “Ekonomik kalkınma kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız? Kısaca neden böyle bir dağılım yaptığınızı açıklar mısınız?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile yükseköğretimin finansmanı ekonomik kalkınma kriteri çerçevesinde düşünüldüğünde katılımcıların tercihlerinin hangi yönde olduğunun öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Ekonomik kalkınma; bir ülkenin ekonomik açıdan yaşadığı olumlu gelişmelerin yanı sıra sosyal, kültürel, siyasal açıdan yaşadığı gelişmeleri de göz önüne almakta ve bir bütünü ifade etmektedir (Ünlüören ve Tayfun, 2008: 271 ; Altınışık ve Peker, 2012: 10).

Grafik 3.5: Ekonomik Kalkınma Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)

Grafik 3.5’de ekonomik kalkınma kriterine göre yükseköğretim finansman yöntemlerine verilen puanlar % şeklinde gösterilmektedir. Ekonomik kalkınma kriteri kapsamında yapılan puanlamalarda %38 ile vergi ile finansman, %21 ile üniversite-sanayi iş birliği ile finansman ve %15 ile performans esaslı finansman ön plana çıkmaktadır. Diğer finansman yöntemleri için oranlar; maliyet paylaşımı %11, öğrenim ücretleri ile finansman %6, kupon yöntemi ile finansman %4, öğrenci kredileri ile finansman %3, burslar ile finansman %2’dir.

Vergi ile finansmana yönelik yapılan değerlendirmelerde genel olarak ekonomik kalkınma için kamu kaynaklarının önemli olduğu belirtilmektedir. Bu şekilde değerlendirme yapan katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

A1- “Ekonomik kalkınma için devletin finansmanda kısmi desteği ile birlikte sanayi-üniversite iş birlikleri ve geliştirmekte öncelikli bölgelerdeki üniversitelerin desteklenmesi adına böyle bir puanlama tercih ettim.”

A2- “Ekonomik kalkınma maliye politikasının öncelikli bir amacıdır. Bu sebeple kamu desteği önemlidir.....”

A6- “Çünkü, kalkınmanın ilk aşamalarında altyapı yatırımlarını gerçekleştiren kamu kesiminin (devletin) ekonomik kalkınmayı sağlayabilmesi için gerekli olan sosyal beşeri sermaye yatırımları da kamu kaynakları ile gerçekleştirilmelidir.”

A12- “Ekonomik kalkınma içinde yine kamu desteğinin ağırlığı önemlidir.”

A13- “Eğitim sosyal bir maldır. Devletin burs ve kredi mekanizması ile desteği 2/3 'e kadar çıkabilir.”

A15- “Kalkınmanın temeli adil bölüşümde yatar.”

A18- “Ekonomik kalkınmanın da bir ayağı her zaman kamudur.....”

A19- “Vergi ile finansman ve doğru uygulandığı takdirde performans esaslı finansman yöntemi toplumun kalkınmasında önem arz etmektedir.”

A22- “Kalkınma söz konusu olduğunda kamu kaynakları ve üniversite-sanayi iş birliğini önemli buldum.”

A10, vergi ile finansmanını desteklerken ücretsiz eğitimin ekonomik kalkınmaya sağlayabileceği katkıyı ele almaktadır. A33 de benzer şekilde isteyen herkesin üniversiteye gidebildiği bir yapının ekonomik kalkınmaya katkı sağlayabileceğini ifade etmektedir.

A10- “Eğitimin "ekonomizm" temeline dayalı bir model üzerinden anlamının doğru olmadığını düşünüyor ve ücretsiz-bilimsel bir eğitim modelinin kalkınmayı da teşvik edeceğini düşünüyorum.”

A33- “İsteyen herkesin üniversite okuyabildiği bir yapı ekonomik kalkınmayı diğer finansman tiplerine göre daha fazla destekler.”

A23, devleti finansmanda yer alması gereken taraflardan biri olarak gördüğü için vergi ile finansmanı tercih etmektedir. A26 da ekonomik kalkınmayı devletin görevlerinden biri olarak değerlendirmektedir.

A23- “Devlet, sanayi ve öğrencilerin bu yükü paylaşması gerekir.”

A26- “Gelişme bireyin, kalkınma ise devletin görevidir. O halde kalkınma açısından da vergi ile finansman doğru seçim olacaktır.”

Vergi ile finansman yöntemine benzer şekilde üniversite-sanayi iş birliği ile finansman yönteminde de, sanayi desteğinin ekonomik kalkınma için gerekli olduğunu ve katkı sağlayabileceğini ifade eden katılımcılar bulunmaktadır.

A2- “.....Üniversite-sanayi iş birliği de ekonomik kalkınma hedefi kapsamında öneme sahiptir.....”

A7- “Ekonomik kalkınma açısından devlet ile sanayi teşvikleri ön planda olabilmektedir.”

A14- “Bu durumda, performans esaslı finansman ile üniversite-sanayi iş birliği ile finansmanın nispi payı artacaktır.”

A18- “.....Bu noktada özellikle üniversite-sanayi iş birliği yöntemiyle bu finansman sağlanabilir.”

A22- “Kalkınma söz konusu olduğunda kamu kaynakları ve üniversite-sanayi iş birliğini önemli buldum.”

A23- “Devlet, sanayi ve öğrencilerin bu yükü paylaşması gerekir.”

A25- “.....Ekonomik ve sanayi kuruluşlarının üniversite projelerini desteklemeleri performansı ve dolayısıyla ekonomik kalkınmayı olumlu etkileyecektir.”

A1, bu finansman yönteminin gelişmekte olan öncelikli bölgeler için kullanılmasını istemektedir.

A1- “Ekonomik kalkınma için devletin finansmanda kısmi desteği ile birlikte sanayi-üniversite iş birlikleri ve gelişmekte öncelikli bölgelerdeki üniversitelerin desteklenmesi adına böyle bir puanlama tercih ettim.”

A3, üniversite-sanayi iş birliklerinin Ar-Ge faaliyetleri için yönlendirici olabileceğini belirtmektedir. Bununla birlikte her yerde yönlendirme yapılmasının mümkün olmadığını, uygun yerlerde yapılması gerektiğini açıklamaktadır.

A3- “Üniversite-sanayi iş birliği üniversitelerin Ar-Ge faaliyetlerini yönlendirici olabilir, üniversitelerin fildişi kule olmalarını azaltabilir. Ancak büyük çapta finansal kaynak üretecek kadar iş birliğinin olması için hem sektörün çok gelişmiş olması hem de üniversitelerin sektörün Ar-Ge taleplerini karşılayacak ölçüde gelişmiş olması gerekir. Bu iki koşulu bir arada bulmak neredeyse mümkün değil. Örneğin mevcut durumda Hakkari Üniversitesi’nin olması mümkün değil. Ancak olabilen yerlerde bu tür iş birlikleri hem finansal destek sağlamak hem de üniversitelerin Ar-Ge yoluyla yenilik getirmelerine, bu kültürün oluşmasına destek sağlanabilir.”

A5, iş birlikleri ile üniversitelerin topluma açılacağını ve toplum için faydalı çıktılar ortaya konulabileceğini düşünmektedir.

A5- “Ekonomik kalkınmada özellikle iş birlikleri ile üniversitelerin topluma açılacağı ve topluma faydalı çıktılarının üretilebileceğini düşünüyorum.”

Performans esaslı finansman yönteminde vergi ile finansmanda kamu desteğinin olması gerektiğini belirten A12, A13 ve A21’in fikirleri geçerli olmaktadır. Yöntemi kamu ile bağlantı kurmadan ele alan katılımcılar da vardır. A2, yöntemin Ar-Ge çalışmalarına hız kazandırabileceğini vurgulamaktadır.

A2- “.....PEF yöntemi ise özellikle Ar-Ge teşviki açısından güçlendirilmelidir, böylece Ar-Ge çalışmaları hızlanabilsin. Diğer verdiğim yüzdelerin nedenleri ise önceki sorularda açıkladıklarım ile aynıdır.”

A4, ekonomik kalkınma için verimliliğin önemli olduğunu ve bunun performans esaslı finansman yöntemi ile sağlanabileceğini belirtmektedir.

A4- “Kalkınmanın anahtarı verimliliklidir. Bunun için performans bölümünden %50 değer atfettim....”

A11, bu yöntem ile kaynakların etkin kullanılacağını söylemektedir.

A11- “Kaynaklar daha etkin kullanılır sonucu çıkardığım için.”

Yukarıda bahsedilen üç yöntemden sonra diğer yöntemlerin daha az tercih edildiği görülmektedir. Daha az tercih edilen yöntemlerden maliyet paylaşımı, A23 ve A24 tarafından ele alınmaktadır. A23’ün diğer yöntemler için yaptığı yorum maliyet paylaşımında da bulunmaktadır. Öğrencileri, yükseköğretim finansmanını paylaşması gereken taraflardan biri olarak gördüğü için maliyet paylaşımını desteklemektedir. A24 ise yasal düzenlemeler ve kamunun ekonomik faaliyetler üzerindeki etkileri dikkate alındığında yöntemin sosyal refahı artırarak ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacağı görüşündedir.

A24- “Ekonomik kalkınma açısından da maliyet paylaşımı sistem, Türkiye'deki emek piyasası dinamikleri, kamunun ekonomik faaliyetleri üzerindeki etkileri ve yasal düzenlemeler dikkate alındığında sosyal refahı arttıracaktır.”

Öğrenim ücretleri ile finansman yöntemi ekonomik kalkınma kriteri çerçevesinde A4 tarafından kültürel özellikler ile, A20 tarafından yükseköğretimden yararlananların maliyete katılmaları gerektiği anlayışı ile değerlendirilmektedir.

A4- “Kalkınmanın anahtarı verimliliklidir. Bunun için performans bölümünden %50 değer atfettim. Diğer de değişimde inatçı olan kültürel özellikler ve diğer faktörler için.”

A20- “Yararlanan öder.”

Kupon yönteminde de A12, A13 ve A21 tarafından yapılan kamu desteği ile ilgili değerlendirmeler geçerli olmaktadır. Ayrıca A17 performans esaslı finansman yönteminde olduğu gibi, kupon yöntemini de çıktı odaklı bir yöntem olarak değerlendirmekte ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacağını düşünmektedir.

Öğrenci kredilerinde de, A23’ün yükseköğretimin maliyetini tüm tarafların paylaşması gerektiği görüşü mevcuttur. Bununla birlikte A8, ekonomik kalkınma için kredi kullanımını ve kredi ödemelerinin uzun vadede olsa da gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

A8- “Ekonomik kalkınma amaçlı olduğu için verilen kredilerin uzun vadede de olsa geri dönüşü sağlanmalıdır.”

Burslar ile finansman yöntemi için ise diğer yöntemlere göre daha az puan kullanılmakta ve değerlendirme yapılmamaktadır.

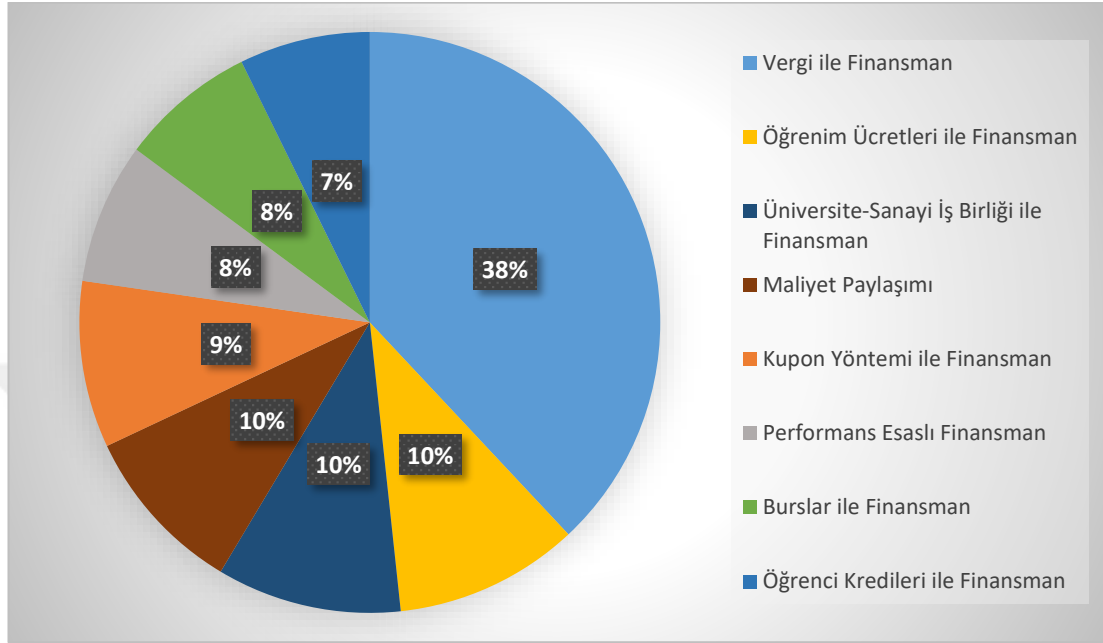
Ekonomik kalkınma kriterinde vergi ile finansman ve üniversite-sanayi iş birliği ile finansman yöntemlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Yükseköğretim ekonomik kalkınma kriteri çerçevesinde değerlendirildiğinde öğrenci, devlet ve sanayi katılımı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla kriter için öğrenci katkısının da daha fazla yer alması gerektiği düşünülmektedir.

3.2.12. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde

Öğrenci ve Ailelerin Rasyonel Karar Almaları (Eğitim veya İş Hayatına Devam Etmede Yapılacak Doğru Tercih) Kriterine İlişkin Görüşler

Çalışmada on ikinci olarak katılımcılara “Öğrenci ve ailelerin rasyonel karar almaları (eğitim veya iş hayatına devam etmede yapılacak doğru tercih) kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız? Kısaca neden böyle bir dağılım yaptığınızı açıklar mısınız?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile yükseköğretimin finansmanı öğrenci ve ailelerin rasyonel karar almaları (eğitim veya iş hayatına devam etmede yapılacak doğru tercih) kriteri çerçevesinde düşünüldüğünde katılımcıların tercihlerinin hangi yönde olduğunun öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Öğrenci ve ailelerin yükseköğretime yönelik rasyonel kararlar almaları fırsat maliyeti ile ilişkilendirilmektedir. Öğrenciler yükseköğretimi tercih ettikleri takdirde bir işte çalışarak kazanacakları gelirden vazgeçmiş olmakta ve eğitim için çeşitli harcamalara katlanmaktadır.

Grafik 3.6: Öğrenci ve Ailelerin Rasyonel Karar Almaları (Eğitim veya İş Hayatına Devam Etmede Yapılacak Doğru Tercih) Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)

Grafik 3.6’da öğrenci ve ailelerin rasyonel karar almaları (eğitim veya iş hayatına devam etmede yapılacak doğru tercih) kriterine göre yükseköğretim finansman yöntemlerine verilen puanlar % şeklinde gösterilmektedir. Bu kriter kapsamında yapılan puanlamalarda %38 ile vergi ile finansman en fazla puan alan yöntemdir. Diğer finansman yöntemleri için oranlar; öğrenim ücretleri ile finansman, üniversite-sanayi iş birliği ile finansman ve maliyet paylaşımı %10, kupon yöntemi ile finansman %9, performans esaslı finansman %8, burslar ile finansman %8, öğrenci kredileri ile finansman %7’dir.

Katılımcılar rasyonel karar alınmasında devlet desteğini önemseyerek vergi ile finansmanı tercih etmektedir. A2, maliyetlerin büyük kısmının kamu tarafından karşılanmasının yükseköğretimi cazip hale getireceğini belirtmektedir.

A2- “Eğitim maliyetlerinin ne kadar çoğunluğu kamu tarafından karşılanırsa yükseköğretim daha cazip hale gelecektir. Özellikle gelir seviyesi düşük kesim için kamu kaynakları aracılığıyla finansman çok önemlidir, olmazsa olmazdır. Eğitim ve iş hayatı arasında yapılacak bir tercihte eğitim maliyetleri belirleyici olmaktadır.”

A3, vergiler ile yapılan finansman sayesinde öğrenci ve ailelere rehberlik hizmeti sunulabileceğini ve rasyonel kararlar alınmasının sağlanabileceğini düşünmektedir.

A3- “Öğrencilerin ve ailelerin piyasa bilgileri onların sosyo-ekonomik özellikleri ile sınırlıdır. Vergilerle finanse edilen uygulamalarda devlet ortaöğretim aşamasında öğrenci ve ailelerine rehberlik yapabilir. Seçme ve yönleltmeye yönelik rehberlik hizmetleri sunarak rasyonel karar almaya katkı sağlayabilir.....”

A8, rasyonel karar almanın gelirlerde ciddi bir azalma söz konusu olmadığına gerçekleşebileceğini ve bu nedenle devlet desteğinin olması gerektiğini vurgulamaktadır.

A8- “Rasyonel karar alabilmeleri, gelirlerinde ciddi bir azalmanın olmamasına bağlıdır. Bu anlamda ailelere destek olunmalı ve devlet yükü üstlenmelidir.”

Vergi ile finansman için görüş belirten katılımcılardan son olarak A28, eğitim hizmeti bedelsiz sunulduğu takdirde tercihlerde çarpıklık olmayacağını ele almaktadır.

A28- “Devlet bedava sunsun ki tercihler arasında çarpıklık olmasın.”

Öğrenim ücretleri ile finansman yöntemi için yapılan değerlendirmeler, öğrenci ve ailelerin yükseköğretime yaptıkları katkı sonucunda rasyonel kararlar almaya yönelecekleri şeklindedir.

A4- “Bu faktör göz önünde bulundurulduğunda tamamen koyun ve bacak ilişkisi devreye girer.”

A12- “Öğrenci ve ailelerin rasyonel karar alabilmeleri için kamusal finansman boyutunun düşük olması gerekir. Bedavacılık olmaması için.”

A13- “Aileler ve öğrenciler aldıkları eğitimin farkında değildir. Ödenen ücret ve harçlar eğitimin anlaşılmasında etkili olacaktır.”

A20- “Yararlanan öder.”

A22- “Burada yüksek öğretim hizmetine yapılacak katkı rasyonel seçimi destekler.....”

Üniversite-sanayi iş birliği ile finansman yöntemi, öğrencilerin iş hayatına uyum sağlamasında yapacağı katkı neticesinde tercih edilmektedir.

A5- “Ailelerin ve öğrencilerin yüksek öğretimden mezun olduktan sonra daha kolay iş bulabileceği yöntemi tercih edeceklerdir. Özellikle iş birlikleri ile öğrencilerin iş hayatına uyum daha kolay olabileceğini düşünüyorum.”

A7- “Beşeri sermaye kalitesini artırması ve kariyer ile iş olanaklarını artırması sebebiyle devlet ve sanayi teşvikleri ailelerin rasyonel karar almalarını etkileyebilmektedir.”

A19- “İş dünyasıyla ilişkileri artıracağından üniversite-sanayi, üniversite özel sektör arasındaki iş birliğinin artıracağını düşündüğümünden böyle bir puanlama yaptım.”

A24- “Öğrencilerin iş hayatına en iyi şekilde hazırlanmaları lisans eğitiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle üniversite dışı kurumlarla iş birliği daha önem kazanmaktadır....”

A23 ise bireyler rasyonel davranışlarında minimum maliyeti göze alacakları için yöntemi desteklemektedir.

A23- “Birey, maliyet-fayda analizi çerçevesinde eğitim alıp almayacağına ya da hangi alanda eğitim alacağına karar verecektir. Bu nedenle rasyonel davranışında minimum maliyeti göz önüne alacaktır.”

Maliyet paylaşımında da A12 ve A13’ün yapılan katkı neticesinde rasyonel kararların artacağı görüşü yer almaktadır.

Kupon yöntemi ile finansmana yönelik yapılan değerlendirmelerin çoğu vergi ile finansman için yapılan yorumlar ile eşleşmektedir. A2’nin eğitim maliyetlerinin devlet tarafından karşılanmasının yükseköğretimi cazip hale getirebileceği, A8’in rasyonel kararlar için gelirden ciddi azalmalar olmaması gerektiği ve kamu desteğinin gerekli olduğu yorumları kupon yöntemi için de geçerlidir. Ayrıca A16, kupon yöntemi ile öğrenci ve aileler aktif birer katılımcı haline geleceğinden rasyonel karar alma ihtimalinin artabileceğine değinmektedir.

A16- “Öğrenciler ve aileleri bu yöntemde aktif bir katılımcı haline geleceğinden rasyonel kararlar alabilme ihtimalleri artabilir.”

Performans esaslı finansman yöntemi için yapılan değerlendirmelerde vergi ve kupon yöntemi ile finansman için yapılan değerlendirmeler ile benzerlik göstermektedir. Bu anlamda devlet teşviklerinin önemli olduğuna dair ifadeler geçerli olmaktadır.

Burslar ile finansman yöntemi için A12 tarafından belirtilen görüşler geçerli olmaktadır. A12, öğrenci ve ailelerin rasyonel kararlar almaları için kamusal finansmanın daha az olması gerektiğini düşünmektedir ve tercih ettiği finansman yöntemlerinden biri de burslar ile finansmandır. A13, öğrenci ve ailelerin eğitim değerinin farkına varması için kullanılması gereken özel kaynaklar arasında bursları

da değerlendirmektedir. A23 üniversite-sanayi iş birliği ile finansman yönteminde belirttiği gibi, bursların da öğrenci ve ailelerin maliyete katılımını azaltarak rasyonel karar alınmasında etkili olacağını söylemektedir.

Öğrenci kredileri ile finansmana yönelik yapılan değerlendirmelerde de A12 ve A13'ün görüşleri bulunmaktadır. Ayrıca A1 ve A22, borçlanmanın öğrenci ve aileleri rasyonel kararlar almaya teşvik edebileceğini belirtmektedir.

A1- “Bedeline katlandığı hizmeti rasyonel kullanmak durumunda kalan öğrenci ve ebeveynleri için ağırlıklı olarak borçlanma yöntemi etkin olabilir.”

A22- “Burada yüksek öğretim hizmetine yapılacak katkı rasyonel seçimi destekler. Fırsat eşitliği bozulmasını öğrenci kredileri önleyebilir, diye düşündüm.”

Öğrenci ve ailelerin yükseköğretim için rasyonel karar almalarını sağlayan unsur fırsat maliyetidir. Öğrenciler ya yükseköğretime devam etme ya da çalışma kararı vermektedir. Bu kararın verilmesinde yükseköğretimden elde edilecek faydalar ile katlanılacak maliyetler karşılaştırılmaktadır. Yükseköğretimde olması gerekenden daha az veya daha fazla maliyete katlanması rasyonel kararların önünde engel oluşturmaktadır. Bu nedenle öğrenci ve ailelerin optimal seviyede maliyete katılmaları gerekmektedir.

3.2.13. Yükseköğretim Finansman Yöntemlerinin Tercihinde

Paydaş Olarak Öğrencilerin Yükseköğretim Kurumlarının

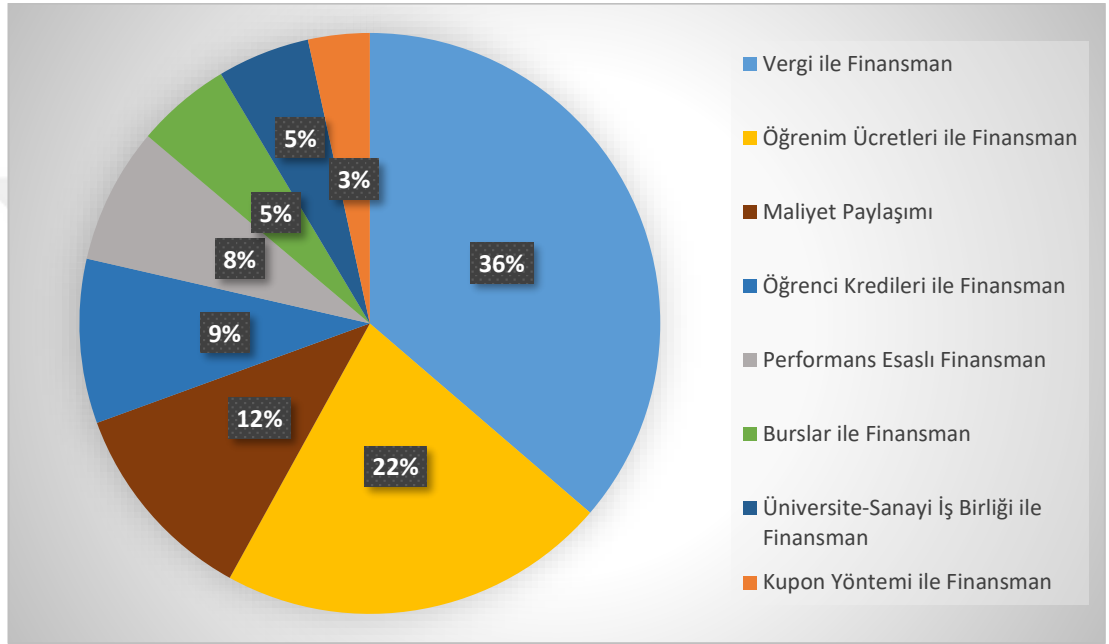
Karar Aşamalarında Katkı Sağlamaları Kriterine İlişkin

Görüşler

Çalışmada on üçüncü olarak katılımcılara “Paydaş olarak öğrencilerin yükseköğretim kurumlarının karar aşamalarında katkı sağlamaları kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız? Kısaca neden böyle bir dağılım yaptığınızı açıklayınız?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile yükseköğretimin finansmanı paydaş olarak öğrencilerin yükseköğretim kurumlarının karar aşamalarında katkı sağlamaları kriteri çerçevesinde düşünüldüğünde katılımcıların tercihlerinin hangi yönde olduğunun öğrenilmesi

amaçlanmaktadır. Literatürde öğrenci tercihlerinin dikkate alınmasında, öğrenci ve ailelerden elde edilecek gelir ile öğrencilerin kamu kaynaklarının elde edilmesinde rolü olmasının etkili olduğu belirtilmektedir.

Grafik 3.7: Paydaş Olarak Öğrencilerin Yükseköğretim Kurumlarının Karar Aşamalarında Katkı Sağlamaları Kriterine Göre Yükseköğretim Finansman Yöntemlerine Verilen Puan Yüzdeleri (%)

Grafik 3.7’de paydaş olarak öğrencilerin yükseköğretim kurumlarının karar aşamalarında katkı sağlamaları kriterine göre yükseköğretim finansman yöntemlerine verilen puanlar % şeklinde gösterilmektedir. Bu kriter kapsamında yapılan puanlamalarda %36 ile vergi ile finansmanın ve %22 ile öğrenim ücretleri ile finansmanın ön plana çıktığı görülmektedir. Diğer finansman yöntemleri için oranlar; maliyet paylaşımı %12, öğrenci kredileri ile finansman %9, performans esaslı finansman %8, burslar ile finansman ve üniversite-sanayi iş birliği ile finansman %5, kupon yöntemi ile finansman %3’dür.

Vergi ile finansman yöntemi için değerlendirme yapan katılımcılardan A5, yöntemin karar aşamalarında şeffaflık ve demokratik bir ortam sağlayabileceğine değinmektedir.

A5- “Vergi ile finansmanda öğrencilerin üniversitelerde karar aşamasında katkı sağlamalarında daha şeffaf ve demokratik davranacağını düşünüyorum.”

A10, A15 ve A32 ise, öğrencilerin paydaş olarak görülmemesi gerektiği gerekçesiyle vergi ile finansman yöntemini tercih etmektedir.

A10- “Öğrenciler, paydaş olarak görülmemelidir.”

A15- “Paydaş katılımı sistemiz bozar.”

A32- “Finansman yapısıyla, öğrencilerin fiilen karar mekanizmalarına katılıp etkili olabileceklerini düşünmüyorum (Bedelini ödüyorum, benimde söz hakkım olmalı bana uygulanabilir gelmiyor).”

Öğrenim ücretleri ile finansman öğrenci tercihlerinin dikkate alınmasına yapacağı katkı ile değerlendirilmektedir.

A12- “Paydaşların kararlara katılımı için maliyetlere de katılımı gerekir.”

A20- “Yararlanan öder.”

A22- “Yüksek öğretim mevzuatının öğrencilerin karar alma süreçlerinde yer almalarını önlememesi şartıyla, maliyete katılmanın katılımı teşvik edeceğini düşünüyorum.”

A23- “Her zaman maliyete katlananın söz söyleme hakkı vardır.”

A25- “Maliyete katılmaları karar aşamasında etkili olmalarını sağlayacaktır.”

A31- “Yükseköğretim kurumlarının karar aşamalarında katkı sağlamaları kriteri açısından öğrenciler yükseköğretimin maliyetine katılabilirler.”

A2 ve A9, öğrencilerin bedel ödedikleri takdirde bu bedelin karşılığını sorgulayacaklarını, tercihlerinin dikkate alınmasını isteyeceklerini söylemektedir.

A2- “Öğrenciler maliyetlere ne kadar katlanırsa daha çok söz hakkına sahip olmak isterler. Alınan kararlara daha çok katılmak isterler. Çünkü ödedikleri bedelin karşılığını sorgulayacaklardır. Bu sebeple bu soruda öğrencilerin harç ödemelerine ve kredi paylarına daha fazla yüzde atadım.”

A9- “Öğrencilerin eğitimin değerini anlamları ve katılımı için.”

A3, öğrencilerin müşteri konumuna geleceklerini ve taleplerinin göz ardı edilmesinin zor olacağını vurgulamaktadır.

A3- “Kupon ve öğrenim ücretleri öğrencileri önemli ölçüde müşteri durumuna getireceği için taleplerinin göz ardı edilmesi zor olur.....”

Maliyet paylaşımı yöntemi de, öğrenim ücretleri ile finansman yönteminde olduğu gibi değerlendirmektedir. Yöntemin, öğrencilerin maliyete katılmalarını sağladığı ve tercihlerinin dikkate alınacağı üzerinde durulmaktadır. A3’ün öğrencilerin müşteri konumuna gelerek taleplerinin göz ardı edilmesinin zor olduğu, A23 ile

A25'in maliyete katılanın söz söyleme hakkı olduğu görüşleri burada da geçerli olmaktadır.

Öğrenci kredileri ile finansman yönteminde A2 ve A9'un öğrencilerin ödedikleri bedelin karşılığını sorgulayacakları, A12 ile A31'in maliyete katılanın söz söyleme hakkı olacağı yorumları yer almaktadır. Ayrıca A16 da paydaşların finansmanda söz sahibi olmalarının karar aşamalarında da söz sahibi olmalarını sağlayacağı yorumunu yapmaktadır.

A16- "Paydaşlar finansmanda söz sahibi olacaklarından karar aşamalarını da etkileyebilecektir."

Performans esaslı finansmanın, yükseköğretim kurumlarını daha fazla öğrenci çekmeye yönlendireceği, öğrenci tercihlerinin dikkate alınacağı açıklanmaktadır.

A14- "Burada da performans öne çıkacaktır. Kurumun başarısı ve öğrencilere öğrenim ücretleri sunduğu maddi kolaylıklar önem taşıyacaktır."

A17- "Üniversiteleri öğrenci çekmeye zorlayıcıdır bu yöntemler."

A34, performans esaslı finansmanın öğrencilerin karar aşamalarında katkı sağlamasına yol açabileceğini belirtmektedir. Örneğin yükseköğretim stratejik planı katılımcı yöntemler ile hazırlanacağı için öğrenciler de sürece dahil olacaktır.

A34- "Performans esaslı bütçeleme sisteminde yer alan araçlar, öğrencilerin yükseköğretim karar alma aşamalarına katılmalarına katkı sağlayabilir. Örneğin, yükseköğretim stratejik planlarının katılımcı yöntemler ile hazırlanması gerekliliği, öğrencilerin sürece dahil olmasını sağlayabilir."

Burslar ile finansman yöntemi söz konusu kriter için az tercih edilen bir yöntem olup, sadece A16'nın paydaşların finansmanda yer almasının katkı sağlayacağı görüşü çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Üniversite-sanayi iş birliği ile finansman yöntemi için de A16'nın görüşü geçerli olmaktadır.

Son olarak kupon yöntemi ile finansmanda A3'ün öğrencilerin müşteri konumuna gelecekleri yorumu ile A17'nin üniversiteleri öğrenci çekmeye zorlayan yöntemlerin öğrenci tercihlerinin dikkate alınmasında etkili olduğu yorumu kullanılmaktadır.

Söz konusu kriterde ağırlıklı olarak vergi ile finansman tercih edilmektedir. Ancak öğrencilerin bir paydaş olarak yükseköğretim kurumlarının karar aşamalarında etkili olabilmeleri için maliyete katılmaları ya da kaynakların kullanımında etkin rol almaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar tarafından öğrencilerin paydaş olarak görülmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Ancak öğrenciler yükseköğretimden yararlanan bireyler olarak paydaş konumundadır ve öğrenci tercihlerinin dikkate alınması yükseköğretim sistemini daha etkin hale getirmektedir.

3.2.14. Yükseköğretim Finansmanında Covid-19 Salgının

Yaratabileceği Etkilere İlişkin Görüşler

Çalışmada on dördüncü olarak katılımcılara “Covid-19 salgınının yükseköğretim finansmanını etkileyen gelişmelerden biri olabileceğini düşünüyor musunuz? Açıklar mısınız?” sorusu yöneltilmektedir. Bu soru ile salgın sürecinin herhangi bir etki yaratıp yaratmayacağına dair görüşlerin ne olduğu araştırılmaktadır. Tablo 3.11’de Covid-19 salgınının yükseköğretim finansmanını etkileyen bir gelişme olup olamayacağına dair yapılan tercihlerin dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 3.11: Covid-19 Salgınının Yükseköğretim Finansmanını Etkileyen Bir Gelişme Olup Olamayacağına Dair Yapılan Tercihlerin Dağılımı

Covid-19 Salgını	Frekans (n)	Yüzde(%)
Yükseköğretim Finansmanını Etkileyen Bir Gelişme Olacağını Belirten Katılımcılar	23	%76.66
Yükseköğretim Finansmanını Etkileyen Bir Gelişme Olamayacağını Belirten Katılımcılar	7	%23.33

Tabloyu incelediğimizde 23 katılımcının yani katılımcıların %76.66’sının Covid-19 salgınının fark yaratacak bir gelişme olacağını belirttiği, 7 katılımcının yani katılımcıların %23.33’ünün salgının fark yaratacak bir gelişme olmayacağını belirttiği görülmektedir. 1 katılımcı değerlendirme yapmadığı için, 4 katılımcı da

finansman alanına yönelik değerlendirme yapmadığı için yorumları analize tabi tutulmamaktadır.

A1, A8, A14 ve A17, bu soruyu öğrencilerin maliyete katılımı açısından değerlendirmektedir. A1, çift yönlü bir değerlendirme yapmaktadır. Uzaktan eğitim uygulamalarının artması halinde, öğrencilerin maliyete katılmak istememeleri ya da tam tersi yaşam maliyetleri azalacağı için bedel ödemeye razı olmaları seçeneklerini ele almaktadır.

A1- “Eğitimin örgünden uzaktan eğitime yönelmesi durumunda öğrenci aldığı hizmetin daha da kısıtlı olduğunu düşünüp finansmana katılmaya tepki duyabilir.....Diğer taraftan uzaktan eğitim ile yaşam maliyetleri azalan öğrenciler, örgün eğitim yerine uzaktan eğitime geçmek için bedel ödemeye razı olabilirler.”

A8, salgının ekonomi üzerinde yaratacağı etkinin, bireylere ekstra maliyet yükü getirebileceğini belirtmektedir.

A8- “Elbette etkileyecektir. Salgın nedeni ile ekonominin çarkları oldukça yavaşlamıştır. Gerekli olan emek ve nakit ihtiyacı için bireyler üzerine ekstra yüklerin gelmesi muhtemeldir.”

A17, uzaktan eğitimin artması ile öğrencilerin barınak, yeme-içme vb. maliyetlerden kaçınılabilir hale gelebileceğini söylemektedir.

A17- “Evet. Yüz yüze eğitimin zorunlu olmayacağına göre öğrenciler barınak yiyecek içecek gibi ekstra harcamalardan kaçınacağı için daha ucuza mal eder.”

A2, A5 ve A6, üniversite ödeneklerinin azalması ihtimali üzerinden yorum yapmaktadır. A2, yükseköğretim kurumlarının personel giderleri hariç birçok harcama kaleminin azaldığını ve bu nedenle ödeneklerin azaltılabileceğini vurgulamaktadır.

A2- “Evet düşünüyorum, şu an için kesin konuşamayız ama yüksek olasılıklar üzerinden durum değerlendirmesi yapabiliriz. Örneğin; öğrenciler olmadığı için kantinler çalışmıyor. Üniversiteler için gelir kaybıdır.....Ayrıca üniversitelerin cari harcamaları (personel hariç) bu dönemde oldukça düştü. Bu süreç uzarsa üniversite ödenekleri azalabilir. Dediğim gibi kesin bir yargıdan ziyade, olasılıklar bunu gösteriyor.”

A5, kamu kaynaklarında yaşanacak sıkıntının üniversite ödeneklerinin azalmasına neden olacağını belirterek, artan işsizliğe yönelik olarak öğrenci ve ailelerin harçları ödemekte güçlük çekebileceği tahmininde bulunmaktadır.

A5- “Evet, özellikle kamu da Covid-19 nedeniyle yapılan harcamalar bütçe dengesini olumsuz etkileyecektir. Bu durumda üniversitelere ve diğer tüm kamu kurumlarında ödenekler azalabilir. Ayrıca öğrencilerin ve ailelerin salgın sebebiyle işten çıkarılması ve çalışamaması nedeniyle harçlarını ödemekte zorlanacaklarını düşünüyorum.”

A6, vergi gelirlerinin azalmasının kamu kaynaklarını etkileyeceğini ve politika yapıcıların kaynakların en kolay kısılacığı alan olarak eğitim hizmetlerini göreceğini söylemektedir.

A6- “COVID-19 salgını yükseköğretimin finansmanını etkileyen bir gelişmedir. Çünkü, bu salgın ekonomik kriz nedeniyle kamuya yapılan kaynak transferinde de azalmaya yol açmaktadır. Devletin vergi gelirlerinin azalması ile birlikte, ekonomi genelinin istikrarda olabilmesi için kamu kaynaklarının çoğunluğu bu piyasaya aktarılacaktır. Politika yapıcılar için en kolay kaynağı kısılacak alanlar biri de eğitim hizmetleri de gelmektedir.”

Covid-19 salgınının yükseköğretimi etkileyen gelişmelerden biri olabileceğini düşünen diğer katılımcılar ise farklı görüşler belirtmektedir. A9, harçların düşürülerek uzaktan eğitimin daha yaygın hale gelmesini beklemektedir.

A9- “Uzaktan eğitim ücretlerinin düşürülerek yaygınlaştırılması beklenebilir.”

A11, üniversitelerin etkin bir rol yerine daha pasif ve kolay mezun olunabilir hale gelebileceğini ve maliyetlerin azaltılabileceğini vurgulamaktadır.

A11- “Evet. Özellikle üniversiteleri daha etkin değil, daha pasif ve kolay mezun olunabilir duruma getireceğini, maliyetleri ucuzlatma yönünde bir deneyim kazandırdığını düşünüyorum.”

A12, uzaktan eğitim faaliyetlerinin artması ile ders ve sınavlar için yapılması gereken harcamaları ön planda tutmaktadır. A21 de teknolojik maliyetlerin finansman ihtiyacı yaratabileceğini değerlendirmektedir.

A12- “Salgının maliyetleri etkilemekte olduğu bir gerçektir, uzaktan öğretim ve sınav yöntemleri için üniversiteler önemli harcamalar yapmışlar ve yapmaktadırlar.”

A21- “Evet, düşünüyorum. Covid-19 sürecinde uzaktan eğitimin teknolojik maliyet getirisi ile önemli bir finansmana ihtiyaç yaratacağına inanıyorum.”

A19, daha hızlı gelir elde edilebilen finansman yöntemlerinin tercih edilebileceğini düşünmektedir.

A19- “Covid-19 salgını sadece yükseköğretim değil, farklı sektörlerdeki bütün finansman yöntemlerini değiştirecektir. Harcamaların bile değişeceği bu

durumda, finansman yöntemleri değişebilir. Genel olarak daha etkin (daha hızlı gelir elde edilebilen) yöntemlerin daha fazla tercih edilmesi beklenebilir.”

A22 ve A35, ailelerin gelir kaynaklarındaki azalmayı; A25 ise, aile, devlet ve sanayi gelirlerindeki azalmayı ele almaktadır.

A22- “Kısa vade için evet. Ailelerin gelir kaynaklarındaki azalma yüksek öğretim finansmanını etkileyecektir. Bunu vakıf/yüksek öğretim kurumlarına yönelmedeki değişimde görebileceğiz.”

A25- “Kesinlikle etkileyecektir. Hem vergi gelirleri, hem ailelerin gelir düzeyleri, hem de sanayi kuruluşlarının gelirleri düşeceği için, bütün finansman yöntemleri açısından sorun teşkil edecektir.”

A35- “Evet. Öğrencilerin ailevi gelir yetersizliği sebebiyle uzaktan eğitime yetersiz kaldığını düşünüyorum.”

A23, özel kaynak kullanımının zor hale gelmesinin kamu kaynaklarını arttırabileceği fikrine sahiptir.

A23- “Evet. Kamu desteğinin artırılacağına inanıyorum. Çünkü özel kaynak kullanımı salgından dolayı zorlaştı.”

A27, A23’ün aksine ekonomik gerilemenin daha az kamu kaynağı ayrılması anlamına gelebileceğini açıklamaktadır.

A27- “Ekonomik gerileme nedeniyle daha az kamu kaynağı ayrılabilir.”

A31, uzaktan eğitime daha fazla kaynak aktarabilen kurumların daha avantajlı olduğunu ve bu anlamda vakıf üniversitelerinin ön plana çıktığını belirtmektedir.

A31- “Covid-19 salgınının yükseköğretim finansmanını önemli ölçüde etkilediğini düşünüyorum. Bu dönemde örgün eğitimden uzaktan eğitime geçilmiş ve uzaktan eğitime daha fazla kaynak aktarabilen kurumlar daha kaliteli bir eğitim hizmeti sunabilmiştir. Bu durum özel sektörde faaliyet gösteren yükseköğretim kurumlarının finansman kaynaklarını daha yoğun kullanmaları nedeniyle bir adım öne çıkmalarına neden olmuştur.”

A3, A16, A20, A26, A28, A30 ve A33 herhangi bir değişim yaşanmayacağını ifade etmektedir. A4 fikri mülkiyet hakları çerçevesinde görüş belirtmemeyi tercih etmektedir. A10, A32 ve A34, finansman açısından değil, eğitim hizmetinin niteliği açısından değişiklik yaşanabileceğine değinmektedir. A18 ise salgının birçok açıdan değişiklik yaratacağını söylemesine rağmen açıklama yapmamaktadır.

Covid-19 salgını ile ilgili görüşlere genel olarak bakıldığında katılımcıların kamu kaynaklarının ya da özel kaynakların kullanılmasının zor hale geleceğini ifade

ettiği gör÷lmektedir. Her iki gör÷şte de ekonominin kötü gidişatının etkisi ele alınmaktadır. Bu nedenle yapılan yorumlardan yükseköğretim finansmanında ağırlıklı olarak bir kaynağın kullanılmasının olumsuz sonuçlara yol açabileceği anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Yükseköğretim finansmanında alternatif yöntemlerin tercih edilebilirlik açısından değerlendirilmesi yapılmaktadır. Temel finansman yöntemi olarak kamu kaynakları ile finansmanı ve maliyet paylaşımını destekleyen iki grubun olduğu görülmektedir. Ancak maliyet paylaşımı için ayrı bir soru yöneltildiğinde katılımcıların %80'i maliyet paylaşımını desteklediğini ifade etmektedir. Kamu kaynakları ve özel kaynaklar için yöneltile sorularda da katılımcıların çoğu her iki kaynağın kullanılması gerektiğini belirtmektedir.

Kamu kaynakları ile finansman; tek kaynak kullanımının getireceği risk, bedavacılık sorunu, toplumdaki farklı gelir gruplarının ayırım yapılmadan finansmana eşit şekilde dahil edilmesi gibi olumsuz sonuçlarla karşılaşılmasına neden olabilmektedir. Maliyet paylaşımı, yükseköğretimin hem bireysel hem toplumsal faydalar içermesi ve yararlananların finansmanda yer alması ile anlam kazanmaktadır. Yöntemin başarısında gelir düzeyi düşük kesimin hizmetten dışlanmaması adına yapılacak uygulamalar etkili olmaktadır.

Yükseköğretim finansmanında alternatif yöntemler tercih edilebilirlik açısından değerlendirilirken çeşitli kriterler ele alınmaktadır. Bu kriterler; sosyal adalet, genel olarak etkinlik, toplumsal kabul edilebilirlik, üniversitelerin performansı, ekonomik kalkınma, öğrenci ve ailelerin rasyonel karar almaları ve paydaş olarak öğrencilerin yükseköğretim kurumlarının karar aşamalarında katkı sağlamalarıdır. Kriterlere ilişkin değerlendirmelerde vergi ile finansmanın ağırlıklı olarak tercih edildiği görülmektedir. Her kriter için vergi ile finansman dışında kritere uygun olduğu düşünülen bir finansman yöntemi daha desteklenmektedir. Sadece üniversitelerin performansı kriterinde, performans esaslı finansman vergi ile finansmandan daha fazla puan almaktadır. Öğrenci ve ailelerin rasyonel karar almaları kriterinde de vergi ile finansmandan sonra öğrenim ücretleri ile finansman, üniversite-sanayi iş birliği ile finansman ve maliyet paylaşımı eşit oranda tercih edilmektedir.

Kriter sorularında ağırlıklı olarak vergi ile finansman tercih edilmesine rağmen, yöntemin bazı kriterler için uygun olduğu bazı kriterler için dezavantajlar ortaya çıkarabileceği düşünülmektedir. Genel olarak etkinlik kriteri düşünüldüğünde, etkinlik amaca ulaşmadaki başarıyı ifade ettiğinden tüm finansman yöntemlerinin sağlayabileceği farklı avantajlar bulunmaktadır. Toplumsal kabul edilebilirlik kriterinde, toplum finansmana doğrudan katılım göstermeyeceği için vergi ile finansman yüksek oranda tercih edilen bir yöntem olarak yer almaktadır. Ekonomik kalkınma kriterinde ise vergi ile finansman yükseköğretimden yararlanan tarafların (öğrenci, sanayi, devlet) finansmanda yer almaları bakımından değerlendirilmektedir.

Vergi ile finansman yönteminin dezavantaj yaratabileceği kriterler; sosyal adalet, üniversitelerin performansı, öğrenci ve ailelerin rasyonel karar almaları ve paydaş olarak öğrencilerin yükseköğretim kurumlarının karar aşamalarında katkı sağlamaları kriteridir.

Sosyal adalet farklı kesimler arasında denge sağlanmasını ifade etmektedir. Yükseköğretime ilişkin değerlendirme yaptığımızda farklı kesimleri birey ve toplum olarak ele alabileceğimiz gibi, sadece toplumun farklı kesimleri açısından da değerlendirme yapmak mümkündür. Yükseköğretim hem bireysel hem toplumsal faydalar sağlamaktadır. Vergi ile finansmanda sadece kamu kaynakları kullanılmakta ve birey ile toplum arasındaki denge dikkate alınmamaktadır. Ayrıca vergi ile finansmanda toplumdaki farklı gelir gruplarının ayırım yapılmaksızın finansmana eşit şekilde dahil edilmeleri söz konusudur.

Yükseköğretim finansmanı üniversitelerin performansı kriteri ile değerlendirildiğinde, üniversitelerin kaynak elde etmede gösterecekleri çaba ön plana çıkmaktadır. Vergi ile finansmanda üniversiteler devlet bütçesinden tahsis edilecek ödenekler için çaba harcamamaktadır.

Yükseköğretim için rasyonel karar alınmasını sağlayan unsur; fırsat maliyetidir. Öğrenciler yükseköğretime devam etme ya da çalışma kararı vermektedir. Bu kararın verilmesinde yükseköğretimden elde edilecek faydalar ile katlanılacak maliyetler karşılaştırılmaktadır. Olması gerekenden daha az ya da daha fazla maliyete katlanması rasyonel kararların önünde engel oluşturmaktadır. Vergi ile finansmanda öğrenci ve aileler finansmana doğrudan katılım göstermemektedir.

Öğrencilerin paydaş olarak yükseköğretim kurumlarının karar aşamalarında katkıda bulunabilmelerinde ise ya maliyete doğrudan katılım göstermeleri ya da kaynakların kullanımında etkin rollerinin bulunması gerekmektedir. Vergi ile finansmanda iki durumda geçerli olmamaktadır.

Son olarak Covid-19 salgınının yükseköğretim finansmanında etki yaratıp yaratmayacağına dair görüşlerin ne yönde olduğu araştırılmıştır. Katılımcılar, kamu kaynaklarının veya özel kaynakların ön plana çıkacağını belirten iki grup olarak ayrılmaktadır. Covid-19 salgını, yükseköğretimin yaşanan gelişmelere karşı duyarlılığını ve ağırlıklı olarak bir kaynağın kullanılmasının getirebileceği olumsuz sonuçları göstermektedir. Bu nedenle kaynak çeşitliliğinin artırılması yükseköğretim finansmanında sürdürülebilirlik bakımından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, Eray: “Neoliberalizm ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 18, Sayı 1, ICEBSS 2017 Özel Sayı, s.248-263.
- Ahmad, Abd Rahman vd.: “Analysis of the Higher Education Funding System”, **Journal of e-Learning and Higher Education**, http://www.ibimapublishing.com/journals/JELHE/jelh_e.html, Vol. 2015 (2015), Article ID 873723, 12 pages DOI: 10.5171/2015.873723.
- Akalın, Güneri: “Üniversite Harçları: Türkiye’de Yükseköğretim Hizmetinin Fiyatlandırılması”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 30, Sayı 3, Eylül/1997, s.49-76.
- Akalın, Güneri: **Yüksek Öğretim Karma Malına Maliyet-Fayda Analizinin Uygulanması**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 444, Ankara, 1980.
- Akça, Haşim: “Yükseköğretimin Finansmanı ve Türkiye İçin Yükseköğretim Finansman Modeli Önerisi”, **Yönetim ve Ekonomi**, Yıl:2012, Cilt:19, Sayı:1, s.91-104.
- Akkoyunlu, F. Pınar: **Eğitim ve Ekonomi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2005.
- Albrecht, Douglas ve Zideman, Adrian: “Student Loans: An Effective Instrument For Cost Recovery in Higher Education?”, **The World Bank Research Observer**, Vol.8, No.1, January 1993, pp.71-90.

- Alderman, Geoffrey: “The Globalization of Higher Education: Some Observations Regarding the Free Market and the National Interest”, **Higher Education in Europe**, Vol. XXVI, No. 1, 2001, pp.47-52.
- Alp, Salih: “Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör”, **Maliye Dergisi**, Sayı 156, Ocak-Haziran 2009, s.265-279.
- Altbach, Philip G.: “Globalization and Forces for Change in Higher Education”, *International Higher Education*, the 50th issue, 2015, <https://ejournals.bc.edu/index.php/ihe/article/view/7999/7150>, 03.05.2020.
- Altbach, Philip G. ve Knight, Jane: “The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities”, **Journal of Studies in International Education**, Vol. 11 No. 3/4, Fall/Winter 2007 290-305.
- Altınışık, İsa ve Peker, Hasan Sencer: “Eğitimin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi”, **Sosyoteknik Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 2, Sayı:4, Aralık 2012, 1-13.
- Altuğ, Figen: “Yüksek Öğretimde Özel Maliyetler – Bir Anket Değerlendirmesi”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Seri:32, Yıl:1988/1989, No:74, İstanbul, 1990, s.8-17.
- Altundemir, Mehmet Emin ve Güngör, G. Gonca: “Avrupa Birliği’ne Üye Olan Ülkelerde Yükseköğretim Finansman Sisteminin İncelenmesi”, **Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi**, 2016, Cilt: XI, Sayı: II, 17-32.

Altundemir, Mehmet
Emin ve Göksu, G.
Gonca:

“Performans Esaslı Bütçeleme ve Performans Esaslı Finansman Uygulamalarının Karşılaştırılması: Yükseköğretim Örneği”, **Maliye Araştırmaları-1**, 2017, 29-46.

Appleton, Simon:

“User Fees, Expenditure Restructuring and Voucher Systems in Education”, **World Institute for Development Economics Research Working Papers**, No.134, May 1997, 1-48.

Armbruster, Chris:

“On Cost-Sharing, Tuition Fees and Income-Contingent Loans for Universal Higher Education: A New Contract between University, Student and State?”, **Policy Futures in Education**, Volume 6, Number 4, 2008, pp.390-408.

Armstrong, Shiro vd.:

“Student Loans in Japan: Current Problems and Possible Solutions”, **Economics of Education Review**, 71 (2019), 120-134.

Ataay, Faruk:

“Neoliberal Reformlar, Devletin Yeniden Yapılandırılması ve Kamu Hizmetlerinde Dönüşüm”, **Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi**, (30), 2015, 20-39.

Bailey, Stephen J.:

Strategic Public Finance, Palgrave Macmillan, 2004.

Barr, Nicholas ve
Crawford, Iain:

“Funding Higher Education in an Age of Expansion”, **Education Economics**, Vol. 6, No. 1, 1998, pp.45-70.

Barr, Nicholas:

“Higher Education Funding”, **Oxford Review of Economic Policy**, Vol.20, No.2, May 2004, pp.2-31.

Beerens, Eric:

“Higher Education in Austria”, **CHEPS Center for Higher Education Policy Studies**, July 2003.

Birol, Yunus Emre ve
Ulutaş, Alptekin:

“Bütünleşik Çok Kriterli Karar Verme Modeli ile Türkiye’deki Üniversitelerin Ödenek ve Harcama Dengesi Açısından Performans Analizi”, **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Yıl: 2018, 10(19): 349-363.

Blöndal, Sveinbjörn,
Field, Simon ve
Girouard, Nathalie:

“Invesment in Human Capital Through Upper-Secondary and Tertiary Education”, **OECD Economic Studies**, No.34, 2002/I, pp.42-86.

Bostrom, A.Cheryl:

“Diffusion of Internationalization in Turkish Higher Education”, **Journal of Studies in International Education**, Volume 14, Number 2, May 2010, 143-160.

Burke, C. Joseph ve
Modarresi, Shahpar:

“To Keep or Not to Keep Performance Funding: Signals from Stakeholders”, **The Journal of Higher Education**, Vol.71, No.4, (July/August 2000), 432-453.

Büyükcan, Tufan ve
Biçer, Mustafa:

“Refah Devleti Uygulamalarının Değişen Perspektifinde 2000 Sonrası Dönemde Türkiye’de Kamu Eğitim Harcamalarının Değerlendirilmesi”, **31.Maliye Sempozyumu**, 15-19 Mayıs 2016, s.353-382.

Cave, Martin:

“Voucher Programmes and Their Role in Distributing Public Services”, **OECD Journal og Budgeting**, 2001, pp.59-88.

Chapman, Bruce:

“Australian Higher Education Financing: Issues for Reform”, **The Australian Economic Review**, Vol.34, No.2, pp.195-204, 2001.

- Chapman, Bruce: “Income Contingent Loans for Higher Education: International Reform”, **The Australian National University Centre for Economic Policy Research Discussion Paper** , No.491, June 2005.
- Chapman, Bruce: “Higher Education in Financing in Australia”, **CESifo DICE Report**, 2/2007, 55-61.
- Cheung, Bryan: “Higher Education Financing Policy: Mechanisms and Effects”, **Essays in Education**, Vol.5, Article 4, 2003, 1-16.
- Chevallier, Thierry ve Eicher, Jean-Claude: “Yükseköğretimin Finansmanı: Son On Yılda Görülen Değişiklikler”, **Liberal Düşünce**, Yıl 16, Sayı 61-62, Kış-Bahar 2011, s.203-215, Çeviren: Filiz Gölpek.
- Cosma, Dorin ve Schneider, Suzana: “The Budget Funding of The Public Higher Education in Some European Countries”, **Timişoara Journal of Economics**, Volume 4, Issue 1(13), 2011, pp.27-34.
- Çalışkan, Şadan: “Eğitimin Getirisi (Uşak İli Örneği)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Y.2007, C.12, S.2, s.235-252.
- Çetin, U.Oya: “Küreselleşmenin Eğitimin Farklı Boyutları Üzerindeki Etkileri”, **Yönetim Bilimleri Dergisi, Hakemli E-Dergi**, Cilt:1 Sayı:1, Nisan 2015, s.75-93.
- Çetinsaya, Gökhan: **Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası**, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 2.Baskı, Eskişehir, 2014.
- Çımrın, K.Fusun: “Küreselleşme, Neoliberalizm ve Refah Devleti İlişkisi Üzerine”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Güz 2009, Sayı 23, s.195-204.

Çınar, Fıratcan ve
Ağcakaya, Serpil:

“Yükseköğretim Finansmanında Alternatif Stratejiler: Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye’de Mevcut Durum Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:2016/1, Sayı:23, 269-290.

Çiçek, Halit, Tiryaki,
Alper ve Bozdoğan,
Doğan:

“Türkiye’de 1980 Sonrası Kamu Gelirleri ile Eğitim Harcamaları Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Analizi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Y.2014, C.19, S.3, s.17-38.

De Boer, H., vd.:

“Progress in Higher Education Reform across Europe, Governance and Funding Reform, Volume 2: Methodology, Performance Data, Literature Survey, National System Analyses and Case Studies”, **CHEPS Center for Higher Education Policy Studies**, 2010.

Demir, Murat, İnan,
Mahmut ve Sarıoğlu,
Fatih:

“Yükseköğretimin Finansmanı: Türkiye’de Öğrenci Eğilimleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Maliye Dergisi**, Sayı 167, Temmuz-Aralık 2014, s.200-226.

Demirbaş, Tolga:

“Devlet Üniversitelerine Ödenek Tahsisinde Yeni Bir Yaklaşım: Performansa Bağlı Ödenek Tahsisi”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 52.Seri / Yıl 2009, 80-105.

Demirel, Demokaan:

“Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: Etkin Devlet”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:60, 2006, s.105-128.

Department of
Education And
Training:

“Higher Education in Australia A Review of Reviews from Dawkins to Today”, 2015.

- DESE: (Çevrimiçi), dese.gov.au , 27.07.2020.
- Duran, Mahmut: “Yükseköğretim Harcamalarının Finansmanı ve Etkinliği”, III. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu, Gebze, 24-26 Nisan 1987, **İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi**, Üniversite Yayın No: 3520, Fakülte Yayın No: 525, s.110-140.
- Durdu, Zafer: “Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Bahar 2009, Sayı 22, s.37-50.
- Eicher, Jean-Claude ve Chevaillier, Thierry: “Rethinking the Financing of Post-Compulsory Education”, **Higher Education in Europe**, Vol.XXVII, Nos.1-2, 2002, 69-88.
- Ekinci, Ergin C.: “Yükseköğretimin Finansmanına Öğrenci Katılımını Öngören Yaklaşımların Gerekçelerine İlişkin Öğrenci Görüşleri”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Bahar 2000, Cilt:6, Sayı:2, ss.221-242.
- Ekinci, Ergin C.: “Türkiye’de Yükseköğretimde Öğrenci Harcama ve Maliyetleri”, **Eğitim ve Bilim**, 2009, Cilt 34, Sayı 154, s.119-133.
- Erdem, Ali Rıza: “Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı.15, 2006, s.299-314.
- Erdil, Erkan vd.: “Değişen Üniversite-Sanayi İşbirliğinde Üniversite Örgütlenmesi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 68, No.2, 2013, s.95-127.
- Ergen, Zuhâl: “Yükseköğretim Karma Malının Niteliği ve Finansmanı Üzerine”, **Sosyoekonomi**, Ocak-Haziran 2006a-1, s.11-24.

- Ergen, Zuhale: “Yükseköğretimin Finansmanında Öğrenci Borçlanma Yöntemi”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 15, Sayı 1, 2006b, s.133-150.
- Ertuğrul, Cemil ve Çolak, Olcay: “Küreselleşme Sürecinde Sosyal Devletten Neo-Liberal Devlete Geçiş”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, 2010, Cilt:47, Sayı:543, s.65-77.
- Etzkowitz, Henry: “The Norms of Entrepreneurial Science: Cognitive Effects of the New University-Industry Linkages”, **Research Policy**, 27 (1998), 823-833.
- EURYDICE: (Çevrimiçi), https://eacea.ec.europa.eu/nationalpolicies/eurydice/content/higher-education-funding-31_en , 2019a, 15.07.2020.
- EURYDICE: (Çevrimiçi), https://eacea.ec.europa.eu/nationalpolicies/eurydice/content/higher-education-funding-1_en , 2019b, 22.07.2020.
- Fırat, Mehmet: “21. Yüzyılda Uzaktan Öğretimde Paradigma Değişimi”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi / Journal of Higher Education and Science**, Cilt/Volume 6, Sayı/Number 2, Ağustos/August 2016, Sayfa/Pages 142-150.
- Giannakis, Mihalis ve Bullivant, Nicola: “The Massification of Higher Education in the UK: Aspects of Service Quality”, **Journal of Further and Higher Education**, 2015, (Çevrimiçi), <http://dx.doi.org/10.1080/0309877X.2014.1000280>, 22.04.2020.

Giddens, Anthony:

Üçüncü Yol – Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi, Çeviri: Mehmet Özay, Birey Yayıncılık, İstanbul, Mayıs 2000.

Gökbunar, Ramazan,
Özdemir, Harun ve
Uğur, Alparslan:

“Küreselleşme Kısılacındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 9 (2) 2008, 158-173.

Gökçe, T. Asiye:

“Küreselleşme Sürecinde Uzaktan Eğitim”, **D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, 11, 1-12 (2008).

Göksu, G. Gonca:

“Türkiye’de Yükseköğretim Finansmanı: Önerilen Alternatif Modellerin Karşılaştırılması”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 2014, Yıl:2, Cilt:2, Sayı:1, s.13-39.

Gölpek, Filiz:

“Türkiye’de Adalet İlkesi Bakımından Yükseköğretimde Finansman Politikası: Kim Faydalıyor? Kim Ödüyor?”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Anadolu University Journal of Social Sciences**, Cilt/Vol:11-Sayı/No:3 : 149-176 (2011a).

Gölpek, Filiz:

“Yükseköğretim Finansman Politikasında Yeni Bir Yaklaşım: Maliyet Paylaşımı”, **Yükseköğretim Dergisi**, 2011b ; 1(1) ; 25-33.

Gölpek, Filiz:

“Eğitim Getirilerinin Özel ve Sosyal Açından İncelenmesi”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, (C XIV, S I, 2012), ss.43-53.

Greenaway, David ve
Haynes, Michelle:

“Funding Higher Education In The UK: The Role of Fees and Loans”, **The Economic Journal**, 113 (February), 2003, F150-F166.

Gruber, Jonathan:

Public Finance and Public Policy Fifth Edition, Worth Publishers, New York, 2016.

Guillemette, Yvan:

“The Case for Income-Contingent Repayment of Student Loans”, **C.D Howe Institute Commentary The Education Papers**, No.233, May 2006.

Gümüş, Erdal ve
Şişman, Mehmet:

Eğitim Ekonomisi ve Planlaması, Pegem Akademi, 2.Baskı, Ankara, Eylül 2014.

Günay, Durmuş ve
Günay, Aslı:

“Dünya’da ve Türkiye’de Yükseköğretim Okullaşma Oranları ve Gelişmeler”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi / Journal of Higher Education and Science**, Cilt/Volume 6, Sayı/Number 1, Nisan/April 2016, Sayfa/Pages 13-30.

Gündoğdu, Kerem vd.:

“Türkiye’de Yükseköğretimde Program Geliştirme Bağlamında Uluslararasılaşma”, **Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı.33, Yıl.2016, s.35-48.

Gürüz, Kemal vd.:

Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji, Yayın No.TÜSİAD-T/94, 6-167, İstanbul, Haziran 1994.

Gürüz, Kemal:

Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri, Cem Web Obset, 2.Baskı, 2003, Ankara.

Herbst, Marcel:

Financing Public Universities The Case of Performance Funding, Published by Springer, (Çevrimiçi),
https://www.researchgate.net/publication/316620945_Financing_Public_Universities_The_Case_of_Performance_Funding, 22.04.2020.

Hesapçıoğlu, Muhsin
ve Özcan, Handan:

“Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Özel Okullar Sorunu”, **M.O. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, Yıl: 1995, Sayı:7, Sayfa: 149-167.

- Hız, Gülay: “1980 Sonrasında Türkiye’de Yükseköğretimde Piyasalaştırma ve Özelleştirmedeki Gelişmeler”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Güz 2010, Sayı 25, s.55-80.
- Hillman, Nicholas W., Tandberg, David A. ve Fryar, Alisa H.: “Evaluating the Impacts of “New” Performance Funding in Higher Education”, **Educational Evaluation and Policy Analysis**, December 2015, Vol.37, No.4, pp.501-519.
- Hillman, Nick: “Keeping up with the Germans?: A Comparison of Student Funding, Internationalisation and Research in UK and German Universities”, **Higher Education Policy Institute**, 2015.
- Huang, Futao: “Higher Education Financing in Japan: Trends and Challenges”, **International Journal of Educational Development**, 2016, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijedudev.2016.12.010> .
- İpek, Cemalettin: “Japonya’da Yerel Yönetimler ve Eğitim”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2001, 175-187.
- Jamshidi, Laleh vd.: “Developmental Patterns of Privatization in Higher Education: A Comparative Study”, **High Educ**, (2012) 64: 789-803.
- Jibeen, Tahira ve Khan, Asad: “Internationalization of Higher Education: Potential Benefits and Costs”, **International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)**, Vol.4, No.4, December2015, pp. 196-199.
- Johnstone, D. Bruce: “The Economics and Politics of Cost Sharing in Higher Education: Comparative Perspectives”, **Economics of Education Review**, 23 (2004), 403-410.

- Johnstone, D. Bruce: “Cost-Sharing and Cost-Effectiveness of Grants and Loan Subsidies to Higher Education”, **COST-SHARING AND ACCESSIBILITY IN HIGHER EDUCATION: A FAIRER DEAL?**, 51–77, (Çevrimiçi), https://sci-hub.tw/10.1007/1-4020-4660-X_3, 06.03.2020.
- Johnstone, D.B. ve Marcucci, P.N.: “Financially Sustainable Student Loan Programs: The Management of Risk in the Quest for Private Capital”, **Institute for Higher Policy**, December 2007b.
- Jongbloed, Ben ve Koelman, Jos: “Vouchers for Higher Education?”, **Center for Higher Education Policy Studies**, June 2000.
- Kandiko, Camille B.: “Neoliberalism in Higher Education: A Comparative Approach”, **International Journal of Arts and Sciences**, 3(14): 153-175 (2010).
- Karakaya, Yunus Emre ve Tel, Mikail: “Küreselleşme Çağı ve Yükseköğretimde Spor Bilimleri Üzerine”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 9/11 Fall 2014, p. 321-331.
- Karataş, Süleyman: “Avrupa Birliği Ülkelerinde Yüksek Öğretim Finansman Politikalarına Genel Bir Bakış”, **Üniversite Toplum Dergisi**, Mart 2009, Cilt: 9, Sayı:1.
- Kauder, Björn ve Potrafke, Niklas: “Government Ideology and Tution Fee Policy: Evidence from the German States”, **CESifo Economic Studies**, Vol. 59, 4/2013, 628-649.
- Kaya, Çağlar ve Yılmaz, Tahir: “Türkiye’de Eğitim Finansmanında Kamu Dışı Kaynakların Yeri”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl:5, Sayı:49, Temmuz 2017, s.378-388.

Küçükcan, Talip ve
Gür, Bekir S.:

**Türkiye’de Yükseköğretim: Karşılaştırmalı Bir
Analiz**, Seta Yayınları V, Ankara, Haziran 2009.

Lang, Daniel W.:

“Financing Higher Education in Canada”, **Financing
Higher Education in a Global Market**, Eds. Steve O.
Michael and Mark A. Kretoivics, Algora Publishing,
2005, pp.71-118.

Lee, Yong S.:

“The Sustainability of University-Industry Research
Collaboration: An Empirical Assessment”, **Journal of
Technology Transfer**, 25: 111-133, 2000.

Lefebvre, Philippe,
Pallez, Frederique ve
Fixari, Daniel:

“Competitiveness Clusters and New Approaches to
Public Research: Uncertainties in the Development of
the Triple Helix in France”, hal-00643153, version 1 -
29 Nov 2011, (Çevrimiçi),
[https://www.researchgate.net/publication/254418199-
Competitiveness_clusters_and_new_approaches_to_p
ublic_research_uncertainties_in_the_development_of
the_Triple_Helix_in_France](https://www.researchgate.net/publication/254418199_Competitiveness_clusters_and_new_approaches_to_public_research_uncertainties_in_the_development_of_the_Triple_Helix_in_France) , 04.03.2020.

Levin, Henry M.:

“Education as a Public and Private Good”, **Journal of
Policy Analysis and Management**, Vol.6, No.4, 628-
641 (1987).

Li, Mei ve Bray, Mark:

“Cross-border Floes of Students for Higher Education:
Push-pull Factors and Motivations of Mainland
Chinese Students in Hong Kong and Macau”, **Higher
Education**, (2007) 53: 791-818.

Marcucci, Pamela N. ve
Johnstone, Bruce D.:

“Tuition Fee Policies in Comparative Perspective:
Theoretical and Political Rationales”, **Journal of
Higher Education Policy and Management**, Volume
29, Number 1, 2007, pp.25-40.

- Maruyama, F.: “Financing Universities in Japan” , (Ed.), Cycles of University Reform: Japan and Finland Compared (13-29), 2012.
- McMahon, Walter W.: “The External Benefits of Education”, (2010) in D.J Brewer and Patrick McEwan, eds, **The Economics of Education**.
- Nasır, Vesile Aslıhan ve Olcay, A.Gökçen: “Yükseköğretimde Uluslararasılaşma: En Çok Öğrenci Alan Ülkeler ve Türkiye Perspektifinden 1999-2013 Yıllarına Bakış”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science**, Cilt/Volume 6, Sayı/Number 3, Aralık/December 2016; Sayfa/Pages 288-296.
- OECD: (Çevrimiçi), <https://data.oecd.org/eduresource/education-spending.htm> , 14.05.2020.
- OECD Education at a Glance 2019: (Çevrimiçi) <https://doi.org/10.1787/888933977087> / <https://doi.org/10.1787/888933977106>, s.108-109, 21.09.2019.
- OECD Education at a Glance 2019: (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933977657> , 14.03.2020, s.158.
- OECD Education at a Glance 2019: (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933977524> , 23.03.2020, s.143.
- OECD Education at a Glance 2019: (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933977600> , 23.03.2020, s.137.
- OECD Education at a Glance 2019: (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933978398> , 15.04.2020, s.242.
- OECD Education at a Glance 2019: (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933978854> , 30.04.2020, s.271.

- OECD Education at a Glance 2019: (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1787/888933978987> , 18.05.2020, s.299.
- OECD: Education Policy Outlook 2015: Making Reforms Happen, 2015a.
- OECD: Education Policy Outlook: Japan, 2015b.
- Olssen, Mark ve Peters, Michael A.: “Neoliberalism, Higher Education and the Knowledge Economy: from the Free Market to Knowledge Capitalism, **Journal of Education Policy**, Vol.20, No.3, May 2005, pp.313-345.
- Özekicioğlu, Seda: **Yükseköğretimin Finansmanında Güncel Yaklaşımlar: Borçlanma ile Finansman**, Derin Yayınları, İstanbul, 2013.
- Özkan, Metin ve Balkar, Betül: “Türk Yükseköğretim Sistemi İçin Önerilen Finansman Modellerinin Yapısalcı ve Neo-Liberal Bakış Açılarına Göre İncelenmesi”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl:3, Sayı:14, Haziran 2015, s.300-317.
- Pechar, Hans: “Backlash or Modernisation? Two Reform Cycles in Austrian Higher Education”, 2005, (Çevrimiçi), http://www.demokratiezentrum.org/fileadmin/media/pdf/pechar_backlash.pdf, 22.07.2020.
- Piketty, Thomas: **Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Çeviren: Hande Koçak, 3.Basım, İstanbul, Mart 2018.
- Qiang, Zha: “Internationalization of Higher Education: Towards a Conceptual Framework”, **Policy Futures in Education**, Volume 1, Number 2, 2003, pp.248-270.

- Romanello, Michele: “The Private and Social Return to Education Considering the Characteristics of Society”, **Revista Espacios**, Vol 38 (No 15), Ario 2017, pp.1-19.
- Rosen, Harvey S. ve Gayer, Ted: **Public Finance Eighth Edition**, Mc Graw Hill, 2008.
- Sakınç, Süreyya ve Bursalıoğlu, A. Sibel: “Yükseköğretimde Küresel Bir Değişim: Girişimci Üniversite Modeli”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt/Volume 2, Sayı/Number 2, Ağustos/August 2012; Sayfa/Pages 92-99.
- Salmi, Jamil ve Hauptman, Arthur M.: “Innovations in Tertiary Education Financing: A Comparative Evaluation of Allocation Mechanisms”, **The World Bank Education Working Paper Series**, Number 4, September 2006.
- Sanyal, Bikas C. ve Martin, Michaela: “Financing Higher Education: International Perspectives”, **Higher Education in the World**, 2006, 3-19.
- Sanyal, Bikas C. ve Johnstone, D.Bruce: “International Trends in the Public and Private Financing of Higher Education, **Prospects**, (2011) 41:157–175.
- Saruç, Naci Tolga: “Yükseköğretimin Finansmanı ve Finansman Yöntemlerinin Algılanan Adalet Düzeyi: Sakarya Üniversitesi Paydaş Görüşleri”, **Maliye Dergisi**, Sayı 161, Temmuz-Aralık 2011, s.64-75.
- Saunders, Daniel B.: “Neoliberal Ideology and Public Higher Education in the United States”, **Journal for Critical Education Policy Studies**, Vol.8, No.1, 2010, pp.42-77.
- Savaşan, Fatih: **Piyasa Başarısızlığından Devletin Başarısızlığına Kamu Ekonomisi**, Dora Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 5.Baskı, Bursa, 2015.

- Saxton, Jim: “Invesment in Education: Private and Public Returns”, **Joint Economics Committee United States Congress**, January 2000.
- Schultz, Theodore W.: “Resources for Higher Education: An Economist’s View”, **Journal of Political Economy**, Vol.76, No.3 (May-Jun, 1968), pp.327-347.
- Shaw, Jane S.: “Education – A Bad Public Good?”, **The Independent Review**, v. 15, n. 2, Fall 2010, pp. 241–256.
- Shen, Hua: “Advantages and Disadvantages of Student Loans Repayment Patterns”, **International Education Studies**, Vol.3, No.1, February 2010, 45-49.
- Shen, Hua ve Ziderman, Adrian: “Student Loans Repayment and Recovery: International Comparison”, **IZA Discussion Paper**, No. 3588, July 2008, 3-33.
- Sorbonne Joint Declaration: May 25 1998, http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/1998_Sorbonne/61/2/1998_Sorbonne_Declaration_English_552612.pdf , 02.02.2020.
- Söyler, İlhami: “Eğitim Hizmetleri Bağlamında Vakıf Üniversitelerinin Finansal ve Vergisel Sorunları”, **Maliye Dergisi**, Sayı 154, Ocak-Haziran 2008, 52-76.
- Söyler, İlhami: “Yükseköğretimin Finansmanı: Yeni Beklentiler ve Hedefler Işığında Normatif Bir Yaklaşım”, **Sayıştay Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 72, Ocak 2009, s:3-27.
- Susam, Nazan: **Kamu Maliyesi Temel Kavram ve Esaslar**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 3.Baskı, İstanbul, 2019.

- Şener, Orhan: “Eğitim Ekonomisinin Temel İlkeleri”, III. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu, Gebze, 24-26 Nisan 1987, **İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi**, Üniversite Yayın No: 3520, Fakülte Yayın No: 525, s.5-22.
- Şener, Orhan: **Kamu Ekonomisi**, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 13.Baskı, İstanbul, 2016.
- Şenol, Pervin ve Yörür, Neriman: “Küreselleşme Sürecinde Kırsal Alanda Neo-Liberal Politikalar ve Bütünsel Mekansal Stratejilerin Gerekliliği”, **Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi**, Antalya 2006, s.930-940.
- Şenses, Fikret: “Uluslararası Gelişmeler Işığında Türkiye Yükseköğretim Sistemi: Temel Eğilimler, Sorunlar, Çelişkiler ve Öneriler”, **ERC Working Papers in Economics**, 07/05 September 2007, pp.1-31.
- Şentürk, İlknur: “Pierre Bourdieu’nun Neoliberalizm Eleştirisi Bağlamında Eğitim Yönetimini Yeniden Düşünmek”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(2), 2010, s.73-98.
- STUDENTAID: (Çevrimiçi), studentaid.gov , 25.07.2020.
- STUDYASSIST: (Çevrimiçi), studyassist.gov.au , 27.07.2020.
- Tatar, C.Hüsniye ve Tatar, Taner: “Küreselleşme ve Üniversite”, **Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi**, Yıl:3 / Sayı:16 / Temmuz-Ağustos 2012, s.29-46.
- Teichler, Ulrich: “Changing Structures of the Higher Education Systems: The Increasing Complexity of Underlying Forces”, **Higher Education Policy**, 2006, 19, (447-461).

- Teichler, Ulrich: “Recent Changes of Financing Higher Education in Germany and their Intended and Unintended Consequences”, **International Journal of Educational Development**, 2016, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijedudev.2016.10.008>.
- Tekeli, İlhan: **Eğitim Üzerine Düşünmek**, TÜBA, 3.Baskı, Ankara, 2010.
- The World Bank: (Çevrimiçi), <https://data.worldbank.org/indicator/SE.TER.ENRR>, 21.02.2020.
- The World Bank Education Statistics: (Çevrimiçi), https://databank.worldbank.org/indicator/undefined?id=c755d342&report_name=EdStats_Indicators_Report&popular_type=series, 15.02.2020.
- The World Bank Education Statistics: (Çevrimiçi), https://databank.worldbank.org/indicator/undefined?id=c755d342&report_name=EdStats_Indicators_Report&popular_type=series, 19.02.2020.
- Tilak, Jandhyala B.G.: “The Privatization of Higher Education”, **Prospects**, Vol. XXI, No. 2, 1991, pp.228-239.
- Tilak, Jandhyala B.G.: “Higher Education: A Public Good or a Commodity for Trade? Commitment to Higher Education or Commitment of Higher Education to Trade”, **Prospects** (2008a) 38:449–466 DOI 10.1007/s11125-009-9093-2, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/225723642_Higher_education_A_public_good_or_a_commodity_for_trade_Commitment_to_higher_education_or_commitment_of_higher_education_to_trade, 10.07.2019.

- Tilak, Jandhyala B.G.: “Transition from Higher Education as a Public Good to Higher Education as a Private Good: The Saga of Indian Experience”, **Journal of Asian Public Policy**, Vol. 1, No. 2, July 2008b, 220–234.
- Tilak, Jandhyala B.G.: “Financing of Higher Education: Traditional versus Modern Approaches”, **Yükseköğretim Dergisi**, Cilt/Volume 2, Sayı/Issue 1, Nisan/April 2012, s.28-37.
- Topakkaya, Arslan: “Sosyal Adalet Kavramı Sadece Bir İdeal midir?”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1 (2), 2009.
- Tulip, Peter: “Financing Higher Education in the United States”, **OECD Economic Department Working Papers**, No.584, 2007, OECD Publishing, [doi:10.1787/043760330834](https://doi.org/10.1787/043760330834).
- Turner, Bryan: **Eşitlik**, Dost Kitabevi, Ankara, 1997.
- TÜİK: Kazanç Yapısı Anketi, (Çevrimiçi) www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1008, 21.09.2019.
- Uçkaç, Aynur: “Neoliberalizm ve Küreselleşmenin Eğitim Üzerindeki Etkisi”, **Mülkiye Dergisi**, 43 (4), 785-809, 2019.
- UNESCO Institute for Statistics: (Çevrimiçi), <http://data.uis.unesco.org/#>, 04.05.2020.
- Ünal, Işıl: **Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi**, Torun Matbaası, Ankara, Ekim 1996.
- Vardar, Öktem: “Yükseköğretimin Finansmanı: Dünya Örnekleri ve Biz”(Çevrimiçi),<http://www.oktemvardar.com/articles/Y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretimin%20finansman%C4%B1%202016%20.pdf>, 2016, 19.03.2020.

- Vossensteyn, Hans: “Challenges in Student Financing: State Financial Support to Student – A Worldwide Perspective”, **Higher Education in Europe**, July 2009.DOI:10.1080/03797720902867294,(Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/248961192_Challenges_in_Student_Financing_State_Financial_Support_to_Students_-_A_Worldwide_Perspective, 11.07.2019.
- Wolanin, Thomas R.: “Financing Higher Education in the United States: An Overview”, **International Higher Education**, 2000, 8-10.
- World Bank Data: (Çevrimiçi), <https://data.worldbank.org/indicator/SE.TER.ENRR> 20.02.2020.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan: **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, 9.Baskı, Ankara, 2013.
- Yıldız, Naciye: “Neoliberal Küreselleşme ve Eğitim”, **D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, 11, 13-32 (2008).
- YÖK: **Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi**, Meteksan A.Ş., Ankara, Şubat 2007.
- YURTKUR: (Çevrimiçi), kygm.gsb.gov.tr , 24.07.2020.
- Yükçü, Süleyman ve Atağan, Gülşah: “Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kavramlarının Yarattığı Karışıklık”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:23, Sayı:4, 2009, 1-13.
- 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf> .

3584 Sayılı Bakanlar

Kurulu Kararı:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/08/2012>

[0829-1.htm](#) .

EKLER

EK-1

MÜLAKAT FORMU

Değerli Katılımcı,

Mülakat İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı'ndaki yüksek lisans tezi için veri toplamak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmayla konunun uzmanları olan sizlerin yükseköğretim finansman yöntemlerine ilişkin fikirleri alınarak, alternatif yöntemler arasında karşılaştırma yapılması istenmektedir. Soruların doğru ya da yanlış cevabı olmayıp, görüşlerinizi yansıtacak biçimde cevaplanması önemlidir.

Mülakat formu, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sizin de çok iyi bildiğiniz yükseköğretim finansman yöntemleri hakkında kısa bilgiler verilmektedir. İkinci bölümde sorular yer almaktadır. Üçüncü bölümde şu an veya en son görev yaptığınız fakülte/bölümü, unvanınızı ve tecrübenizi (yıl) belirtmeniz rica edilmektedir.

Çalışmada isminize yer verilmeyecek, elde edilecek sonuçlar bilimsel amaçla kullanılacaktır. Çalışmamıza ayırdığınız zaman ve yaptığınız katkı için teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ

naci.saruc@istanbul.edu.tr

İstanbul Üniversitesi

İktisat Fakültesi

Maliye

Araş. Gör. Seda ÖZVAR

sozvar@bandirma.edu.tr

Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Maliye

1.BÖLÜM: YÜKSEKÖĞRETİM FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

- Kamu kaynakları kapsamında devlet bütçesinden yükseköğretim kurumlarına tahsis edilen ödenekler ve kamu kurumları tarafından öğrencilere verilen burslar yani vergi ile finansman ele alınmaktadır.
- Özel kaynaklar kapsamında ise öğrenciler ve aileler tarafından yapılan ödemeler, özel sektör tarafından verilen burslar ve yapılan harcamalar ele alınmaktadır.
- Yükseköğretim finansmanında kamu kaynaklarını ya da özel kaynakları tercih eden ülkeler bulunmaktadır. Ayrıca hem kamu kaynaklarının hem de özel kaynakların kullanıldığı hibrit yöntemler tercih edilebilmektedir.

1)Kamu Kaynakları ile Finansman

-Vergi ile Finansman

- Devlet bütçesinden üniversitelere ayrılan ödenekler ve öğrencilere verilen burslarla finansman sağlanmaktadır. Öğrenciler ve aileleri maliyete doğrudan katılmazlar, esas itibariyle finansmanı üstlenen vergi mükellefleridir.
- Yükseköğretimin toplumsal faydaları, piyasa başarısızlıkları, fırsat eşitliği, gelir dağılımı ve politik nedenlerle tercih edilebilmektedir.
- Yükseköğretimde bireysel faydaların fazla olması, hizmetten orta ve üst gelir grubunun daha fazla yararlanabileceği, kamu kaynaklarının yetersiz kalabileceği gerekçeleriyle eleştirilmektedir.

-Kupon Yöntemi ile Finansman

- Kamu tarafından öğrenci veya ailelere verilen kuponlar okullara teslim edilir ve okullar kupon karşılığında ödenek alır.
- Kuponlar, maliyetin tamamını veya bir kısmını karşılama, bölümlere ve gelir düzeyine göre farklılık gösterme, devlet okullarında veya özel okullarda geçerli olma özellikleri gösterebilir. Kuponların maliyetin tamamını karşıladıkları durumda sadece kamu kaynakları ile finansmandan söz edilmektedir.
- Kupon yönteminde vergi ile finansmandan farklı olan kamu kaynaklarının bireyler aracılığıyla kullanılmasıdır. Bireyler aktif birer katılımcı haline gelmekte ve seçim özgürlüğü kazanmaktadır. Seçim özgürlüğü ile öğrenci tercihlerinin dikkate alınabileceği, okullar arası rekabet sonucunda kalite ve verimliliğin artabileceği, fırsat eşitliğinin sağlanabileceği belirtilmektedir. Rekabet ve talebin artmasının istendiği bölüm ve bölgeler için yüksek değerli kuponların uygulanması ile bu bölüm ve bölgeler teşvik edilerek etkinlik sağlanmaya çalışılmaktadır.
- Seçim özgürlüğünün asimetrik bilgi nedeniyle yanlış tercihlere de yol açabileceği ve merkezi sınav sisteminde elde edilen başarı, coğrafi faktörler vb. unsurlara bağlı olabileceği, yöntemin gelir düzeyine göre ayırım yapılmadığında eşitsizlik yaratabileceği ifade edilmektedir. Bu nedenle amaçlanan değişikliklerin yerine getirilemeyeceğini ve vergi ile finansmandan farklı olmayacağını düşünen uzmanlar bulunmaktadır.

-Performans Esaslı Finansman

- Yükseköğretim kurumlarının performans göstergeleri (yayın ve atıf sayısı, proje sayısı, mezun iş bulma oranı vb.) çerçevesinde elde ettikleri başarıya göre ekstra bir ödenek şeklinde finansman gerçekleştirilmektedir.
- Kaynak kullanımında esneklik ve şeffaflık sağlayabileceği, kaynak tahsisinin iyileştirilebileceği, üniversiteler arasındaki rekabetin ve üniversite özerkliğinin artabileceği, üniversitelerin özel sektör ve diğer üniversitelerle iş birliklerinin teşvik edilebileceği avantajları olarak görülmektedir.
- Yönetimdeki iş yoğunluğunun ve bürokrasinin artabileceği, performans göstergesi olarak kabul edilmeyen alanların ihmal edilebileceği, göstergeleri ölçme ve karşılaştırmada zorluklar yaşanabileceği, kriterleri gerçekleştirmek için niteliği düşük veya masa başı çalışmalar yapılabilmesi, iç kriterlere olan bağımlılık ile özerklik kaybı olabileceği, rekabet nedeniyle üniversiteler arasındaki iletişimin zayıflayabileceği belirtilmektedir.

2) Özel Kaynaklar ile Finansman

-Öğrenim Ücretleri (Harçlar) ile Finansman

- Finansmanda öğrenci veya aile desteği sağlayan uygulamadır. Eğitim sürecinde veya daha sonra talep edilme, genel olarak veya özel öğrenciler (eğitim süresini uzatan, yabancı vb.) için uygulanma özelliklerine sahip olabilir.
- Yükseköğretimin getirdiği bireysel faydalar ve aşırı talep nedeniyle yöntemin uygulanması gerektiği ve daha adil bir sistem oluşturulacağı savunulmaktadır.
- Bununla birlikte özellikle vakıf üniversitelerinin uyguladıkları öğrenim ücretlerinin yüksek bulunabileceği, gelir düzeyi düşük kesimin hizmetten dışlanabileceği ve talebin gereğinden fazla kısıtlanabileceği ifade edilmektedir.

-Öğrenci Kredileri ile Finansman (Borçlanma Yöntemi)

- Bireylerin eğitimden sonraki süreçte maliyete katılmalarını sağlayan yöntemdir. İki şekilde uygulanabilir. Geleneksel (mortgage tipi) kredi, borçlunun anapara ve faizi uzun vadede (10,15 yıl vb.) ödemesini sağlamaktadır. Gelire bağlı krediler, yükseköğretim sonrasında elde edilecek gelir ve gelirden yaşanan değişiklikler dikkate alınarak kişiye özel ödeme planlarının oluşturulmasıdır. Gelire bağlı krediler eğitim sonrası elde edilecek geliri dikkate aldıkları için geleneksel kredilerle karşılaştırma yapıldığında daha avantajlı görülmektedir.
- Öğrenci kredilerinin mevcut dönemdeki eğitim masraflarının bir kısmı ya da tamamı için kaynak oluşturduğu, fırsat eşitliği sağladığı ve piyasa başarısızlığının önüne geçtiği görüşleri ifade edilmektedir.
- Genel bir kredi kültürünün olmadığı ve istihdamın dar olduğu durumlarda etkin kredi yönetiminin zor olduğu, bireylerin üstlenecekleri riski fazla görmeleri halinde vazgeçme eğiliminde olabilmeleri ve öğrenci ya da kamu için öngörülen risk paylaşımının adaletsizliğe yol açabileceği eleştirileri bulunmaktadır.

-Burslar ile Finansman

- Özel sektörün sağlamış olduğu desteklerdir. Burslarla yapılan finansman, genel olarak uygulanabilecek bir finansman yönteminden ziyade tamamlayıcı nitelikte değerlendirilmektedir.
- Özel sektör, elde edeceği prestij, vergisel avantajlar ve aradıkları niteliklere sahip öğrencileri kendilerine çekme amaçları ile burs vermektedir. Vakıf üniversiteleri de harç indirimi niteliğinde verdikleri burslarla daha fazla öğrenci çekebilir.
- Burslar iki şekilde uygulanabilir. Tek tip burslarda gelir düzeyi dikkate alınmaksızın aynı miktarda burs uygulanmaktadır. Kriterlere bağlı burslarda, ihtiyaç ve akademik başarı temelli bir ayrıma gidilmektedir. Böylece gelir düzeyi düşük kesim için fırsat eşitliği yaratılırken, başarılı öğrencilere hem daha iyi bir eğitim hem de motivasyon sağlamak amacıyla kaynak oluşturulmaktadır.

-Üniversite-Sanayi İş Birliği ile Finansman

- Sanayi kuruluşlarının üniversitelere yaptıkları yardımlar, ortak çalışmalar veya kurucu niteliğinde yer almaları ile gerçekleşmektedir. Genel olarak diğer yöntemlerle beraber uygulanmaktadır.
- Yöntemin üniversiteler, sanayi ve devlet açısından farklı avantajları bulunmaktadır. Üniversiteler açısından; yapılacak araştırmalara fon sağlanması, prestijin artması, öğrencilerine staj ve iş imkanlarının sağlanmasıdır. Sanayi açısından; şirketlerin elde edecekleri kar ve bu yöntemle nitelikli işgücünü elde etme imkanına sahip olmalarıdır. Devlet açısından; Ar-Ge faaliyetleri ve yükseköğretim hizmetinin finansmanı için ek kaynak yaratılmış olmakta, üniversite mezunlarının istihdam oranı artmakta ve ekonomik rekabet anlamında avantajlar sağlanmaktadır.
- Yöntem ile yükseköğretim finansmanı ve Ar-Ge faaliyetleri özel sektör tarafından desteklenmektedir. Sanayi tarafından verilen desteğin kamu sektörünün yanında tamamlayıcı olması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca çalışmaların, özel sektörün çıkarına uygun olarak topluma sunulabileceği belirtilmektedir (Örneğin; piyasadaki bazı ürünlerin ön plana çıkarılması, faydalarının abartılması vb.). Üniversite-sanayi iş birliğinde gerekli kuralların belirlenmesi ile denetimlerin yapılması önemlidir.

3) Maliyet Paylaşımı (Karma Finansman)

- Yükseköğretimin toplumsal fayda gösteren kısmının kamu kaynakları, bireysel fayda gösteren kısmının özel kaynaklar tarafından finanse edilmesidir. Özel kaynaklarda yararlanan olmaları nedeniyle öğrenci katkısı ön plana çıkmaktadır. En yaygın örneği finansmanın bir kısmının vergiler, bir kısmının harçlarla gerçekleştirilmesidir.
- Yükseköğretimin yarı kamusal mal olması, kişisel faydaların baskın olması, talebin artması, fırsat eşitliğinin sağlanması, öğrencilerin isteklerinin daha fazla dikkate alınması ve daha rasyonel kararlar almaları yöntemin desteklenmesinde etkilidir.
- Ancak maliyet paylaşımının düşük gelirli öğrencileri olumsuz etkileyebileceği, adil ve etkin bir harç ya da kredi sisteminin uygulanmasının zor olacağı ve ailelere yük oluşturulabileceği görüşleri mevcuttur.

2.BÖLÜM: SORULAR

-İkinci bölüm lisans düzeyinin finansmanı düşünülerek oluşturulmaktadır.

1.Size göre yükseköğretim için temel finansman yöntemi ne olmalıdır? Kısaca nedenlerini açıklayınız?

2.Yükseköğretimin kamu kaynakları ile finansmanı hakkında neler düşünüyorsunuz?

3.Yükseköğretimin özel kaynaklar ile finansmanı hakkında neler düşünüyorsunuz?

4.Yükseköğretim finansmanında maliyet paylaşımı yapılmalı mıdır? Bu konu hakkındaki düşüncelerinizi belirtir misiniz?

5.Yükseköğretimde örgün ve uzaktan eğitim arasında finansman yöntemi açısından farklılık olması gerektiğini düşünüyor musunuz? Farklılık olması ya da olmamasına dair düşünceleriniz nelerdir?

6.Yükseköğretimde birinci ve ikinci öğretim arasında finansman yöntemi açısından farklılık olması gerektiğini düşünüyor musunuz? Farklılık olması ya da olmamasına dair düşünceleriniz nelerdir?

-Yedinci sorudan itibaren yükseköğretim ile ilgili çeşitli kriterler (adalet, etkinlik vb.) ele alınmaktadır. Her bir kriter açısından yükseköğretim finansman yöntemleri arasında 100 puanlık bir dağılım ve bu dağılıma ilişkin değerlendirme yapmanız istenmektedir.

100 puan bir finansman yöntemi için kullanılabileceği gibi iki veya daha fazla yöntem arasında da paylaştırılabilir. Aşağıda puanlama ve değerlendirmeye ilişkin örnekler verilmektedir.

ÖRNEKLER:

a)Yükseköğretim finansman yöntemleri arasında 100 puanlık dağılım

Vergi ile Finansman	Kupon Yöntemi	Performans Esas.Finan.	Öğrenim Ücretleri	Öğrenci Kredileri	Burs.	Üni.-San İş Birliği	Maliyet Paylaşımı
0	0	100	0	0	0	0	0

b)Bu kriter için sadece performans esaslı finansmanın uygun olduğunu düşünüyorum. Çünkü

a)Yükseköğretim finansman yöntemleri arasında 100 puanlık dağılım

Vergi ile Finansman	Kupon Yöntemi	Performans Esas.Finan.	Öğrenim Ücretleri	Öğrenci Kredileri	Burs.	Üni.-San İş Birliği	Maliyet Paylaşımı
0	25	0	25	0	50	0	0

b)Puan verdiğim üç finansman yönteminin de kullanılabileceğini ifade edebilirim. Ancak burslar ile finansman yöntemine sebebiyle daha çok puan verdim. Kupon ve öğrenim ücretleri yöntemlerine verdiğim eşit puanların nedenleri isedır.

a)Yükseköğretim finansman yöntemleri arasında 100 puanlık dağılım

Vergi ile Finansman	Kupon Yöntemi	Performans Esas.Finan.	Öğrenim Ücretleri	Öğrenci Kredileri	Burs.	Üni.-San İş Birliği	Maliyet Paylaşımı
10	0	0	0	25	0	50	15

b)Ele alınan unsur için yaptığım puanlama tabloda yer almaktadır. Yöntemlerin etki düzeyleri farklı olduğu için farklı puanlamalar yapmış bulunmaktayım. Puanlamanın nedenleri.....dır.

7.a)Sosyal adalet kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız?

Vergi ile Finansman	Kupon Yöntemi	Performans Esas.Finan.	Öğrenim Ücretleri	Öğrenci Kredileri	Burs.	Üni.-San İş Birliği	Maliyet Paylaşımı

b)Kısaca neden böyle bir puanlama yaptığınızı açıkla mısınız?

8.a)Genel olarak etkinlik kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız?

Vergi ile Finansman	Kupon Yöntemi	Performans Esas.Finan.	Öğrenim Ücretleri	Öğrenci Kredileri	Burs.	Üni.-San İş Birliği	Maliyet Paylaşımı

b)Kısaca neden böyle bir puanlama yaptığınızı açıkla mısınız?

9.a)Toplumsal kabul edilebilirlik kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız?

Vergi ile Finansman	Kupon Yöntemi	Performans Esas.Finan.	Öğrenim Ücretleri	Öğrenci Kredileri	Burs.	Üni.-San İş Birliği	Maliyet Paylaşımı

b)Kısaca neden böyle bir puanlama yaptığınızı açıkla mısınız?

10.a)Üniversitelerin performansı kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız?

Vergi ile Finansman	Kupon Yöntemi	Performans Esas.Finan.	Öğrenim Ücretleri	Öğrenci Kredileri	Burs.	Üni.-San İş Birliği	Maliyet Paylaşımı

b)Kısaca neden böyle bir puanlama yaptığınızı açıkla mısınız?

11.a)Ekonomik kalkınma kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız?

Vergi ile Finansman	Kupon Yöntemi	Performans Esas.Finan.	Öğrenim Ücretleri	Öğrenci Kredileri	Burs.	Üni.-San İş Birliği	Maliyet Paylaşımı

b)Kısaca neden böyle bir puanlama yaptığınızı açıkla mısınız?

12.a)Öğrenci ve ailelerin rasyonel karar almaları (eğitim veya iş hayatına devam etmede yapılacak doğru tercih) kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız?

Vergi ile Finansman	Kupon Yöntemi	Performans Esas.Finan.	Öğrenim Ücretleri	Öğrenci Kredileri	Burs.	Üni.-San İş Birliği	Maliyet Paylaşımı

b)Kısaca neden böyle bir puanlama yaptığınızı açıkla mısınız?

13.a)Paydaş olarak öğrencilerin yükseköğretim kurumlarının karar aşamalarında katkı sağlamaları kriteri açısından tercih ettiğiniz finansman yöntem(ler)ine ilişkin 100 puanlık bir dağılım yapar mısınız?

Vergi ile Finansman	Kupon Yöntemi	Performans Esas.Finan.	Öğrenim Ücretleri	Öğrenci Kredileri	Burs.	Üni.-San İş Birliği	Maliyet Paylaşımı

b)Kısaca neden böyle bir puanlama yaptığınızı açıkla mısınız?

14.Covid-19 salgınının yükseköğretim finansmanını etkileyen gelişmelerden biri olabileceğini düşünüyor musunuz? Açıkla mısınız?

3.BÖLÜM: KİŞİSEL BİLGİLER

Şu an veya en son görev yaptığınız fakülte/bölüm:
Unvanınız:
Tecrübe (Yıl):

**Konu ile ilgili eklemek istedikleriniz varsa bu bölüme yazabilirsiniz.
Katkınızdan dolayı bir kez daha teşekkür ederiz:**

EK-2

Mülakat çalışmasında katılımcılara tecrübeleri yıl olarak sorulmuştur. Katılımcıların sahip oldukları tecrübenin yaptıkları puanlamalarda etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Bunun için bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Bağımsız örneklem t-testi ile iki grup için söz konusu ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı ortaya koyulmaktadır. Katılımcılar 1-15 yıl ve 16+ yıl tecrübeye sahip olan öğretim elemanı/üyeleri olarak iki gruba ayrılmıştır. Her bir kriter için yapılan testler sonucunda, sosyal adalet ve toplumsal kabul edilebilirlik kriterlerinde öğrenim ücretleri ile finansman yöntemi için yapılan puanlamalarda iki grup arasında anlamlı farklar bulunmuştur.

Tablo 1: Sosyal Adalet Kriteri Çerçevesinde Öğrenim Ücretleri İçin Yapılan Puanlamalarda Tecrübe Etkisi

Finansman Yöntemi	Ortalama1 (1-15 Yıl)	Ortalama2 (16+ Yıl)	Ortalama Farkı	Sig (2-tailed)
Öğrenim Ücreti	2,0588	18,0556	-15,99673	,01

Sosyal adalet kriteri çerçevesinde öğrenim ücretleri için yapılan puanlamalarda 1-15 yıl tecrübeye sahip olan grup için ortalama 2,0588, 16+ yıl tecrübeye sahip grup için ortalama 18,0556'dır. Sig (2-tailed) değeri 0,05 ten küçük olduğu için gruplar arasındaki ortalama farkı istatistiksel olarak anlamlıdır. Tecrübesi fazla olan grup sosyal adalet kriteri için öğrenim ücretleri ile finansman yöntemini diğer gruba göre daha fazla desteklemektedir.

Tablo 2: Toplumsal Kabul Edilebilirlik Kriteri Çerçevesinde Öğrenim Ücretleri İçin Yapılan Puanlamalarda Tecrübe Etkisi

Finansman Yöntemi	Ortalama1 (1-15 Yıl)	Ortalama2 (16+ Yıl)	Ortalama Farkı	Sig (2-tailed)
Öğrenim Ücreti	1,4706	14,1667	-12,69608	,04

Toplumsal kabul edilebilirlik kriteri çerçevesinde öğrenim ücretleri için yapılan puanlamalarda 1-15 yıl tecrübeye sahip olan grup için ortalama 1,4706, 16+

yıl tecrübeye sahip grup için ortalama 14,1667'dir. Sig (2-tailed) değeri 0,05 ten küçük olduğu için gruplar arasındaki ortalama farkı istatistiksel olarak anlamlıdır. Tecrübesi fazla olan grup toplumsal kabul edilebilirlik kriteri için öğrenim ücretleri ile finansman yöntemini diğer gruba göre daha fazla desteklemektedir. Diğer kriterler için yapılan bağımsız örneklem t-testlerinde ise herhangi bir finansman yöntemi için iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmamış ve yapılan puanlamalarda tecrübenin etkisinin olmadığı görülmüştür.

